

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього»

**ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ВТРАТ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
НА ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ВІДТВОРЕННЯ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТОЧОК БІФУРКАЦІЇ ТА
BIG DATA ЕКОСЕСТЕЙТУ**

Науково-аналітична доповідь

Львів – 2024

Васильців Т. Г. Імітаційне моделювання впливу міграційних втрат української молоді на потенціал соціально-економічного відтворення: ідентифікація точок біфуркації та Big Data екосистейту: науково-аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів. 2024. 146 с.

Автори: Васильців Т.Г., д.е.н., професор; Мульська О. П., д.е.н., с.д.; Мельник М.І., д.е.н., професор; Лупак Р.Л., д.е.н., професор; Іляш О.І., д.е.н., професор; Флейчук М.І., д.е.н., професор; Левицька О.О., к.е.н., с.д.; Іванюк У. В., к.е.н., доцент; Бараняк І.Є., к.е.н.; Лещух І.В., к.е.н.

У науково-аналітичній доповіді представлено результати соціологічних зрізів та моніторингу міграційних аспірацій української молоді в умовах війни. Проведено імітаційне проектування каузальності міграційних втрат молоді та потенціалу соціально-економічного відновлення України (з ідентифікацією точок біфуркації та *Big Data* екосистейту), зокрема а) комплементарне моделювання впливу у системі «міграційні втрати молоді – ресурсний потенціал – соціально-економічне відновлення України»; б) оцінювання ефективності використання міграційного потенціалу молоді у проєкції соціально-економічного відновлення регіонів України; в) сценарне моделювання розвитку ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України; г) сценарне прогнозування ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення України в умовах молодіжно-міграційної кризи. Визначено імперативи та обґрунтовано інструментарій державної політики збереження людського потенціалу (аспект молоді) для повоєнної відбудови України.

Науково-аналітична доповідь розрахована на науковців та практиків у сфері міграції, молодіжної політики, економічної безпеки, державного управління, а також політиків та громадських діячів – широкого кола осіб, які виявляють інтерес до вирішення проблем міграційних аспірацій молоді, збереження людського капіталу та відтворення молодого населення, вдосконалення молодіжного середовища, соціально-економічної мобільності молоді, стабілізації і розвитку ринку праці, соціально-економічного повоєнного відновлення країни та її регіонів.

Науково-аналітична доповідь підготовлена у межах *гранту Національного фонду досліджень України «Міграційні втрати молоді: імітаційне моделювання та сценарне прогнозування у контексті збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України»* із реєстраційним номером *2022.01/0074*.

© Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
МІГРАЦІЙНІ АСПІРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ДЕТЕРМІНАНТИ І СОЦІОЛОГІЧНИЙ ЗРІЗ	6
1.1. Результати соціологічних зрізів та моніторингу міграційних аспірацій української молоді	6
1.1.1. Студентська молодь в Україні	13
1.1.2. Українська молодь за кордоном	22
1.1.3. Молодь в Україні з позитивними міграційними аспіраціями	27
РОЗДІЛ 2	
ІМІТАЦІЙНЕ ПРОЄКТУВАННЯ КАУЗАЛЬНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВТРАТ МОЛОДІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	31
2.1. Комплементарне моделювання впливу у системі «міграційні втрати молоді – ресурсний потенціал – соціально-економічне відновлення України»	31
2.2. Оцінка ефективності використання міграційного потенціалу молоді у проєкції соціально-економічного відновлення регіонів України	53
2.3. Сценарне моделювання розвитку ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України в умовах молодіжно-міграційної кризи	61
2.4. Форсайт ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення України в умовах міграційної кризи	69
РОЗДІЛ 3	
ІМПЕРАТИВИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ (АСПЕКТ МОЛОДІ) ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	78
3.1. Новітні виклики для системи державної політики збереження молоді в Україні	78
3.2. Мета та стратегічні пріоритети державної політики збереження людського потенціалу України	82
3.3. Стратегічні орієнтири державної політики збереження людського потенціалу	86
3.4. Механізми та інструменти реалізації проактивної державної молодіжної політики	100
ВИСНОВКИ	114
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	121
ДОДАТКИ	122

ВСТУП

Повномасштабна війна спричинила масові вимушені переміщення населення, зокрема молоді, як в середині країни, так і за кордон, розвинувши низку критично гострих соціальних проблем, викликів і загроз національній безпеці України. Оцінки міграційних втрат свідчать про критичність їх обсягів, які ведуть до поглиблення демографічної кризи та зменшення ресурсної спроможності відбудови і повноцінного відновлення країни у повоєнний період.

Зазначені проблеми все більше обумовлюються критичними масштабами зовнішньої міграції молоді, відповідно, втратами потужного ресурсу знань, послабленням мотиваційних установок населення щодо життя і праці в Україні, економічною «девальвацією» інтелектуально-кадрового та трудового ресурсу. Критичного послаблення зазнає якість людського потенціалу через виїзд з країни найбільш креативного прошарку осіб, потенційних висококваліфікованих кадрів.

Відтак, важливим дослідницьким питанням стало здійснення соціологічних досліджень з метою ідентифікації міграційних аспірацій української молоді в Україні та за кордоном, формування й апробація методико-прикладних засад дослідження міграційних втрат молоді і їх наслідків для економічної безпеки та здатності країни до повоєнного відновлення, обґрунтування рекомендацій з формування й реалізації проактивної державної політики регулювання міграційних втрат молоді та збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України.

Окреслена тематика в силу своєї соціально-економічної значимості активно досліджується провідними вітчизняними дослідниками соціально-демографічних проблем (В. Антонюк, А. Гриценко, О. Грішнова, А. Колот, Е. Лібанова, Є. Макарова, О. Позняк, У. Садова, Л. Семів, О. Цимбал, С. Пирожков, П. Шевчук та ін.). Проблеми міграції населення, зокрема молоді, перебувають у фокусі підвищеної уваги у світовому науковому просторі. Підтвердження зв'язку міграції молоді з національною безпекою країни та соціально-економічним відтворенням представлено у роботах Е. Фасс, С. Лукареллі, А. Люлле, Х. Янта, Х. Емілсона та ін. Однак Україна зіштовхнулася з нестандартними умовами воєнної агресії, які потребують застосування принципово нових інструментів аналізування міграції молоді, прогнозування і моделювання її впливу на соціальний, демографічний та економічний розвиток країни, а також нових підходів, методів і механізмів її регулювання.

Особливої актуальності за існуючих умов набуває узагальнення світового, зокрема європейського досвіду, формування й реалізації ефективної молодіжної (її соціальної, економічної й міграційної компонент) політики в сенсі формування оптимального соціально-економічного середовища для збереження в країні молоді та використання потенціалу мобільності молодого населення.

Обґрунтування якісних рішень в системі державної політики інгібування міграційних втрат молоді та збереження людського потенціалу для повоєнної

відбудови України має опиратися на повноцінне інформаційно-аналітичне забезпечення цих процесів, а особливо на висновки зроблені у підсумку імітаційного моделювання та сценарного прогнозування. Уможливлення вирішення цього завдання потребувало розробки повноцінного методичного інструментарію аналізування та оцінювання впливу міграційних втрат молоді на збереження людського потенціалу і соціально-економічну стійкість України.

Своєю чергою, інформаційною основою прогнозування та моделювання (крім офіційної статистики, інформації міжнародних організацій з міграції, праці, соціальної політики тощо) слугували дані трьох соціологічних досліджень української молоді за цільовими групами: 1) молодь за кордоном, 2) студентська молодь в Україні, 3) молодь в Україні з позитивними міграційними аспіраціями.

Моделювання впливу міграції молоді на соціально-економічний розвиток і здатність соціально-економічної системи держави до відновлення на етапі повоєнної відбудови України здійснювалося зі застосуванням методів VAR, Linear, Decision Tree, Random Forest, SVR-моделювання, нейронних мереж, а прогнозування міри та потенційних наслідків зміни критичних і порогових міграційних втрат – на основі побудови тривекторної імітаційної моделі (програмне забезпечення Eviews). Сценарний підхід до прогнозування дозволив здійснити альтернативний аналіз збереження потенціалу соціально-економічного відновлення та подальшого розвитку України, базуючись на методі Big Data з використанням нейронних мереж Python (бібліотеки NumPy, Panda, інструменти scikit-learn). Емпірика соціально-економічного потенціалу країни та регіонів здійснена на основі композиційного та рекурсивного підходів із застосуванням методу огортаючих даних DEA-аналіз (програмне забезпечення OnFront). Із застосуванням методу «діаграма Ганта» розроблено архітектоніку інструментів і відповідних заходів регулювання міграції молоді задля збереження людського потенціалу для повоєнного відновлення України з виділенням основних завдань, таргетів, виконавців, інструментів і термінів реалізації. Для визначення пріоритетних напрямів та інструментарію ефективної молодіжної політики, у т. ч. житлової, використано методи інституціонального, системного та структурно-функціонального аналізу.

РОЗДІЛ 1

МІГРАЦІЙНІ АСПІРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ДЕТЕРМІНАНТИ І СОЦІОЛОГІЧНИЙ ЗРІЗ

1.1. Результати соціологічних зрізів та моніторингу міграційних аспірацій української молоді

1.1.1. Студентська молодь в Україні

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало екзистенційним викликом, соціально-економічним і суспільно-політичним потрясінням, що призвело до не баченої за масштабами з часів Другої світової війни вимушеної зовнішньої і внутрішньої міграції населення, особливо молоді. Міграційна криза стала причиною виникнення загрози втрати значної кількості робочої сили на регіональних ринках праці, вплинула на рівень і якість життя, соціальну резилентність, умови розвитку людського потенціалу.

Опитування студентської молоді в Україні передбачало виявлення таких аспектів, як соціальний профіль здобувачів вищої освіти, зокрема їхні активності у громадській і політичній діяльності, досвіду участі у міжнародних програмах обміну та працевлаштування; міграційні аспірації та основні тригери формування позитивних потенційних міграційних намірів; основні чинники стримування і соціально-економічні детермінанти зменшення міграційного потенціалу територій. Соціологічним інструментарієм є триблокова анкета; опитування здійснено з використанням *Google*-форми. Дослідження проводилося у вересні-жовтні 2023 р. Структура вибірки дослідження становила 59,8 % жінок і 40,2 % чоловіків, сформована за трьома стратами: (1) віковими групами: 16-20 років (78,7 %) і 21-25 років (15,7 %); (2) рівнями підготовки: бакалаврський (89,6 %) і магістерський (10,4 %); (3) напрямками підготовки: «Управління та адміністрування» (15,6%), «Інформаційні технології» (10,7 %), «Технічні науки» (10,3 %), «Освіта та педагогіка» (8,7 %), «Природничі» (6,2 %), «Право» (5,7 %) та ін. Примітно, що 16 % опитаних студентів є внутрішньо переміщеними особами.

У суспільстві поширена думка, що молодь розмовляє переважно російською мовою, а рівень володіння українською є низький. Однак, за результатами опитування встановлено, що 78 % студентської молоді в Україні володіє державною мовою на просунутому та досконалому рівнях, 52 % – англійською на середньому та вище середнього рівня; середня оцінка володіння українською мовою серед студентської молоді становить 5,2 бали (з 6 максимально визначеної). Для порівняння, англійською – 2,9 балів, польською і німецькою – 1,7 і 1,5 балів відповідно.

Серед студентської молоді популярності набувають програми обміну, які дають можливість покращити знання іноземної мови за кордоном, здобути досвід і нові знання, з одного боку, сформувати «соціальний міст» для подальшого навчання і проживання в країні призначення, з іншого. Так, на запитання «Чи брали Ви участь у міжнародних програмах обміну для

студентів? (наприклад, *Chevening, Fulbright, Eiffel Excellence Scholarship, SGES, Erasmus* + та ін.)» 4 % респондентів дали ствердну відповідь, а 19 % планують стати учасниками міжнародних програм обміну або стажування. 51 % опитаних не визначитися щодо потенційної участі у міжнародних програмах, натомість близько 5 % опитаних мають досвід участі в міжнародних програмах працевлаштування студентів за кордоном. Примітно, що 36,2 % опитаних, які мають досвід участі у міжнародних програмах обміну для студентів і 26,0 % респондентів, які брали участь у програмах, що пропонують роботу студентам за кордоном, вказали, що бачать своє майбутнє в Україні. Натомість, в Україні бачать своє майбутнє за умови покращення соціально-економічної ситуації 24,5 % респондентів, які брали участь у міжнародних програмах обміну і 37,5 % тих, хто вже працював за кордоном як учасники міжнародних програм. Кожний четвертий-п'ятий респондент, який мав досвід участі у міжнародних програмах, бачить своє майбутнє за кордоном. Такий розподіл відповідей підтверджує факт, що міграція є каталізатором капіталізації людського капіталу молоді, відповідно міжнародні програми підтримки не тільки сприяють умови для розвитку людського потенціалу, але і є тригерами нарощення міграційного потенціалу території.

Студентська молодь є активним учасником на ринку праці, має досвід політичної діяльності, приймає участь у молодіжному русі, є активними волонтерами та учасниками громадянського суспільства. Зокрема, 57,3 % респондентів поєднували навчання і роботу, знаходилися у статусі найманих працівників (27,5 %), 16,2 % студентської молоді перебивалися тимчасовими підробітками, 4,6 % працювали в основному на вихідних або були зайняті на сезонних роботах (8,9 %).

Примітно, що 21,8 % опитаної студентської молоді мають досвід політичної діяльності, з них 14,1 % були активними учасниками молодіжних рухів, а 3,5 % брали активну участь у заходах політичної партії, але не були її членами. Натомість 2,8 % опитаної молоді були членами молодіжного осередку політичної організації, зокрема, 1,4 % респондентів є дійсними членами політичної організації. Водночас, на запитання «Чи Ви маєте досвід громадської активності/діяльності?» понад 54 % опитаних студентів дали ствердну відповідь, 10,5 % активно займаються волонтерством, а 12,7 % – беруть участь у заходах громадських організацій.

Результати оцінювання думок щодо проблем розвитку освітньої сфери в Україні підтвердили тезу, що молодь відчуває дефіцит своєчасної і новітньої професійних знань, а на ринку праці існує суттєвий структурно-кваліметричний дисбаланс. На думку понад третини студентської молоді (37,7%) головною проблемою на ринку праці є дисбаланс попиту та пропозиції, оскільки більшість випускників українських ЗВО після завершення навчання працюють не за фахом. Так, молодь обирає соціо-гуманітарні напрями навчання (найбільшу популярність серед молоді мають лінгвістичні, економічні, правові спеціальності), тоді як на ринку праці відчувається суттєвий дефіцит ІТ-фахівців, лікарів, вчителів, фахівців технічних напрямів підготовки та робітничих кадрів.

Варто наголосити, що 20 % опитаних студентів вважають, що в Україні освіта є низької якості, і лише 13,8 % і 11,7 % відповідно погодилися з твердженнями, що освіта в Україні аналогічна або кращої якості, ніж у провідних країнах світу. Насторожує факт, що 23,4 % респондентів погоджуються, що переважна більшість знайомих працездатного віку, що виїхали за кордон після повномасштабного вторгнення РФ в Україну (з лютого 2022 р.), не мають наміру повертатися в Україну, не зважаючи на те, що третина опитаних (31,6 %) переконані, що після Перемоги в Україні будуть великі перспективи для самореалізації працівників у різних галузях економіки в умовах відбудови та будуть спрямовуватися інвестиції (27,2 %).

Потенційні наміри студентської молоді після завершення навчання є своєрідними точками біфуркації як на місцевих ринках праці, так і соціально-економічної стійкості країни. Зокрема, позитивні міграційні наміри молоді виїхати за кордон на подальше навчання або працевлаштування свідчить про посилення міграційної кризи, а, відтак, послаблення демографічної та економічної безпеки. Наміри працевлаштуватися в Україні, але не за фахом, – є тригером збільшення дисбалансів у сфері зайнятості. Так, співвідношення респондентів, які мають намір працевлаштуватися за спеціальністю в Україні (28,2 %) і тих, хто дійсно має намір виїхати і працевлаштуватися за кордоном (10,7 %), фактично вдвічі вища. Водночас, 4,0 % респондентів після навчання готові переїхати жити і працювати в інший регіон України, більш безпечний для життя під час війни; 28,3 % студентської молоді після завершення навчання мають намір виїхати за кордон, з них 6,5 % – на постійне проживання, 10,7 % – з метою працевлаштування за фахом, 6,5 % – на будь-яку роботу за кордоном.

Уточнююче запитання «Чи маєте Ви намір виїхати за кордон?» дало змогу встановити, що 51,6 % опитаної молоді серед студентів мають позитивні міграційні наміри, причини формування яких є переважно соціально-економічні та безпекові. Так, 14,9 % дали ствердну відповідь щодо намірів працевлаштуватися за кордоном, для 11,1 % мотивом виїзду є відсутність подальших перспектив в Україні навіть після завершення війни, а 9,1 % не відчувають себе в безпеці в Україні (рис. 1.1).

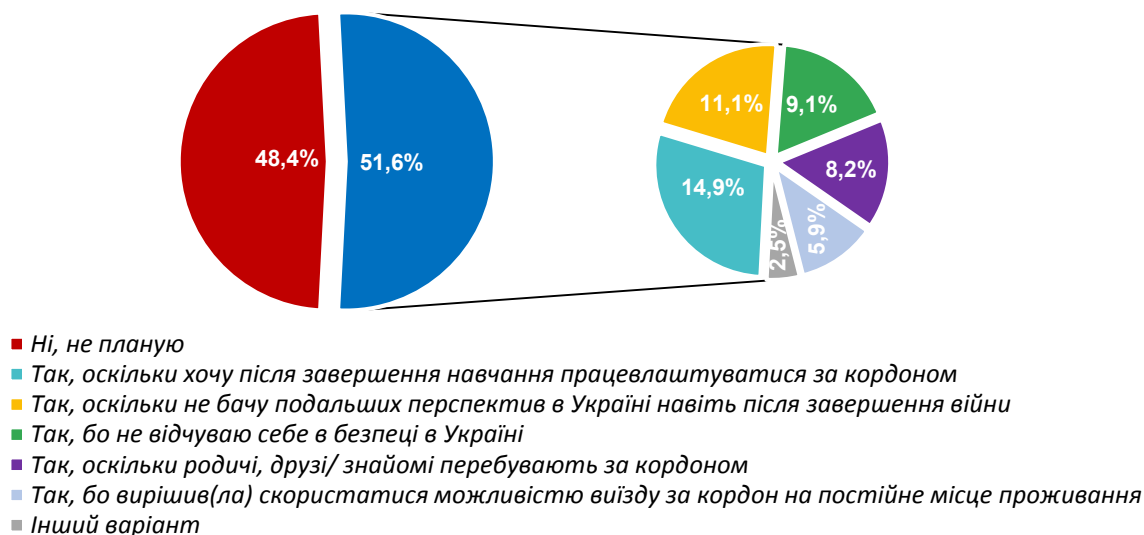

Рис. 1.1. Міграційні наміри студентської молоді в Україні

Примітка: відсоток до усіх опитаних, можливі були декілька варіантів відповідей

Примітно, що обраними країнами для міграції стали США (12,5 %), Польща (8,7 %), Канада (8,1 %), Німеччина (7,8 %), Чехія (6,6 %), Велика Британія (5,4 %), Швейцарія (4,5 %), Франція (1,6 %).

Результати соціологічного опитування довели, що міграція молоді за кордон має соціально-економічні причини, а також прагнення професійної самореалізації. Так, серед основних причин вибору країни міграції є високий рівень життя і гідні умови праці (26,9 %), знання місцевої мови (15,2%) і наявність родичів/друзів/близьких у цій країні (13,2 %). Цікавим є факт, що 6,3 % опитаних студентів мають досвід перебування у країні вибору подальшої міграції, а 4,6 % розглядають ці країни як країни подальшого навчання (вказана причина – доступні умови вступу у ЗВО).

Варто наголосити, що 26 % опитаної молоді вже здійснили певну підготовку щодо реалізації свої міграційних намірів (дізнавались про можливості та умови навчання чи працевлаштування у певній країні, одержання дозволу на постійне місце проживання, намагались знайти посередників, налагодити контакти тощо). Так, 35 % респондентів лише задекларували намір виїхати за кордон, однак, їх позитивні міграційні наміри не мають жодної ознаки реалізації у перспективі.

В останні роки суттєво зросла інтенсивність освітньої й академічної міграції з України, особливо прикордонних територій, яка розглядається молоддю як особливий «соціальний ліфт». Навчання, стажування чи інші форми академічної мобільності є мостовими чинниками пролонгації освітньої міграції вже у форму трудової еміграції. Найчастіше освітня міграція до Польщі та Чехії для українських студентів є транзитною для стаціонарної міграції до інших країн ЄС. Так, на запитання «Чи хотіли б Ви продовжити навчання або здобути другу вищу освіту за кордоном?» близько 15 % респондентів вказали, що планують це зробити. Така ж частка має можливість здобути освіту за закордоном, а 48,9 % не визначилися.

Висхідна тенденція формування позитивних міграційних освітніх аспірацій середо молоді призводить до збільшення втрат людських ресурсів, посилення демографічних, інтелектуальних і соціальних ризиків, послаблення демографічної безпеки в Україні. Одночасно зростання рівня привабливості освітнього середовища країн ЄС, які ведуть активну боротьбу за іноземних студентів, тільки посилюють проблеми «відтоку» талановитої молоді з України.

Значна частка студентів в Україні вважають, що освіта за кордоном є кращої якості і дає можливості для подальшого професійного росту та самореалізації. Відтак, прагнення студентів здобути європейську освіту є зрозумілими, зокрема одержати диплом закордонного ЗВО на території України. Підтвердженню цьому є 62,5 % ствердних відповідей студентів на запитання «Якби була можливість одержати диплом одного з провідних закордонних ЗВО на території України чи Ви були б у цьому зацікавлені?». Лише 10 % опитаних вказали, що не зацікавлені у такій перспективі.

Високий рівень безробіття, низькі стандарти життя, відсутність високооплачуваних робочих місць з гідними умовами праці, а також війна в Україні є тригерами поширення позитивних міграційних намірів щодо

працевлаштування молоді за кордоном, особливо трансформації сезонної трудової міграції серед студентів на довготривалу (більше одного року). Так, на запитання «Чи плануєте працевлаштовуватися за кордоном після завершення навчання?» 31,5 % опитаних студентів зазначили, що мають наміри працевлаштуватися за кордоном, і лише 15,5 % вирішили після завершення навчання стати активними учасниками на ринку праці в Україні. Водночас, понад 57 % респондентів вказали, що погодилися б працювати не за фахом за кордоном після завершення навчання. Чверть опитаних ще не визначилися. Зокрема, студенти вважають, що праця не за фахом створює передумови для набуття досвіду та прикладних знань у країні перебування і може бути тимчасовою, особливо у період пошуку роботи за фахом.

Демографічний, соціально-економічний, суспільно-політичний розвиток України залежить від збереження, відтворення й ефективного використання людського потенціалу. Натомість надвисокий рівень і швидке поширення позитивних міграційних аспірацій, особливо серед молоді, набувають нових загрозливих форм і призводять до подальшого нарощування обсягів міграційних втрат країни, особливо, якщо міграційні рефлексії студентської молоді стосуються постійного місця проживання за кордоном. Так, на запитання «Чи хотіли б Ви мігрувати на постійне місце проживання?» понад 10 % дали однозначну ствердну відповідь і близько 40 % думали про це, однак, позитивних міграційних аспірацій ще не сформували.

Результати опитування підтвердили тезу, що наміри мігрувати у більшій мірі формуються у тієї частини молоді, яка не має активної життєвої позиції, досвіду громадської активності. Так, серед студентів, які активно займаються волонтерством лише 13,9 % вказали, що хотіли б виїхати за кордон на постійне місце проживання; а ті, які беруть активну участь у заходах громадських організацій – менше 9 %.

Високий рівень позитивних міграційних аспірацій у країні обумовлений несприятливими соціально-економічними чинниками та нестабільністю суспільно-політичного становища, що підтверджують результати дослідження. Так, серед основних причин виїзду студентської молоді за кордон на постійне місце проживання є безробіття і низький рівень оплати праці (17,6 %), довготривала війна та невизначена ситуація геополітичного становища країни (12,6 %), неможливість професійної реалізації в Україні (11,4 %), низький рівень соціального захисту (8,2 %), відсутність безпечних і гідних умов праці в Україні (10,8 %). Водночас для значної кількості респондентів основним тригером формування позитивних міграційних аспірацій щодо подальшого проживання за кордоном є високий рівень корупції та недовіра до влади (11,5 %), відсутність соціально-економічної стабільності та впевненості у майбутньому (11,1 %), батьки і друзі, які проживають за кордоном (5,1 %) тощо.

Якщо основними чинниками формування позитивних міграційних аспірацій у студентської молоді є нестабільна соціально-економічна ситуація в країні та прагнення покращити власний фінансово-матеріальний стан, то тригерами стримування зовнішньої міграції серед студентів є сімейні відносини, друзі (22,0 %), навчання (18,2 %) і патріотизм (16,4 %). Близько 4 %

респондентів вважають, що їхній задовільний фінансово-матеріальний стан сприяє формуванню негативних міграційних аспірацій у студентської молоді. Серед чинників, які спонукають залишатися студентську молодь в Україні, варто також виділити мовні бар'єри за кордоном, небажання бути чужим в іншій країні, наявність місця праці.

Примітно, що своє майбутнє за кордоном бачать 12,2 % опитаних студентів, а 23,4 % респондентів не визначилися. 34,8 % респондентів планують залишатися в Україні, однак за умови покращення соціально-економічної ситуації, 29,6 % студентів бачать своє майбутнє тільки в Україні.

Невизначеність суспільно-політичного життя і нестабільність соціально-економічної ситуації спонукають молодь виїжджати за кордон на навчання, пошуку фінансових ресурсів для оплати дороговартісного навчання як соціального мосту для подальшого працевлаштування. Зокрема, на запитання «Скільки Ви готові платити за навчання у ЗВО за кордоном за рік?» 15,5 % опитаних студентів вказали, що від 1 тис. до 3 тис. дол. США є прийнятною для них сумою, а близько 10 % готові оплачувати кожного року менше 1 тис. дол. США. Примітно, що 36,6 % не мають бажання навчатися за кордоном, а 32,4 % не мають можливості платити за навчання за кордоном, тому розглядали б лише державну чи грантову форму навчання.

Водночас цікавим для порівняння є відповіді респондентів на запитання «Який розмір оплати навчання у ЗВО в Україні за рік є прийнятним для Вас?». Зокрема, близько половини опитаних студентів бажають навчатися виключно на бюджетній формі, а 18,6 % вважають прийнятною вартість навчання, яка становить менше 20 тис. грн. Варто зазначити, що кожний третій опитаний студент готовий оплачувати навчання у діапазоні від 21 до 30 тис. грн. Якщо понад 15 % респондентів вважають прийнятною для них вартістю навчання у розмірі 1-3 тис. дол. США (38-114 тис. грн за курсом НБУ), то в Україні вартість навчання понад 40 тис. грн прийнятною є лише для 3,1 % респондентів.

Рівень оплати праці є основною детермінантою і стримування, і виштовхування молоді за кордон. Так, найбільша частка опитаних студентів (25,7 %) після завершення навчання планують працювати в Україні за 16-20 тис. грн, 19 % респондентів – за 21-20 тис. грн. Незначна частка (понад 5 % опитаних) погодяться отримувати заробітну плату у розмірі від 31 до 35 тис. грн, а 16,1 % студентів – понад 35 тис. грн. Натомість очікування студентів щодо можливостей отримувати значно більшу заробітну плату є високими. Так, більше третини опитаних респондентів погодяться працювати за кордоном з мінімальною заробітною платою не менше 1,5 тис. євро/дол. США, а 22,5 % респондентів зазначили, що мінімальна заробітна плата повинна становити близько 2 тис. євро/дол. США. Водночас така ж частка студентів (22,4 %) погодяться працювати за кордоном з розміром заробітної плати понад 2 тис. євро/дол. США.

Цікаво, що на запитання «Яка величина доходу сім'ї, на Вашу думку, могла би стримати Вас від працевлаштування за кордоном?» відповіді респондентів були очевидними. Так, найбільша частка респондентів (41,8 %) вказала, що розмір доходу повинен становити понад 45 тис. грн (рис. 1.2); для

кожного п'ятого опитаного студента дохід у розмірі від 26 до 35 тис. грн стримав би від виїзду за кордон. Менше 10 % опитаної молоді зазначили, що розмір доходу сім'ї має становити до 25 тис. грн.

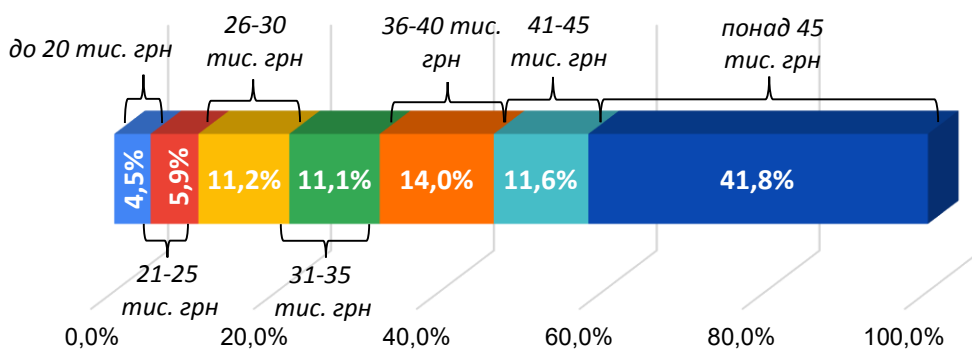

Рис. 1.2. «Яка величина доходу сім'ї, на Вашу думку, могла би стримати Вас від працевлаштування за кордоном?»

На запитання «Вкажіть основний чинник, який міг би Вас втримати від виїзду за кордон після завершення навчання?» 17,8 % і 17,5 % опитаних зазначили, що це гідні умови праці та якість життя в Україні і високий оплата праці відповідно. Відтак, варто очікувати, що значний дефіцит робочих місць з гідною оплатою праці, дивергенція розмірів заробітної плати в Україні від доходів мігрантів за кордоном, різке зростання цін на продукти та послуги генеруватимуть подальший «відтік» молоді з України, а також кваліфікованих кадрів після завершення навчання у ЗВО. Серед інших чинників стримування молодь зазначила – можливості професійного росту, розвиток кар'єри, самореалізація (15,7 %), соціально-економічна стабільність в Україні (13,5 %), сприятливі умови створення і ведення бізнесу (11,7 %).

Варто наголосити, що для 11,6 % респондентів, які планують емігрувати з метою навчання, вагомим чинником стримування від виїзду є соціально-економічна стабільність в Україні, а для 11,4 % – сприятливі умови ведення бізнесу. Так, 21,2 % зазначили, що їх не може втримати нічого. Для понад 25 % опитаних, які планують працевлаштуватися за кордоном за спеціальністю домінуючими чинниками стримування є висока оплата праці, соціально-економічна стабільність, можливості професійного росту, розвиток кар'єри та самореалізація. Кожний третій респондент, який має намір працевлаштуватися за кордоном на роботу, вказали, що за жодні чинники не можуть втримати в Україні. Для значної частки студентів (понад 60 %), які відзначили, що мають наміри працевлаштуватися в Україні після завершення навчання, соціально-економічні чинники та фінансова стійкість, з одного боку, сприятливі умови створення і ведення бізнесу, можливості професійного розвитку, з іншого, є детермінанти формування негативних міграційних аспірацій.

Для забезпечення рееміграції молоді та її стримування від міграції за кордон Україна має пропагувати політику країни з високою якістю життя, основними детермінантами розвитку якої є безпека, соціальна рівність і справедливість, якісна судова система, високий економічний рівень життя з гідною оплатою праці. Основним чинником стримування молоді від виїзду за

кордон є конкурентоспроможний ринок праці та відмова від політики дешевої робочої сили. Відтак, за результатами соціологічного опитування встановлено, що молодь від міграції може втримати оплата праці в Україні на рівні не менше 70 % у порівнянні з основними країнами-реципієнтів.

Підтвердженню тези, що основними чинниками виштовхування і стримування молоді від міграції за кордон є рівень життя в країні та соціального забезпечення є розподіл відповідей респондентів-студентів на запитання «Якщо б в Україні запровадили державну програму мотивації і гарантованого працевлаштування для кращих випускників ЗВО зі забезпеченням вищого за середній рівень заробітної плати у відповідній галузі (рейтингова система), і/або безкоштовним наданням квартири у постійну власність, і/або привабливим соціальним пакетом тощо, чи було б це для Вас додатковою мотивацією у здобутті якісної освіти та постійного місця проживання й зайнятості в Україні?». Так, 54,5 % дали ствердну відповідь, 11,3 % вказали, що не довіряють державним програмам в Україні, і лише 3,2 % опитаних розглядають своє майбутнє виключно за межами України.

1.1.2. Українська молодь за кордоном

Опитування української молоді за кордоном передбачало реалізацію таких ключових завдань: узагальнити соціальний профіль молоді за кордоном; охарактеризувати фінансово-матеріальний стан та особливості зайнятості молоді за кордоном; виявити вплив міграції на зміни у здоров'ї, емоційно-психологічному стані, відчутті власної гідності; ідентифікувати подальші міграційні наміри та установки української молоді за кордоном, у т. ч. з урахуванням особливостей у соціально-фаховому профілі, країні перебування, регіоні походження тощо; встановити мотиви та чинники повернення на Батьківщину.

Опитування проводилося зі застосуванням спеціально розробленої Анкети, яка розповсюджувалася серед української молоді за кордоном зі застосуванням програмного забезпечення *Google Forms*.

Опитування проводилося у жовтні-листопаді 2023 року. 52,5 % респондентів перебували на той момент у Республіці Польщі, 9,8 % – Великій Британії, 6,9 % – Німеччині, 6,4 % – Нідерландах, 4,9 % – Ірландії, 4,4 % – Чехії, по 2,9 % – в Італії та Іспанії, ще 9,3 % припадало на інші країни.

Українська молодь – мігранти за кордоном, що були опитані, здебільшого походили зі східного (26,5 %) та західного (25,0 %) макрорегіонів України; ще 18,0 % – з м. Києва. На північний, центральний і південний макрорегіони припадало 11,8 % 11,3 % та 7,4 % респондентів, відповідно.

Повномасштабна віна, беззаперечно, змінила не тільки обсяги української молоді за кордоном, але й вплинула на структурні характеристики її зовнішньої міграції. Так, якщо до 2022 р. українська молодь за кордоном була здебільшого представлена молодими людьми – вихідцями з України, які здобували професійно-технічну чи вищу освіту (віковий діапазон 16-22 роки), а також трудовими мігрантами у віці 25-34 роки, переважно на сезонних підробітках, то нова хвиля вимушеної міграції (за результатами опитування понад $\frac{3}{4}$ (77,9 %))

виїхали за кордон після 24 лютого 2022 р.) істотно збільшила відсоток нижнього вікового діапазону (16-20 років) української молоді за кордоном (до 53,4 %), значна частина яких виїздила за межі України разом з матерями, бабусями й дідусями. При тому, збільшилася й частка верхнього вікового діапазону молоді (31-34 роки) – до 28,4 %. Таким чином, враховуючи високу освітню міграційну активність української молоді ще до війни, а також наявність гарних програм її освітньої адаптації у провідних країнах Європи є всі підстави вважати, що значна частина української молоді за кордоном на тепер здобуває там професійну і вищу освіту та може мати високі аспірації відносно подальшого працевлаштування у відповідній країні перебування і це, скоріше, не сприятиме їх поверненню на Батьківщину в майбутньому.

Позаяк, дискусійність такого висновку обумовлюється тим, що частка респондентів у віці 16-20 років, які хочуть залишитися за кордоном на постійне місце проживання, оскільки не бачать перспектив навіть після завершення війни в Україні, є найнижчою – 12,9 %, тоді як у віці 30-34 роки – 23,1 %, у віці 25-29 років – 19,4 %, а у віці 20-24 роки – 15,6 %.

І дійсно, за даними опитування, освіта понад третини української молоді за кордоном (35,3 %) була повною середньою, відтак, це особи, які на зараз потребують здобуття фахово-професійної освіти. Ще 19,6 % мали на момент опитування неповну вищу освіту. Повну базову вищу освіту, а також професійно-технічну освіту мали 25,6 %, 9,3 % та 3,9 % респондентів, відповідно. Таким чином біля 40 % української молоді у країнах Європи вже здобули професійну / вищу освіту (7,8 % безпосередньо за кордоном та ще 39,2 % в Україні, але тепер продовжують здобувати її за кордоном) та працюють або можуть розглядатися як підготовлений персонал.

При тому, більшість української молоді за кордоном зараз все таки здобувають освіту. Частка таких громадян становить 48,8 % або майже кожен другий. Ще 39,6 % працюють, однак лише половина з них за фахом. 3,3 % опитаних зберігають соціально-трудові відносини з їх вітчизняними роботодавцями, проте дистанційно та 8,3 % не мали змоги працювати. Таким чином, наша молодь за кордоном в достатній мірі зайнята або в межах освітнього процесу або на місцевих підприємствах, що слід розцінювати за позитивне в сенсі збереження та розвитку їх людського потенціалу.

Про хороші перспективи відносно працевлаштування й розвитку трудової кар'єри української молоді за кордоном може свідчити наявна структура фахової спеціалізації її представників. Зокрема позитивно, що в умовах розвитку процесів цифровізації суспільства спеціальність підготовки більшості респондентів стосувалася інформаційних технологій (21,6 %). Ще 14,6 % мали гуманітарний фах, 9,3 % – технічний та 8,8 % були фахівцями з управління та адміністрування.

Водночас, однією з перешкод української молоді на шляху інтеграції у середовище приймаючої країни може залишатися недостатньо високий рівень володіння іноземною мовою в цілому та безпосередньо мовою країни свого поточного перебування. Так, результати опитування дозволяють констатувати, що лише 14,7 % молодих українців мають досконалий рівень володіння

місцевою мовою та 5,9 % – іноземною мовою на загал. Як просунутий оцінили знання мови країни перебування 18,1 % та іноземною мовою в цілому 19,6 % респондентів. Тоді як біля третини опитаних оцінюють власне володіння іноземною мовою та мовою країни перебування як початковий і нижче середнього.

Ідентифіковано тісну кореляцію між рівнем володіння респондентами місцевою мовою та намірами залишитися за кордоном. Так, частка молодих осіб з досконалим знанням мови, які планують залишитися за кордоном на постійне місце проживання, складає 21,7 %, а просунутим – 20,9 %, тоді як з початковим рівнем володіння місцевою мовою – 14,3 %, а нижче середнього – 11,1 %.

Можливо це, перебування за кордоном з рідними, які їх забезпечують, наявність матеріальної допомоги для біженців, а також навчання значної частки українців в освітніх закладах, стали чинниками низької трудової активності української молоді за кордоном. Іншим чинником може слугувати те, що більшість опитаних раніше не брали участь у спеціалізованих програмах, які пропонують роботу чи навчання молоді за кордоном. Водночас, 15,0 % респондентів мали такий досвід і це може слугувати передумовою для більш активного пошуку ними місця праці з подальшою асиміляцією молодих українців цієї групи за кордоном. При тому, відсоток респондентів, які мали такий досвід та хочуть залишитися на постійне місце проживання вищий – 23,1 %, тоді як тих, що не мали такого досвіду, – 16,1 %.

Аналогічно й відносно досвіду освітньої та/чи трудової діяльності за кордоном. А саме понад $\frac{3}{4}$ (75,5 %) опитаних не мали такого досвіду, а з тих, що відповіли на відповідне питання позитивно, більшість (12,3 % від загальної чисельності опитаних) проживали за кордоном протягом останніх кількох років. Ще 8,3 % раніше навчалися за кордоном, 2,5 % кілька разів були на заробітках і 1,5 % перебували як трудові мігранти. Зазначене є свідченням того, що причини активізації зовнішніх міграційних процесів української молоді у меншій мірі пов'язані з підготовкою до освітньої, трудової чи іншого виду міграції за кордон.

З іншого боку, існує припущення, що високий рівень громадської активності молодих людей на Батьківщині слугує вагомим чинником відносно, по-перше, стримування міграційних аспірацій молоді (однак, навіть він не здатен вплинути на ситуацію прямої загрози життю і здоров'ю в умовах повномасштабної війни) та, по-друге, високого рівня налаштованості молоді до подальшого повернення в Україну й бачення свого майбутнього виключно з Україною. З таких міркувань позитивно, що кожен п'ятий (20,2 %) з опитаних мав досвід активного волонтерства, 8,7 % були безпосередніми учасниками молодіжних рухів та ще 4,1 % – членами політичної / громадської організації.

Результати аналізування перехресних відповідей на це питання та питання відносно намірів залишатися за кордоном дозволяють констатувати, що така активність може слугувати дієвим інструментом політики виховання свідомої української молоді та має стати невід'ємним напрямом (складовою) державної молодіжної та міграційної політики в Україні в майбутньому. Адже молодь, яка була членом політичної / громадської молодіжної організації і

активним учасником молодіжних рухів, має нижчий рівень готовності залишатися на постійній основі за кордоном (12,5 % і 14,5 % проти 16,9 % в осіб, які не мали такого досвіду).

Ще більш разючою є різниця при порівнянні з відповідями на питання «Де Ви бачите своє майбутнє?», коли 40,0 % молоді, які раніше були активними учасниками політичних / громадських молодіжних організацій, відповіли, що виключно в Україні, тоді як з-поміж молоді без такого досвіду – лише 7,5 %.

Результати аналізування соціального профілю української молоді за кордоном в цілому дають підстави для оптимізму в частині бачення молодими людьми перспектив повоєнного розвитку України, якості їх трудового потенціалу та потенційної участі у процесах відновлення країни.

Так, молодь у більшій мірі погоджується з твердженням про те, що по завершенні війни наша країна потребуватиме значної кількості людських ресурсів (3,55 бали з 4-х максимальних), значна частина яких буде задоволена через повернення молоді в Україну (підстави для такого висновку обумовлені, скоріше, невисокою оцінкою (2,39) твердження «Після завершення війни молодь з-за кордону не повернеться на Батьківщину»; при тому, реєміграція не вважається молоддю, яка перебуває за кордоном, хибним життєвим вибором). Українська молодь не вважає, що вона не конкурентоспроможна на ринку праці (1,04), однак переконана, що зростати професійно можна й в Україні, де робочі місця і умови праці в достатній мірі конкурентоспроможні. З-поміж одержаних відповідей простежується чіткий ухил в бік того, що нинішня суспільно-політична ситуація не сприятлива, а соціально-економічний стан країни сприяє виїзду молоді за кордон.

Однак, слід звернути увагу на тривожний сигнал, а саме дуже низькі (лише 1,99 за шкалою від 0 до 4) очікування української молоді за кордоном в частині того, що після перемоги в нашій країні буде створено належні умови для реалізації людського потенціалу молоді, що критично негативно, а провідними чинниками такого стану справ слугують дефіцит високооплачуваних робочих місць (2,78) та низький рівень життя (2,56). Таким чином, головно ці, але й інші, чинники мають стати об'єктами проактивної державної соціальної та міграційної політики в Україні з метою збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови національної економіки й стабілізації суспільної ситуації.

Як встановлено за результатами опитування, значною завадою на шляху до зміни міграційних аспірацій українського молодого населення (а саме щодо налаштування до повернення і реалізації свого потенціалу безпосередньо на теренах Батьківщини), яке зараз перебуває за кордоном, може стати вищий рівень доходів на тепер у порівнянні з тим, що був до міграції. Зокрема чітко простежується зниження частки респондентів, щомісячні доходи яких становили до 7 тис. грн (на 22,1 в. п.) та зростання частки респондентів з доходами понад 50 тис. грн (на 14,7 в. п.). Зменшення частки респондентів стало характерним і для діапазону у 8-10 тис. грн, тоді як частки опитаних з доходами у 21-30 тис. грн, 31-40 тис. грн та 41-50 тис. грн мали тенденцію лише до збільшення, що є свідченням суттєвого покращення матеріального благополуччя молоді за кордоном. Достатньо звернути увагу на те, що на тепер

щомісячний дохід практично кожного третього молодого українця за кордоном перевищує 50 тис. грн і рівня таких заробітних плат (доходів) важко буде забезпечити у нашій країні.

Закономірно, що зросли й сукупні витрати домогосподарств респондентів. Якщо до міграції понад 40 % припадало на витрати до 7 тис. грн, то після міграції частка респондентів цього сегменту становила 19,6 % (на 21,0 в. п. менше) і, навпаки, якщо до міграції лише 4,4 % домогосподарств могли витратити понад 50 тис. грн на місяць, то після – вже 15,2 % (на 12,0 в. п. більше).

При тому, чітко простежується перевищення темпів приросту доходів українських мігрантів – молоді у порівнянні з темпами приросту їх витрат, що має логічним наслідком покращення можливостей для заощаджень. На тепер частка мігрантів молоді, спроможних заощаджувати понад 10 тис. грн на місяць, збільшилася до 26,0 % (на 6,4 в. п.), 8-10 тис. грн – до 10,3 % (на 6,4 в. п.), а 5-8 тис. грн – до 11,3 % (на 5,4 в. п.). Водночас, цікавим слід вважати факт того, що біля чверті респондентів ствердно вказали на те, що як до міграції (26,0 %), так і після міграції (24,5 %) не мали змоги заощаджувати і це може бути свідченням або все ще збереження ситуації з низьким рівнем доходів домогосподарств навіть за кордоном або певного стилю споживчої поведінки й відсутності схильності до заощаджень як таких, накопичення ресурсу, необхідного для покриття майбутніх витрат, у т. ч. інвестиційного характеру.

Попри зростання доходів та покращення можливостей для заощаджень українська молодь, яка перебуває зараз за кордоном, не характеризується як високо інвестиційно активна. Так, понад 60 % респондентів ніколи не здійснювали інвестицій та не знають що це таке. З 35,3 % осіб, які мали досвід інвестиційної діяльності, більшість придбавали акції або іншим чином інвестували в бізнес (10,3 % від загальної чисельності опитаних або кожен десятий). Відносно високою була активність молоді й щодо депозитів у комерційних банках (7,8 %) та відкриття власної справи (7,4 %), а також придбання чи здійснення інших операцій з нерухомістю (5,9 %). Відтак, певна інвестиційна активність української молоді за кордоном все ж наявна і це, з одного боку, характеризує її як схильну до підприємництва, що позитивно, але, з іншого боку, такі дії сприяють все більшій інтеграції у суспільство й економіку саме за кордоном.

Позаяк, важливо звернути увагу на те, що міграція, скоріше, негативно вплинула (іншими словами – знизила) на інвестиційну активність української молоді, коли зменшилися частки респондентів, які здійснювали інвестиції у більшості сегментах (за обсягами таких вкладень), а саме до 5 тис. грн – на 1,0 в. п., 5-10 тис. грн – на 1,0 в. п., 10-15 тис. грн – на 1,4 в. п., понад 20 тис. грн – на 1,0 в. п. Таким чином, наявні підстави для висновку про більшу схильність молодих українців інвестувати саме на теренах Батьківщини, що з позиції збереження людського потенціалу нашої країни позитивно.

Про достатньо високий рівень працевлаштування (у різних формах) української молоді за кордоном свідчить переважання в структурі доходів саме заробітної плати (29,9 %), яка складає біля третини від усіх джерел формування доходів. З іншого боку, 23,1 % припадає на допомогу від родичів, що

закономірно з огляду на те, що значна частка мігрантів з України – молодих осіб на разі навчається. Ще 16,3 % джерел доходів молоді припадає на соціальну підтримку й допомогу з боку приймаючих країн та 13,3 % – на допомогу від громадських і волонтерських організацій. При тому, відмічаємо як позитивне факт наявності доходів молодих українців за кордоном від підприємницької діяльності (5,7 %) та пасивних доходів (5,2 %). Ідентифікована структура видається достатньо логічною, водночас і збалансованою і такою, що диверсифікує джерела матеріального забезпечення українців, а, відтак, і позитивно позначається на їх соціально-економічній резильєнтності за кордоном. Як доказ – мала роль соціальної допомоги в структурі їх доходів. Більше того, 65,2 % не отримують такої і лише в 14,0 % соціальна допомога єдине джерело доходів та у 15,0 % формує понад 50 % грошового забезпечення домогосподарства / особи.

Перебування особи за кордоном, особливо молодого віку та часто на одинці й без близьких та рідних, може призводити до погіршення психологічно-емоційного стану та навіть здоров'я. З огляду на вказане, цей аспект має перебувати у постійному фокусі представників суб'єктів системи публічно-приватного управління в сфері міграції та соціальної політики. Відтак, важливо звернути увагу на те, що респонденти відмічають наявність тенденції до погіршення стану власного здоров'я, а також емоційно-психологічного стану під час їх перебування за кордоном. Відповідні оцінки (за 10-ти бальною шкалою погіршилися на 0,17 та 0,14 бали і це негативно. Однак, з іншого боку, спостерігається підвищення рівня відчуття власної гідності (на 0,21 бали).

За результатами дослідження виявлено достатньо високий рівень аспірацій української молоді, яка перебуває за кордоном, щодо того аби залишитися тут на довший часовий період. І причини такого становища мають як суто суб'єктивний (реальне бажання і наміри продовжити своє життя виключно або в превалюючій мірі за кордоном, зокрема в економічно розвинених та соціально захищених країнах Європи), так і яскраво виражений об'єктивний характер (перманентна, на їх думку, критична соціальна і економічна нестабільність, обумовлена негативними наслідками повномасштабної війни).

До прикладу, на запитання «Чи маєте Ви намір залишитися за кордоном у найближчий час?» ствердну відповідь «Ні не планую» дали лише 2,4 % опитаних. Але, при тому відповідь «Так, хочу залишитися на постійне місце проживання» дали лише 17,0 % опитаних молодих осіб. Ще 16,2 % української молоді за кордоном не бачать подальших перспектив в Україні навіть після завершення війни, відтак, планують залишитися за кордоном, та ще 15,4 % молоді планує працевлаштуватися за кордоном за фахом. Таким чином, можна вести мову про 48,6 % молодих осіб, які у найближчий час мають наміри залишитися за кордоном (а це практично кожен другий, що достатньо багато, коли в абсолютному вираженні складає біля 500 тис. осіб або 7,5 % від загальної чисельності постійного населення України у віці 15-34 роки станом на 01 січня 2023 р.).

Позаяк, молоді люди з України за кордоном зберігають також перспективи й відносно продовження нарощення свого людського капіталу,

зокрема здобуття другої вищої освіти. Ствердну позитивну відповідь на таке питання дало понад третину опитаних (34,8 %). При тому, ще 35,3 % не думали про такі перспективи, а це означає ймовірність ситуації, коли певна частина з них також ухвалить аналогічне рішення. Високі прагнення до здобуття другої вищої освіти підтверджуються й тим, що відповідь «Ні, однозначно» на це питання дали лише 20,6 % респондентів.

Доречно звернути увагу на те, що по мірі збільшення доходів української молоді посилюються наміри її представників залишитися за кордоном. Так, молодь з доходами 31-40 тис. грн, що однозначно планує залишитися на постійне місце перебування за кордоном складає 34,4 % та ще аналогічний варіант відповіді обрали 31,6 % молодих людей з наявними на нині доходами понад 40 тис. грн. Таким чином, високі доходи української молоді за кордоном слугують достатньо вагомим аргументом – каталізатором активізації процесів рееміграції молодих Українців, що негативно та потребує впровадження більш проактивної політики формування доходів молоді в Україні.

Ключовою відповіддю респондентів у сенсі мети цього дослідження, беззаперечно, була на питання «Де Ви бачите своє майбутнє?». У підсумку, встановлено високий рівень міграційних аспірацій вітчизняної молоді за кордоном. Так, 45,6 % опитаних відповіли, що однозначно або скоріше за кордоном, а 26,0 % ще не визначилися з власним майбутнім. Таким чином, йдеться про 45-70 % української молоді, яка зараз перебуває за кордоном та може не повернутися на Батьківщину ні в короткостроковому часовому періоді, ні по завершенні війни, ні в майбутньому.

Станом на проведення опитування абсолютними прихильником повернення в Україну залишався лише кожен десятий з опитаних (9,8 %) і ще кожен п'ятий (18,6 %) з респондентів готовий повернутися на Батьківщину, однак лише за покращення внутрішньої соціально-економічної ситуації, а точніше її повоєнної стабілізації. Отримані результати слід вважати такими, що відповідають реальній ситуації і які ставлять сучасну міграційну та молодіжну політику в Україні в істотну залежність не лише від її проактивності та ефективності визначених і реалізованих механізмів, але й від зовнішніх, часто незалежних обставин, якими є комплекс чинників завершення війни та повноцінної швидкої повоєнної відбудови країни і її економіки, внутрішньої політико-економічної стабільності та покращення якості життя і т. д.

Вказане в значній мірі підтверджується результатами опрацювання відповідей респондентів на питання які зміни в Україні (після завершення війни) сприяли б ухваленню рішення відносно повернення на Батьківщину, адже вони чітко вказують на те, що молодь очікує на:

– по-перше, гарні умови праці та зайнятості (йдеться про наявність доступних робочих місць, надання молодим особам ваучерів на професійний розвиток і підвищення кваліфікації, різносторонню допомогу, у т. ч. фінансову підтримку, на професійне навчання, підвищення професійно-кваліфікаційних характеристик і створення нових робочих місць (цей варіант відповіді обрав кожен четвертий респондент (24,9 %));

– по-друге, відсутність заборон та сприяння в професійній і міжнародній

мобільності (участь у міжнародних стажуваннях, обміні досвідом за кордоном і т. п.) (21,0 %);

– по-третє, гарні можливості відносно відкриття власної справи (дешеві кредити під бізнес, пільги в оподаткуванні, надання приміщень, консалтинг тощо (21,0 %));

– по-четверте, значно кращі умови у забезпеченості житлом (більша чисельність та доступна державна фінансова допомога на придбання / будівництво житла, зниження (до рівня європейських країн) вартості іпотеки і т. п.) (19,2 %) (рис. 1.3).

- Системна допомога в забезпеченні молоді зайнятостю (робочі місця для молоді, ваучери на професійний розвиток і підвищення кваліфікації, різностороння допомога, у т. ч. фінансова підтримка)
- Розвиток програм державної підтримки міжнародної мобільності української молоді (міжнародні стажування, обміни досвідом за кордоном та ін.)
- Різностороння підтримка молодіжного підприємництва (дешеві кредити на відкриття власної справи, пільги в оподаткуванні, надання приміщень, консалтинг)
- Істотне здешевлення вартості придбання власного житла (державна фінансова допомога на придбання / будівництво житла, зниження (до рівня європейських країн) вартості іпотеки)
- Системне покращення доступності освіти (збільшення кількості бюджетних місць, пільгове (безкоштовне) навчання кращих студентів, фінансування навчання з боку роботодавців)

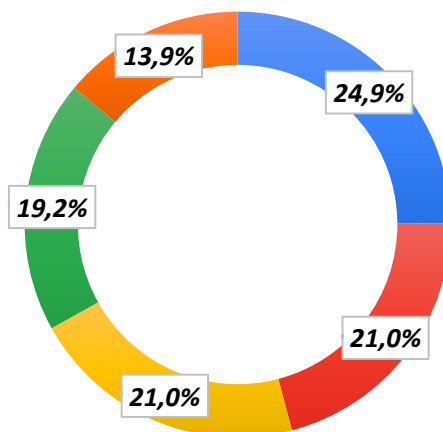

Рис. 1.3. Результати опитування респондентів щодо змін в Україні (зокрема після завершення війни), які б сприяли ухваленню рішення відносно повернення на Батьківщину, %

Важливо звернути увагу на те, що доступність освіти українська молодь вважає теж важливим чинником повернення на Батьківщину (13,9 %), однак він менш вагомий, ніж перелічені вище.

Вочевидь, ці завдання мали би стати провідними об'єктами державної молодіжної політики в Україні та її регіонах у найближчій перспективі. Проте, на тепер проблеми у цих сферах підсилюються негативною дією чинників, які все ж сприяють ухваленню молоддю рішення відносно того, аби не тільки надалі, але й на постійне місце проживання, залишитися кордоном. Очевидно, що передусім це довготривала війна та її негативні наслідки (17,4 % у загальній чисельності отриманих відповідей). Наступні за вагомістю чинники стосуються:

– нестабільності політико-економічної ситуації в Україні та її системних проблем, головно корупції (варіант відповіді «Високий рівень корупції, недовіра до влади» у загальній структурі відповідей отримав 13,2 %);

– проблем безробіття, низькоякісних робочих місць та відсутності зайнятості (варіанти відповідей «Безробіття, низький рівень оплати праці», «Відсутність соціально-економічної стабільності та впевненості у майбутньому», «Неможливість професійної реалізації» та «Відсутність безпечних і гідних умов праці» отримали 13,0 %, 11,9 %, 9,3 % та 9,0 % у загальній структурі);

– високого рівня соціальної вразливості та низької соціальної захищеності населення в країні (8,7 %).

При тому, що важливо, попри високу проблематику зайнятості і соціально-трудових відносин в Україні, яка турбує українську молодь, серед ключових чинників, які спонукають її представників зараз перебувати за кордоном, наявність роботи далеко не визначальний чинник. Цей варіант відповіді зайняв лише 9,8 % у загальній структурі відповідей респондентів на це питання. Відтак, на разі, більша частина молоді перебуває на етапі розвитку власного інтелектуально-кадрового потенціалу, однак переживає за розвиток ринку праці в Україні, що може бути натяком на збереження достатніх аспірацій відносно подальшого повернення задля зайнятості безпосередньо в Україні. У підтвердження – факт того, що саме на зараз провідний чинник спонукання молоді перебувати за кордоном – її навчання. Цей варіант набрав 17,8 % у загальній структурі відповідей. При тому, ще 15,7 % отримав варіант відповіді «Наміри здобути досвід і нові знання».

Позаяк, цілком логічно, коли у відповідях респондентів простежуються й суто об'єктивні мотиви, які спонукають до подальшого перебування за кордоном. Це невпевненість у власному майбутньому через війну в Україні та погіршення економічної ситуації (17,3 %) та страх війни в Україні (14,2 %).

Багато молодих людей виїздили після 24 лютого 2022 року з батьками та родичами, відтак, вагомим їх спонукальним мотивом є чинник сім'ї, родини та друзів за кордоном (10,3 %), а ідентифіковані зміни в покращенні матеріального достатку після міграції за кордон у значній мірі обумовили посилення дії такого спонукального чинника, як кращий фінансово-матеріальний стан, ніж в Україні (13,4 %).

Це й же чинник, вочевидь, стимулює й зростання очікувань молоді щодо рівня доходів, який був би прийнятним для ухвалення рішення відносно повернення на Батьківщину. Так, тепер для кожного третього (30,4 %) це понад 50 тис. грн на місяць.

Ще по 22,1 % та 20,6 % (разом 42,7 %) молоді розраховують на щомісячні доходи на рівні 20-30 та 30-40 тис. грн. Таким чином, закономірно, що перебування за кордоном вносить свої корективи у баченні молодими українцями нових параметрів якості їх життя. Це і вищий матеріальний достаток, і якісно функціонуючий ринок праці, і гарні конкурентоспроможні робочі місця, і соціальний захист та безпека, і можливості реалізації власного інтелектуально-кадрового та підприємницького потенціалу. Відтак, ці та інші орієнтири мають закладатися в стратегічні пріоритети і завдання ефективної та системної державної політики регулювання міграційних процесів заради збереження людського потенціалу України, необхідного не тільки для повоєнної відбудови, але й забезпечення процесів подальшого процвітання нашої країни.

1.1.3. Молодь в Україні з позитивними міграційними аспіраціями

Опитування української молоді в Україні передбачало реалізацію таких ключових завдань: ідентифікувати частку молоді, яка має високий рівень міграційних аспірацій; узагальнити особливості міграційних налаштувань вітчизняної молоді з високим рівнем намірів до зовнішньої міграції на постійній основі; охарактеризувати соціально-економічні, трудові та фінансово-матеріальні перспективи (очікування) молоді після міграції за кордон; ідентифікувати подальші міграційні наміри та установки української молоді відносно перспектив і намірів міграції за кордон, зокрема зі врахуванням особливостей у соціально-фаховому профілі особи, країни міграції тощо; встановити мотиви та чинники, які змогли б втримати українську молодь від виїзду за кордон.

Опитування проводилося зі застосуванням спеціально розробленої Анкети, яка розповсюджувалася серед української молоді в Україні у віці 20-35 років зі застосуванням програмного забезпечення *Google Forms*.

Опитування проводилося у жовтні-листопаді 2023 року. Так, 31,1 % респондентів мали високий рівень міграційних аспірацій та ствердно відповіли «так» на запитання «Чи ухвалили Ви для себе рішення у найближчій перспективі виїхати за кордон?». Саме ці респонденти стали цільовою аудиторією дослідження та відповіді саме цієї частини респондентів надалі аналізувалися.

Більшість респондентів (60,9 %) на момент проходження опитування були не одруженими (не заміжніми), тоді як 30,4 % – одруженими (заміжніми) та ще 5,8 % – перебували у незареєстрованому шлюбі; 1,9 % були розведеними і 1,0 % – овдовілими.

У віковій структурі опитаних переважали особи у віці 20-22 роки (43,5 %); 23,2 % складала респонденти у віці 33-35 років; 15,9 % та 10,1 % припадали на осіб у віці 23-25 та 26-28 років, відповідно. У меншій мірі були представлені вікові зрізи у 29-30 років (4,8 %) та 31-32 роки (2,4 %).

Зазначені вікові особливості молоді обумовили й структуру вже здобутої респондентами освіти. Так, більшість (30,0 %) мали неповну вищу освіту (були студентами I-IV курсів ЗВО); 24,6 % – повну вищу освіту, 11,6 % – бакалаврську освіту, а 17,9 % – навчалися або завершили аспірантуру, що є свідченням достатньо високого рівня освіченості і вже здобутої фахової підготовки молоді.

3-поміж опитаних незначно, однак переважали жінки – 51 % проти 49 % осіб чоловічої статі. Таким чином, рівень міграційних аспірацій української молоді може вважатися високим, коли практично кожен третій ухвалив для себе позитивне рішення відносно виїзду за кордон у найближчій перспективі. Однак, при тому, обсяги потенційної зовнішньої міграції населення з України можуть очікуватися значно масштабнішими. Підтвердження – високий відсоток відповідей (42,1 %) про те, що разом з молодією особою планується міграція усіх членів сім'ї. Ще 15,0 % передбачають свої міграційні переміщення з сестрами (братами), 9 % – з батьками та 4,5 % – з неповнолітніми дітьми.

Відтак, міграція молоді має для країни негативним наслідком не лише втрату найбільш продуктивної (і часто креативної) частини людського потенціалу, але й супроводжується значними втратами пов'язаних родинними зв'язками осіб.

3-поміж країн, які обрала для міграції позитивно налаштована вітчизняна молодь, виділяється низка тих, до яких вже зараз під час повномасштабної війни мігрувала більшість українців, у т. ч. молоді, однак наявні з високим відсотком відповідей й інші країни, у т. ч. географічно віддалені від України. Вочевидь, мотивом таких рішень був високий рівень економічного розвитку та соціальна стабільність і захищеність. Так, у структурі відповідей про обрану для міграції країну переважає Республіка Польща – 18,2 %. У переліку країн з високою часткою відповідей (та зі значною чисельністю на тепер українських мігрантів, у т. ч. молоді) також Німеччина (9,5 %), Велика Британія (7,4 %), Чехія (7,4 %), Іспанія (6,1 %), Швейцарія (4,1 %), Італія (3,4 %) та Португалія (2,7 %). При тому, практично третина опитаних бачать потенційною країною власної еміграції Канаду (14,9 %) та США (14,2 %).

І це логічно, коли понад 35 % молодих осіб з високим рівнем міграційних аспірацій вважають основним мотивом обрання тієї, чи іншої країни для міграції саме високий рівень життя та гідні умови праці. 17,4 % та 16,8 % опитаних вважають, що вибір країни обґрунтовується або наявністю там родичів / близьких, які допоможуть інтегруватися у місцеве суспільство або знанням місцевої мови. Тоді як чинники близькості до кордонів України (10,4 %) та легкості в оформленні необхідних документів (11,4 %) не мають аналогічно високого рівня ваги. Ідентифіковані фактори можуть враховуватися двояко: з одного боку, вони слугують тригерами для «виштовхування» української молоді у ту, чи іншу країну за кордоном, однак, з іншого боку, можуть розглядатися як сфери прикладання уваги для подальшого виступу каталізаторами стримування масштабів міграції молодих осіб з України.

І це притому, що 2/3 від загальної чисельності опитаних ще не здійснювали жодної підготовки для реалізації власних міграційних намірів. Відтак, після ознайомлення з умовами перебування у конкретній країні, можливостями працевлаштування, одержання дозволу на постійне місце проживання та працю, налагодження інших потрібних контактів, ситуація як з виїздом за кордон, так і з визначенням країни еміграції може змінитися, включно з ухваленням рішення про подальше навчання та/чи працевлаштування в Україні.

Підтвердженням цієї гіпотези може слугувати те, що більшість респондентів – молодих осіб українців з високим рівнем міграційних прагнень (36,7 %) не думали про можливості і власні наміри відносно здобуття другої освіти за кордоном та ще 25,1 % визначилися, що однозначно не планують цього. Відтак, лише 23,2 % респондентів мають такі наміри і це є свідченням того, що ці особи, скоріше, цікавилися відповідними навчальними програмами та обізнані з їх умовами. Таких осіб достатньо багато (біля чверті опитаних), однак більшість все-таки або не має відповідних прагнень або не планувала продовження свого подальшого навчання за кордоном.

Провідним питанням у сенсі ідентифікації міграційних аспірацій (відповідно, виявлення їх причин і мотивації) вітчизняної міграційно активної

молоді є те, яке стосується чинників, що змушують (стимулюють) мігрувати її представників за кордон. Логічно, коли поміж відповідей на це питання переважає довготривала війна та пов'язана з нею невизначеність в країні (16,1 %). Водночас, серед відповідей переважають прояви найбільш системних проблем, характерних для України вже на достатньо тривалому етапі її розвитку ще після здобуття незалежності. Це, до прикладу, високий рівень корупції і недовіри до влади (15,8 %) та відсутність соціально-економічної стабільності і впевненості у власному майбутньому (15,3 %).

Відповідно, системна нестабільність та вади українського суспільства мають більший вплив на ухвалення молоддю рішень відносно еміграції, а ніж, наприклад, питання соціальної захищеності особи (10,4 %) чи працевлаштування і задоволення соціально-трудових потреб, коли на безробіття та низький рівень оплати праці як провідний чинник – мотиватор до зовнішньої міграції населення вказали лише 14,4 % респондентів (кожен сьомий), а на відсутність безпечних і гідних умов праці – 10,2 % (кожен десятий), неможливість професійної реалізації в Україні – 9,9 % (аналогічно). Практично не мають значного впливу на ухвалення рішення в частині міграції такі чинники, як погіршення екологічної ситуації (2,9 %) та наявність близьких за кордоном (1,9 %).

Вказане дає підстави для висновку про все ще збереження переконання про те, що зміна ситуації в сенсі економічного розвитку, покращення системи соціального захисту громадян та подолання системних вад, як от – корупція, тінізація економічних відносин, монополізація ринків, капіталу та господарських ресурсів, спроможні втримати та змінити переконання значної частини української молоді відносно бачення свого майбутнього та майбутнього своїх дітей виключно на теренах нашої країни.

Позитивні сподівання відносно покращення соціально-економічної, а також суспільно-політичної ситуації в Україні та виступу цих процесів тригерами уповільнення зовнішніх міграційних процесів й збереження людського потенціалу в Україні підтверджуються результатами відповідей на питання відносно бачення молодими українцями перспектив свого майбутнього. А саме обнадіює факт того, що більшість відповідей (32,4 %) вказують на бажання залишитися на постійно в Україні, однак за умови покращення тут соціально-економічної ситуації.

Більше того, біля 30 % опитаних, навіть попри їх високу міграційну активність, стратегічно бачать своє майбутнє виключно в Україні. Відтак, за покращення ситуації та по завершенні війни й здобутті позитивних результатів на етапі повоєнної відбудови національної економіки України, є перспективи очікувати про збереження біля 62 % вітчизняної молоді навіть з високими міграційними аспіраціями як на тепер. І тільки 7,2 % опитаних ствердно вказали на те, що їх майбутнє однозначно за кордоном. Сюди можна додати ще 15,0 % таких, що вбачають своє майбутнє, скоріше, за кордоном. Відтак, потенційно «втраченими» можна вважати біля 22 % міграційно активної української молоді, представники якої на разі ще залишаються в Україні. Як показують та підтверджують результати опитування, наявні всі перспективи

для збереження нашої молоді в Україні, адже для цього потрібно підсилити (реалізувати) дію чинників, які мають в більшій мірі об'єктивний, а не суб'єктивний характер.

Так, попри припинення війни (цей чинник набрав 17,1 % у загальній структурі відповідей), найбільш значимими факторами збереження молоді і людського потенціалу в Україні залишаються покращення стандартів життя (15,2 %), стабілізація соціально-економічної ситуації (14,8 %), підвищення рівня оплати праці (13,9 %), професійне зростання, розвиток кар'єри та можливості для самореалізації молоді (12,4 %) (рис. 1.4).

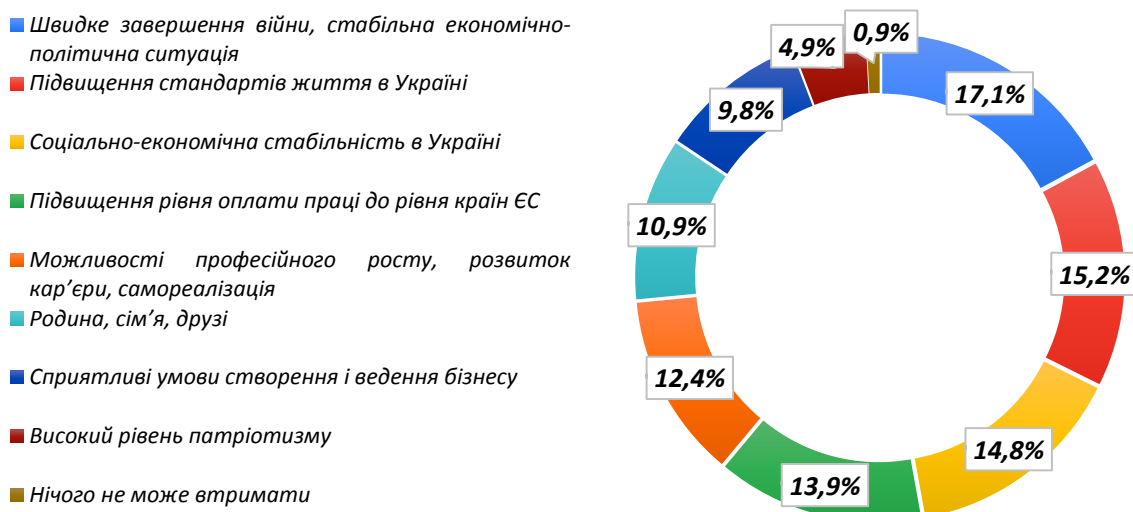

Рис. 1.4. Результати опитування щодо основних чинників, які змушують міграційно активну молодь з України втриматися від виїзду за кордон, %

Сюди важливо додати також й чинники родини, сім'ї (10,9 %), а також високий рівень патріотизму (4,9 %). Тоді як позитивно, що для української молоді важливо мати й гарні умови для відкриття власного бізнесу й здійснення підприємницької діяльності. Цей чинник як провідний в плані залишення в Україні визначив кожен десятий молодий респондент і на цю особливість також варто звернути увагу під час вдосконалення вітчизняної молодіжної і соціально-економічної політики в цілому.

Разом із тим, ситуація, яка склалася, на разі, в Україні, призводить до «виштовхування» нашої молоді за кордон. Це підтверджується високими оцінками респондентами низки тверджень, а саме відносно того, що: поточна соціально-економічна ситуація в країні призводить до виїзду молоді за кордон (середня оцінка 3,16 бали за чотирибальною шкалою); суспільно-політична ситуація в Україні дуже не сприятлива (3,0 бали); низькі стандарти життя не сприяють збереженню молоді в Україні (2,83 бали); не сприятливими залишаються й умови щодо збереження людського потенціалу молоді в Україні (2,63 бали); низький рівень життя є причиною виїзду молоді з України (2,56 бали). Разом із тим, важливо звернути увагу на те, що міграційно активно молоді в Україні не розділяє думки про те, що тут нестерпні умови життя в усіх сферах (1,29 бали), а міграція з України є правильним життєвим вибором (1,72 бали).

Простежуються також й очікування відносно того, що в разі швидкого завершення війни та інтенсивного повоєнного відновлення країни у відповідності до розроблених стратегічних планів і перспектив, і середовище і умови проживання та реалізації свого потенціалу в нашій країні стануть більш сприятливими для молоді відносно як бачення свого майбутнього виключно в Україні, так і повернення з-за кордону, що слугує вагомим сигналом, а також і дороговказом для органів публічної влади як центральної, так і місцевої.

Одним із провідних векторів-чинників збереження молоді та людського потенціалу в Україні є ситуація на внутрішньому ринку праці, а саме – збалансування структурно-професійних та кваліфікаційних характеристик попиту й пропозиції, створення нових конкурентоспроможних робочих місць, розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, а також розширення місткості локальних ринків праці (громад та сільських поселень країни), зміцнення конкурентоспроможності регіональних ринків праці.

Провідним чинником-мотиватором ухвалення молоддю такого складного і стратегічного рішення, як міграція за кордон, є істотно кращий рівень життя з акцентом на значно більших доходах. Такий висновок очевидний у підсумку отримання відповідей на питання щодо рівня очікуваного щомісячного доходу за кордоном, коли більшість респондентів, а це 27,1 %, визначила у якості прийняттого дохід у понад 3 тис. євро / дол. США, що є на сьогодні абсолютно не співрозмірним з вітчизняними реаліями, коли середньомісячна заробітна плата штатних працівників у II кв. 2023 р. становила 17,2 тис. грн (або 460 дол. США).

Ще 21,3 % респондентів вважали б прийнятними доходи на рівні 1,5-2 тис. євро / дол. США. Понад 30 % української молоді, яка є на сьогодні міграційно активною, розраховує на доходи на рівні у 2-3 тис. євро / дол. США. Тоді як тільки 6,3 % опитаних відповіли, що задоволюються б доходами, які складають 0,1 тис. євро / дол. США.

При тому, істотне підвищення рівня доходів не єдиний стимул для молодих українців, які прагнуть пов'язати власне майбутнє з постійним проживанням за кордоном. Результати дослідження підтверджують й високий рівень очікувань молоді в частині здійснення заощаджень. А саме лише 18,8 % опитаних не очікують на зростання заощаджень, тоді як більш ніж кожен четвертий очікує на створення таких можливостей, причому в більшій мірі (31,4 %) такі перспективи передбачають щомісячні відкладенні на рівні не менше, ніж 0,5-1 тис. євро / дол. США.

Слід розуміти, що попри відчуття патріотизму, бажання покращити і стабілізувати соціально-економічну ситуацію в Україні, усунути системні вади функціонування та розвитку демократичного суспільства та країни з розвинутою ринковою економікою, все ж провідним чинником, який мотивує українську молодь до міграції на постійне місце проживання за кордон, є гідні умови праці та високий рівень її оплати. Цей чинник набрав у загальній сукупності відповідей респондентів 21,0 %.

Всі інші чинники достатньо тісно корелюють з тими проблемами, які українська молодь вважає каталізаторами під час ухвалення рішень щодо свого

подальшого місця проживання, а саме не на користь України. Під час цього простежуються вищі оцінки в плані соціально-економічної стабільності внутрішньої ситуації, а також соціальної резильєнтності та безпеки. Однак, наша молодь має нижчу схильність до започаткування й розвитку власного бізнесу за кордоном. Такі перспективи в якості власних мотивів виразили лише 7,0 % опитаних.

З-поміж нематеріальних мотивів міграції з України представників вітчизняної молоді, яка характеризується високим рівнем міграційних аспірацій, у першу чергу виділяється чинник страху за власне життя в середовищі повномасштабної війни (25,3 % у загальній структурі відповідей).

Однак, більшість інших провідних відповідей стосуються екзистенційних змін в особистому житті та професійній кар'єрі молодих осіб. Йдеться про наміри здобути досвід і нові знання (18,4 %), бажання кардинально змінити власне життя (18,4 %) та довіру до нової системи влади й державного управління, яка значно прозоріша й ефективніша, ніж в Україні (11,7 %). Отримані результати можуть слугувати підтвердженням того, що українська молодь зараз перебуває на етапі ухвалення системно-стратегічних рішень в плані кардинальної зміни своїх життєвих та ціннісних орієнтирів. Відповідно, чим довше триватиме війна та чим більше українська влада зволікатиме з реальними реформами у сфері демократизації суспільства і протидії корупції, досягнення належної ефективності функціонування місцевої влади, тим більше країна втрачатиме молодих людей – українців, які формують найбільш якісну частину людського потенціалу країни.

Треба вказати й на те, що українська молодь, яка має позитивні міграційні аспірації, розраховує на власну активну участь у суспільних процесах, а, відтак, на проактивну асиміляцію у приймаючих країнах та соціумах. Імовірним підтвердженням таких тенденцій може слугувати відсутність намірів відносно отримання соціальної допомоги за кордоном. А саме 43,0 % опитаних вказали на те, що, скоріше, не розраховують на таку підтримку. Ще 20,8 % відповіли, що однозначно ні і навіть не планують подавати відповідних документів. І тільки 15,9 % респондентів вказали, що в повній мірі очікують на таку підтримку, а 20,3 % – що, скоріше, так, але як додаткове джерело формування потрібних їм доходів. Все це вказує на більшу зорієнтованість української молоді за кордоном на пошук роботи і працевлаштування, а також інші форми отримання активних на противагу пасивним доходам. Одночасно це є свідченням високого рівня власного інтелектуально-кадрового потенціалу та бажання його розвивати й надалі.

Не розраховують українці й на утриманські настрої відносно зайнятості власних дітей, коли 30,7 % з 49,5 % тих, що мають дітей, ствердно вказали на те, що так, планують віддати дітей до місцевих закладів освіти (дитячих садочків і шкіл). Відтак, варіанти відповідей, що ні та що діти навчатимуться дистанційно в Україні, отримали лише по 9,4 %.

У теоріях міграції, міграційних процесів та аспірацій тощо доводиться, що першопричини швидких міграційних переміщень криються у глобальних кризах та критично гострій соціально-економічній нестабільності, тоді як строкових – у триваючій нестабільності й незадоволеності якістю життя

населення. Відтак, тривожними видаються сигнали про чітке усвідомлення й ув'язку українською молоддю покращення відчуття власної гідності, значення і поваги в суспільстві саме після еміграції за кордон. Згідно очікувань за шкалою від 1 до 5 навіть середні оцінки (на рівні в 3 бали) отримали найбільше значення – 31,9 %. Тоді як у 4 бали – 23,2 % та у 5 балів – 15,0 %. Не очікують таких змін лише 16,9 % з-поміж опитуваної української молоді з високим рівнем міграційних аспірацій.

Позитивно, що українська молодь достатньо варіативна в сенсі своєї зайнятості за кордоном. Йдеться про те, що більшість (25,6 %) розглядатимуть різні вакансії й ухвалюватимуть ситуативні рішення. Ще 13,5 % свідомо закладають у власні плани зміну сфери своєї зайнятості для створення відповідних передумов відносно здобуття високоякісного професійно-кваліфікаційного досвіду за кордоном. Тимчасово, а саме до моменту здобуття роботи за фахом, готові працювати в інших сферах зайнятості 12,6 % молодих українців, які на разі в Україні, однак мають високий рівень налаштувань для міграції за кордон. Цікаво, що 9,7 % опитаних навіть в Україні працюють не за фахом і це не створює для них вагомих життєвих труднощів чи перешкод. З іншого боку, 21,7 % опитаних чітко відповіли на те, що не готові змінювати за кордоном власної професійно-фахової спеціалізації. І це достатньо вагомих аргумент відносно впевненості молодих українців і у власних силах, і в належному рівні професійно-фахової підготовки, здобутої ще в Україні.

Потенційні мігранти – молодь з України мають цілком очевидні очікування відносно тих труднощів, які можуть спіткати їх за кордоном. У превалюючій більшості це суто закономірні труднощі відсутності власного житла (28,3 % у загальній структурі відповідей), права на працевлаштування (16,2 %), а також роботи як такої загалом (14,2 %). Ще 13,7 % обійняв варіант відповіді щодо проживання у некомфортних умовах і 13,0 % – відсутності роботи безпосередньо за фахом, 5,3 % – можливі труднощі з одягом, їжею та іншими базовими споживчими потребами.

Визначені побоювання молодих українців цілковито доречні і на їх послаблення мають в тому числі спрямовуватися заходи державної соціально-міграційної політики. Однак, ці чинники слід враховувати й у межах внутрішньої соціально-молодіжної політики з орієнтирами на покращення доступності житла для молоді, створення якісних конкурентоспроможних робочих місць і забезпечення молодих осіб зайнятістю, надання довгострокових гарантій працевлаштування і професійно-кар'єрного зростання тощо. Такі аспекти, вочевидь, надаватимуть нові необхідні стимули для української молоді відносно подальшого сталого постійного проживання саме на теренах Батьківщини.

Слід вказати на те, що рівень володіння іноземними мовами з-поміж опитаних представників української молоді з високими міграційними аспіраціями є здебільшого низьким і це може слугувати однією з перешкод щодо їх швидкої інтеграції у приймаючих суспільствах. Так, 12,6 % опитаних зазначили, що взагалі не володіють іноземними мовами. 25,6 % вказали на те, що їх рівень володіння іноземними мовами лише початковий. Ще 13,0 % –

нижчий за середній, 24,6 % – середній. І тільки 2,4 % має досконалий рівень володіння іноземними мовами та 11,1 % просунутий.

Примітно, що більш схильними до міграційної активності виявилися молоді особи, які не є внутрішньо переміщеними. Якщо чисельність першої групи становила 87,4 %, то другої – 12,6 %. Відтак, молодь, яка була налаштована на зовнішню міграцію, у більшій мірі після початку війни одразу покинула територію України, тоді як молодь – ВПО більше орієнтована на подальше проживання хоча й у інших областях, але безпосередньо в Україні.

Слід вказати на те, що відсутність зайнятості – далеко не провідний чинник формування позитивних міграційних аспірацій української молоді. Адже понад 50 % опитаних зараз працює (а саме 36,2 % за фахом та 20,3 % не за фахом). Ще 6,3 % мають власний бізнес. Тоді як не працюють лише 19,8 % (або кожен п'ятий). При тому, переважна більшість молоді має трудовий стаж (26,6 % – 2-5 років; 13,5 % – 6-10 років; 5,8 % – 11-15 років; 14 % – понад 15 років), що є свідченням їх стабільної вже тривалої зайнятості.

За результатами опитування також виявлено достатньо високий рівень доходів молоді з високим рівнем міграційних аспірацій, коли біля 38 % опитаних мають доходи на рівні більше середньої заробітної плати в Україні, у т. ч. 16,9 % мали доходи на рівні понад 50 тис. грн, ще 3,4 % на рівні 41-50 тис. грн, 6,8 % – 31-40 тис. грн, 12,6 % – 21-30 тис. грн. Достатньо вагомими були й сукупні щомісячні витрати домогосподарств, до яких входили опитувані молоді особи.

Причому в структурі їх доходів переважає саме заробітна плата (44,4 %), ще 8,6 % займають пасивні доходи, а у 8,3 % опитаних – доходи від підприємницької діяльності, що є свідченням достатньо високого рівня якості життя та фінансової самодостатності молодих осіб, вказує на те, що провідними є далеко інші чинники активізації міграційних аспірацій української молоді.

І це однозначно не умови побуту, де зараз проживає вітчизняна молодь. Адже біля половини (46,4 %) опитаних у цьому аспекті все задовольняє. Для ще 33,8 % ситуація, скоріше, сприятлива, однак наявні прагнення до покращення забезпеченості житлом й умовами свого проживання, у т. ч. з використанням в таких цілях зовнішньої міграції. І тільки кожен десятий (11,1 %) вказав, що ні, ми не задоволені існуючими умовами свого побуту в Україні та прагнемо переїхати у значно комфортніші умови. Ще 8,7 % міграційно активної української молоді, скоріше, не задоволені існуючими умовами побуту, оскільки не мають власного помешкання та орендують житло.

Відтак, сформовані міграційні аспірації молодих українців у превалюючій мірі обумовлені несприятливими соціально-економічними та політичними і воєнними чинниками, а ніж матеріальним достатком і добробутом. Власне, ці більшим чином об'єктивні обставини призводять до погіршення психо-емоційного здоров'я нашої молоді. Саме такою є самооцінка молоддю свого здоров'я на теперішній момент часу. Так, саме психо-емоційна складова здоров'я отримала найнижчі оцінки – 3,07 бала. Тоді як фізичне здоров'я респонденти оцінили значно краще (у 3,64 бали). На середньому рівні перебував стан соціального (3,44 бали) та духовного (3,43 бали) здоров'я молодих осіб.

Як показали результати опитування, молодь має істотні претензії й до якості соціальної інфраструктури на території свого проживання. Найнижчі оцінки отримали заклади громадського харчування (3,12 бали по шкалі від 1 до 4 балів), освіти (3,18 бали), дошкільної освіти (3,25 балів) та охорони здоров'я (3,4 бала). Тоді як дещо кращою (а, відтак, і менш впливовою відносно посилення міграційних намірів і планів), на думку респондентів, є ситуація з функціонуванням об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури (3,54 бали) та житлово-комунального господарства (3,74 бали).

На зміни (у напрямі їх підсилення) у міграційних аспіраціях української молоді частково впливає погіршення екологічної ситуації на місцях. Так, 5,3 % респондентів оцінили стан навколишнього природного середовища на території їх проживання в 1 бал (за п'ятибальною шкалою), ще 8,7 % у 2 бали, а 33,3 % – у 3 бали. Таким чином, біля 48 % опитаних молодих українців, скоріше, не задоволені екологічним станом територій в Україні і це, вочевидь, має вплив на їх бачення свого майбутнього на користь країн з кращою екологічною ситуацією і збереженим навколишнім природним середовищем.

РОЗДІЛ 2

ІМІТАЦІЙНЕ ПРОЄКТУВАННЯ КАУЗАЛЬНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВТРАТ МОЛОДІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Комплементарне моделювання впливу у системі «міграційні втрати молоді – ресурсний потенціал – соціально-економічне відновлення України»

В умовах війни Україна зазнала численних втрат як фінансово-виробничого, інвестиційно-інноваційного капіталу, так і людських ресурсів, обсяги яких є критичними для забезпечення економічної стійкості країни та її регіонів на поточний момент часу, з одного боку, та нарощення соціально-економічного потенціалу відновлення територій у поствоєнний період, з іншого боку. Моніторинг міграційних втрат в Україні у довоєнний період був детермінований методологічними прогалинами через відсутність перманентного обліку державними та регіональними органами статистики, а в умовах війни облік міграції, як внутрішньої, так і зовнішньої, не ведеться взагалі, за винятком окремих розвідок міжнародних, вітчизняних організацій та наукових установ.

Відтак, дослідження міграційних втрат і їх впливу на екосистейт та умови розвитку територій мають екзистенційне значення для програмування соціально-економічного економічного відновлення, побудови нових структурних моделей економіки регіонів, забезпечення їх соціально-економічної стійкості. Підбір індикаторів задля побудови емпіричного показника ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення з метою виявлення впливу на нього міграційних втрат молоді є методологічним викликом сьогодення. Формування системи показників, яка б комплексно описувала потенціал соціально-економічної системи зі можливістю компаративно-регіонального аналізу залишається прогалиною у методології регіональної економіки та міграціології.

Авторська методологія багатокритеріальної оцінки потенціалу соціально-економічного відновлення України побудована на основі моделі економічного зростання, яка трактує залежність прогресу від чотирьох факторів-компонент ресурсного потенціалу – капіталу, праці, інновацій, підприємництва. Економічне відновлення мультиплікативно залежить не лише від обсягів фінансово-виробничого потенціалу країни і ефективності його реалізації, але і від інноваційного поступу, обсягів і квалітативних характеристик людського капіталу, конкурентоспроможності та збалансованості ринку праці, темпів розвитку підприємницького сектора. Ресурсний потенціал соціально-економічного відновлення країни змодельовано як шестикомпонентна система: фінансовий і виробничий потенціал (ресурс «Капітал»), демографічний і трудовий потенціал (ресурс «Праця»), інтелектуально-інноваційний (ресурс «Інновації») і підприємницький (ресурс «Підприємництво») потенціали.

Капітал як сукупність фінансових і виробничих ресурсів відіграє ключову роль у довгостроковому соціально-економічному відновленні та зростанні країни, регіонів і територій. Наприклад, збільшення обсягів надходжень до місцевих бюджетів (у розрахунку на одного працівника) сприяє зростанню продуктивності праці та виробництва. Накопичення капіталу визначається рівнем заощаджень та інвестицій, тому більші обсяги заощаджень сприяють збільшенню інвестиційної привабливості територій і, відповідно, виробничої потужності галузей економіки та фінансової стійкості регіонів.

Потенціал економічного відновлення перманентно залежить від обсягів людських ресурсів і робочої сили, прогресу людського потенціалу загалом. Людський капітал, який включає знання, навички, досвід, вміння, освіту, а також фізичне та емоційне здоров'я, забезпечує основу для функціонування всіх галузей національної та місцевої економік. Зниження рівня безробіття, підвищення кваліфікації працівників, розвиток людського капіталу, забезпечення реєміграційних і стримування еміграційних процесів, особливо молоді, є важливими компонентами успішної стратегії відновлення територій. Водночас людські ресурси є важливим джерелом інновацій і підприємницької діяльності, які є ключовими рушіями економічного зростання.

Підприємництво є одним із ключових факторів економічного розвитку та відновлення після макроекономічних шоків, оскільки забезпечує трансформацію існуючих економічних структур через адаптацію до нових умов, надає місцевій економіці необхідної гнучкості, сприяє вирішенню проблем зайнятості через здатність малого та середнього бізнесу створювати нові робочі місця чи поглинати надлишкову робочу силу. Підприємницький сектор як рушій інновацій впроваджує нові ідеї, технології та бізнес-моделі, які кардинально змінюють традиційні підходи до виробничих процесів і надання послуг.

Відтак, інформаційно-аналітичним базисом дослідження потенціалу соціально-економічного відновлення країни є компоненти ресурсного забезпечення економічного розвитку, згруповані за принципами валідності, універсальності, компаративності та відтворюваності (додаток А). Системно-структурний підхід до дослідження соціально-економічного потенціалу відновлення країни дозволяє здійснювати аналіз його компонент як взаємопов'язаних елементів, з одного боку, та індикаторів системи, які залежать від лагової взаємодії між собою та зі зовнішнім середовищем, з іншого боку. Застосування такого підходу ґрунтується на засадах комплементарності, динамізму та цілісності.

Зважаючи на складність розрахунків і обмеженість статистичних даних задля побудови емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення країни та регіонів використано *композиційний і рекурсивний методи*. Так, за допомогою композиційного методу потенціал соціально-економічного відновлення країни можна досліджувати як складну систему загалом, так і окремі її частини (компоненти або підсистеми), аналізувати їх незалежно, а потім синтезувати отримані результати для формування комплексної візії. Дослідження характеру взаємодії компонент потенціалу

слугує базисом для прогнозування як ресурсного потенціалу країни загалом, так і впливу факторів на нього.

Натомість, застосування рекурсивного підходу дозволяє потенціал соціально-економічного відновлення країни досліджувати як сукупність ітераційних процесів, які відбувалися або потенційно матимуть місце в економічній системі за конкретний період часу. Рекурсивний метод будується на принципі, що кожен компонент потенціалу є елементом з властивостями системи, тому повторюваність процесів з виокремленням конкретного часового лагу дозволяє спрогнозувати динамічні ряди з врахуванням умови нівелювання впливу інших ендо- чи екзогенних факторів.

Головним індикатором економічного розвитку країни є ВВП у розрахунку на одну особу, а регіону – відповідно ВРП у розрахунку на одну особу. В умовах макроекономічних та інших шоків, потрясінь чи втрати опірності одним із індикаторів зростання є темпи росту окреслених індикаторів. Для компонент потенціалу обрано маркерну змінну, яка демонструє економічний розвиток за відповідним параметром, вплив на який безпосередньо має «ресурс» (ресурсні складники). Так, для ресурсу «Праця» – це сукупна продуктивність праці (дол. США у розрахунку на одного зайнятого), ресурсу «Інновації» – частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок (% до ВВП), ресурсу «Капітал» – доходи зведеного бюджету (дол. США у розрахунку на одну особу), ресурсу «Підприємництво» – співвідношення обсягів доходів і вартості активів підприємств (коєф.) (табл. 2.1). Для виявлення впливу міграційних втрат на потенціал соціально-економічного відновлення країни обрано два вектори дослідження: (1) міграція → компоненти ресурсного потенціалу, (2) ресурсний потенціал → економічне відновлення (розвиток).

Демографічний потенціал України демонстрував висхідну тенденцію з 2010 р., суттєве зменшення спостерігалось у періоди криз (2008 р., 2014 р., 2020 р.), а критичне – у роки війни (2022-2023 рр.). За 2014-2015 рр. (анексія АР Крим і вторгнення РФ у Донецьку та Луганську області), емпіричне значення показника демографічного потенціалу зменшилося на 0,21 в.п., що свідчить про значні демографічні втрати населення у цей період як через інтенсивні міграційні процеси, так і деформації статево-вікової структури населення країни. У 2022 р. показник зменшився до позначки 0,311, відображаючи наслідки міграційної кризи, яку переживає Україна і до нині.

Емпіричні показники трудового потенціалу України за досліджуваний період є значно більшими у порівнянні з демографічним потенціалом, однак, також демонстрували загальну тенденцію до зниження після 2014 р. з помітним сигмудальними коливаннями. Такий хвилеподібний характер розвитку трудового потенціалу країни свідчить про високий рівень залежності від екзогенних чинників і демографічної стійкості територій зокрема. Суттєве скорочення трудового потенціалу відбулося у 2008-2009 рр. (-0,224 в.п.), 2014-2015 рр. (-0,283 в.п.), 2020-2021 рр. (-0,234 в.п.), 2022-2023 рр. (-0,048 в.п.). Зменшення демографічного потенціалу спостерігалось у першому часовому лазі після настання кризи, натомість, трудового потенціалу – через два-три лаги.

**Маркери соціально-економічного відновлення у проєкції компонент
ресурсного потенціалу України, 2005-2023 рр.**

Періоди	ВВП у розрахунку на одну особу	Компоненти ресурсного потенціалу			
		<i>Праця</i>	<i>Інновації</i>	<i>Капітал</i>	<i>Підприємництво</i>
		сукупна продуктивність праці	частка витрат на виконання наук. досліджень	доходи зведеного бюджету	частка доходів у вартості активів підприємств
2005	1829,2	7644,7	1,30	555,92	1,025
2006	2303,8	7603,5	1,13	727,11	1,030
2007	3069,1	7818,6	1,50	936,41	0,968
2008	3892,5	7743,5	1,27	1222,62	0,929
2009	2546,0	5380,1	0,87	760,75	0,914
2010	2974,4	6245,9	0,75	864,00	0,845
2011	3570,8	7167,9	0,65	1094,42	0,875
2012	3856,8	7751,2	0,67	1222,84	0,795
2013	4030,3	8186,9	0,70	1217,79	0,727
2014	3014,6	6429,1	0,60	892,25	0,721
2015	2115,4	4712,9	0,55	696,66	0,659
2016	2185,9	4855,5	0,48	718,00	0,639
2017	2640,3	5878,6	0,45	900,00	0,789
2018	3095,2	6781,5	0,47	1030,03	0,863
2019	3659,8	7999,7	0,43	1187,45	0,856
2020	3725,6	8452,4	0,41	1223,21	0,810
2021	4826,6	8854,0	0,38	1472,13	0,986
2022	3422,1	6640,2	0,33	1348,1	0,784
2023	3610,3	7456,2	0,35	1589,8	0,812

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Суттєве зменшення ресурсної компоненти «Праця» в Україні спостерігалось у 2008-2010 рр., 2012-2017 рр., 2020-2021 рр. і 2022-2023 рр. Відповідно зменшення трудового та демографічного потенціалу має прямий динамічний вплив на економічний розвиток з часовим лагом 2-3 роки. Примітно, що значення емпіричного показника ресурсу «Праця» за 2022-2023 рр. зменшилося на 0,103 в.п. (для порівняння, за 2020-2021 рр. спостерігалось збільшення на 0,032 в.п.). Нарощення демографічного потенціалу спостерігалось у 2015 р. до позначки 0,694, трудового – у 2007 р. (0,793); суттєве збільшення емпіричних показників демографічного та трудового потенціалу відбулося у 2013-2014 рр. (темпи змін – 0,104 в.п.) і 2009-2010 рр. (0,176 в.п.).

Сукупна продуктивність праці відображає ефективність використання робочої сили в економічній системі країни або регіону, демонструючи обсяги ВДВ у розрахунку на одного зайнятого. Сукупна продуктивність праці є ключовим показником економічного розвитку, відновлення, добробуту населення і ефективності використання соціально-економічного потенціалу (ресурсна компонента «Праця»). Відтак, послаблення демографічного та трудового потенціалу країни негативно впливає на продуктивність праці через

суттєве скорочення робочої сили, у т.ч. молоді, зменшення т.зв «вікового потенціалу», старіння населення і міграційну кризу. Міграційні процеси детермінують реверсний зв'язок з продуктивністю праці, оскільки висока інтенсивність зовнішньої міграції молоді та висококваліфікованих фахівців призводить до зменшення обсягів виробництва, сукупного попиту на внутрішньому ринку, інноваційно-інвестиційного потенціалу, а, відтак, послаблення потенціалу соціально-економічного відновлення загалом.

Ресурсна компонента «Праця» як елемент потенціалу соціально-економічного відновлення демонструвала лаговий обернений вплив на продуктивність праці (рис. 2.1). Так, зменшення емпіричного ресурсного показника на 0,107 в.п. протягом 2008-2009 рр. призвело до скорочення обсягів сукупної продуктивності праці на 2,4 тис. дол. США (у розрахунку на одного зайнятого); збільшення емпіричного показника у 2010-2014 рр. сприяло зростанню темпів продуктивності праці у середньому на 647 дол. США на рік. Зменшення трудового потенціалу у 2014 р. на 0,3 в.п. стало причиною послаблення ресурсної компоненти «Праця» на 0,1 в.п., що у підсумку призвело до скорочення продуктивності праці на понад 1,7 тис. дол. США за 2014-2015 рр. Варто відзначити, що нарощення трудового потенціалу не дозволяє досягнути короткострокового збільшення продуктивності праці, а висхідна динаміка розвитку демографічного потенціалу має динамічний вплив на продуктивність праці з періодом 2-3 лаги. Зменшення демографічного потенціалу у 2016-2019 рр., у т.ч. трудового потенціалу (на 0,3 в.п.), було тригером скорочення продуктивності на 190 дол. США у розрахунку на одного зайнятого за рік.

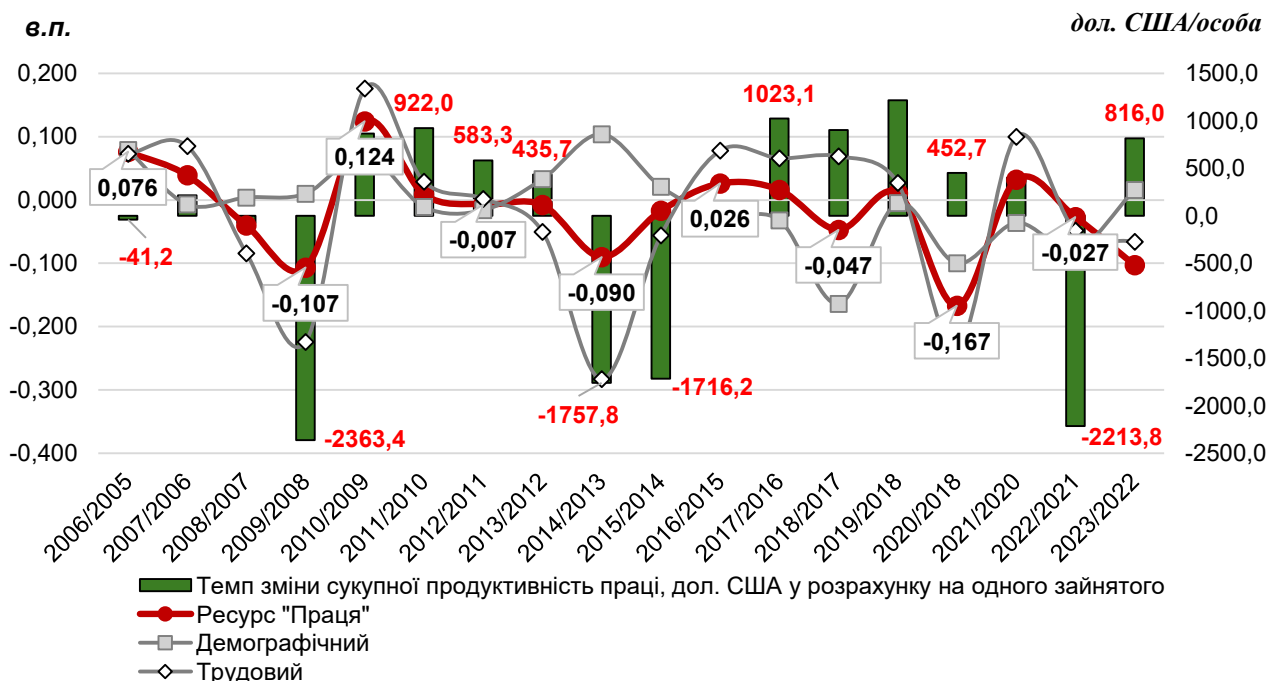

Рис. 2.1. Потенціал соціально-економічного відновлення України: маркер реалізації ресурсної компоненти «Праця», 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Б

Міграція молоді не має суттєвого впливу на продуктивність праці та ресурс «Праці» у першому часовому лазі (коефіцієнт впливу рівний -0,592 % і -0,703 % відповідно). Характер і сила впливу міграції молоді на ресурсний потенціал і продуктивність праці змінюється і посилюється з другого лагу (табл. 2.2). Так, зменшення сальдо міграції молоді на 1 % призводить до зменшення продуктивності праці від 0,52 % до 4,0 % (другий і четвертий лаг відповідно). Результати дослідження доводять тезу, що міграція має помірний вплив на трудовий і демографічний потенціал у першому лазі (коефіцієнт рівний 0,7 %), і сильний у третьому та четвертому лагах (1,2 % і 2,4 % відповідно).

Таблиця 2.2

Комплементарне динамічне моделювання впливу «міграційні втрати молоді – ресурс «Праця» – сукупна продуктивність праці»

Індикатори	Лаги	Коеф. впливу	Показники статистичної значущості		
			Стандартна похибка	t-Стюдента	p-level
Продуктивність праці	lag (1)	0,591796	0,322053	1,837575	0,01158
	lag (2)	0,524477	0,491293	1,067544	0,03268
	lag (3)	2,721514	0,575884	1,252881	0,02569
	lag (4)	4,000357	0,435630	2,296347	0,00614
Ресурс «Праця»	lag (1)	0,703449	0,363433	1,935568	0,01011
	lag (2)	0,259426	0,375940	0,690073	0,05159
	lag (3)	1,183025	0,453805	0,403311	0,07007
	lag (4)	2,492916	0,588655	2,536148	0,00443
Коефіцієнти статистичної значущості					
Коефіцієнт детермінації					0,807941
Скоригований коефіцієнт детермінації					0,551862
Статистична похибка					3,155046
F-критерій Фішера					0,089366
Статистика DW					1,952942

Примітка: розрахунки здійснено за допомогою програмного продукту Eviews; у квадратних дужках наведено t-критерій Стюдента, у круглих – стандартна похибка.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

За досліджуваний період найбільші значення емпіричного показника ресурсної компоненти «Праця» були характерні для Івано-Франківської, Львівської, Рівненської Закарпатської і Київської областей (табл. 2.3). Примітно, що саме ці області є регіонами-донорами людських ресурсів як для країн ЄС з високим рівнем економічного розвитку, так і центрами притягання внутрішньорегіональних мігрантів. Зокрема, за 2015-2021 рр. найбільший приріст ресурсного потенціалу «Праця» був характерний для Дніпропетровської (0,253 в.п.), Харківської (0,275 в.п.) і Чернігівської (0,198 в.п.) областей; суттєве скорочення спостерігалось у Волинській (-0,059 в.п.), Рівненській (-0,022 в.п.) і Херсонській (-0,002 в.п.) областях.

Інтенсифікація внутрішніх процесів у 2022 р. через війну рф на території України призвела до зменшення демографічного та трудового потенціалу в усіх регіонах України у середньому на 0,12 в.п., і 0,11 в.п. у 2023 р. Найменші значення ресурсного потенціалу «Праця» у 2022 р. спостерігалися у Запорізькій і

Полтавській (емпіричний показник рівний 0,378), Херсонській (0,375) і Чернігівській (0,379) областях; у 2023 р. – у Запорізькій (0,392), Херсонській і Чернігівській (по 0,402) областях. Варто відзначити, що найбільші темпи скорочення ресурсного потенціалу «Праця» у 2021-2023 рр. властиві для Чернігівської (0,207 в.п.), Миколаївської і Сумської (0,161 в.п.), Дніпропетровської (0,160 в.п.) і Полтавської (0,154 в.п.) областей.

Таблиця 2.3

Потенціал соціально-економічного відновлення регіонів України: ресурсна компонента «Праця», 2015-2023 рр.

Регіони	Роки									Відхилення		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2021-2015	2022-2021	2023-2021
Вінницька	0.553	0.526	0.580	0.548	0.547	0.592	0.567	0.509	0.519	0.014	-0.058	-0.048
Волинська	0.683	0.638	0.633	0.597	0.592	0.593	0.624	0.526	0.544	-0.059	-0.098	-0.080
Дніпропетровська	0.388	0.524	0.545	0.529	0.566	0.571	0.641	0.465	0.481	0.253	-0.177	-0.160
Донецька	0.300	0.354	0.401	0.373	0.410	0.400	0.409			0.109		
Житомирська	0.488	0.507	0.542	0.552	0.559	0.562	0.623	0.512	0.522	0.135	-0.112	-0.101
Закарпатська	0.597	0.586	0.642	0.636	0.628	0.653	0.683	0.557	0.576	0.086	-0.127	-0.107
Запорізька	0.420	0.444	0.480	0.435	0.468	0.429	0.491	0.378	0.392	0.071	-0.113	-0.099
Івано-Франківська	0.611	0.577	0.589	0.624	0.641	0.641	0.677	0.622	0.623	0.066	-0.055	-0.054
Київська	0.570	0.596	0.608	0.605	0.615	0.624	0.647	0.561	0.572	0.077	-0.086	-0.075
Кіровоградська	0.466	0.452	0.470	0.485	0.508	0.471	0.557	0.404	0.424	0.091	-0.153	-0.133
Луганська	0.297	0.387	0.391	0.419	0.453	0.449	0.425			0.128		
Львівська	0.554	0.604	0.617	0.637	0.639	0.625	0.681	0.576	0.591	0.127	-0.106	-0.090
Миколаївська	0.455	0.517	0.547	0.493	0.513	0.490	0.591	0.410	0.430	0.136	-0.182	-0.161
Одеська	0.498	0.593	0.615	0.628	0.641	0.658	0.665	0.577	0.590	0.167	-0.088	-0.075
Полтавська	0.509	0.491	0.521	0.503	0.488	0.479	0.563	0.378	0.409	0.054	-0.186	-0.154
Рівненська	0.725	0.631	0.636	0.625	0.671	0.709	0.703	0.646	0.651	-0.022	-0.057	-0.052
Сумська	0.420	0.495	0.492	0.487	0.517	0.520	0.615	0.444	0.454	0.195	-0.172	-0.161
Тернопільська	0.542	0.589	0.557	0.563	0.569	0.581	0.585	0.537	0.544	0.043	-0.048	-0.042
Харківська	0.325	0.605	0.571	0.551	0.550	0.534	0.600	0.450	0.475	0.275	-0.150	-0.125
Херсонська	0.542	0.460	0.523	0.485	0.514	0.504	0.540	0.375	0.402	-0.002	-0.166	-0.138
Хмельницька	0.469	0.533	0.530	0.527	0.542	0.550	0.552	0.534	0.535	0.083	-0.018	-0.017
Черкаська	0.452	0.466	0.454	0.452	0.462	0.485	0.565	0.428	0.434	0.113	-0.138	-0.131
Чернівецька	0.574	0.576	0.602	0.610	0.591	0.605	0.648	0.515	0.538	0.074	-0.134	-0.110
Чернігівська	0.411	0.465	0.521	0.474	0.501	0.491	0.609	0.379	0.402	0.198	-0.231	-0.207

Примітка: розрахунки для Херсонської та Запорізької областей у 2022-2023 рр. мають високу статистичну похибку

Джерело: побудовано на основі даних додатку В

Результати комплементарного дослідження впливу «міграційні втрати молоді – ресурс «Праця» – сукупна продуктивність праці» довели, що в тих регіонах України, де обсяги міграції молоді є більшими за середньодержавний показник, демонструють незначні обсяги продуктивності праці, а, відтак, низькі темпи економічного розвитку (рис. 2.2). Зважаючи на те, що для підвищення продуктивності праці на 1% варто забезпечувати збільшення ресурсного потенціалу «Праця» на 1,8 % і зменшення еміграції на 1,5 %, то регіони, які мали найбільше від'ємне сальдо міграції молоді (наприклад, у 2021 р. це Сумська, Миколаївська, Кіровоградська та Херсонська області) зможуть забезпечити економічне відновлення за умови значного залучення імміграційного ресурсу на рівні 1,9 % (у порівнянні з попереднім періодом).

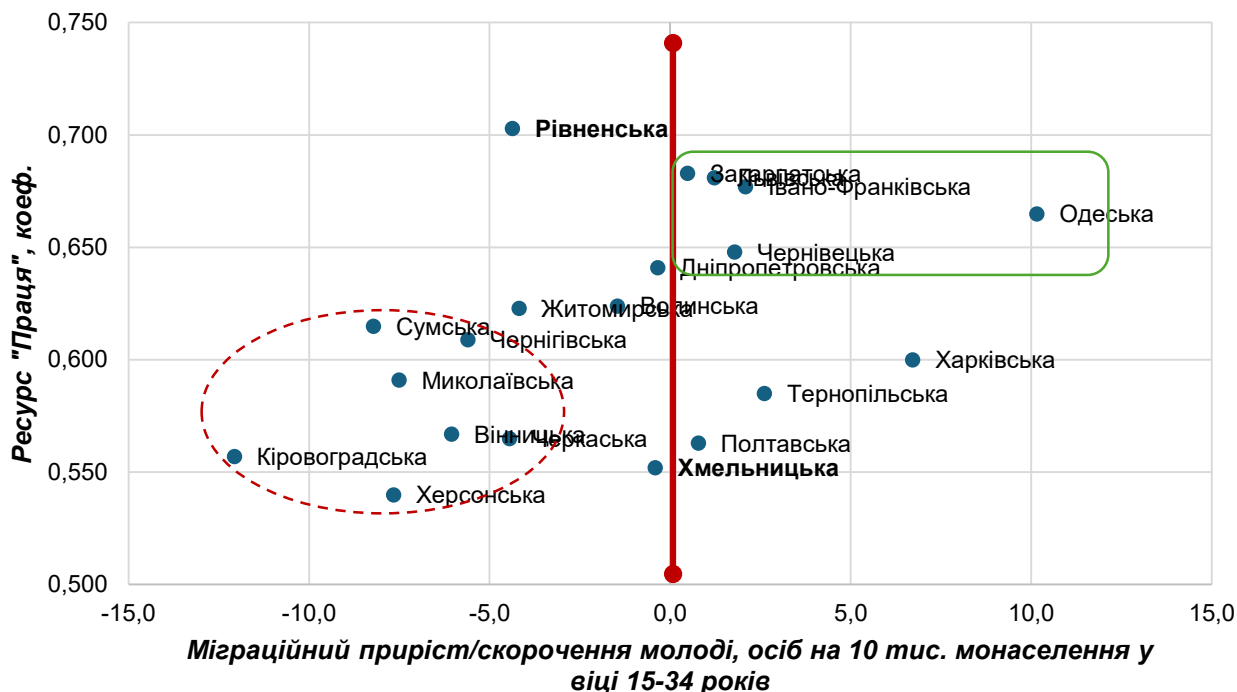

Рис. 2.2. Позичіонування регіонів України у проєкції «Міграційні втрати молоді – ресурсна компонента «Праця», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних додатків В-Г

Фінансовий капітал є фундаментом економічного розвитку та відновлення після макроекономічних шоків, зокрема ефективно використання інвестиційно-виробничого потенціалу забезпечує стабільність економічних систем, у т.ч. стимулювання ділової діяльності, збільшення привабливості бізнес-середовища тощо. Фінансове забезпечення є основою для розвитку підприємництва, оскільки малий і середній бізнес потребує доступу до кредитів, інвестиційних фондів та інших фінансових інструментів задля активізації та розвитку діяльності, створення нових робочих місць, дифузії інновацій тощо. Доступ до нових джерел фінансового забезпечення сприяє малому та середньому підприємництву нарощувати виробничий та експортний потенціал, входити на нові ринкові ніші та ін. Водночас імплементація сучасних фінансових інструментів, таких як страхування, хеджування та інші механізми антикризового управління, дозволяють бізнес-одинацям зменшувати вплив соціально-економічної та суспільно-політичної нестабільності на продуктивність і рентабельність операційної діяльності. Це сприяє зниженню ризиків в інвестиційній і виробничій діяльності регіонів загалом, стимулюючи стабільне економічне зростання.

За результатами дослідження фінансовий потенціал України збільшився з позначки 0,198 (2005 р.) до 0,722 (2021 р.), а виробничий потенціал – з 0,360 до 0,442 за 2005-2021 рр. Політична та фінансова криза у 2014-2015 рр. стала тригером зменшення ресурсної компоненти «Капітал» майже у 2 рази, що у підсумку призвело до зменшення доходів зведеного бюджету на 325,5 дол. США і 195,6 дол. США у розрахунку на одну особу відповідно (рис. 2.3). На відміну від ресурсної компоненти «Праця», яка має лаговий вплив на маркер

ефективності її використання і забезпечення економічного розвитку з терміном 2-3 роки, для виробничого та фінансового потенціалу не характерний динамічний вплив на відповідний маркер ефективізації використання ресурсу «Капітал» (доходи зведеного бюджету, дол. США у розрахунку на одну особу).

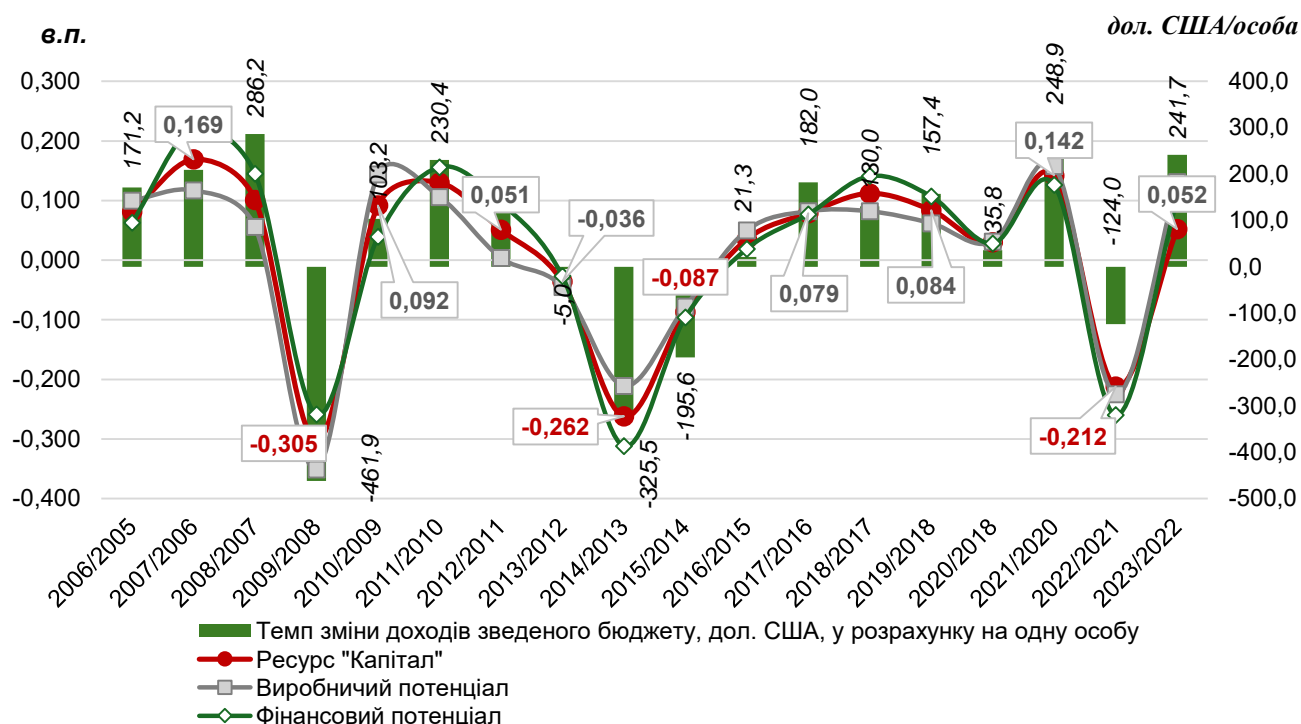

Рис. 2.3. Потенціал соціально-економічного відновлення України: маркер реалізації ресурсної компоненти «Капітал», 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Б

Так, зменшення фінансових ресурсів впливає на потенціал економічного розвитку у період настання шоку чи ризиків. У 2008-2009 рр. зменшення фінансового та виробничого капіталу на 0,259 в.п. і 0,351 в.п. відповідно призвело до зменшення доходів зведеного бюджету на 461,9 дол. США/особу; у 2013-2014 рр. зменшення обсягів фінансових ресурсів загалом на 0,262 в.п. стало причиною зменшення доходів на 325,5 дол. США/особу. У 2022 р. спостерігається послаблення фінансового потенціалу в Україні на 0,212 в.п. і доходів зведеного бюджету на 124 дол. США у розрахунку на одну особу.

За допомогою комплементарного динамічного моделювання впливу міграції молоді на фінансовий потенціал і маркер ефективності його використання ідентифіковано короткостроковий помірний зв'язок. Так, міграція молоді має реверсний вплив на ресурсну компоненту «Капітал» у першому та другому лазі (-0,2 % і -0,5 % відповідно); однак у третьому та четвертому виявлено прямий сприятливий вплив на фінансовий потенціал (табл. 2.4). Зокрема, збільшення сальдо міграції молоді на 1 % сприяє нарощенню фінансового потенціалу у середньому на 0,3 %, що пояснюється збільшенням обсягів міграційних трансфертів в Україну та збільшенням обсягів ВДВ через зростання міграційного ресурсу за рахунок іміграції. Примітно, що збільшення обсягів міграційних втрат негативно позначається на темпах зміни

доходів зведеного бюджету з другого лагу, сила впливу на маркер ефективність використання фінансового потенціалу становить від 0,2 % до 0,9 %.

Таблиця 2.4

Комплементарне динамічне моделювання впливу «міграційні втрати молоді – ресурс «Капітал» – доходи зведеного бюджету», 2005-2023 рр.

Індикатори	Лаги	Коеф. впливу	Показники статистичної значущості		
			Стандартна похибка	t-Стюдента	p-level
Доходи зведеного бюджету	lag (1)	0,708583	0,265032	2,673574	0,0442
	lag (2)	-0,983438	0,384835	-2,555481	0,0509
	lag (3)	-0,239771	0,316221	-0,758238	0,4825
	lag (4)	-0,465547	0,328522	-1,417094	0,2156
Ресурс «Капітал»	lag (1)	-0,245469	0,176023	-1,394524	0,2220
	lag (2)	-0,593140	0,261830	-2,265364	0,0729
	lag (3)	0,251213	0,241207	1,041486	0,3454
	lag (4)	0,452141	0,237097	1,906987	0,1148
Коефіцієнти статистичної значущості					
Коефіцієнт детермінації					0,993571
Скоригований коефіцієнт детермінації					0,981999
Статистична похибка					85,86064
F-критерій Фішера					0,000061
Статистика DW					1,989278

Примітка: розрахунки здійснено за допомогою програмного продукту Eviews; у квадратних дужках наведено t-критерій Стюдента, у круглих – стандартна похибка.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Протягом 2015-2021 рр. розвиток фінансового потенціалу усіх регіонів України мав характер сигмуїдальної тенденції, вплив на яку мали макроекономічні шоки зокрема, а фінансова система регіонів і країни загалом не встигала відновитися до попереднього стану, що свідчить також про низьку опірність фінансово-економічної системи регіонів до ризиків і загроз (табл. 2.5). Київська, Миколаївська та Тернопільська області за досліджуваний період демонстрували позитивні темпи збільшення фінансової компоненти «Капітал» (на 0,004 в.п., 0,003 в.п. і 0,055 в.п. відповідно). Найбільші втрати фінансового капіталу за 2022-2023 рр. були характерні для Запорізької, Івано-Франківської, Сумської, Харківської Чернігівської областей. Хоча у 2023 р. у всіх регіонах України спостерігалось незначне нарощення фінансового потенціалу, однак, швидкість відновлення фінансової стійкості регіонів є повільніша, ніж швидкість фінансової вразливості та втрат потенціалу територій у період війни.

Серед регіонів із від'ємним сальдо міграції молоді варто виділити Кіровоградську, Миколаївську та Запорізьку області, які у 2021 р. демонстрували високі темпи нарощення фінансового потенціалу, що свідчить про те, що міграція молоді в цих регіонах має або короткостроковий характер, або економіка регіону має риси фінансової автономії від впливу втрат людських ресурсів.

Потенціал соціально-економічного відновлення регіонів України: ресурсна компонента «Капітал», 2015-2023 рр.

	Роки									Відхилення		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2021-2015	2022-2021	2023-2021
Вінницька	0.379	0.463	0.335	0.411	0.492	0.380	0.372	0.312	0.331	-0.007	-0.060	-0.041
Волинська	0.241	0.236	0.322	0.273	0.324	0.327	0.188	0.139	0.172	-0.053	-0.050	-0.016
Дніпропетровська	0.605	0.593	0.623	0.598	0.669	0.584	0.567	0.484	0.502	-0.038	-0.083	-0.065
Донецька	0.323	0.352	0.328	0.318	0.397	0.347	0.301			-0.022		
Житомирська	0.313	0.374	0.303	0.358	0.344	0.342	0.273	0.187	0.227	-0.040	-0.086	-0.046
Закарпатська	0.281	0.263	0.289	0.281	0.278	0.226	0.234	0.188	0.207	-0.047	-0.046	-0.027
Запорізька	0.478	0.433	0.433	0.400	0.530	0.432	0.423	0.322	0.330	-0.055	-0.101	-0.093
Івано-Франківська	0.327	0.317	0.331	0.329	0.328	0.304	0.267	0.149	0.177	-0.060	-0.118	-0.090
Київська	0.558	0.607	0.732	0.568	0.584	0.651	0.562	0.473	0.501	0.004	-0.090	-0.061
Кіровоградська	0.435	0.398	0.302	0.397	0.478	0.391	0.415	0.363	0.366	-0.020	-0.052	-0.049
Луганська	0.147	0.200	0.121	0.183	0.172	0.147	0.070			-0.077		
Львівська	0.375	0.418	0.428	0.376	0.391	0.388	0.329	0.252	0.281	-0.046	-0.078	-0.048
Миколаївська	0.436	0.461	0.370	0.403	0.460	0.387	0.439	0.387	0.387	0.003	-0.052	-0.052
Одеська	0.462	0.503	0.479	0.428	0.405	0.353	0.448	0.353	0.353	-0.014	-0.095	-0.095
Полтавська	0.519	0.520	0.413	0.530	0.493	0.511	0.436	0.341	0.382	-0.083	-0.095	-0.054
Рівненська	0.322	0.305	0.294	0.305	0.347	0.327	0.311	0.213	0.224	-0.011	-0.098	-0.087
Сумська	0.333	0.327	0.319	0.325	0.308	0.310	0.254	0.100	0.141	-0.079	-0.154	-0.113
Тернопільська	0.227	0.249	0.255	0.265	0.294	0.271	0.282	0.238	0.240	0.055	-0.044	-0.043
Харківська	0.398	0.446	0.389	0.385	0.419	0.375	0.339	0.172	0.214	-0.059	-0.167	-0.125
Херсонська	0.294	0.265	0.265	0.256	0.262	0.261	0.227	0.163	0.177	-0.067	-0.065	-0.050
Хмельницька	0.328	0.345	0.326	0.317	0.352	0.355	0.318	0.224	0.233	-0.010	-0.094	-0.085
Черкаська	0.347	0.339	0.319	0.367	0.378	0.288	0.318	0.269	0.278	-0.029	-0.049	-0.040
Чернівецька	0.243	0.249	0.243	0.303	0.219	0.238	0.186	0.113	0.138	-0.057	-0.073	-0.048
Чернігівська	0.295	0.278	0.319	0.310	0.336	0.379	0.279	0.135	0.163	-0.016	-0.145	-0.116

Примітка: розрахунки для Херсонської та Запорізької областей у 2022-2023 рр. мають високу статистичну похибку

Джерело: побудовано на основі даних додатку В

Примітно, що області-донори людських ресурсів (переважно області Карпатського регіону України) для країн ЄС характеризуються позитивним міграційним сальдо (припускаємо, що така ситуація можлива за рахунок внутрішньорегіональної міграції) не можуть забезпечувати високі темпи нарощення фінансового потенціалу (рис. 2.4). Висока ефективність використання міграційного та фінансового капіталу притаманна для Полтавської, Одеської і Харківської областей.

На сучасному етапі економічного розвитку України інновації є ключовою основою відновлення економічної системи після шоків і суспільно-політичних, воєнних та інших потрясінь, забезпечення стійкості соціально-економічної системи, створення наноекономіки, яка ґрунтується на інтелектуальних ресурсах, інформаційних технологіях, досягненнях науки й техніки, а також на виробництві високотехнологічних товарів і послуг. Інноваційні зрушення сприяють імплементації радикальних змін у технологічному укладі і є підґрунтям для створення економічної системи, заснованої на інноваціях та їх активному впровадженні в усі сфери суспільного життя. Ці зрушення володіють потужним потенціалом соціально-економічного відновлення і подальшого розвитку суспільства, є екзистенційним тригером прогресу.

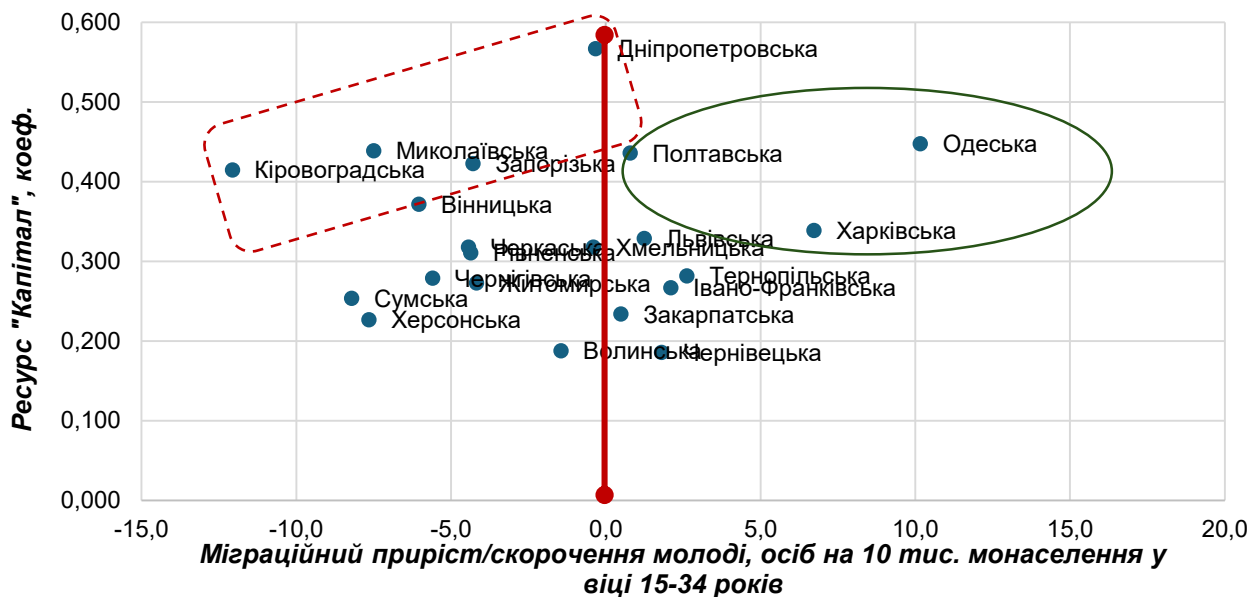

Рис. 2.4. Позичонування регіонів України у проєкції «Міграційні втрати молоді – ресурсна компонента «Капітал», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних додатків В-Г

Частку витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП можна вважати індикатором інноваційного розвитку країни. В Україні цей показник за 2005-2023 рр. демонстрував низхідну тенденцію. Зокрема, у 2021 р. частка витрат на виконання НДР становила 0,38 %, що на 0,92 в.п. менше, ніж у 2005 р. Відтак, темпи інноваційного потенціалу України (рис. 2.5) були мінімальними. Лише у 2015-2016 рр. спостерігаються пікові значення емпіричного показника ресурсної компоненти «Інновації» (0,661 і 0,685 відповідно). Характер впливу ресурсної компоненти та маркер ефективності її використання в економіці є контраверсійний і неоднозначний, що свідчить про високу залежність інноваційного потенціалу від зовнішніх джерел фінансового забезпечення. Так, суттєве зростання інноваційного потенціалу в Україні у 2015-2019 рр. не привело до збільшення частки витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, а навпаки, до суттєвого скорочення. Така тенденція не свідчить про реверсний вплив потенціалу на маркер ефективності, а є показником неефективності реалізації інноваційної політики в Україні загалом.

Міграція висококваліфікованих кадрів і молоді, як найбільш креативного прошарку економічно активного населення, впливає на забезпечення інноваційного розвитку, технологічного прогресу та конкурентоспроможності національної економіки. Міграція молоді є загрозою для розвитку потенціалу економічного відновлення, з одного боку, та забезпечення високих інноваційно-технологічних переваг країни, з іншого. Зокрема, значні обсяги міграції висококваліфікованих кадрів і молоді ведуть до зростання дефіциту кадрів у сфері освіти та науки, спричиняють формування кадрового «вакууму» у процесі наукових розробок і поступового інноваційного регресу. Інтенсифікація міграції молоді є причиною зменшення ресурсної компоненти «Інновації», а у підсумку – конкурентоспроможності національної економіки, втрати підприємницького, фінансового, виробничого потенціалів.

Рис. 2.5. Потенціал соціально-економічного відновлення України: маркер реалізації ресурсної компоненти «Інновації», 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Б

Так, вплив міграції молоді на ресурсну компоненту «Інновації» можна відстежити у чотирьох лагах, а на частку витрат на виконання R&D у ВВП – лише у двох часових періодах. Міграційні втрати молоді в Україні мають реверсний вплив на ресурсний потенціал «Інновації» у всіх часових лагах, сила впливу яких посилюється з кожним роком (табл. 2.6); наприклад, коефіцієнт впливу у першому лазі становить 0,135 %, а у четвертому – 0,609 %. Натомість, збільшення сальдо міграції молоді на 1 % призведе до зменшення частки витрат на розробки у ВВП країни на 0,5 % у другому часовому лазі.

Таблиця 2.6

Комплементарне динамічне моделювання впливу «міграційні втрати молоді – ресурс «Інновації» – частка витрат на виконання R&D у ВВП»

Індикатори	Лаги	Коеф. впливу	Показники статистичної значущості		
			Стандартна похибка	t-Стюдента	p-level
Частка витрат на виконання R&D у ВВП	lag (1)	0,839715	0,253968	3,306375	0,00130
	lag (2)	-0,499860	0,314986	-1,586926	0,01566
Ресурс «Інновації»	lag (1)	-0,135452	0,270622	-0,500521	0,06321
	lag (2)	-0,236631	0,209223	-1,130999	0,02953
	lag (3)	-0,558053	0,245489	-0,236478	0,08198
	lag (4)	-0,608928	0,200579	-3,035850	0,00190
Коефіцієнти статистичної значущості					
Коефіцієнт детермінації					0,969149
Скоригований коефіцієнт детермінації					0,938297
Статистична похибка					0,000090
F-критерій Фішера					31,41355
Статистика DW					2,148850

Примітка: розрахунки здійснено за допомогою програмного продукту Eviews; у квадратних дужках наведено t-критерій Стюдента, у круглих – стандартна похибка.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Міграція висококваліфікованих кадрів і молоді, як найбільш креативного прошарку економічно активного населення, впливає на забезпечення інноваційного розвитку, технологічного прогресу та конкурентоспроможності національної економіки. Міграція молоді є загрозою для розвитку потенціалу економічного відновлення, з одного боку, та забезпечення високих інноваційно-технологічних переваг країни, з іншого. Зокрема, значні обсяги міграції висококваліфікованих кадрів і молоді ведуть до зростання дефіциту кадрів у сфері освіти та науки, спричиняють формування кадрового «вакууму» у процесі наукових розробок і поступового інноваційного регресу. Інтенсифікація міграції молоді є причиною зменшення ресурсної компоненти «Інновації», а у підсумку – конкурентоспроможності національної економіки, втрати підприємницького, фінансового, виробничого потенціалів.

Результати аналізу на основі композиційного підходу довели, що у 2015-2023 рр. інноваційний потенціал був більший для областей, які характеризувалися вищими темпами соціально-економічного розвитку. Лідуючі позиції за основними показниками інноваційної активності займали Київська, Дніпропетровська, Харківська, Львівська області (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Потенціал соціально-економічного відновлення регіонів України:
ресурсна компонента «Інновації», 2015-2023 рр.**

	Роки									Відхилення		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2021-2015	2022-2021	2023-2021
Вінницька	0.112	0.165	0.189	0.140	0.145	0.162	0.133	0.104	0.113	0.034	-0.019	-0.018
Волинська	0.057	0.123	0.129	0.148	0.098	0.075	0.091	0.072	0.074	0.067	-0.043	-0.043
Дніпропетровська	0.379	0.398	0.395	0.374	0.398	0.403	0.446	0.403	0.403	0.172	-0.391	-0.391
Донецька	0.219	0.169	0.184	0.141	0.434	0.372	0.391			-0.109		
Житомирська	0.223	0.235	0.205	0.215	0.197	0.243	0.114	-0.015	0.043	0.101	-0.045	-0.045
Закарпатська	0.133	0.285	0.311	0.278	0.177	0.189	0.234	0.189	0.189	-0.066	-0.057	-0.034
Запорізька	0.352	0.440	0.488	0.399	0.399	0.275	0.286	0.230	0.252	-0.016	-0.022	-0.022
Івано-Франківська	0.146	0.159	0.179	0.196	0.124	0.108	0.130	0.108	0.108	0.140	-0.055	-0.055
Київська	0.226	0.272	0.310	0.317	0.305	0.311	0.366	0.311	0.311	0.209	-0.171	-0.171
Кіровоградська	0.185	0.217	0.305	0.359	0.340	0.223	0.394	0.223	0.223	0.195	-0.351	-0.351
Луганська	0.156	0.196	0.098	0.185	0.242	0.183	0.351			-0.011		
Львівська	0.346	0.365	0.374	0.382	0.329	0.311	0.335	0.311	0.311	-0.033	-0.033	-0.033
Миколаївська	0.278	0.221	0.322	0.258	0.241	0.212	0.245	0.212	0.212	-0.011	-0.058	-0.058
Одеська	0.309	0.337	0.289	0.362	0.292	0.240	0.298	0.240	0.240	-0.006	-0.010	-0.005
Полтавська	0.213	0.201	0.182	0.236	0.212	0.214	0.207	0.197	0.202	0.044	-0.082	-0.082
Рівненська	0.132	0.125	0.122	0.146	0.124	0.094	0.176	0.094	0.094	0.085	-0.038	-0.028
Сумська	0.274	0.504	0.445	0.474	0.428	0.342	0.359	0.321	0.331	-0.029	-0.009	-0.007
Тернопільська	0.324	0.281	0.329	0.303	0.281	0.296	0.295	0.287	0.288	-0.082	-0.073	-0.073
Харківська	0.753	0.747	0.710	0.678	0.684	0.598	0.671	0.598	0.598	0.072	-0.091	-0.091
Херсонська	0.203	0.313	0.378	0.211	0.206	0.184	0.275	0.184	0.184	-0.018	-0.007	-0.005
Хмельницька	0.064	0.065	0.060	0.057	0.059	0.043	0.046	0.040	0.041	-0.114	-0.062	-0.048
Черкаська	0.309	0.271	0.295	0.188	0.319	0.185	0.195	0.133	0.147	-0.058	-0.033	-0.014
Чернівецька	0.198	0.253	0.249	0.240	0.166	0.156	0.140	0.107	0.126	0.008	-0.009	-0.007
Чернігівська	0.224	0.177	0.197	0.240	0.240	0.226	0.232	0.223	0.225	0.000	0.000	0.000

Примітка: розрахунки для Херсонської та Запорізької областей у 2022-2023 рр. мають високу статистичну похибку

Джерело: побудовано на основі даних додатку В

Водночас, значні темпи нарощення ресурсної компоненти «Інновації» були властиві і для індустриальних регіонів (Запорізька, Одеська та Миколаївська області). Варто відзначити, що для регіонів з високими рівнем накопичення інноваційного потенціалу міграція молоді перебуває в оптимальному діапазоні. Наслідки війни були критичними для інноваційно активних промислових підприємств, що підтверджено результатами дослідження. Так, інноваційний потенціал Дніпропетровської та Кіровоградської областей у 2021-2023 рр. скоротився на 0,4 в.п. Обмежене фінансування освітньо-наукової сфери, а, відтак, інтенсифікація міграційних процесів фахівців у цій сфері, низький рівень комерціалізації наукових розробок і відсутність нової стратегії інноваційного розвитку країни стали тригерами послаблення інноваційного потенціалу регіонів України в останні роки.

Примітно, що Кіровоградська, Сумська, Запорізька та Херсонська області, для яких у 2021 р. було характерно від'ємне сальдо міграції молоді характеризувалися помірними значеннями ресурсної компоненти «Інновації» (рис. 2.6). Таке позиціонування областей пояснюється тим, що підприємства в окреслених регіонах вели активну інноваційну діяльність, співпрацювали з науковими установами у рамках проведення НДР власними коштами задля розробки нових чи удосконалення промислової продукції.

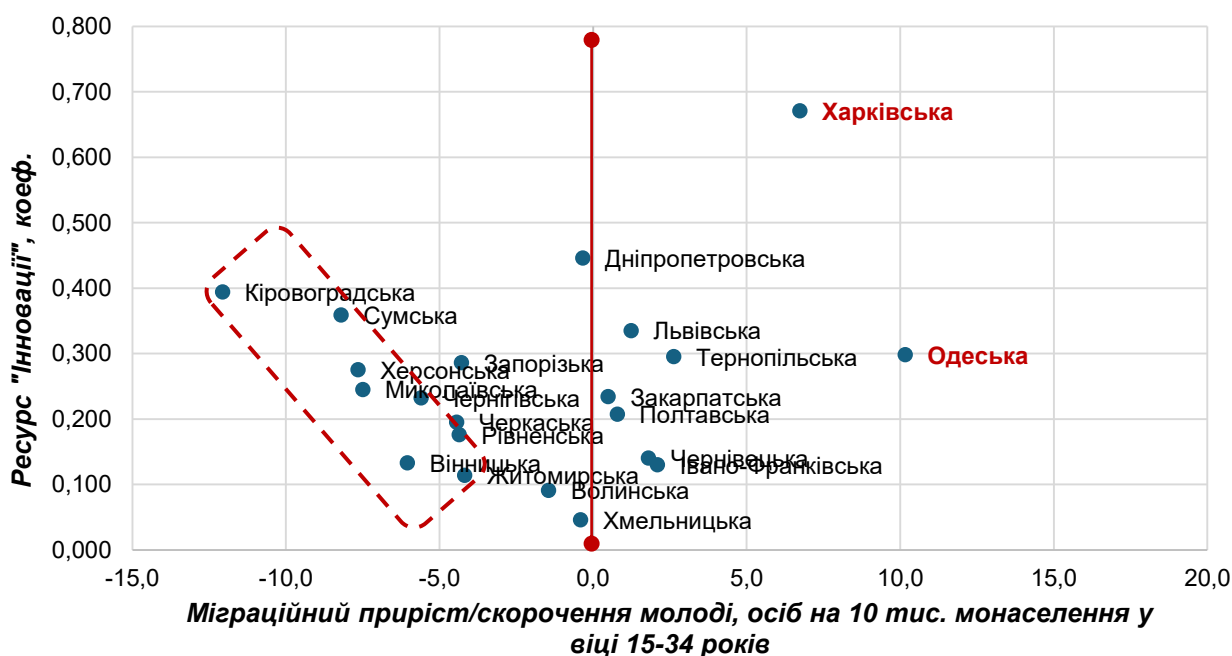

Рис. 2.6. Позиціонування регіонів України у проєкції «Міграційні втрати молоді – ресурсна компонента «Інновації», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних додатків В-Г

Окремі регіони України з позитивним сальдо міграції у 2021 р. демонстрували високі показники ресурсного компоненту «Інновації», що свідчить про позитивний вплив міграції молоді на розвиток інноваційної діяльності. Зокрема, інноваційна діяльність підприємств у Харківській і Дніпропетровській, Львівській і Одеській областях характеризується

передовсім реалізацію маркетингових та організаційних інновацій, витрати на реалізацію яких є незначні у порівнянні з технологічними інноваціями, які більш поширені у промислових регіонах України.

В умовах соціально-економічних, політичних і воєнних потрясінь, які виникли через повномасштабну війну РФ, Україна зіткнулася з численними викликами та ризиками, які загальмували не лише розвиток економіки, але й спричинили значний соціально-економічний занепад у багатьох регіонах. Деякі з них опинилися на межі глибокої кризи, що створило серйозну загрозу для їхньої економічної безпеки та стійкості, подальшого зростання. На тлі цих проблем особливо важливу роль набуває збереження і розвиток підприємницького сектору, який є одним із базових і водночас ключових рушіїв економічної стабільності. Ефективне використання підприємницького потенціалу сприятиме капіталізації інших компонент ресурсного потенціалу (капіталу, у т.ч. інвестицій, праці, інновацій). Нарощення підприємницького потенціалу в Україні у найближчій перспективі згенерує фундамент відновлення економіки після війни та забезпечить сталий соціально-економічний розвиток регіонів.

Протягом 2005-2023 рр. розвиток ресурсної компоненти «Підприємництво» мав хвилеподібний характер. Пікові значення спостерігалися у 2018-2021 рр. (від 0,601 до 0,742), а у періоди кризи підприємницький потенціал в Україні зазнавав суттєвого скорочення (наприклад, до позначки 0,394 у 2009 р. і 0,267 у 2014 р.). Вплив підприємницького капіталу на маркер його використання в економіці країни (співвідношення обсягів доходів і вартості активів підприємств, коеф.) є динамічний, зокрема з лагом 2-3 роки (рис. 2.7). Так, нарощення підприємницького потенціалу на 0,08 в.п. у 2015 р. сприяло збільшенню розмірів активів і доходів підприємницького сектору в 2017 р. на 0,15 в.п. У 2022 р. підприємницький потенціал послабився на 0,13 в.п., що також обумовлено і нереалізованим міграційним потенціалом бізнесу з прифронтових територій у тилкових областях.

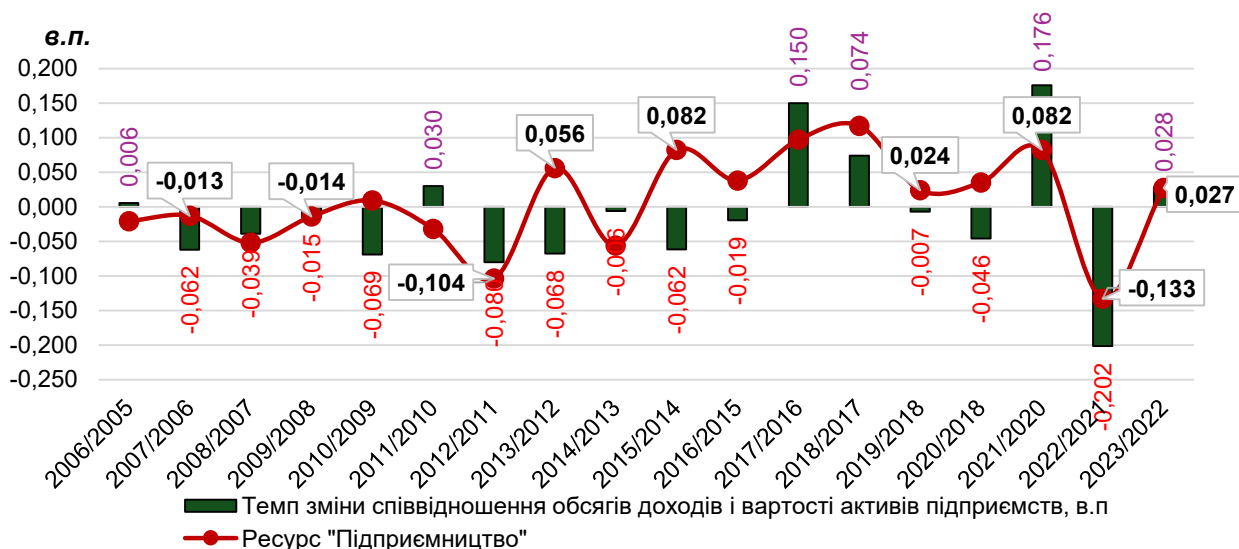

Рис. 2.7. Потенціал соціально-економічного відновлення України: маркер реалізації ресурсної компоненти «Підприємництво», 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Б

Міграційна криза та погіршення демографічної, соціальної та економічної ситуації внаслідок війни створили серйозні виклики для забезпечення стійкості підприємницького сектору України. Інтенсифікація зовнішніх міграційних процесів призвела до значних втрат робочої сили, що безпосередньо впливає на підприємницький потенціал і здатність бізнесу до подальшого розвитку. Так, встановлено, що міграція молоді негативно впливає на підприємницький потенціал (табл. 2.8). Збільшення сальдо міграції молоді на 1 % призводить до послаблення підприємницького потенціалу на 0,13 %, а зменшення частки доходів у загальній вартості активів – на 0,62 %. Примітно, що вплив на доходи та вартість активів міграція молоді має лише у першому лазі, а на підприємницький потенціал – у другому лазі. Результати дослідження не є однозначними, оскільки серед детермінант потенціалу соціально-економічного відновлення є масштабування міграційних процесів бізнесу за кордон. Міграція бізнесу дозволяє розвивати підприємницький сектор у перспективі, тим самим зберегти робочі місця та забезпечити податкову стійкість території. Однак, міграція бізнес-одиниць призводить до втрати значних обсягів ресурсного (фінансового, інвестиційного, інноваційного тощо) забезпечення національної економіки, послаблення економічної безпеки регіонів.

Таблиця 2.8

Комплементарне динамічне моделювання впливу «міграційні втрати молоді – ресурс «Підприємництво» – співвідношення обсягів доходів і вартості активів підприємств», 2005-2021 рр.

Індикатори	Лаги	Коеф. впливу	Показники статистичної значущості		
			Стандартна похибка	t-Стюдента	p-level
Співвідношення обсягів доходів і вартості активів підприємств	lag (1)	-0,620921	0,153831	-4,036381	0,0011
Ресурс «Підприємництво»	lag (2)	-0,134119	0,070096	-1,913367	0,0750
Коефіцієнти статистичної значущості					
Коефіцієнт детермінації					0,602355
Скоригований коефіцієнт детермінації					0,549336
Статистична похибка					0,000991
F-критерій Фішера					11,36105
Статистика DW					2,385018

Примітка: розрахунки здійснено за допомогою програмного продукту Eviews; у квадратних дужках наведено t-критерій Стюдента, у круглих – стандартна похибка.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Для окремих регіонів України питання економічної стійкості стає першочерговим, адже без стабільного підприємницького середовища неможливо забезпечити зайнятість, інноваційну діяльність і реалізацію інфраструктурних проєктів. Успішне вирішення цих завдань може стати каталізатором для глибших реформ, які допоможуть не тільки подолати наслідки війни, але й вивести Україну на новий рівень соціально-економічного розвитку. Протягом 2015-2021 рр. нарощення підприємницького потенціалу в усіх регіонах України відбувалося стабільно-помірним ритмом. Усереднений темп зміни становив 0,04 в.п. Лише для Донецької, Житомирської, Івано-

Франківської та Чернівецької областей виявлена закономірність зменшення емпіричного показника ресурсної компоненти «Підприємництво» на 0,05 в.п., 0,06 в.п., 0,14 в.п., 0,08 в.п. відповідно (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Потенціал соціально-економічного відновлення регіонів України: ресурсна компонента «Підприємництво», 2015-2023 рр.

Регіони	Роки									Відхилення		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2021-2015	2022-2021	2023-2021
Вінницька	0.524	0.557	0.557	0.591	0.566	0.567	0.578	0.567	0.567	0.054	-0.011	-0.011
Волинська	0.404	0.503	0.497	0.503	0.518	0.540	0.503	0.466	0.475	0.099	-0.037	-0.028
Дніпропетровська	0.364	0.383	0.387	0.412	0.403	0.413	0.421	0.412	0.412	0.057	-0.009	-0.009
Донецька	0.078	0.033	0.033	0.024	0.030	0.028	0.030			-0.048		
Житомирська	0.607	0.551	0.531	0.563	0.537	0.586	0.547	0.508	0.518	-0.060	-0.039	-0.029
Закарпатська	0.489	0.487	0.471	0.561	0.511	0.499	0.561	0.499	0.499	0.072	-0.062	-0.062
Запорізька	0.422	0.404	0.394	0.425	0.427	0.471	0.471	0.449	0.455	0.049	-0.022	-0.016
Івано-Франківська	0.600	0.571	0.550	0.536	0.469	0.479	0.465	0.441	0.451	-0.135	-0.024	-0.014
Київська	0.601	0.630	0.685	0.714	0.685	0.696	0.698	0.692	0.694	0.097	-0.006	-0.004
Кіровоградська	0.719	0.764	0.740	0.769	0.761	0.786	0.789	0.775	0.777	0.070	-0.014	-0.013
Луганська	0.145	0.130	0.245	0.304	0.330	0.301	0.305			0.160		
Львівська	0.521	0.581	0.587	0.620	0.597	0.650	0.664	0.631	0.633	0.143	-0.034	-0.031
Миколаївська	0.586	0.573	0.571	0.617	0.617	0.632	0.644	0.626	0.628	0.058	-0.018	-0.016
Одеська	0.677	0.680	0.703	0.744	0.719	0.719	0.721	0.713	0.715	0.044	-0.008	-0.006
Полтавська	0.417	0.437	0.436	0.478	0.504	0.525	0.513	0.494	0.497	0.096	-0.019	-0.016
Рівненська	0.534	0.589	0.562	0.565	0.573	0.596	0.567	0.538	0.545	0.033	-0.029	-0.022
Сумська	0.515	0.555	0.537	0.560	0.548	0.581	0.547	0.513	0.525	0.032	-0.034	-0.022
Тернопільська	0.354	0.543	0.558	0.610	0.537	0.574	0.529	0.484	0.502	0.175	-0.045	-0.027
Харківська	0.672	0.710	0.677	0.726	0.689	0.749	0.764	0.727	0.727	0.092	-0.038	-0.037
Херсонська	0.703	0.687	0.687	0.749	0.701	0.709	0.733	0.709	0.709	0.030	-0.024	-0.024
Хмельницька	0.559	0.602	0.580	0.629	0.580	0.580	0.562	0.540	0.553	0.003	-0.022	-0.009
Черкаська	0.555	0.565	0.575	0.600	0.595	0.628	0.616	0.604	0.605	0.061	-0.012	-0.011
Чернівецька	0.666	0.552	0.551	0.566	0.658	0.613	0.587	0.552	0.555	-0.079	-0.036	-0.032
Чернігівська	0.554	0.547	0.544	0.616	0.608	0.645	0.592	0.539	0.558	0.038	-0.053	-0.034

Примітка: розрахунки для Херсонської та Запорізької областей у 2022-2023 рр. мають високу статистичну похибку

Джерело: побудовано на основі даних додатку В

Зменшення попиту та втрата традиційних ринків збуту, збільшення операційних витрат, зниження рівня продуктивності праці, неможливість побудови довгострокових стратегій співпраці були основними причинами зменшення потенціалу малих і середніх підприємств у 2022-2023 рр. Тому виникає необхідність активізації і вдосконалення механізмів державної підтримки місцевого бізнесу і релокованих підприємств через гостру потребу збереження підприємницького потенціалу, що є ключовим для відновлення економічного зростання, забезпечення економічної безпеки країни та її регіонів, а також для капіталізації виробничих факторів та інноваційного розвитку.

Варто відзначити, що Кіровоградська Херсонська та Миколаївська області у 2021 р. володіли значним підприємницьким потенціалом, незважаючи на від'ємне сальдо міграції молоді (рис. 2.8). Закономірно, що Харківська й Одеська області, в яких імміграційні потоки перевищують еміграційні, спостерігається високі темпи розвитку підприємницького потенціалу протягом

усього досліджуваного періоду (сегмент «високий потенціал – додатне сальдо міграції»). Для окремих регіонів України міграція молоді критично загрозлива для підприємництва, оскільки серед мігрантів є і підприємці, які можуть розвивати власну справу на території України, створювати нові робочі місця, генерувати інноваційні ідеї, що матиме позитивний вплив на потенціал соціально-економічного відновлення.

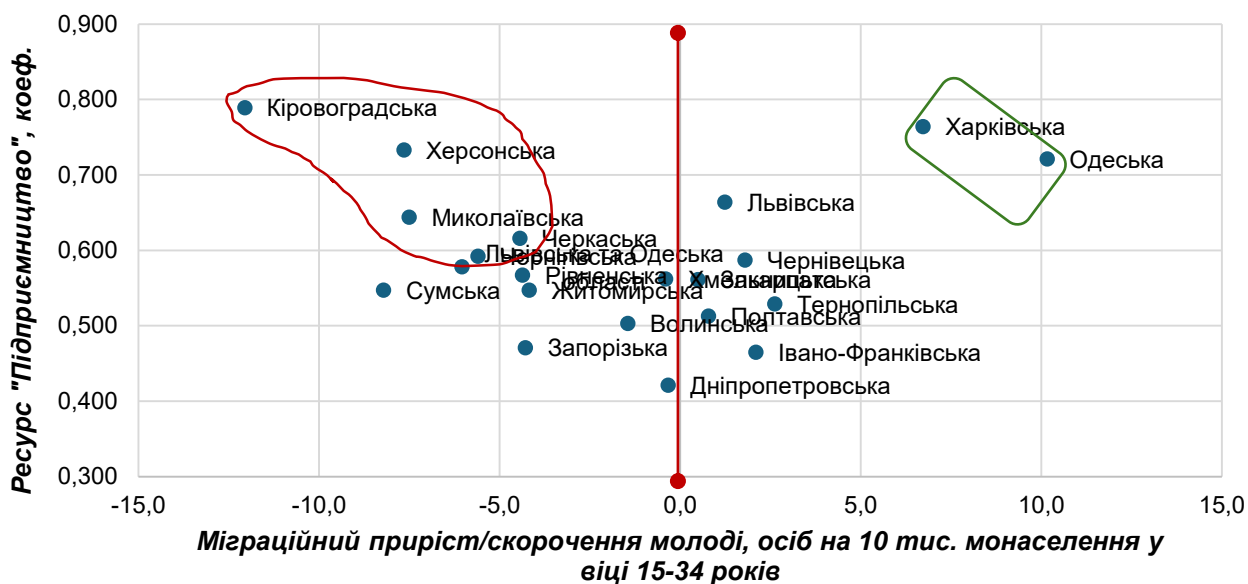

Рис. 2.8. Позичонування регіонів України у проєкції «Міграційні втрати молоді – ресурсна компонента «Підприємство», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних додатків В-Г

Економічне зростання як складний і багатогранний процес є також і показником рівня добробуту країни, регіонів, територій. У період економічного відновлення, коли економічна система перманентно трансформується, екзистенційним завданням є виявлення та ідентифікація рушійних сил, що сприяють економічному розвитку, а також механізмів, через які можна забезпечити сприятливий вплив цих драйверів на економіку загалом і на можливості нарощення ресурсного потенціалу. Оскільки економічне відновлення як неперервний процес змін детерміноване факторами, вплив яких на інтенсивність і напрям економічного зростання змінюється у темпоральному вимірі, то виявлення каузального зв'язку розвитку економіки з компонентами ресурсного забезпечення у просторово-динамічному вимірі є надактуальним завданням. Це також пов'язано, зокрема, зі структурними перетвореннями економічної системи у поствоєнний період, науково-технічним прогресом, а також із структурно-квалітативними характеристиками людського капіталу та умовами його розвитку.

Як свідчать отримані результати дослідження протягом 2005-2021 рр. економічне зростання в Україні залежало від комплексу факторів, які змінювалися у динаміці (від класичних ресурсів, таких як земля, капітал і праця до інновацій, розвитку людського капіталу й освіти). Так, показником економічного розвитку є ВВП у розрахунку на одну особу, а соціально-економічного відновлення – темп зміни ВВП у розрахунку на одну особу (рис. 2.9).

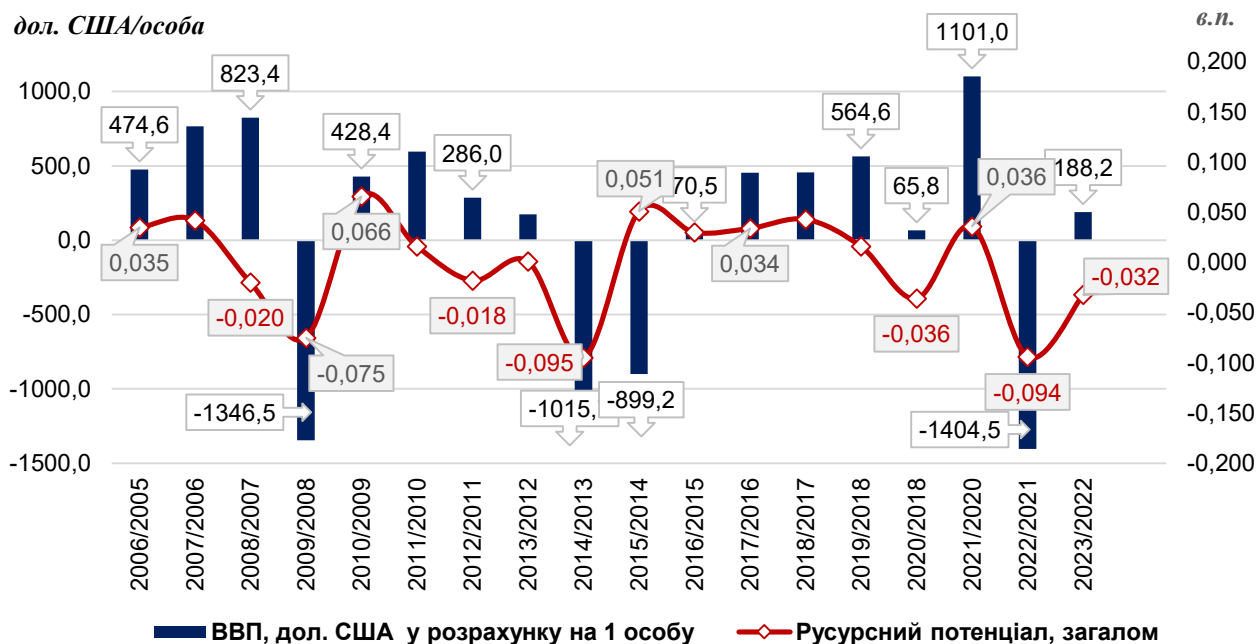

Рис. 2.9. Потенціал соціально-економічного відновлення України: маркер реалізації ресурсного потенціалу (ВВП у розрахунку на одну особу), 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Б

Зв'язок між ресурсним потенціалом і економічним зростанням країни є прямий і короткостроковий, що свідчить про однолагові зміни ВВП при будь-яких трансформаціях ресурсного потенціалу. Для прикладу, у 2014 р. спостерігалось зменшення ресурсного потенціалу до позначки 0,393 (для порівняння, у 2013 р. – 0,488), відповідно розмір ВВП скоротився до 3,0 тис. дол. США у розрахунку на одну особу; протягом 2015-2019 рр. відбувається нарощення ресурсного потенціалу в Україні з 0,444 до 0,567, що сприяло збільшенню обсягів ВВП з 2,1 тис. дол. США до 3,7 тис. дол. США у розрахунку на одну особу. Варто наголосити, що відновлення економічної системи після макроекономічного шоку має високий ступінь динамічної еластичності до зміни ресурсного потенціалу. Так, зменшення емпіричного показника ресурсного потенціалу України протягом 2007-2009 рр., 2013-2014 рр. і 2021-2023 рр. у середньому на 0,08 в.п., 0,09 в.п. і 0,8 в.п. відповідно, призвело до скорочення темпів соціально-економічного відновлення на 1,3 тис. дол. США, 0,9 тис. дол. США і 1,4 тис. дол. США (у розрахунку на одну особу) відповідно. За умови збільшення ресурсного потенціалу на 0,06 в.п. (2010 р.) і 0,05 в.п. (2015 р.) обсяги ВВП збільшуються на 0,4 тис. дол. США (у розрахунку на одну особу).

Україна стикнулася з одним із найбільших викликів сьогодення – стрімким збільшенням обсягів зовнішньої міграції населення, яка становить загрозу для національної безпеки та економічної стійкості країни. Міграційна криза набула критичних масштабів, що безпосередньо впливає на перспективи економічного зростання та ускладнює чи навіть унеможливорює відновлення національної економіки у поствоєнний період. Вплив міграції молоді на ресурсне забезпечення економічного зростання збільшується у динаміці

(табл. 2.10). Так, збільшення міграційних втрат на 1 % призводить до зменшення ресурсного потенціалу України в першому лазі на 0,5 в.п. і на 1,9 в.п. у четвертому лазі. Така ж ситуація спостерігається і з впливом міграційних втрат на темпи соціально-економічного відновлення України, який збільшується з 0,2 в.п. (перший лаг) до 2,0 в.п. (четвертий лаг). Статистична значущість отриманих результатів становить 99 %.

Таблиця 2.10

Динамічне моделювання впливу «міграційні втрати молоді – ресурсний потенціал – соціально-економічне відновлення України», 2005-2023 рр.

Індикатори	Лаги	Коеф. впливу	Показники статистичної значущості		
			Стандартна похибка	t-Стюдента	p-level
Ресурсний потенціал	lag (1)	-0,501776	0,170907	-2,935965	0,0025
	lag (2)	-0,903135	0,210446	-2,390808	0,0041
	lag (3)	-1,487252	-0,814569	-3,921441	0,0019
	lag (4)	-1,888611	-0,77503	-3,376284	0,0013
Соціально-економічне відновлення	lag (1)	-0,195162	0,076787	-2,541603	0,0019
	lag (2)	-1,522851	0,086498	-6,044629	0,0001
	lag (3)	-1,636455	0,0929507	-6,495556	0,0001
	lag (4)	-1,979705	0,1124473	-7,8580144	0,0001
Коефіцієнти статистичної значущості					
Коефіцієнт детермінації					0,809532
Скоригований коефіцієнт детермінації					0,746042
Статистична похибка					12,75064
F-критерій Фішера					0,000280
Статистика DW					2,299558

Примітка: розрахунки здійснено за допомогою програмного продукту Eviews; у квадратних дужках наведено t-критерій Стюдента, у круглих – стандартна похибка.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Результати динамічного каузального моделювання ресурсного потенціалу і соціально-економічного відновлення України за 2005-2023 рр. довели тезу, що ресурсне забезпечення і темпи зростання ВВП у розрахунку на одну особу, а також компоненти ресурсного потенціалу мають комплементарний лаговий взаємовплив. Так, зростання демографічного та трудового потенціалу на 1 % приводить до збільшення соціально-економічного відновлення на 1,7 в.п. у першому лазі і на 4,1 в.п. у другому лазі. Найбільший вплив у першому лазі на збільшення ВВП країни має фінансово-виробничий потенціал, збільшення якого на 1 % може сприяти збільшенню соціально-економічного відновлення на 5,0 в.п. у першому лазі та 5,4 в.п. у другому.

Міграційні процеси і до війни мали значний вплив на добробут домогосподарств, економічне зростання регіонів і загальний соціально-економічний розвиток країни. Міграція впливала на розвиток України двома каналами – відтік людського капіталу, зокрема молоді, та надходження грошових переказів від мігрантів. У період війни міграція має екзистенційне значення на економічний розвиток регіонів, оскільки масштаби зовнішньої міграції є критичними, що створюють кадровий дефіцит у всіх галузях економіки, а

внутрішня регіональна міграція, у т.ч. ВПО як економічний ресурс, не забезпечує «ефекту заміщення». Відтак, грошові перекази відігравали ключову роль у забезпеченні економічної стійкості регіонів у короткостроковій період, особливо у перші місяці війни. Однак, без ефективної політики управління міграційними процесами і забезпечення рееміграції населення, економічний ефект від використання міграційних трансфертів не буде перевищувати економічні втрати від послаблення потенціалу, особливо демографічно-трудового, соціально-економічного відновлення регіонів України. Регіони, для яких міграція населення мала найбільшим вплив на ресурсний потенціал (Львівська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Закарпатська області), ризикують мати низькі темпи соціально-економічного відновлення (рис. 2.10).

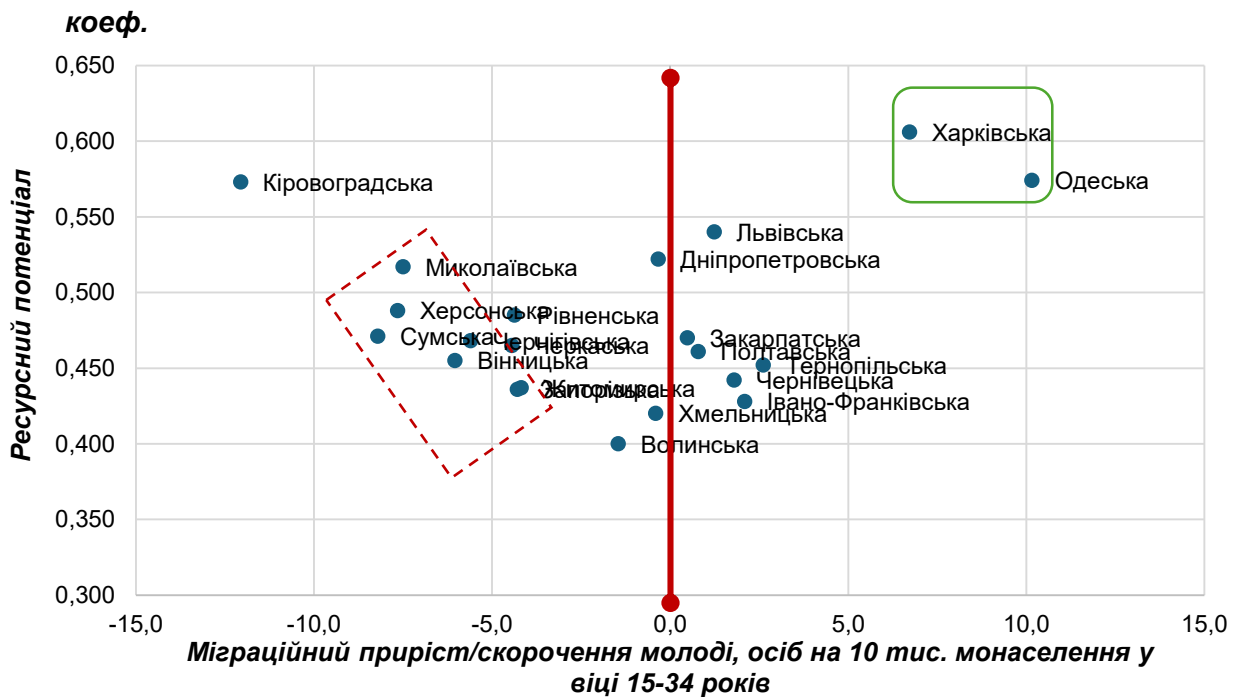

Рис. 2.10. Позичування регіонів України у проєкції «Міграційні втрати молоді – ресурсний потенціал», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних додатків В-Г

Економічна активність молоді відіграє важливу роль у розвитку національної та регіональних економіки, оскільки сприяє надходженню податків до місцевих і державних бюджетів. Водночас нестача робочої сили, особливо серед молоді, призводить до стрімкого зростання заробітної плати за умов низької продуктивності праці. Молодь є потенційними підприємцями, які готові ризикувати, впроваджувати інновації та бути рушійною силою соціально-економічного відновлення країни. За ефективної політики рееміграції, а в подальшому політики управління міграційними процесами, міграція молоді матиме економічні ефекти для національної економіки, зокрема це збільшення обсягів міграційного капіталу, який слугуватиме інвестиційним ресурсом для економічного зростання, а також соціального капіталу, що стимулюватиме розвиток бізнес-середовища, малого підприємництва (стартапів та інноваційних проєктів).

2.2. Оцінка ефективності використання міграційного потенціалу молоді у проєкції соціально-економічного відновлення регіонів України

В умовах затяжного соціально-економічного та демографічного виклику, зумовленого військовими діями та іншими кризовими факторами, Україна стикається з інтенсивними міграційними потоками, особливо серед молоді. Ці процеси впливають не лише на трудовий ринок, а й на довгостроковий економічний розвиток країни, зокрема на можливості відновлення ресурсного потенціалу після війни. Оцінка масштабів та наслідків цього явища вимагає не лише глибокого аналітичного підходу, але й застосування ефективних інструментів для вимірювання продуктивності та ефективності процесів. Тому метод оцінки ефективності за допомогою *Data Envelopment Analysis (DEA)* набуває особливої важливості. *DEA* дозволяє оцінювати ефективність економічних одиниць за кількома входами та виходами, що робить його незамінним інструментом для аналізу таких складних систем, як вплив міграції на соціально-економічний потенціал країни. Використання цього методу допоможе зрозуміти, як міграційні процеси молоді впливають на різні аспекти ресурсного потенціалу, такі як людський капітал, рівень зайнятості, економічна продуктивність та соціальний розвиток. Застосування *DEA* також сприятиме виявленню ефективних і неефективних регіонів України з точки зору їх здатності адаптуватися до міграційних втрат і стимулювати економічне відновлення, що дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення та формувати відповідну державну політику.

Методичний алгоритм реалізації DEA-аналізу:

1. Побудова умови. Нехай $\in n$ *DMUs*, кожна з яких використовує m «входів» для виробництва s виходів. Нехай x_{ij} – кількість входу i (де $i=1,2,\dots,m$) для j -ої *DMU*, і y_{rj} – кількість виходів r (де $r=1,2,\dots,s$) для j -ої *DMU*.

2. Побудова програмної задачі для моделі, орієнтованої на максимізацію «виходу».

$$\text{Max} \theta_k = \frac{\sum_{r=1}^s u_r \cdot y_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_i \cdot x_{ik}},$$

за умов:

$$\begin{aligned} \frac{\sum_{r=1}^s u_r \cdot y_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_i \cdot x_{ik}} &\leq 1, \forall j = 1, 2, \dots, n \\ u_r &\geq 0, \forall r = 1, 2, \dots, s, \\ v_i &\geq 0, \forall i = 1, 2, \dots, m, \end{aligned}$$

де θ_k – це ефективність *DMU_k*

3. Застосування еквівалентної лінійної форми.

4. Інтерпретація програмних результатів.

Ефективність вимірюється як співвідношення усіх сумарних «виходів» до усіх сумарних «входів». *DMU* є ефективною, якщо $\theta_k = 1$ (модель, орієнтована на «вихід» або $\varphi_k = 1$ (модель, орієнтована на «вхід»). Неефективність: якщо $\theta_k < 1$ або $\varphi_k > 1$, це означає, що *DMU* не є ефективною порівняно з іншими. Ефективна межа: складається з *DMUs*, які є ефективними, тобто знаходяться на межі ефективності.

Ефективні *DMUs* досягають найкращих результатів, за наявних ресурсів

та інших можливостей ресурси. Неefективні *DMUs* змушені використовувати більше ресурсів для досягнення тих самих результатів, що й ефективні *DMUs*.

У дослідженні використано модель, орієнтовану на максимізацію виходу, тобто модель, яка прагне максимізувати соціально-економічний потенціал областей, враховуючи використані ресурси (міграційні інтенції молоді). Усі *DMUs* (області України) були оцінені на основі їх здатності перетворювати міграційні потоки чи інтенції молоді («входи»: (1) сальдо міграції молоді; (2) міграційні інтенції серед студентів, що зараз перебувають в Україні, та (3) серед студентів, які мають намір залишатися закордоном (що перебувають там в даний час)) в соціально-економічне відновлення України («виходи»: (1) загальний рівень економіки, (2) ефективність базових галузей, (3) інноваційна та зовнішньоекономічна активність, (4) розвиток малого та середнього бізнесу. Деталізація індикаторів за кожним «виходом» наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Інформаційно-аналітична база дослідження соціально-економічного відновлення регіонів України: ДЕА-аналіз

<i>Загальний рівень економіки</i>	<i>Ефективність базових галузей</i>
1. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту, у цінах попереднього року, % 2. Валовий регіональний продукт, грн, у розрахунку на одну особу 3. Частка регіону у ВВП, % 4. Обсяг капітальних інвестицій на одну особу, дол. США 5. Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США	1. Індекс промислової продукції, % до попереднього року 2. Обсяг реалізованої промислової продукції, грн, у розрахунку на одну особу 3. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, % до попереднього року 4. Обсяг виконаних будівельних робіт, грн, у розрахунку на одну особу 5. Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн-кілометрів, у розрахунку на 1 тис. осіб 6. Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі, % до попереднього року
<i>Інноваційна та зовнішньоекономічна активність</i>	<i>Розвиток малого та середнього бізнесу</i>
1. Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, % 2. Темпи зростання обсягів експорту товарів, % 3. Співвідношення експорту до імпорту товарів 4. Частка експорту товарів у загальному обсязі, % 5. Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	1. Кількість суб'єктів середнього підприємництва, од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення 2. Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікро підприємництва), од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення 3. Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів середнього підприємництва (у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання, % 4. Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання, % 5. Кількість найманих працівників на малих підприємствах, % до загальної кількості найманих працівників

Джерело: систематизовано автором

DEA-аналіз здійснено з використанням програмного продукту *OnFront*. Результати *DEA*-аналізу дозволяють зробити важливі висновки щодо ефективності використання міграційних потоків та інтенцій молоді у різних областях України у розрізі окремих компонент соціально-економічного потенціалу для відновлення (рис. 2.11-2.13).

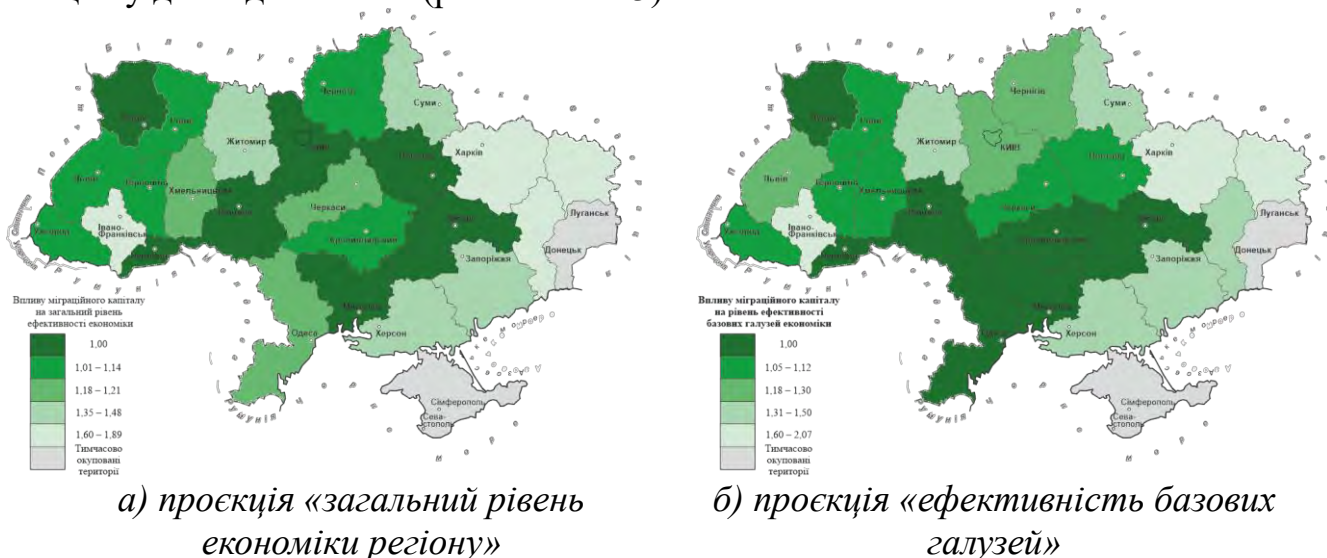

Рис. 2.11. Ефективність використання міграційного потенціалу молоді: проєкція ефективності та розвитку економіки регіонів, 2021 р.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

У проєкції «загальний рівень економіки регіону» максимально ефективними областями є: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Київська та інші. Ці області найкраще використовують міграційні потоки та інтенції молоді для збереження або покращення загального рівня соціально-економічної системи, що може бути пов'язане з відносно стабільнішою економічною ситуацією цих областей до війни, високим рівнем зайнятості та наявністю кращих умов для розвитку бізнесу. Менш ефективні області: Харківська, Луганська, Запорізька, Івано-Франківська. Тут ефективність значно нижча, що може наслідком гірших та менш прогнозованих умов ведення бізнесу. У випадку перших трьох областей на сучасному етапі, ситуація ще більше погіршується унаслідок їх максимальної близькості до лінії фронту.

За показником «ефективність базових галузей» варто виділити Волинську, Дніпропетровську та Кіровоградську області як максимально ефективні області. Ці регіони демонструють високу ефективність у використанні міграційних інтенцій та потоків для підтримки базових галузей, таких як промисловість і сільське господарство. Менш ефективними є Харківська, Луганська, Херсонська, Донецька, Сумська області. Низька ефективність у цьому випадку може бути наслідком економічної нестабільності, зниження інвестицій та втрати кваліфікованих кадрів через інтенсифікацію міграції молоді після нападу РФ на Україну у 2014 р. У цьому контексті дещо випадає із загального тренду Івано-Франківська область, але у цьому регіоні можуть бути дещо інші причини, які вимагають детальнішого дослідження.

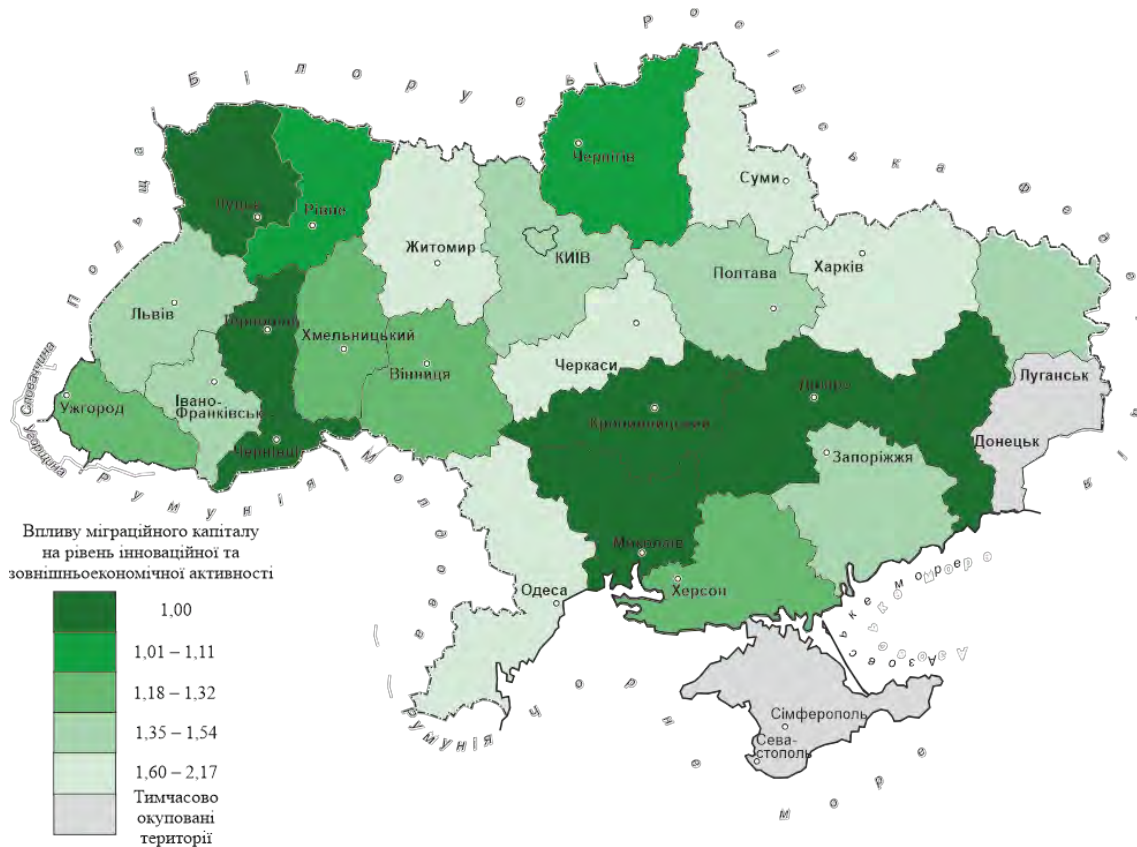

Рис. 2.12. Ефективність використання міграційного потенціалу молоді: проєкція «інноваційна та зовнішньоекономічна активність», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

- **Максимально ефективні області:** Дніпропетровська, Донецька, Кіровоградська. На перший погляд можна припустити, що ці регіони ефективно використовують міграційні потоки для розвитку інновацій та активізації зовнішньоекономічної діяльності та підтримку експортної активності, але після детальнішого аналізу, можна стверджувати, що швидше йдеться про залучення офшорних компаній для виведення капіталу з цих регіонів та одержання державних пільг і підтримки, передбачених на стимулювання інноваційної активності.

- **Менш ефективні області:** Харківська, Сумська, Житомирська, Одеська, Луганська, що може бути пов'язано з обмеженими можливостями для інновацій та втратами молодих талантів, які активно залишають регіон впродовж всього періоду російсько-української війни.

- **Максимально ефективні області:** Волинська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська. Ці регіони демонструють високу ефективність у використанні міграційних інтенцій та потоків для підтримки малого та середнього бізнесу навіть під час війни. Про це свідчить значна кількість релокації підприємств у західні регіони України ще до широкомасштабного вторгнення рф.

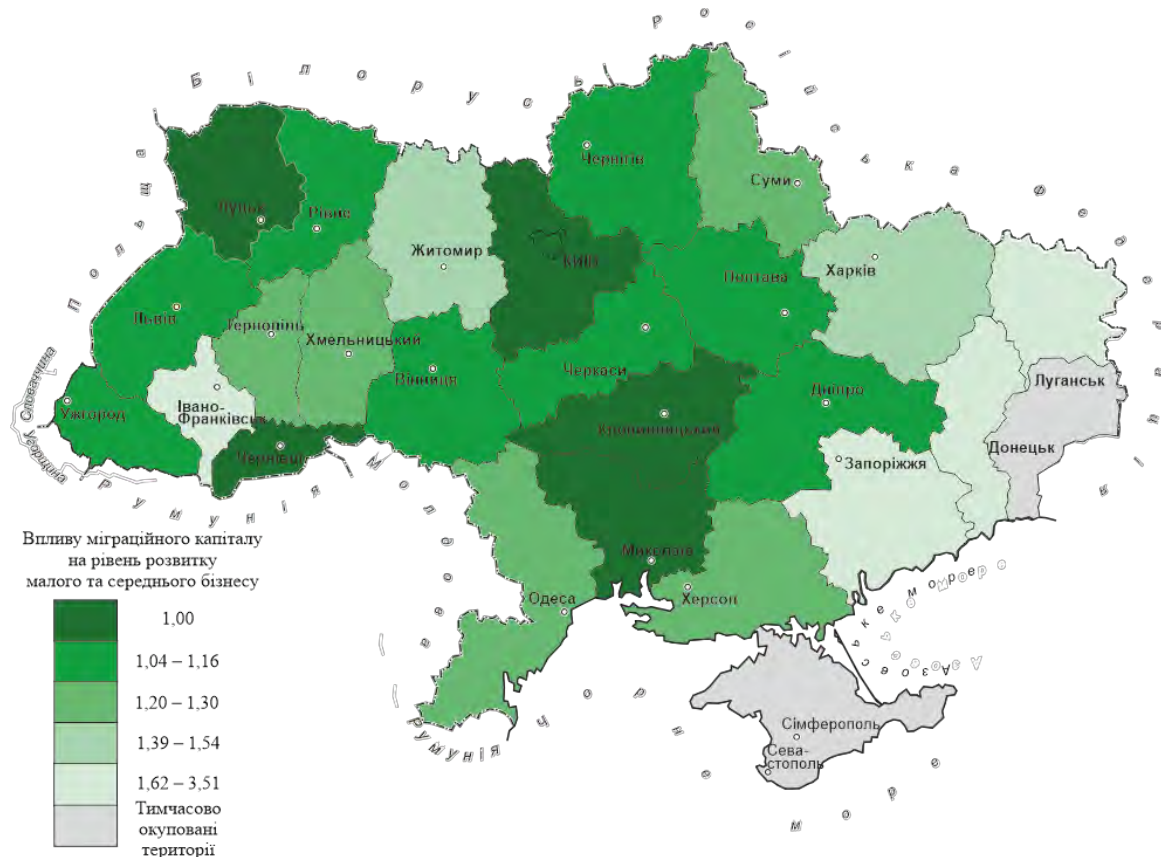

Рис. 2.13. Ефективність використання міграційного потенціалу молоді: проєкція «розвиток малого та середнього бізнесу», 2021 р.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

- **Менш ефективні області:** Донецька, Луганська, Запорізька, Харківська, Житомирська, Сумська області. Тут ефективність характеризується найнижчим рівнем, що може бути пов'язано з дестабілізацією бізнес-середовища, втратами капіталу та людських ресурсів, а також частковою міграцією молоді в напрямку рф (що було пов'язане з присутністю певної частки проросійськи налаштованих молодих громадян як до, так і після 2014 р.).

На основі результатів *DEA*-аналізу можна зробити кілька ключових висновків:

1. Зміцнення економічної бази: в областях з високою ефективністю необхідно підтримувати існуючі економічні програми та розширювати їх, щоб і надалі утримувати молодь у регіоні.

2. Підтримка інновацій: у регіонах з низькою ефективністю необхідно посилити інвестиції в інновації та науково-дослідні проєкти, а також створити умови для розвитку стартапів.

3. Розвиток малого та середнього бізнесу: для підтримки МСБ необхідно запровадити програми підтримки підприємництва, особливо в тих регіонах, де ефективність їх розвитку є низькою.

4. Фокус на Харківській та Луганській областях: ці регіони потребують особливої уваги, адже низька ефективність може перешкоджати їхньому економічному відновленню. Необхідно впровадити спеціальні економічні програми, орієнтовані на розвиток молодіжного потенціалу.

Залежність соціально-економічного розвитку регіонів від міграції молоді також доведена результатами економіко-математичного моделювання (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Результати моделювання впливу сальдо міграції молоді на основні показники соціально-економічного відновлення регіонів України, 2015-2021 рр.

Показники	Моделі			
	Linear	Decision Tree	Random Forest	SVR
<i>Загальний рівень розвитку економіки</i>				
1. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту, у цінах попереднього року, %	-0,012	-2,435	-1,121	0,033
2. Валовий регіональний продукт, грн, у розрахунку на одну особу	0,140	-1,668	-0,622	-0,001
3. Частка регіону у ВВП, %	0,123	-0,190	-0,067	0,062
4. Обсяги капітальних інвестицій на одну особу, дол. США	0,272	-0,360	0,000	-0,032
5. Обсяги прямих іноземних інвестицій, дол. США/особа	-0,028	-0,136	-0,066	-0,165
<i>Ефективність базових галузей</i>				
1. Індекси промислової продукції, % до попереднього року	-0,164	-1,474	-0,644	-0,052
2. Обсяги реалізованої промислової продукції, грн, у розрахунку на одну особу	0,039	-0,943	-0,339	-0,150
3. Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва, % до попереднього року	-0,071	-2,371	-1,223	-0,082
4. Обсяги виконаних будівельних робіт, грн, у розрахунку на одну особу	-0,085	-1,691	-0,704	-0,024
5. Обсяги вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн-кілометрів, у розрахунку на 1 тис. осіб	-0,011	-1,082	-0,844	-0,008
<i>Інноваційна та зовнішньоекономічна активність</i>				
1. Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі, % до попереднього року	0,013	-1,320	-0,388	0,136
2. Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	0,015	-1,128	-0,627	-0,049
3. Темпи зростання обсягів експорту товарів, %	-0,011	-1,053	-0,569	0,001
4. Співвідношення експорту до імпорту товарів	-0,009	-0,595	-0,181	-0,110
5. Частка експорту товарів у загальному обсязі, %	-0,044	-0,078	-0,012	-0,097
6. Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	-0,286	-2,640	-1,393	-0,063
<i>Розвиток малого та середнього бізнесу</i>				
1. Кількість суб'єктів СП, од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	0,214	-0,499	-0,267	0,179
2. Кількість суб'єктів МП (з урахуванням мікро підприємництва), од., у розрахунку на 10 тис. осіб	0,228	-0,561	-0,300	0,047

Показники	Моделі			
	Linear	Decision Tree	Random Forest	SVR
населення				
3. Частка обсягу реалізованої продукції суб'єктів середнього підприємництва суб'єктами господарювання	-0,060	-0,049	0,143	-0,064
4. Частка обсягу реалізованої продукції суб'єктів МП у загальному обсязі реалізованої продукції	-0,075	-0,310	-0,041	-0,055
5. Кількість найманих працівників на малих підприємствах, % до загальної кількості найманих працівників	-0,104	-0,401	-0,133	-0,010
Соціальне благополуччя				
1. Частка сукупних споживчих витрат домогосподарств на первинні потреби (харчування і безалкогольні напої), % у середньому у розрахунку на одне домогосподарство	-0,081	-0,638	-0,337	-0,048
2. Частка сукупних споживчих витрат домогосподарств на освіту, навчання, дошкільне виховання, % у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство	0,027	-1,085	-0,650	0,081
3. Частка сільських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, % до загальної кількості домогосподарств	-0,058	-1,011	-0,582	-0,039
4. Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, % до періоду попереднього року	-0,177	-0,684	-0,110	-0,025
5. Загальна площа житлового фонду, кв.м., у розрахунку на одну особу	0,167	-0,563	-0,180	0,062
6. Співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати за місяць, %	-0,110	-0,798	-0,296	-0,281

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Результати дослідження підкреслюють важливість аналізу міграційних настроїв серед молоді як чинника, що впливає на економічну стабільність і розвиток різних секторів економіки.

Особливої уваги заслуговує те, що певні показники, такі як роздрібний товарооборот та частка середнього бізнесу, демонструють негативну реакцію на зростання міграційних інтенцій, що може бути критичним для розробки соціально-економічної політики.

Міграційні інтенції серед молоді України, як серед тих, хто вже перебуває за кордоном, так і серед тих, хто ще залишається в країні, мають суттєвий вплив на різні аспекти соціально-економічного потенціалу держави (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Вплив міграційних інтенцій серед молоді України, що знаходиться в даний момент за кордоном та міграційні інтенції серед молодих громадян України, що в даний момент знаходяться в Україні на соціально-економічні показники: регіональний зріз, VAR балансові крос-секшн моделі з лаговими значеннями, 2023-2024 рр.

Залежні змінні	Beta	St.er.Beta	B	St.er.B	t (108)	P-level	Статистична значущість
Міграційні інтенції серед молоді України, що знаходиться в даний момент за кордоном							
Y1 (Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту)	-0,278072	0,204792	2,016266 -0,002135	0,003616 0,001572	557,5210 -1,3578	0,000000 0,188284	R= 0,278; R ² = 0,035; F(1,22)=1,8437 p<0,188; Стандартне відхилення: 0,01384; DW=2,44
Y3 (Частка регіону у ВВП, %)	0,256041	0,206094	0,365029 0,037608	0,069620 0,030271	5,243193 1,242350	0,000029 0,227188	R= 0,256; R ² = 0,023; F(1,22)=1,543; p<0,227; Стандартне відхилення: 0,26643; DW=2,097
Y5 (Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США)	0,387190	0,196571	2,430235 0,072249	0,084358 0,036680	28,80867 1,96972	0,000000 0,061589	R= 0,387; R ² = 0,111; F(1,22)=3,8798 p<0,061; Стандартне відхилення: 0,32284 DW=1,90
Y21 (Кількість найманих працівників на малих підприємствах)	-0,268622	0,205365	1,495275 -0,011916	0,020951 0,009110	71,37136 -1,30803	0,000000 0,204368	R= 0,268; R ² = 0,029; F(1,22)=1,7109 p<0,204; Стандартне відхилення: 0,080; DW= 1,65
Міграційні інтенції серед молодих громадян України, що в даний момент знаходяться в Україні							
Залежні змінні	Beta	St.er.Beta	B	St.er.B	t (108)	P-level	Статистична значущість
Y3 (Частка регіону у ВВП, %)	0,512307	0,183097	-2,01218 1,49869	0,870249 0,535626	-2,31219 2,79801	0,030511 0,010483	R= 0,512; R ² = 0,228 F(1,22)=7,8288 p<,01048 Стандартне відхилення: 0,23670; DW=1,982
Y5 (Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США)	0,574191	0,174552	-0,927706 2,133906	1,053964 0,648701	-0,880206 3,289509	0,388262 0,003344	R= 0,574; R ² =0,299; F(1,22)=10,821 p<0,003; Стандартне відхилення: 0,28667; DW=1,696
Y7 (Обсяг реалізованої промислової продукції, грн, у розрахунку на одну особу)	0,380546	0,197160	2,788273 1,214040	1,021941 0,628991	2,728410 1,930139	0,012269 0,066582	R= 0,380; R ² = 0,1059; F(1,22)=3,7254 p<0,066; Стандартне відхилення: 0,27796; DW=2,147
Y11 (Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі)	-0,577213	0,174098	2,291324 -0,147123	0,072097 0,044375	31,78095 -3,31545	0,000000 0,003145	R= 0,577; R ² = 0,303; F(1,22)=10,992 p<0,0031; Стандартне відхилення: 0,01961; DW=1,977
Y13 (Темпи зростання обсягів експорту товарів, %)	0,280748	0,204626	1,799096 0,199233	0,235932 0,145213	7,625482 1,372006	0,000000 0,183891	R= 0,280; R ² = 0,036; F(1,22)=1,8824 p<0,183; Стандартне відхилення: -0,064; DW=2,291
Y19 (Частка обсягу реалізованої продукції суб'єктів середнього підприємництва)	-0,450551	0,190335	2,645706 -0,612341	0,420290 0,258683	6,29495 -2,36715	0,000002 0,027143	R= 0,450; R ² = 0,166; F(1,22)=5,6034 p<0,027; Стандартне відхилення: 0,114; DW=1,469
Y27 (Співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати за місяць, %)	0,546303	0,178574	1,092611 0,236938	0,125835 0,077450	8,682895 3,059251	0,000000 0,005746	R= 0,546; R ² = 0,266; F(1,22)=9,3590 p<,00575; Стандартне відхилення: 0,034; DW=1,33

2.3. Сценарне моделювання розвитку ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України в умовах молодіжно-міграційної кризи

Оцінка впливу міграційних процесів на соціально-економічний потенціал країни, особливо в умовах затяжної кризи, є важливим завданням для формування ефективної державної політики. Міграційні потоки молоді, зокрема їхнє сальдо, прямо впливають на людський капітал, що в свою чергу визначає майбутні можливості економічного зростання та відновлення. У зв'язку з цим, застосування методів аналізу, які дозволяють ефективно оцінювати взаємозв'язки між кількома змінними, є критично важливим для розробки стратегій відновлення ресурсного потенціалу України.

Метод *DEA*, як зазначено вище, дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів на регіональному рівні, зокрема щодо міграційних потоків. Однак, враховуючи складність взаємодії між економічними та демографічними процесами, варто розглянути можливість застосування більш гнучких та адаптивних моделей, таких як штучні нейронні мережі (ШНМ). Нейронні мережі здатні моделювати складні нелінійні зв'язки між змінними та прогнозувати їхній вплив на загальний соціально-економічний потенціал. Однією з ключових переваг використання ШНМ є можливість враховувати динаміку двох важливих змінних – сальдо молодіжної міграції та економічне зростання, – для прогнозування потенціалу відновлення країни. Пропонована модель передбачає використання сальдо міграції та темпів зростання ВВП як вхідних змінних, а ресурсний потенціал (коефіцієнт) – як залежну змінну. Цей підхід допоможе не лише оцінити вплив кожного з чинників окремо, але й визначити їхній сукупний ефект на потенціал відновлення.

Процес побудови моделі нейронної мережі:

1. Підготовка даних. Нормалізація вхідних параметрів (сальдо молодіжної міграції та темп зростання ВВП) для покращення продуктивності нейронної мережі.

2. Архітектура моделі. Використання багатошарового перцептрона (*MLP*) або рекурентної нейронної мережі (*RNN*) для врахування часової динаміки. Вхідний шар матиме два нейрони, схований шар – декілька для обробки нелінійних залежностей, а вихідний – один нейрон для прогнозування ресурсного потенціалу.

3. Навчання. Навчання моделі на основі історичних даних, використовуючи метод зворотного поширення помилки для мінімізації похибки.

4. Прогноз. Прогнозування динаміки ресурсного потенціалу на основі майбутніх значень сальдо молодіжної міграції та економічного зростання.

Використання нейронних мереж дозволяє враховувати складні зв'язки між демографічними та економічними процесами та прогнозувати можливості відновлення ресурсного потенціалу України в умовах змінної ситуації за кордоном і внутрішнього соціально-економічного розвитку. Проведення паралельних досліджень для України та Німеччини з метою порівняння впливу молодіжної міграції та економічного зростання на соціально-економічний

потенціал обох країн є важливим і доцільним з кількох ключових причин:

1. Німеччина як еталонна країна з високим рівнем молодіжної міграційної безпеки. Німеччина має добре налагоджену систему управління міграційними процесами, зокрема молодіжною міграцією. Завдяки стабільній економіці, високому рівню соціальної підтримки, інвестиціям у розвиток людського капіталу та активній міграційній політиці. Німеччина вважається однією з найбезпечніших країн для молоді, яка мігрує або інтегрується в економічну систему. Це дає можливість використовувати її як еталон для порівняння з країнами, що мають інші демографічні та економічні умови, такими як Україна.

2. Порівняння різних моделей впливу міграції на економічне зростання та соціально-економічний потенціал. У Німеччині та Україні міграційні потоки молоді мають різні економічні та соціальні наслідки. В Україні масова міграція молоді пов'язана з відтоком кваліфікованих кадрів, що негативно впливає на ресурсний потенціал і сповільнює економічне зростання. У Німеччині, навпаки, інтеграція мігрантів часто сприяє економічному розвитку завдяки залученню трудових ресурсів та інноваційного потенціалу.

3. Оцінка ефективності політик. Порівняння України та Німеччини дозволить проаналізувати ефективність політик управління міграцією та їхнього впливу на економічний розвиток. Німеччина, як країна з розвинутою міграційною політикою, надає можливість дослідити успішні стратегії інтеграції мігрантів у економіку, що може бути корисним для України у вдосконаленні власних підходів до регулювання міграційних процесів.

4. Виявлення структурних відмінностей. Паралельне дослідження дозволить виявити структурні відмінності у впливі змінних на соціально-економічний потенціал. В Україні економічне зростання та міграційні процеси можуть бути більш залежними від зовнішніх факторів (війна, економічні кризи, демографічний спад), тоді як у Німеччині ці процеси є стабільнішими й менш чутливими до таких впливів.

5. Адаптація успішних моделей для України. Вивчення впливу міграційної політики на економічне зростання у Німеччині може стати основою для розробки більш ефективної політики в Україні. Це допоможе не тільки оптимізувати управління міграційними потоками, а й сприятиме стабільному розвитку ресурсного потенціалу країни в умовах міграційної кризи. Порівняльний аналіз дозволить виявити ключові елементи успішних моделей, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

6. Аналіз динаміки впливу міграції та економічного зростання в різних умовах. Оскільки Німеччина має високий рівень економічної стабільності дослідження там дасть змогу оцінити міграційні процеси в умовах зростаючої економіки. Україна, з іншого боку, перебуває в умовах відновлення після війни та економічних потрясінь.

Таким чином, паралельне дослідження для України та Німеччини дозволить глибше зрозуміти як міграція молоді впливає на соціально-економічний потенціал в різних умовах та виявити можливі шляхи підвищення ефективності державної політики в Україні. У цьому дослідженні проаналізовано вплив молодіжного міграційного сальдо та економічного зростання на соціально-

економічний потенціал відновлення України. Моделювання здійснювалося з використанням нейронних мереж, що враховували часовий лаг у чотири роки. Такий підхід дозволив оцінити відстрочений вплив міграційних втрат молоді на можливості економічного розвитку країни.

Моделювання даних було виконано в *Python* з використанням бібліотеки *NumPy*, *Pandas* та інструментів для побудови нейронних мереж з *scikit-learn*.

Аналіз із використанням нейронних мереж дозволив виявити значний негативний вплив сальдо міграції молоді на соціально-економічний потенціал України. Зокрема, моделювання показало, що негативне сальдо міграції молоді спричиняє тривалий негативний ефект, що проявляється протягом наступних кількох років після міграційних втрат. Отримані прогнози щодо впливу молодіжної міграції та економічного зростання на соціально-економічний потенціал України на наступні три роки виглядають наступним чином:

1. Прогноз на перший рік: **-12,45%** потенціалу відновлення.
2. Прогноз на другий рік: **-9,32%**.
3. Прогноз на третій рік: **-6,15%**.

Отримані результати підтверджують, що сальдо міграції молоді має суттєвий довготривалий вплив на економічний потенціал відновлення України. Відтік молоді призводить до втрати ключового людського капіталу, що негативно впливає на економічне зростання і соціальні перспективи країни. Цей вплив стає більш відчутним з лагом у декілька років, що підкреслює необхідність раннього втручання та розробки політики, спрямованої на утримання молоді в країні.

Негативне сальдо молодіжної міграції має значний негативний вплив на соціально-економічний потенціал відновлення України. Відтік молоді значно зменшує можливості для відновлення економіки. Відстрочений вплив міграційних процесів вимагає довгострокового стратегічного планування для забезпечення стійкого економічного зростання. Політика спрямована на утримання молоді та створення сприятливих умов для працевлаштування може стати вирішальним фактором для покращення соціально-економічної ситуації в країні.

Для перевірки гіпотези щодо впливу сальдо міграції на соціально-економічний потенціал відновлення України використано також множинну багатофакторну лінійну регресію. Щоб врахувати лагові значення з лагом 4 для множинної регресії, потрібно створити нові змінні, які представляють значення сальдо міграції та економічного зростання за 4 попередні періоди (табл. 2.14).

Результати аналізу з використанням багатофакторної регресії показали, що економічне зростання має значний позитивний вплив на ресурсний потенціал, оскільки коефіцієнт для *Economic_Growth_t* є статистично значущим (р-значення 0.000), що свідчить про його значний вплив. У той же час, коефіцієнти для сальдо молодіжної міграції (*Migration_Balance_t* (р-значення 0.127)) та для лагових значень сальдо молодіжної міграції (*Migration_Balance_t-4* з Р-значенням 0.178) характеризуються низькою статистичною значущістю. Це свідчить про те, що поточні та лагові значення сальдо молодіжної міграції в Україні у досліджуваному періоді не мають істотного впливу на ресурсний

потенціал у порівнянні з економічним зростанням, яке відіграє ключову роль у формуванні ресурсного потенціалу.

Таблиця 2.14

Дані з лаговими значеннями (4 періоди) для побудови моделі з використанням нейронних мереж для України (2007-2023 рр.)

Роки	Поточне значення «Сальдо міграції»	Лаг 4 «Сальдо міграції»	Поточне значення «Ресурсний потенціал відновлення»	Лаг 4 «Ресурсний потенціал відновлення»	Поточне значення «Економічне зростання, ВВП, %»	Лаг 4 «Економічне зростання, ВВП, %»
2007	-181,52	-	0,44	-	3,10	-
2008	-335,25	-181,52	0,48	0,44	7,60	3,10
2009	-251,54	-335,25	0,52	0,48	8,20	7,60
2010	-266,44	-251,54	0,50	0,52	2,20	8,20
2011	-180,37	-266,44	0,42	0,50	-15,10	2,20
2012	-91,69	-180,37	0,49	0,42	4,10	-15,10
2013	-122,38	-91,69	0,51	0,49	5,50	4,10
2014	-189,84	-122,38	0,49	0,51	0,20	5,50
2015	-405,61	-189,84	0,49	0,49	0,00	0,20
2016	-899,60	-405,61	0,39	0,49	-0,60	0,00
2017	-966,45	-899,60	0,44	0,39	-9,80	-6,60
2016	-661,84	-966,45	0,47	0,44	2,40	-9,80
2017	-1103,88	-661,84	0,51	0,47	2,40	2,40
2018	-699,48	-1103,88	0,55	0,51	3,5	2,40
2019	-659,50	-699,48	0,57	0,55	3,20	3,50
2020	-1060,83	-659,50	0,53	0,57	-3,80	3,20
2021	-2135,37	-1060,83	0,57	0,53	3,40	-3,80
2022	10556,60	-21350,2	0,47	0,57	-28,80	3,40
2023	-1758,00	10556,60	0,44	0,47	4,60	28,80

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Аналогічне дослідження було проведене й для Німеччини як еталонної країни, у якій політика регулювання міграційних процесів з врахуванням потенціалу розвитку вважається достатньо ефективною. Для проведення аналізу з використанням нейронних мереж на прикладі Німеччини необхідно зосередитися на обробці великих обсягів даних та прогнозуванні на основі часових рядів. Використання нейронних мереж забезпечує більшу точність у моделюванні складних взаємозв'язків між змінними, такими як економічне зростання, міграція, та їхній вплив на соціально-економічний потенціал країни.

Так, зростання сальдо міграції позитивно впливає на ресурсний потенціал Німеччини, що підтверджується прогнозованим збільшенням показника протягом досліджених років. У перший рік при сальдо міграції 250 осіб та економічному зростанні на рівні 2.0 % прогнозований ресурсний потенціал склав 0,620. У другий рік, незважаючи на зниження економічного зростання до 1,5 %, збільшення сальдо міграції до 300 осіб призвело до незначного підвищення ресурсного потенціалу до 0,625. У третій рік прогноз показав, що при зменшенні сальдо міграції до 280 осіб, але зростанні економіки до 2,5 %, ресурсний потенціал залишається стабільно високим на рівні 0,623. Це

підкреслює, що навіть незначне зниження міграційних потоків компенсується стабільним економічним зростанням.

Застосування нейронних мереж для аналізу та прогнозування дає можливість враховувати нелінійні взаємозв'язки між змінними, що дозволяє отримати точніші результати. Використання багатошарового перцептронну дозволило передбачити, що при поєднанні високого сальдо міграції та позитивного економічного зростання ресурсний потенціал має тенденцію до стабільного підвищення. Проте, цей прогноз базується на історичних даних, і тому непередбачені економічні або соціальні події можуть вплинути на точність оцінок, що робить цей метод корисним для стратегічного планування в економічній політиці та управлінні міграційними процесами.

Для багатофакторної регресії, що оцінює вплив сальдо міграції на соціально-економічний потенціал Німеччини, використовувалася методика побудови моделі з використанням нейронних мереж та багатофакторної регресії у Python. Прогнозні розрахунки соціально-економічного потенціалу Німеччини: 0,604 (рік 1), 0,617 (рік 2), 0,631 (рік 3).

Аналіз результатів моделювання для Німеччини показує чітку позитивну кореляцію між сальдо міграції та ресурсним потенціалом, що свідчить про значний вплив міграційних потоків на економічний потенціал країни. Зокрема, підвищення сальдо міграції (збільшення припливу робочої сили та талантів) корелює з підвищенням ресурсного потенціалу, що можна пояснити позитивним впливом на інноваційність, продуктивність праці та загальний економічний розвиток. У той же час, кореляція між економічним зростанням і ресурсним потенціалом є менш вираженою. Це може вказувати на те, що хоча економічне зростання і сприяє підвищенню ресурсного потенціалу, його ефект не є настільки сильним і прямим у порівнянні з впливом міграційних потоків. Можливо, це пов'язано з тим, що економічне зростання вимагає часу для реалізації повного впливу на всі аспекти ресурсного потенціалу або з іншими факторами, які не були повністю враховані в моделі.

Для оцінки впливу сальдо міграції та ресурсного потенціалу на економічне зростання в Україні використовувалась методика прогнозування за допомогою нейронних мереж. На першому етапі були створені дані для прогнозування, включаючи лагові значення сальдо міграції та економічного зростання. Цей процес передбачав інтеграцію останніх відомих значень для формування повного набору даних, що включає необхідну інформацію для побудови та тренування нейронної мережі.

Прогноз на основі нейронної мережі:

1. **Рік 1.** Прогнозоване економічне зростання: **-9.23%**
2. **Рік 2.** Прогнозоване економічне зростання: **-6.88%**
3. **Рік 3.** Прогнозоване економічне зростання: **-5.15%**

Наведена методика прогнозування є важливим інструментом для оцінки можливих економічних трендів в Україні та допомагає у формуванні стратегічних рішень в сфері економічного розвитку та управління міграційними процесами.

Прогнозоване економічне зростання для України на наступні три роки

вказує на постійно негативні тенденції, що свідчить про серйозні економічні труднощі. У першому році прогнозоване зростання складає -9.23%, що може бути наслідком високого негативного сальдо міграції та недостатнього ресурсного потенціалу. У другому році економічне зростання покращується до -6.88%, але ця позитивна динаміка є обмеженою, і країна все ще стикається з серйозними економічними викликами. У третьому році прогнозоване зростання становить -5.15%, що свідчить про зменшення негативних тенденцій, але проблеми залишаються актуальними.

Аналіз результатів вказує на те, що високі рівні негативного сальдо міграції є значним чинником, який впливає на економічне зростання України. Від'ємні значення зростання можуть бути пов'язані з відтоком кваліфікованих кадрів та недостатнім ресурсним потенціалом. Висновки для економічної політики вимагають розробки стратегій для утримання талановитих фахівців і залучення нових кадрів. Крім того, інвестиції в розвиток людських та матеріальних ресурсів, а також підтримка малого і середнього бізнесу є ключовими для покращення економічної ситуації. Необхідно також вжити заходів для модернізації інфраструктури та реагування на економічні ризики для стабілізації і подальшого зростання економіки.

Результати аналізу прогнозування економічного зростання в Україні показують, що зміни в сальдо міграції та ресурсному потенціалі мають суттєвий вплив на економічні показники. Для сальдо міграції молоді -1200 осіб та ресурсного потенціалу 0,50, прогнозоване економічне зростання складає 2.09 %. Це вказує на певне зменшення економічної активності, що може бути наслідком високого негативного сальдо міграції та помірного рівня ресурсного потенціалу. Зменшення від'ємного сальдо міграції до -800 осіб і підвищення ресурсного потенціалу до 0,52 веде до покращення прогнозованого зростання до 2,93 %, що свідчить про позитивний ефект зменшення відтоку кадрів і підвищення ресурсної бази. У випадку, коли сальдо міграції молоді -900 осіб і ресурсного потенціалу 0,55, прогнозоване економічне зростання досягне 4,12 %, демонструючи найкращий результат і підтверджуючи важливість високого рівня ресурсного потенціалу для стимулювання економічного зростання.

Результати прогнозування потенціалу соціально-економічного відновлення України та Німеччини дозволили розробити імітаційну модель міграційної безпеки України у тривимірній площині «міграційне сальдо молоді – ресурсне забезпечення – економічне зростання/відновлення» (рис. 2.14) з врахуванням сценарних значень міграції молоді та економічного зростання. Імітаційна модель міграційної безпеки може служити інформаційно-аналітичним базисом для виявлення критичних обсягів міграції як маркерів послаблення ресурсного потенціалу України.

Зменшення негативного сальдо міграції має важливе, але не домінуюче значення для економічного зростання. Хоча покращення сальдо міграції сприяє позитивним змінам в економіці, основним чинником є підвищення ресурсного потенціалу. Інвестиції в людські ресурси та інфраструктуру, а також розвиток інновацій можуть мати значний позитивний вплив на економічний розвиток. Для забезпечення стабільного довгострокового зростання Україні слід

зосередитися на стратегічних заходах, спрямованих на підвищення ресурсного потенціалу, таких як модернізація інфраструктури, поліпшення освітніх програм та підтримка інноваційних ініціатив, що дозволить забезпечити стійкий економічний розвиток навіть в умовах негативного сальдо міграції.

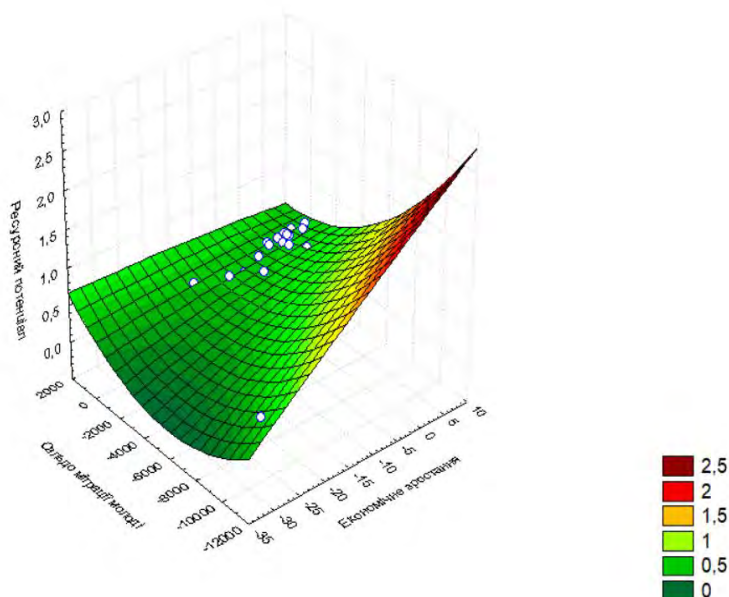

Рис. 2.14. Імітаційна модель міграційної безпеки України: тривимірна система «міграційне сальдо молоді – ресурсне забезпечення – економічне зростання/відновлення»

Джерело: побудовано на основі даних додатку Д

Результати прогнозування економічного зростання Німеччини на 2024-2026 рр. є такими: +0,92 % (2024 р.), +0,85 (2025 р.), +0,88 (2026 р.). Прогнозоване економічне зростання Німеччини на 2024-2026 роки, яке коливається в межах від 0.85% до 0.92%, свідчить про стабільність економічної ситуації, проте з помірними темпами розвитку. Таке зростання може бути результатом зниженого економічного імпульсу, який потребує додаткових стимулюючих заходів для підтримки і прискорення економічної активності.

Прогнозоване економічне зростання для України на 2024-2026 рр. демонструє значно більші коливання у порівнянні з Німеччиною, де темпи зростання залишаються відносно стабільними, але на низькому рівні. В Україні, ймовірно, буде спостерігатися зростання у 2024 р. з подальшим уповільненням у наступні роки. Це, очевидно є результатом війни та економічної нестабільності, несприятливих зовнішніх умов, які впливають на економічний розвиток.

Такі прогнози підкреслюють важливість впровадження ефективних економічних реформ та стабілізуючих заходів для підтримки зростання. Україні слід зосередитися на підвищенні інвестиційної привабливості, покращенні умов для бізнесу і подоланні структурних економічних проблем. Порівняння з Німеччиною також демонструє, що Україні потрібно знайти шляхи для стабілізації та довгострокового зростання, щоб зменшити ризики та забезпечити стійкий економічний розвиток.

Прогноз економічного зростання Німеччини з урахуванням сальдо міграції та ресурсного потенціалу представлено у табл. 2.15

Таблиця 2.15

Прогнозні дані показників сальдо молодіжної міграції, ресурсного потенціалу, економічного зростання на основі багатфакторного регресійного аналізу для Німеччина, 2024-2026 рр.

№	Показники	Прогнозні періоди		
		2024 р.	2025 р.	2026 р.
1	Сальдо молодіжної міграції, особи у розрахунку на 10 тис. молоді	825,6	862,7	899,1
2	Ресурсний потенціал, коеф.	0,493	0,523	0,547
3	Економічне зростання, %	2,02	0,49	0,10

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

На основі проведеного аналізу впливу сальдо міграції та ресурсного потенціалу на економічне зростання Німеччини виявлено значну залежність економічного розвитку від міграційних процесів та наявних ресурсів (рис. 2.15). Зокрема, результати свідчать про позитивний вплив обох незалежних змінних на економічне зростання. Сальдо міграції, особливо приплив молоді у віковій групі 15-34 років, позитивно корелює з економічними показниками, що підтверджує важливість міграційної політики для забезпечення сталого економічного зростання. Міграційний приплив залишається стабільним, але зі поступово зростаючими темпами, що сприятиме стабільному економічному розвитку.

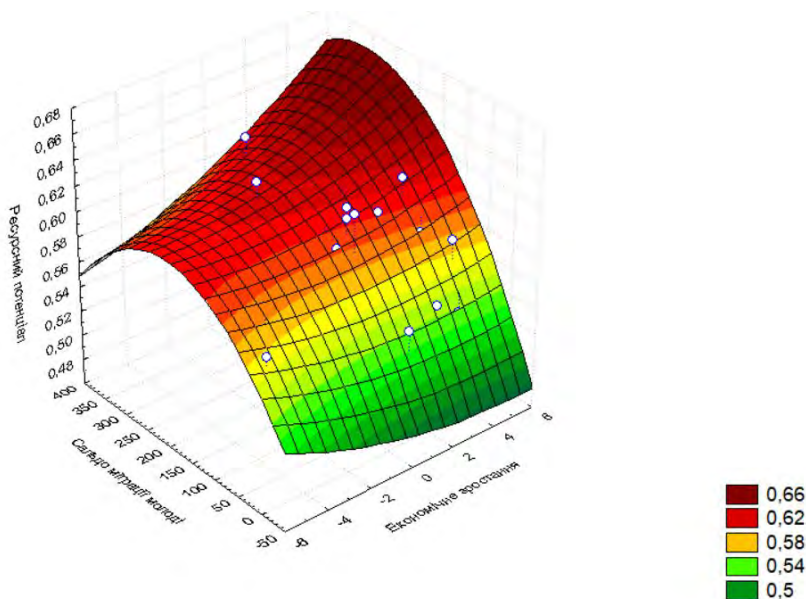

Рис. 2.15. Імітаційна модель міграційної безпеки Німеччини: тривимірна система «міграційне сальдо молоді – ресурсне забезпечення – економічне зростання/відновлення», 2005-2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Д

2.4. Форсайт ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення України в умовах міграційної кризи

Активізація еміграційного вектору міграції населення та виїзд значної кількості молоді за кордон у результаті погіршення безпекової ситуації в Україні однозначно негативно вплинули не лише на демографічні параметри відтворення людських ресурсів України, але й зменшили ресурсний потенціал соціально-економічного відновлення України поствоєнного періоду через вимивання інтелектуально-кадрового потенціалу. Це відповідно каталізувало незворотні процеси зниження рівня підприємницької, інноваційної та виробничої діяльності, можливості соціально-економічного зростання країни в умовах міграційної кризи послабило.

Відтак прогнозування ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення можна представити як модель, в якій на основі початкових даних методом системної динаміки здійснюється прогнозування зміни значень ключових компонент ресурсного забезпечення. Прогнозування ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення країни є складним завданням з численними методичними обмеженнями. Важливим завданням є детермінація наявних залежностей між інтенсивністю зовнішньої еміграції молоді з України, яку розглядаємо як чинник та визначальний фактор, що впливає на трансформацію ресурсного забезпечення процесів соціально-економічного розвитку України, та при збереженні існуючих закономірностей з високою ймовірністю визначатиме темпи та можливості соціально-економічної відбудови та відновлення України у поствоєнному періоді.

Алгоритм моделювання ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення України передбачає виконання трьох послідовних етапів дослідження:

1. Вияву залежностей та закономірностей між інтенсивністю зовнішньої еміграції молоді у віці 15-34 рр. з України за кордон та компонентами ресурсного забезпечення економічного зростання на основі ретроспективних даних за 2005-2023 рр.

2. Побудови регресійних рівнянь та обчислення коефіцієнтів еластичності.

3. Прогнозування темпів приросту потенційних обсягів міграції молоді за кордон та темпів зміни значень складових ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення у короткостроковій (2024-2025 рр.), середньостроковій (2030 р.) та довгостроковій перспективі (2035 р.).

Прогнозні розрахунки здійснювались за сценарним підходом, який передбачав побудову трьох варіантів розвитку подій: *тенденційний* (збереження тенденцій виїзду молоді за кордон на довоєнному рівні), *оптимістичний* (зниження темпів вибуття молоді за кордон при одночасному зростанні рівня рееміграції молоді, яка вимушено покинула територію у результаті воєнної агресії РФ) та *песимістичний* (передбачає збереження тенденцій масового виїзду молодого населення, яке спостерігалось у 2022-2023 рр.).

Задля детермінації закономірностей між рівнем зовнішньої еміграції молоді з України за кордон та складовими ресурсного забезпечення економічного зростання побудовано дев'ять однофакторних регресійних моделей з використанням методу найменших квадратів (3.2-3.10), які дали змогу обчислити та диференціювати вплив факторного чинника (темів приросту кількості молоді, що виїхала на постійне місце проживання закордон з України у віці 15-34 рр.) на темпи приросту ресурсного забезпечення економічного зростання в цілому та у зрізі його ключових складових.

$$GR^{RP} = 1,536 - 7,08 * GR^{MY} \quad (3.2)$$

$$GR^{LR} = -1,561 - 1,94 * GR^{MY} \quad (3.3)$$

$$GR^{DP} = -3,47 - 1,06 * GR^{MY} \quad (3.4)$$

$$GR^{WP} = -5,23 - 0,85 * GR^{MY} \quad (3.5)$$

$$GR^{KP} = -4,69 - 0,34 * GR^{MY} \quad (3.6)$$

$$GR^{FP} = -2,4 - 0,153 * GR^{MY} \quad (3.7)$$

$$GR^{IP} = -3,2 - 0,52 * GR^{MY} \quad (3.8)$$

$$GR^{INP} = -18,9 * GR^{MY \wedge 0.51} \quad (3.9)$$

$$GR^{EP} = -5,382 - 1,2 * GR^{MY} \quad (3.10)$$

де GR^{RP} – темпи приросту ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{MY} – темпи приросту кількості молоді, що виїхала на постійне місце проживання закордон з України у віці 15-34 рр., у розрахунку на 10 тис. населення; GR^{LR} – темпи приросту працересурсної компоненти ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{DP} – темпи приросту демографічного потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{WP} – темпи приросту трудового потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{KP} – темпи приросту ресурсної компоненти «Капітал»; GR^{FP} – темпи приросту фінансового потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{IP} – темпи приросту виробничого потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{INP} – темпи приросту інноваційного потенціалу соціально-економічного відновлення України; GR^{EP} – темпи приросту підприємницького потенціалу соціально-економічного відновлення України.

Для визначення ступеня вагомості та впливу факторної змінної на варіацію результативних ознак були обчислені коефіцієнти еластичності, які підтвердили гіпотезу про наявність щільного оберненого зв'язку між темпами приросту рівнів вибуття молоді за кордон та забезпеченістю ресурсним потенціалом необхідним для гарантування соціально-економічного відновлення України. Зокрема, при збільшенні на 1 % темів приросту чисельності молоді, що виїхала на постійне місце проживання закордон з України, у розрахунку на 10 тис. населення (GR^{MY}) і незмінних значеннях інших факторів очікується скорочення темів приросту ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України (GR^{RP}) на 0,91 %.

Водночас у випадку зменшення еміграційної активності молоді на 1 % ресурсний потенціал соціально-економічного відновлення покращуватиметься, так як темпи зростання забезпеченості ресурсу «Праця» (GR^{LR}) зростуть на 0,56 %, в тому числі на 0,41 % та 0,26 % за рахунок нарощення демографічного

(GR^{DP}) та трудового (GR^{WP}) потенціалів відповідно. Аналогічно при зниженні рівня вибуття молоді закордон на 1 % варто очікувати зростання фінансового (GR^{FP}) та виробничого (GR^{IP}) потенціалу на 0,15 % та 0,52 %, а також інноваційного (GR^{INP}) та підприємницького (GR^{EP}) потенціалу – на 0,74 % та 1,2 % відповідно.

На основі побудованих економіко-математичних моделей здійснено прогнозну оцінку зміни значень різновекторних міграційних потоків, у які залучена молодь, на період 2024-2035 рр. за сценарним підходом з побудовою оптимістичного, тенденційного, песимістичного варіантів розвитку. Зокрема, оптимістичний сценарій прогнозування передбачає швидке завершення війни з РФ (до кінця 2025 р.), в тому числі звільнення тимчасово окупованих територій та підписання мирного договору, який гарантуватиме безпеку й територіальну цілісність України. Подальше зближення України з ЄС у перспективі повоєнного відновлення сприятиме збільшенню обсягів інвестицій, оздоровленню та модернізації національної економіки, що, у підсумку, підвищить соціально-економічні стандарти та якість життя населення й відповідно мотивуватиме українську молодь, яка виїхала з України у період повномасштабного вторгнення, повертатися назад. Відтак, за такого варіанту розвитку подій щорічні темпи приросту факторної змінної набуватимуть від'ємних значень та демонструватимуть тенденцію до суттєвого їх збільшення у міру покращення соціально-економічної та нормалізації безпекової ситуації (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

**Темпи приросту компонент ресурсного потенціалу України:
сценарне прогнозування, 2025-2035 рр.**

Фактичні дані, %				Прогнозні розрахунки, %			
2006 р.	2017 р.	2020 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2030 р.	2035 р.
<i>Темп приросту рівня вибуття населення у віці 18-34 рр., у розрахунку на 10 тис. молоді</i>							
-14.0	7.1	-14.8	-94.3				
Оптимістичний				3.0	0.0	-2.5	-5.0
Тенденційний				4.0	4.0	3.0	1.5
Песимістичний				4.5	4.5	6.5	8.0
<i>Темп приросту ресурсу «Праця»</i>							
14.6	3.0	-33.1	-23.3				
Оптимістичний				-7,3	-1,6	3,3	8,1
Тенденційний				-9,3	-9,3	-7,4	-4,5
Песимістичний				-10,3	-10,3	-14,2	-17,1
<i>Темп приросту ресурсу «Капітал»</i>							
29.0	31.9	5.7	10.8				
Оптимістичний				-5,7	-4,7	-3,8	-3,0
Тенденційний				-6,1	-6,1	-5,7	-5,2
Песимістичний				-6,2	-6,2	-6,9	-7,4
<i>Темп приросту інноваційного потенціалу</i>							
10.1	-11.1	4.8	-25.8				
Оптимістичний				-5.6	-5.4	-5.7	-6.9
Тенденційний				-11.3	-11.3	-12.6	-16.3
Песимістичний				-14.1	-15.2	-19.8	-25.6

Фактичні дані, %				Прогнозні розрахунки, %			
2006 р.	2017 р.	2020 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2030 р.	2035 р.
<i>Темп приросту підприємницького потенціалу</i>							
-4.3	25.1	5.6	4.4				
Оптимістичний				-9,0	-5,4	-2,4	0,6
Тенденційний				-10,2	-10,2	-9,0	-7,2
Песимістичний				-10,8	-10,8	-13,2	-15,0
<i>Темп приросту ресурсного потенціалу</i>							
7.9	7.2	-6.3	-6.8				
Оптимістичний				-19,7	1,5	19,2	36,9
Тенденційний				-26,8	-26,8	-19,7	-9,1
Песимістичний				-30,3	-30,3	-44,5	-55,1

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Найбільш ймовірний сценарій розвитку подій – це тенденційний, оскільки в основі даного підходу лежать усереднені тренди, які спостерігались в Україні до 2021 р., тобто не враховують міграційну кризу (масштабування міграції молоді у 2022-2023 рр.). Зважаючи на те, що у результаті погіршення безпекової ситуації значна частка молоді уже виїхала за кордон, у даному варіанті розвитку подій припускаємо, що кількість виїздів молоді у наступних періодах зменшуватиметься. За тенденційним сценарієм темпи приросту коефіцієнта вибуття молоді зберігатимуться на рівні 4 % щорічно у 2024-2025 рр. та поступово знижуватимуться до 1,5 % на рік у 2035 році.

Прогнозні значення ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України, які представлені песимістичним варіантом розвитку подій до 2035 р., передбачають, що безпекова ситуація й надалі залишатиметься задовільною у областях віддалених від зони бойових дій та критичною у прифронтових регіонах. У такому випадку вимивання людських ресурсів у вікових групах 15-34 рр. продовжуватиметься, а темпи приросту коефіцієнта вибуття стабілізуються на рівні 8 % за рік, що у підсумку призведе до суттєвого зниження рівня ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення та практично унеможливить нормалізацію соціально-економічних процесів у коротко- та середньостроковій перспективі.

У цілому результати прогнозування темпів приросту ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України на 2024-2035 рр. показали (рис. 2.16), що при збереженні поточних тенденцій рівень забезпеченості ресурсним потенціалом у найближчій перспективі 2024-2025 рр. у порівнянні з 2023 р. ймовірно скоротиться ще на чверть, проте у середньостроковому горизонті демонструватиме висхідний тренд до зниження від'ємних значень темпів приросту до рівня 9,1 %. У найбільш критичному випадку, при погіршенні безпекової ситуації, слід очікувати на стрімке зростання від'ємних значень темпів приросту ресурсного потенціалу до 50 % щорічно у 2035 р., проте за умови швидкого завершення війни варто розраховувати на покращення ситуації, так як рівень забезпеченості ресурсним потенціалом зростатиме, й у 2035 р. може закріпитися на позначці 36,9 %.

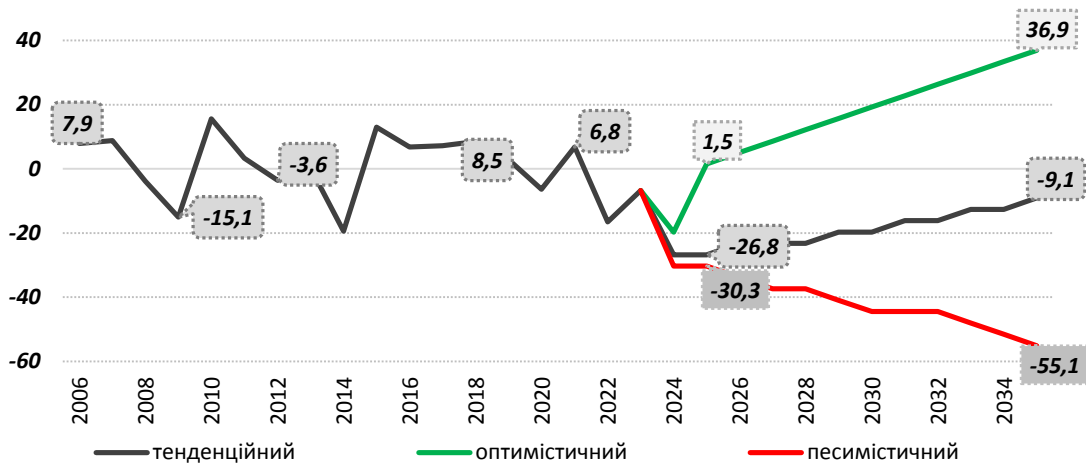

Рис. 2.16. Прогнозні значення приросту ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України: сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Найбільш чутливою до критичних масштабів міграції молоді залишається демографічна та трудова складова ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення (рис. 2.17 – 2.18). Масштабування міграції молоді за кордон з високим рівнем людського розвитку та потенційно-високим рівнем його капіталізації призводить до посилення статевовікових деформацій у структурі населення, зменшення інтелектуально-кадрового потенціалу територій, а, відтак, суттєвого послаблення демографічної стійкості країни. Результати моделювання наочно демонструють глибину та незворотність зростання втрат працересурсного та демографічного потенціалу, які за тенденційним сценарієм коливатимуться в межах від 5 % до 6 % станом на 2035 р., набиратимуть загрозливо критичних темпів приросту за песимістичним варіантом до 12 % у 2035 році або за умови повернення молоді з-за кордону дозволять дещо стабілізувати, проте не суттєво покращити демографічну ситуацію в Україні.

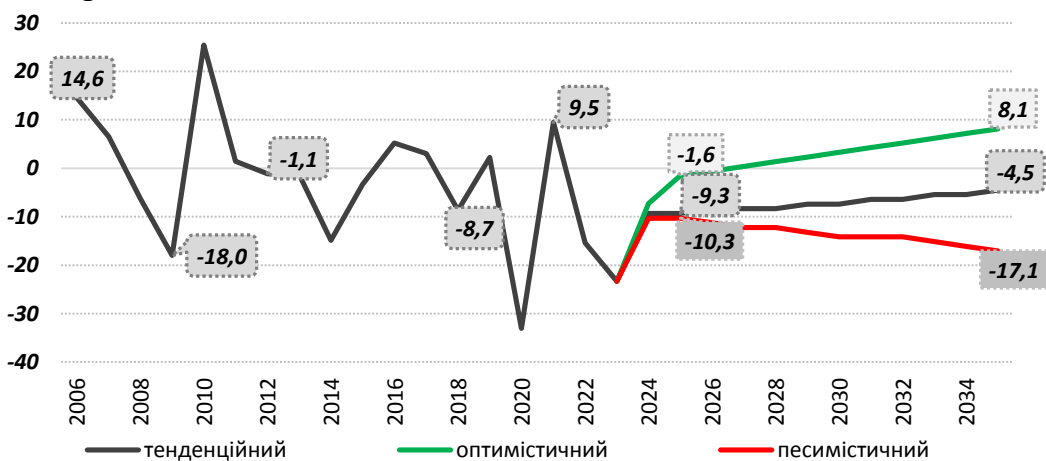

Рис. 2.17. Прогнозна емпірика темпів приросту ресурсу «Праця», сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

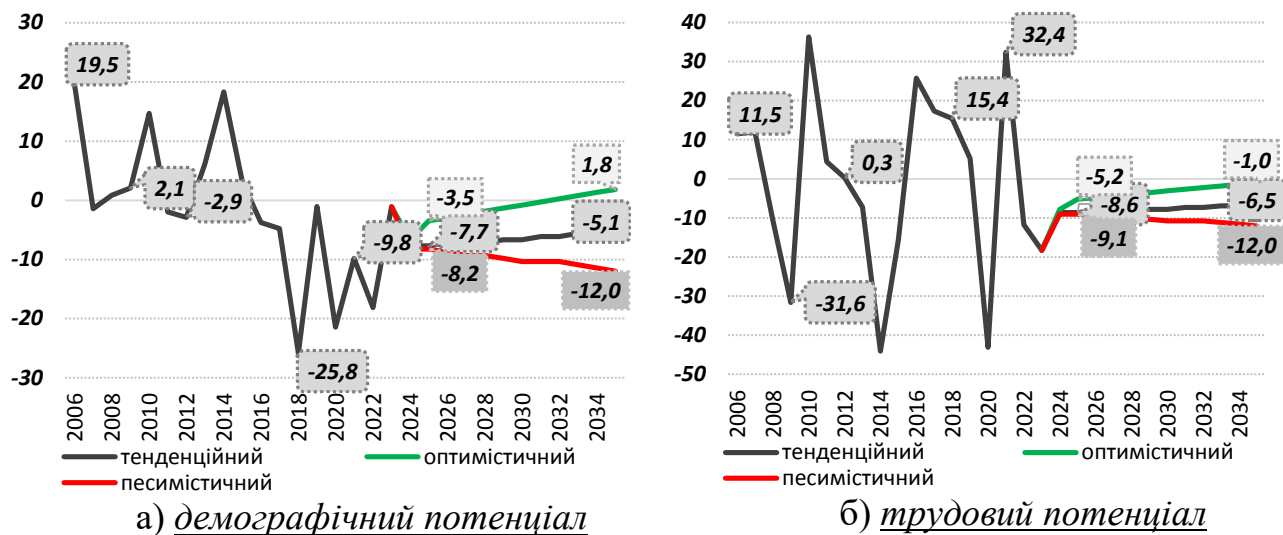

Рис. 2.18. Прогнозні значення приросту демографічного та трудового потенціалів: сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Отримані прогностичні оцінки фінансово-виробничого потенціалу України у 2024-2035 рр. засвідчили, що втрата промислової потужності, значні збитки великих промислових, сільськогосподарських, будівельних, транспортних та ін. підприємств, що в результаті призвело до послаблення фінансово-економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки, є тригерами суттєвого скорочення ресурсної компоненти «Капітал» (рис. 2.19-2.20). Відсутність ефективної політики забезпечення розвитку та фінансової безпеки ключових ВЕДів і галузей з високою доданою вартістю спричинить послаблення фінансово-виробничого потенціалу на 3,1 % і 5,5 % відповідно у 2026 р. та на 3,6 % і 7,4 % у 2035 р. (песимістичний сценарій).

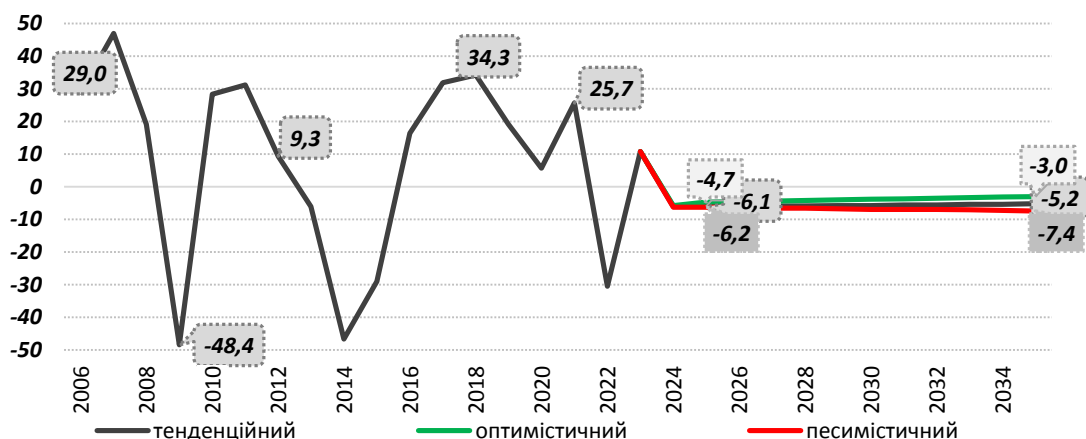

Рис. 2.19. Прогнозні значення приросту ресурсу «Капітал», сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Незважаючи на критичне падіння ВВП на 40 % у 2022 р., посилення фінансово-виробничої безпеки окремих галузей національної економіки у 2023 р. через значну за обсягами фінансову допомогу від міжнародних фондів та організацій, а також підтримку ділової активності малого та середнього бізнесу

у регіонах України, дозволило збільшити опірність соціально-економічної системи до шоку та розмір ресурсу «Капітал». Висхідна тенденція нарощення фінансових ресурсів і виробничих потужностей сприятиме збільшенню експортного потенціалу галузей економіки регіонів, іноземних і капітальних інвестицій, що у підсумку може забезпечити реалізацію оптимістичного сценарію розвитку фінансово-виробничого потенціалу України. Водночас, при збереженні поточних тенденцій виїзду молоді за кордон, які закладені у песимістичному сценарії, виробничий та фінансовий потенціал й надалі буде зменшуватися до 2035 р. щорічні від'ємні значення темпів приросту, ймовірно, зафіксуються на позначках 3,6 % та 7,4 % відповідно.

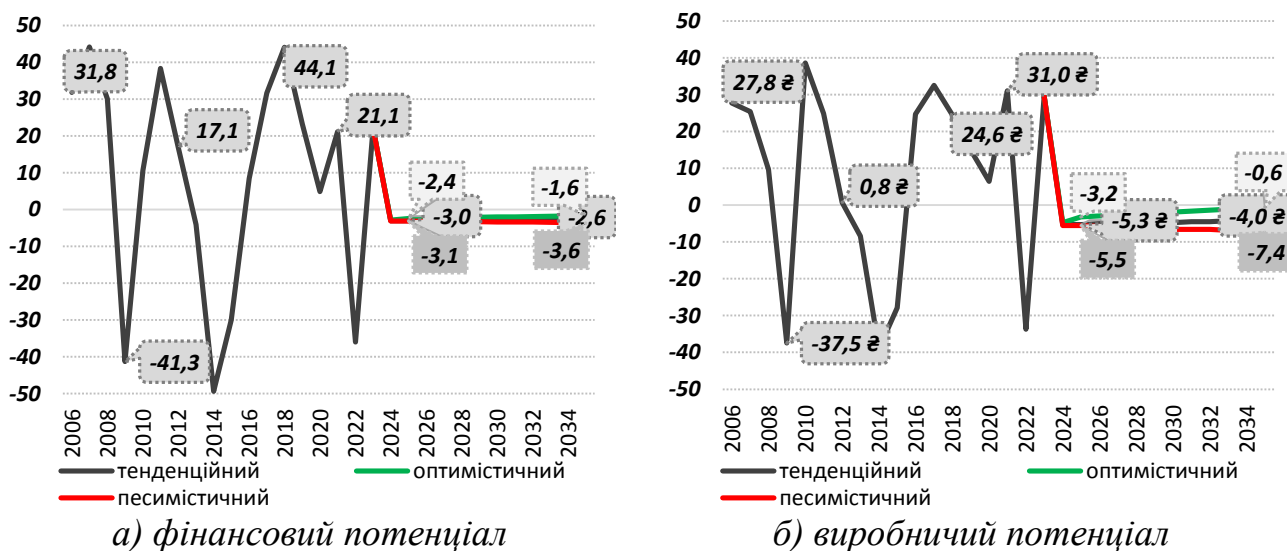

Рис. 2.20. Прогнозні значення приросту фінансового та виробничого потенціалів: сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Повоєнна відбудова України повинна бути орієнтована як на модернізацію традиційних галузей національної економіки, так і розвиток інноваційних з високим рівнем технологічності та суспільної корисності. Молодь як рушій прогресу з креативним та інноваційним мисленням має значний потенціал у короткій перспективі за сприятливих обставин бути тригером нарощення потенціалу соціально-економічного відновлення і забезпечення трансформації структури економічних систем відповідно до потреб суспільства на засадах інноваційності, реалізації високотехнологічних бізнес-ідей та стартапів. Відтак, повоєнна відбудова України має бути спрямована на кардинальну зміну галузевої структури економіки, яка передбачає перехід від аграрно-сировинного її типу до індустріально-інноваційного через створення сучасної, високотехнологічної та діджиталізованої промисловості та зростання ролі сфери послуг у формуванні валової доданої вартості.

Результати розрахунків засвідчують присутність щільного оберненого зв'язку між зростанням міграційної мобільності молоді, її виїздом за кордон і рівнем інноваційного розвитку України (рис. 2.21). Проте максимальні втрати інноваційного потенціалу спостерігаються не одразу, а з лагом у 3-5 років. Це

свідчить про те, що втрати інноваційного потенціалу 2022 р. (навіть при умові покращення демографічної ситуації та повернення молоді з-за кордону у найближчій перспективі) будуть відчутними протягом усього прогностичного періоду. Відтак, при будь-якому варіанті розвитку подій від'ємні значення темпів приросту інноваційного потенціалу зростатимуть (особливо за тенденційного та песимістичного сценарію до 16 % та 25 % відповідно), а при оптимістичному стабілізуються в діапазоні 5-7 %.

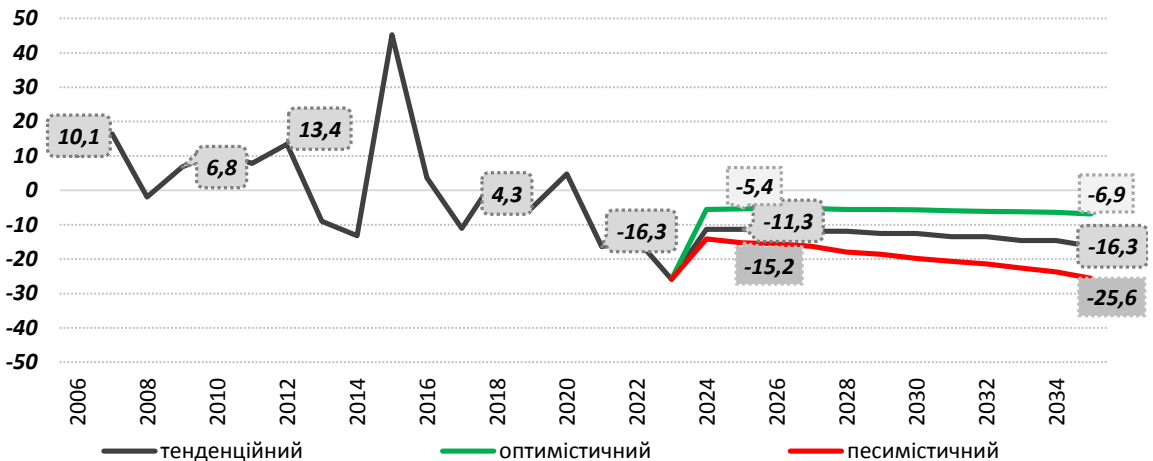

Рис. 2.21 Прогнозні значення приросту інноваційного потенціалу: сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Зрештою, запас нарощення інноваційного потенціалу у контексті забезпечення соціального-економічного відновлення України формується в площині зростання ділової (підприємницької) активності працездатного населення в цілому та молоді зокрема. Оскільки у міграційні процеси зазвичай залучене економічно активне населення у віці 15-34 рр., яке у результаті переїзду на нове місце проживання прагне здобути новий досвід, знання, підвищити професійну кваліфікацію, знайти гідне місце праці чи реалізувати власний бізнес-проект, масштабний виїзд молоді знижує рівень підприємницького потенціалу країни (рис. 2.22).

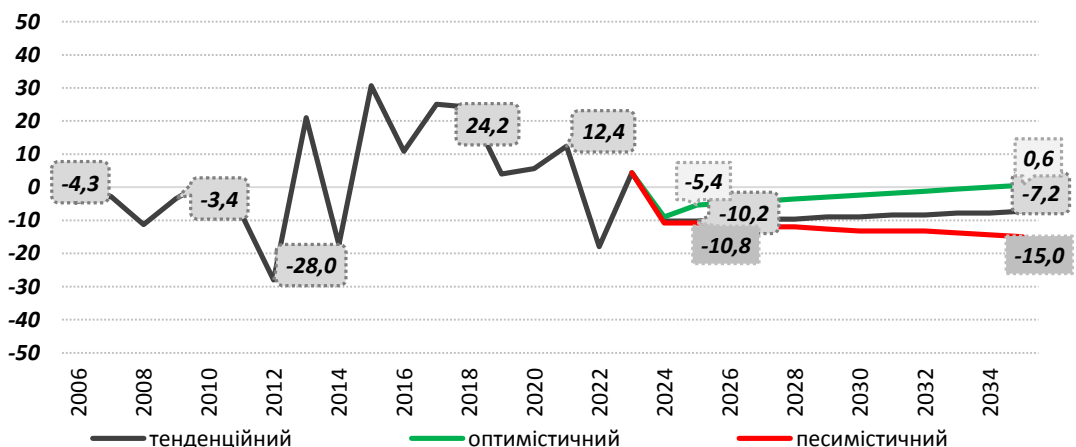

Рис. 2.22. Прогнозні значення приросту підприємницького потенціалу: сценарний підхід, 2024-2035 рр., %

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Результати ретроспективного аналізу підтверджують гіпотезу присутності помірного оберненого взаємозв'язку між зростанням детермінант ділової активності та еміграцією молоді за кордон. Таким чином, за умови завершення війни до кінця 2025 р. та стабілізації міграційної ситуації, підприємницький потенціал й надалі повільно зменшуватиметься у короткостроковій перспективі та, ймовірно, буде незначно зростати лише у довгостроковому горизонті наприкінці прогностного періоду (у 2035 р.).

Відповідно, при збереженні існуючих тенденцій чи погіршенні безпекової ситуації й зростанні інтенсивності вибуття молоді, варто очікувати на посилення дестабілізаційних трендів, які у підсумку призведуть до зниження підприємницького потенціалу. Так, за песимістичним сценарієм розвитку подій темпи приросту підприємницького потенціалу знижуватимуться щорічно на 10 % у 2024-2025 рр. та поступово нарощуватимуть від'ємний приріст до 15 % у 2035 р.

Результати економіко-математичного моделювання ресурсного забезпечення соціально-економічного відновлення України доводять, що інтенсивність міграційних процесів, у які залучена молодь, та вектор їхнього спрямування можуть бути концептуальними тригерами формування, забезпечення демографічного та соціально-економічного екосистейту України у випадку посилення рееміграційних та імміграційних потоків або його порушення – у разі поглиблення наслідків міграційної кризи.

РОЗДІЛ 3

ІМПЕРАТИВИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ (АСПЕКТ МОЛОДІ) ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

3.1. Новітні виклики для системи державної політики збереження людського ресурсу молодого населення України

Повномасштабна війна в Україні обумовила масові вимушені переміщення населення, особливо молоді, як всередині країни, так і за кордон. Це призвело до гострих соціальних проблем, викликів і загроз національній безпеці. Масштаби зовнішньої міграції молоді спричинили втрату цінних знань та послабили мотиваційні установки щодо життя та праці в Україні. Виїзд найбільш творчих особистостей суттєво вплинув на людський потенціал і ресурси країни, поглибивши демографічну кризу та перешкоджаючи зусиллям післявоєнної відбудови.

Останніми роками зростає освітня міграція з України, особливо з прикордонних регіонів, яка молодими людьми розглядається як шлях до соціального розвитку. Значна кількість молодих українців виїхала з країни після 24 лютого 2022 року, причому більший відсоток молодих (16-20 років) і старших (31-34 роки). Близько 15% молодих людей розглядають можливість продовжити навчання або здобути другу вищу освіту за кордоном, а майже половина не визначилися. Багато студентів розглядають навчання за кордоном, особливо в Польщі та Чехії, як сходинок до постійної міграції в межах ЄС. Академічна мобільність є сполучною ланкою між освітньою та трудовою міграцією для українських студентів, адже багато з них шукають освіту та можливості працевлаштування в європейських країнах, що вказує на небажання повертатися в Україну в майбутньому.

На посилення міграційних прагнень серед української молоді вплинули такі чинники, як глобалізація, європейська інтеграція, особистісно-професійні можливості та детермінанти. Щоб вирішити цю проблему Україна повинна зосередитися на стратегічних імперативах, критеріях та засобах стримування міграційних втрат молоді. Покращуючи умови життя, соціальні відносини та загальну стабільність суспільства, Україна може працювати над збереженням свого людського потенціалу. Реалізація активної соціальної політики, спрямованої на регулювання міграційних прагнень молоді в контексті національної економічної безпеки, має вирішальне значення для розвитку країни під час та після війни.

Стратегії мінімізації викликів економічній безпеці та збереження людського потенціалу під час післявоєнної відбудови, особливо в умовах посилення зовнішньої міграції молоді, повинні включати поширення кращих практик залученості молоді до формування молодіжної політики, збільшення фінансування молодіжних програм, сприяння згуртованості молоді в сільській місцевості, покращення кадрової підтримки, заохочення міжнародної мобільності молоді, підтримку молодіжного волонтерства, посилення

громадянської активності та молодіжного руху. Для підвищення ефективності національної молодіжної політики необхідно адаптувати механізми до різних молодіжних груп, покращити координацію між інституціями, зміцнити молодіжні організації та громадську обізнаність щодо можливостей розвитку молоді в Україні. Втрата молоді через міграцію може становити серйозну загрозу для збереження людського потенціалу України. Це призводить до генетичного дрейфу та руйнування сімейних цінностей, поширення таких загроз, як значна еміграція та возз'єднання сімей, проблеми психічного здоров'я, ідеологія «без дітей» і міграційні пріоритети, ще більше впливає на демографію, економічну безпеку та соціальну стабільність. Ці тенденції також сприяють знеціненню шлюбу, збільшенню кількості розлучень, втраті соціальної єдності та зниженню якості освіти.

Опитування студентської молоді в Україні показало, що причини, через які молодь розглядає можливість міграції, включають високий рівень безробіття та низьку якість життя. Міжнародні програми обміну та можливості працевлаштування за кордоном служать шляхами потенційної міграції. У той же час, факторами, які стримують міграцію, є якість життя, заробітна плата, можливості професійного зростання та умови для бізнесу. Багато молодих людей займаються політичною діяльністю, молодіжними рухами, волонтерством.

Натомість, опитування української молоді за кордоном показало, що високий рівень її соціальної активності в Україні стримує міграційні прагнення. Молоді люди вірять у післявоєнний потенціал України, але мають низькі очікування щодо можливостей після перемоги. Вищі доходи за кордоном перешкоджають їхньому поверненню, незважаючи на побоювання щодо погіршення психічного та фізичного здоров'я. З суб'єктивних і об'єктивних причин молодь прагне залишитися в розвинених країнах Європи. Таким чином, щоб заохочувати повернення молоді, Україна має запропонувати кращі умови працевлаштування, підтримувати професійну мобільність, можливості для бізнесу та покращити умови проживання у післявоєнному періоді.

І, наостанок, опитування молоді, яка налаштована на міграцію, показало, що багато молодих людей розглядають можливість виїзду за кордон через такі фактори, як триваюча війна, корупція та відсутність стабільності. Після війни прогнозується, що 62 % молоді можуть залишитися, якщо рівень життя покращиться. Основні причини міграції включають кращі доходи та умови праці. Загалом, можна констатувати, що українська молодь також шукає нового досвіду та довіри до кращих систем управління за кордоном.

Як результат, значні вимоги до відновлення в контексті обмежених внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів додають потребу в стійкій та ефективній державній політиці протидії викликам і загрозам економічній безпеці та людському потенціалу повоєнної України, зосереджуючись на протидії факторам і ризикам, масштабування зовнішніх міграційних процесів молоді.

Крім того, край важливо для післявоєнної відбудови України докласти максимум зусиль для усунення більшості суттєвих недоліків у системі державної молодіжної політики, включаючи:

- *недосконалість стратегування молодіжної політики, різновекторність стратегічних соціальних цілей підвищення якості життя серед молодого населення, що призводить до міграційних втрат та посилення критичних соціально-економічних і демографічних зрушень (негативних структурних та функціональних змін на ринках праці, послаблення трудового потенціалу, вимивання з країни економічного ресурсу тощо), руйнації згуртованості молоді, особливо сільських поселень та територій з нижчим рівнем економічного розвитку, послаблення конкурентних позицій національної економіки. Стратегічною і пріоритетною соціальною метою є покращення якості життя молодого населення, зменшення міграційних втрат та вирішення критичних соціально-економічних і демографічних змін;*

- *слабкий зв'язок між державними видатками та бюджетним плануванням розподілу ресурсів у соціальній сфері, що призводить як до обмеженості фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію молодіжних проєктів, так і до недостатності коштів на фінансування програм молодіжної політики та розвитку соціальної, зокрема молодіжної, інфраструктури. Важливо додати, що державні видатки та бюджетне планування впливають на розподіл ресурсів у соціальній сфері, що суттєво обмежує фінансування молодіжних проєктів і програм та фінансування розвитку молодіжної інфраструктури, як-от спортивних осередків, культурних центрів та навчальних закладів, що погіршує доступ молоді до основних послуг;*

- *обмежену інституційну спроможність органів влади та низький рівень дієвості економічних важелів проактивної політики зайнятості (зокрема, низький рівень стимулювання зайнятості ВПО) та регулювання ринку праці, насамперед, на місцевому рівні, тінізація економічних і трудових відносин, високий рівень прихованого безробіття, неузгодженість завдань щодо потенціалу розвитку ринку праці зі становленням Індустрії 5.0, смартоорієнтованим регіональним розвитком, що призводить до втрати зайнятості та повернення молоді на минуле місце праці, зниження гнучкості ринку праці, втрати зв'язку процесів релокації бізнесу та зайнятості молоді на релокованих підприємствах, зниження підприємницької активності молодих людей та розвитку малого бізнесу. Як наслідок, проблеми молодіжної політики в Україні включають недостатню інституційну спроможність, неефективну політику зайнятості для переміщених осіб та регулювання ринку праці на місцевому рівні;*

- *фрагментарність процедур узгодження нормативно-правового регулювання регіональних ринків праці України та ЄС, відсутність механізмів співрегулювання транскордонного ринку праці, низький рівень стимулювання інклюзії бізнесу та розвитку системи підготовки фахівців на локальному рівні, що призводить до макроструктурних асиметрій зайнятості, підготовки, розстановки і використання інтелектуально-трудова ресурсів, посилює внутрішню міграцію до міст, відтік мізків, асиметрію якості роботи та глобальну нестабільність. У підсумку, фрагментація у координації регуляторних та правових аспектів ринків праці в Україні та ЄС разом із відсутністю механізмів співрегулювання транскордонного ринку перешкоджає залученню бізнесу та*

навчанню місцевих молодих фахівців. Вирішення цих проблем має вирішальне значення для збалансування якості роботи, використання трудового потенціалу молоді і загальної стабільності ринку праці;

- *відсутність дієвої системи моніторингу та оцінки ефективності молодіжної політики України під час війни.* Відсутність такої системи перешкоджає створенню єдиного портфолію молодіжних проєктів, посилює проблему визначення пріоритетів та моніторингу прогресу в досягненні стратегічних цілей молодіжної політики, особливо у зміцненні інституційної спроможності молодіжних організацій та адаптацію підходів до різних молодіжних груп і спільнот під час післявоєнного відновлення країни;

- *слабку міжвідомчу координацію та міжгалузеву співпрацю інституцій державного та громадського управління, територіального самоврядування та приватного сектору,* спрямованих на підвищення якості життя молоді, яка не формує передумови для самореалізації і розвитку потенціалу та конкурентоспроможності молоді в Україні. В цілому, відсутність координації та співпраці між різними інституціями в Україні перешкоджає покращенню якості життя та потенційному розвитку молоді, обмежує її активну участь у суспільному житті.

Війна, розв'язана рф в Україні, вимагає негайних заходів щодо розробки стратегії державної політики збереження людського потенціалу, віддаючи пріоритет залученню молоді до сталого розвитку. Маючи понад 11 мільйонів молодих людей в Україні, держава має зосередитися на освіті, соціальній та економічній сферах, щоб використати їхній потенціал. У зв'язку з цим державна політика збереження людського потенціалу у межах протидії ризикам міграційних втрат молоді повинна бути спрямована на створення умов для самореалізації молоді та участі в національному розвитку й післявоєнній відбудові.

Серед пріоритетів реєміграції молоді – якість життя, заробітна плата, професійне зростання та умови ведення бізнесу. Такі фактори, як безпека, соціальна рівність, справедливість і економічне процвітання, кращі умови працевлаштування, партисипація в управлінні, новий досвід і можливість займатися політичною діяльністю, активізація молодіжного руху, волонтерство та підтримка професійної мобільності, виступатимуть головними стратегічними пріоритетами молодіжної політики та чинниками повернення української молоді.

Зважаючи на розуміння впливу міграційних втрат молоді на економічну безпеку та забезпечення соціально-економічної стабільності України, а також виявлені фактори і соціальні проблеми, що спонукали до міграції молоді та втрати інтелектуально-кадрового ресурсу, необхідною є впровадження та розробка *Дорожньої карти реалізації державної політики збереження людського потенціалу*, особливо серед молоді. Важливість розробки ефективної молодіжної політики, зокрема в контексті соціальних, економічних та міграційних втрат, є вирішальною для збереження та використання потенціалу молодого населення для післявоєнного відновлення України.

Варто визнати, що вирішення цих завдань та попередження нових викликів вимагатиме змін у всіх основних сферах державної політики, включаючи законодавчі, інституційні та методологічні зміни.

3.2. Мета та стратегічні пріоритети державної політики збереження людського потенціалу України

Ця дорожня карта є концептуальною основою реалізації державної політики збереження людського потенціалу, насамперед в аспекті молоді, яка враховує найкращі світові практики реалізації молодіжної політики, узгоджується з національними молодіжними стратегіями та заохочує впровадження рекомендацій Ради Європи щодо прав та участі молоді, зокрема [1]; Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» [2]; Стратегії молодіжного сектора до 2030 року [3]; Національної стратегії державної молодіжної політики до 2030 року [4]; Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки [5]; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015) [6]; Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016) [7]; Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017) [8]; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023) [9]; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022) [10].

Співпраця між Радою Європи та Україною у сфері молодіжної політики передбачає перегляд молодіжної політики України та сприяння участі громадськості, приведення країни до європейських стандартів у сфері прав людини, верховенства права та демократії, включно з питаннями молоді, розширення можливостей молоді в Україну через участь у молодіжній політиці та якісну працю, особливо під час війни та післявоєнний час.

Важливість розробки комплексної державної молодіжної політики в Україні для підвищення якості життя молоді та стимулювання її реєміграції актуалізує необхідність підвищення конкурентоспроможності національної економіки як важливої складової економічної політики післявоєнної відбудови країни та потребує ефективної діяльності державних і економічних інститутів.

Генеральною метою Дорожньої карти є формування візії, контексту, пріоритетів та напрямів побудови цілісної, стійкої та ефективної державної молодіжної політики, яка передбачає моніторинг і регулювання зовнішніх міграційних процесів молоді та їх наслідків, планування і реалізацію молодіжних проєктів на основі їх стратегічної значущості, активізацію зусиль для покращення якості особистого, сімейного, трудового і соціального життя, умов проживання та стимулювання реєміграції української молоді в цілях збереження людського потенціалу для післявоєнної відбудови України (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Генеральна мета та стратегічні пріоритети Дорожньої карти реалізації державної політики збереження людського потенціалу України

Відповідно до мети Дорожня карта реалізації державної політики збереження людського потенціалу зосереджена на *п'яти стратегічних пріоритетах молодіжної політики* та покращення якості життя молоді: (1) покращення якості *особистого* життя; (2) покращення якості *сімейного* життя; (3) покращення якості *трудового* життя; (4) покращення якості *суспільного* життя; (5) покращення *середовища проживання* молоді в Україні і повинна бути спрямована на вирішення таких завдань, як економічний добробут, демографічні проблеми, диспропорції на ринку праці, соціальна напруга та культурний розвиток, стимулювання реєміграції української молоді і зміцнення регіонів та територіальних громад для більш заможного майбутнього у часі повоєнного відновлення України.

Повномасштабна війна в Україні призвела до значних вимушених переселень населення, особливо молоді, як всередині країни, так і за кордон, до соціальних проблем, загроз національній безпеці та втрати цінного людського потенціалу. Для вирішення цієї проблеми Україні необхідно зосередитися на стратегічних імперативах стримування міграційних втрат, покращенні умов життя та реалізації активної соціальної політики для збереження людського потенціалу під час та після війни.

З огляду на економічні та демографічні виклики збереження людського потенціалу необхідний збалансований політичний підхід для регулювання та вирішення нагальних проблем молоді. Державна молодіжна політика має зосередитися на вирішенні таких проблем, як безробіття, антисоціальна поведінка та проблеми зі здоров'ям, зокрема серед молоді, щоб досягти духовного відродження та повоєнної відбудови України. Проблеми, з якими стикається молодіжна політика в Україні, включають слабку інституційну спроможність, неефективну політику працевлаштування переміщених осіб та проблеми регулювання місцевого ринку праці, що призводить до прихованого безробіття. Відсутність цілісної системи управління та координації ринків праці з ЄС перешкоджає залученню бізнесу та місцевій професійній підготовці. Відсутність систем моніторингу та оцінки молодіжної політики під час війни ускладнює відстеження прогресу. Слабка міжвідомча координація обмежує розвиток потенціалу та активну участь молоді.

Незважаючи на ризики міграційних втрат, є помітні досягнення, зокрема розробка законодавчої бази, затвердження професійних стандартів для молодих працівників та створення ключових інституцій, таких як Всеукраїнський молодіжний центр, Український молодіжний фонд, державна програма «Молодіжний працівник», розвиток цифрового інструменту «ЄМолодь». Партнерські відносини з державними органами та міжнародними організаціями демонструють прагнення фонду до розширення можливостей української молоді. Помітною ініціативою є Програма молодіжних гарантій, започаткована у 2024 році Українським молодіжним фондом у співпраці з ЮНІСЕФ, яка має на меті підтримати українську молодь шляхом надання можливостей для розвитку кар'єри та економічної незалежності, залучення молоді до волонтерства, підвищення компетенцій через неформальну освіту та сприяння економічній незалежності через створення робочих місць.

Керуючись принципами Стратегії молодіжного сектору до 2030 року Ради Європи, Законом України «Про основні засади молодіжної політики» та Указом Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» механізми молодіжної політики в Україні повинні передбачати фінансову підтримку розвитку громадянського суспільства на користь молоді, якісний розвиток та становлення стандартів якості життя для підвищення загального добробуту і збереження людського потенціалу. Головний акцент – на стимулюванні реєміграції української молоді для післявоєнного відновлення, соціалізації і повернення до життя молодих репатріантів та створення робочих місць на деокупованих територіях; розвитку молодіжної інфраструктури у сільській місцевості; формуванні чіткої державної політики реєміграції населення та реалізації практичної підтримки планів молодіжної політики; підвищенні компетентності, сприянні волонтерству, залученні молоді до ухвалення рішень та сприянні соціальній єдності.

Передбачувана модель молодіжної політики є вирішальною для збереження людського потенціалу і його спрямування на післявоєнне відновлення України і повинна гарантувати:

(1) *визначення пріоритетів у стратегічних документах* – спрямування організаційних та економічних ресурсів на запобігання масштабуванню загроз втрати людського потенціалу з метою досягнення високого рівня стійкості національної і регіональних соціально-економічних систем;

(2) *фінансову стабільність* – проактивна соціальна, міграційна та молодіжна політика спрямована на зменшення наслідків руйнування соціальної та виробничої інфраструктури, стабілізацію ринків праці і зайнятості в цілях зниження міграційних аспірацій;

(3) *результативність та ефективність* – вибір найбільш ефективних механізмів реалізації молодіжних проєктів з точки зору витрат і вигод та досягнення запланованих результатів, стабілізації соціальної сфери та обмеження втрат молоді в умовах війни;

(4) *своєчасність* – узгодженість рішень щодо здійснення заходів у межах політики нівелювання та реагування на загрози, послаблення наслідків міграційних викликів;

(5) *довгострокову життєздатність середовища, комплексність і доступність* – вища операційна спроможність системи забезпечення економічної безпеки з врахуванням гранично допустимих довгострокових системних викликів (макроекономічних, соціальних, демографічних, інтелектуально-кадрових, працересурсних, виробничих та ін.);

(6) *прозорість процесу ухвалення рішень та досягнення результатів* – активні дії держави у напрямі проведення інституційних реформ та структурних змін на внутрішньому ринку праці і в інших сферах, які передбачають задоволення потреб населення, а особливо молоді, та формують сприятливе середовище збереження людського потенціалу.

Примітно, що молодіжна політика в Україні охоплює різних ключових учасників із визначеними функціями для забезпечення ефективної координації та контролю. Так, *Офіс Президента України* забезпечує контроль за

дотриманням конституційних прав усіх громадян, зокрема й молоді, що полегшує ухвалення Президентом рішень щодо політики підтримки молодіжних грантів; *Верховна Рада України* забезпечує вирішення проблем молоді на законодавчому рівні; *Кабінет Міністрів України* затверджує державні програми фінансової підтримки молоді; *судова влада України (Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції)* у судовому порядку відстоюють права та законні інтереси громадян, у тому числі молоді; *Міністерство молоді та спорту України* відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері молоді, культури, спорту, освіти; вирішує проблеми молоді, розробляє нормативно-правові акти, співпрацює з іншими органами державної влади для покращення добробуту молоді; *місцеве самоврядування в Україні* здійснюють територіальні громади сіл, селищ, міст через різноманітні ради та виконавчі органи, які представляють спільні інтереси громад і можуть розробляти програми у межах реалізації молодіжної політики. Вони також мають повноваження формувати та керувати установами, які працюють з молоддю та реалізують молодіжні проекти; *Державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр»* і *Державний інститут сімейної та молодіжної політики* також відіграють ключову роль у підтримці молоді. До формування та реалізації молодіжної політики залучаються різні державні органи, інститути громадянського суспільства, міжнародні організації, наголошуючи на міжгалузевому і міжфункціональному підходах.

Крім того, питання формування та реалізації молодіжної політики є кроссекторальним. Це означає, що кожен із центральних органів виконавчої влади відіграє власну роль у формуванні молодіжної політики та збереженні людського потенціалу. Також до цього процесу залучені представники інститутів громадянського суспільства, молодіжних установ, зокрема, молодіжних центрів, а також органів місцевого самоврядування, які мають консультативно-дорадчий характер, асоціації, фахівці, які працюють з молоддю, роботодавці та інші організації.

Разом з тим, реалізація державної молодіжної політики потребує створення спеціальної інфраструктури зі спеціалізованими установами, стандартами діяльності, методичним забезпеченням, спеціальним персоналом, фінансовими та організаційними механізмами, бюджетними асигнуваннями, матеріальними ресурсами. Важливо мобілізувати ресурси інститутів соціалізації молоді та громадянського суспільства для ефективного впровадження державної молодіжної політики. Ця інфраструктура у майбутньому забезпечить успішну реалізацію молодіжних ініціатив та програм.

3.3. Стратегічні орієнтири державної політики збереження людського потенціалу

Визначення стратегічних напрямів збереження людського потенціалу відіграє важливу роль під час формування політики збереження стійкості економіки України, її спроможності до післявоєнного відновлення. Серед конкретних завдань: підвищення рівня зайнятості, забезпечення економічної

активності населення та розвиток навичок підприємництва, розширення кваліфікаційних рамок, професійно-кваліфікаційних компетенцій та здатності до високоінтелектуальної і продуктивної праці, подолання ризиків соціальної ізоляції, а також підвищення ефективності системи охорони здоров'я. Стратегія подолання ризиків міграційних втрат в умовах війни повинна бути спрямована на зміцнення і розвиток молодіжного потенціалу, покращення загальної якості життя, які в сукупності формують передумови забезпечення стійкого економічного зростання та самовідтворення людського потенціалу.

Основними системоутворюючими напрямками молодіжної політики, які можуть стати «стратегічними орієнтирами до дії» щодо збереження людського капіталу задля післявоєнної відбудови України, мають стати: (1) політика добробуту та благополуччя, (2) соціальна та сімейна політика, (3) освітньо-наукова та інноваційна політика, політика зайнятості (4) суспільна та інклюзивна політика, (5) економічна та екологічна політика. Запропонована на рис. 3.2 модель визначає не лише стратегічні орієнтири державної молодіжної політики, але й завдання та системні стратегічні рішення збереження людського капіталу. Досягнення наведених вище стратегічних цілей дозволить реалізувати генеральну мету Дорожньої карти – підвищити здатність людського потенціалу до самовідтворення шляхом формування погодженої та ефективної молодіжної політики, зосередженої на покращенні якості особистого, сімейного, трудового і соціального життя, активізації зусиль реєміграції населення для післявоєнної відбудови України.

Реалізація стратегічної моделі державної політики збереження людського потенціалу України у межах *стратегічного пріоритету 1* – покращення якості особистого життя молоді – передбачає комплекс заходів з імплементації політики загального добробуту, благополуччя та розвитку молодих людей. Окремі положення такої моделі визначені Проектом Національної Стратегії формування здорового способу життя дітей та молоді в Україні на період до 2025 року, Національною молодіжною стратегією до 2030 року та Рекомендаціями щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року. Відповідно до національних стратегічних документів до завдань державної молодіжної політики у сфері підтримки життя і здоров'я молодих людей включено: популяризацію здорового способу життя дітей та молоді (з акцентом на профілактиці захворювань, культурі здоров'я та соціальній інтеграції), посилення індивідуальної відповідальності за здоров'я, підтримку гендерної рівності та традиційних цінностей молоді, зміцнення репродуктивного здоров'я та збільшення фізичної активності молодих людей.

Враховуючи цілі та завдання Стратегії молодіжного сектора до 2030 року ЄС, стратегічними цілями *покращення якості особистого життя молоді здоров'я*, повинні слугувати: (1) сприяння інтелектуальному та духовному розвитку, розвиток культурного і творчого потенціалу молоді, патріотичне виховання молодих громадян; (2) підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, спрямована на пропаганду здорового способу життя, запобігання антисоціальній поведінці, психологічну підтримку, зміцнення психічного

здоров'я та соціальну адаптацію молоді, що постраждала внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну; (3) розвиток молодіжного волонтерського руху, сприяння суспільній злагоді та благополуччю (табл. 3.1).

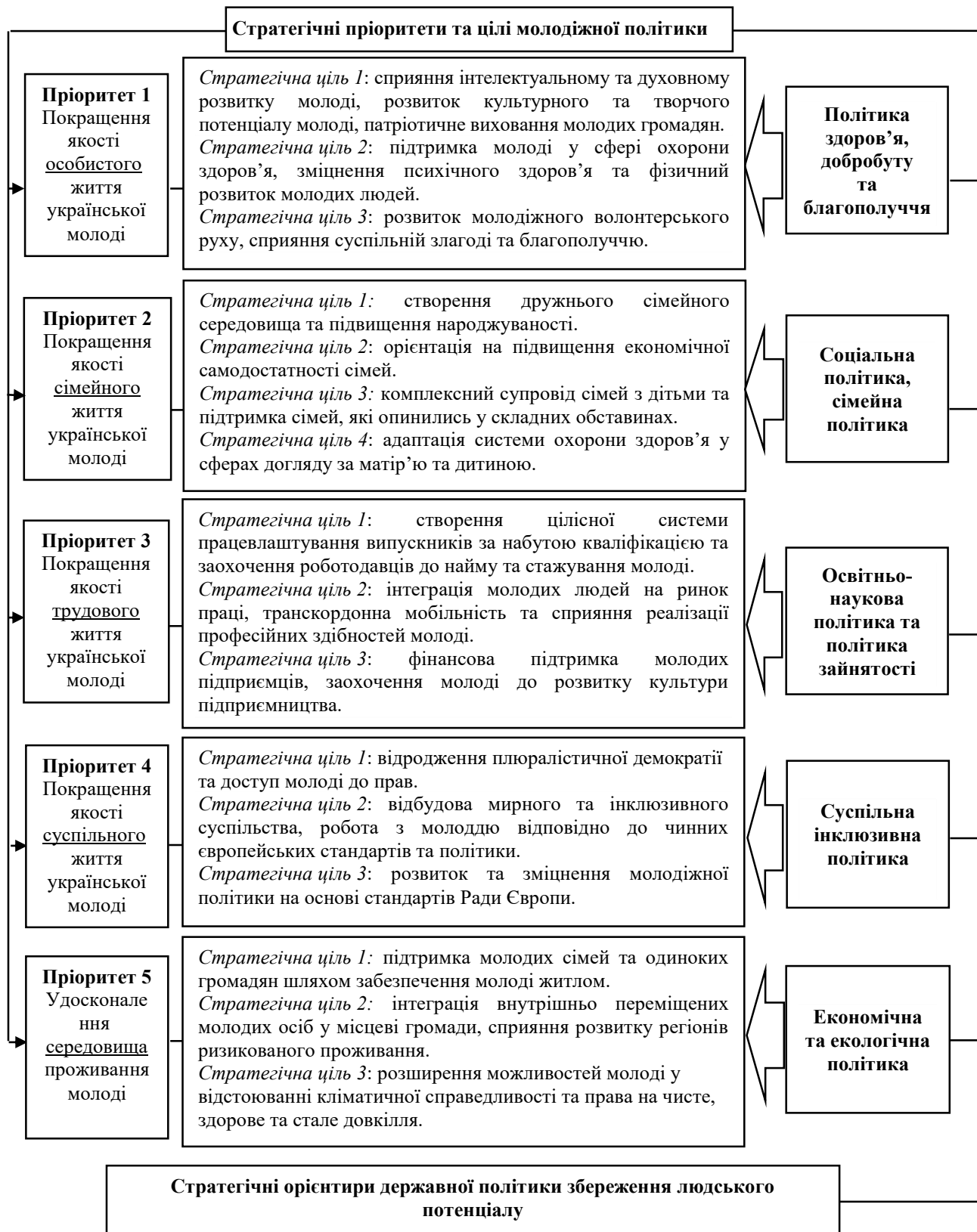

Рис. 3.2. Стратегічні пріоритети та оперативні стратегічні цілі державної політики збереження людського потенціалу України у сегменті молоді

**Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації
Стратегічного пріоритету 1 – покращення якості особистого життя української молоді**

Стратегічний пріоритет	Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
Стратегічний пріоритет 1 – покращення якості особистого життя української молоді	<i>Стратегічна ціль 1:</i> сприяння інтелектуальному та духовному розвитку молоді, розвиток культурного і творчого потенціалу молоді, патріотичне виховання	<ul style="list-style-type: none"> - розробка та реалізація ініціатив, спрямованих на інтелектуальну діяльність молоді, підтримка талановитої молоді; - створення спеціальної інфраструктури для відпочинку молоді; - реалізація програм ранньої професійної підготовки молодих людей, створення можливостей для мобільності та соціальної адаптації молоді; - розробка та реалізація програм патріотичного виховання молоді 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення якості соціального та культурного життя молоді; - посилення ролі молодіжної культури у розбудові громадянської ідентичності, підвищення культурного та творчого потенціалу молоді; - зниження соціальної напруги, зміцнення духовно-моральної єдності в умовах повоєнного відновлення України
	<i>Стратегічна ціль 2:</i> підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, зміцнення психічного здоров'я та фізичний розвиток молодих людей	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка програм, спрямованих на залучення молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом; - розвиток галузі відпочинку та реабілітації молоді, реалізація програм фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді у закладах освіти; - модернізація системи охорони здоров'я та розширення доступу молоді (особливо молоді з інвалідністю та ВПО) до медичних послуг; - сприяння психічному здоров'ю молоді, проведення профілактичних заходів попередження психічних захворювань і самогубств, покращення та розширення послуг психо-соціальної реабілітації для дітей та молоді з деокупованих територій 	<ul style="list-style-type: none"> - зростання народжуваності; - формування прошарку свідомої, відповідальної та економічно активної молоді з високим рівнем життєздатності та самостійності; - розширення можливостей молоді робити усвідомлений вибір для кращого майбутнього України; - збільшення частки молоді, яка дотримується здорового способу життя; - зниження рівня захворюваності на ВІЛ-інфекції, зниження злочинності; - психічне здоров'я молоді
	<i>Стратегічна ціль 3:</i> розвиток молодіжного волонтерського руху	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка та популяризація волонтерства, залучення неорганізованої молоді до різних форм громадянської участі та участі у волонтерських проєктах; - заохочення та підтримка молодіжних добровільних ініціатив у сфері охорони навколишнього середовища та формування сталої екологічної культури 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості молодіжних організацій, залучених до волонтерських ініціатив; - підвищення громадянської активності молоді і її внеску у повоєнний сталий розвиток України

У межах реалізації *стратегічної цілі 1* – сприяння інтелектуальному та духовному розвитку молоді, розвиток культурного та творчого потенціалу молоді – молодіжна політика повинна передбачати підтримку інтелектуального та духовного розвитку молоді шляхом реалізації програм її морального і інтелектуального зростання, заохочення молоді до участі в культурній діяльності, виявлення та виховання талановитих особистостей у різних галузях, зміцнення інфраструктури дозвілля молоді, підтримки наукової та художньої творчості, проведення заходів з розвитку молодіжного потенціалу.

Ключовим пріоритетом державної політики збереження людського потенціалу та формування загального добробуту держави залишається підтримка громадян у сфері охорони здоров'я, особливо молоді, популяризація здорового способу життя та запобігання асоціальним проявам. Це передбачає різноманітні ініціативи молодіжної політики, такі як захист репродуктивного та психічного здоров'я, заохочення фізичної активності і розвиток можливостей відпочинку, сприяння фізичному здоров'ю молоді та пропагування здорового способу життя, залучення дітей і молоді до регулярних занять фізичною культурою, запобігання зловживанню психоактивними речовинами та впровадження профілактичних заходів для молоді групи ризику. Системна реалізація таких заходів сприятиме добробуту молоді та благополуччю суспільства. Відтак, з метою реалізації *стратегічної цілі 2* – підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, зміцнення її психічного здоров'я та фізичного розвитку.

Таким чином, для досягнення *стратегічної цілі 1* і мети формування сприятливого сімейного середовища пропонується декілька ключових ініціатив, зокрема: започаткування інформаційних кампаній для популяризації моделей великої сім'ї; надання психологічної та консультативної підтримки молодим сім'ям, підвищення репродуктивної культури та реалізації програм охорони здоров'я, впровадження програм репродуктивного та сексуального здоров'я; створення інфраструктури, спрямованої на задоволення потреб сімей з дітьми (аналіз ефективності мережі дитячих садочків щодо існуючих потреб, зокрема щодо кількості населення територіальних громад та адаптація мережі до переміщеного населення), заохочення місцевих громад до популяризації програм підтримки молодих сімей, поширення інформації про найкращі способи їх реалізації та створення конкурентного середовища у цій сфері.

Орієнтація на підвищення економічної самодостатності сімей визначена *стратегічною ціллю 2* у формуванні комплексної державної молодіжної сімейної політики, спрямованої на зміцнення сімейних інститутів, підтримку різних типів сімей і пом'якшення ризиків бідності для сімей з дітьми. Механізми покращення якості сімейного життя повинні включати сприяння гнучкому працевлаштуванню, щоб поєднати сім'ю та кар'єру, покращення доступу до догляду за дітьми та підтримку входження молоді на ринок праці.

У межах реалізації *стратегічної цілі 3* сімейної молодіжної політики передбачається комплексний супровід сімей з дітьми до їх повноліття, який включає підвищення кваліфікації батьків щодо вирішення кризових ситуацій і спрямований на підтримку сімей, які опинились у складних обставинах,

особливо у військовослужбовців, і водночас зосереджується на соціальному запобіганні негативній сімейній динаміці, включаючи домашнє насильство та гендерну дискримінацію. Важливо передбачити створення умов виховання дітей у сім'ях або, якщо необхідно, у прийомних сім'ях, сприяючи психологічній готовності до батьківства та запобігаючи відмові від дітей через розвиток підтримувальних систем сімейного виховання.

Збройна агресія РФ в Україні сприяла розвитку волонтерства, особливо серед молоді, як одного з напрямів сприяння просоціального ставлення та залучення громадян до процесів участі в боротьбі з соціальною ізоляцією (*стратегічна ціль 3*). Ця еволюція привела до значного підвищення якості та обсягу допомоги, яку надає українське суспільство постраждалим від збройного конфлікту.

Демографічна криза в Україні різко загострилася через зростання вимушеної зовнішньої міграції безпрецедентних масштабів. Станом на січень 2024 р. близько 4,9 млн українців перебувають за кордоном, серед яких значна кількість – жінки та діти. Багато сімей стикаються з можливістю остаточного розлучення, оскільки умови в Україні залишаються нестабільними, проблеми безпеки та відсутність можливостей роботи виступають головними причинами неповернення молодих людей, а фактична кількість тих, хто може залишитися за кордоном, може коливатися від 1,3 до 3,3 млн осіб, що залежить від тривалості війни та викликів, з якими стикається Україна. Переваги життя за кордоном, такі як стабільна робота та доступ до освіти, ще більше ускладнюють можливість возз'єднання сімей. Відтак, підтримка молодих сімей, покращення якості сімейного життя молоді має вирішальне значення не лише для позитивних демографічних змін, збереження генофонду нації, але й, відповідно до Сімейного кодексу України, слугують ефективним інструментом державної молодіжної політики у в умовах повоєнної відбудови.

У межах реалізації *стратегічного пріоритету 3* ключові стратегічні цілі молодіжної політики повинні передбачати підвищення народжуваності, шляхом створення дружнього сімейного середовища, підвищення економічної самодостатності сімей і створення сприятливих умов, які дозволяють батькам поєднувати професійне життя з батьківськими обов'язками. Окрім того, необхідно створити комплексні системи фінансової допомоги та механізми соціальної підтримки сімей до повноліття дітей, а також сприяти стабільному та сприятливому середовищу виховання дітей у біологічних та прийомних сім'ях. Також необхідно покращити умови для поєднання професійних амбіцій і сімейних прагнень молодого та середнього покоління, в тому числі через: підтримку сім'ї у сфері освіти та догляду за дітьми віком від 0 до 5 років, підвищення доступності дитячих садочків та позашкільного догляду, сприяння гнучкості працевлаштування відповідно до потреб працівника.

Механізми молодіжної сімейної політики повинні сприяти підтримці багатодітних сімей за допомогою нової моделі, яка відповідає їх унікальним потребам, з акцентом на адаптації системи охорони здоров'я до демографічних змін до 2030 р., зокрема у сфері охорони здоров'я матері та дитини, покращення медичної інфраструктури та навчання, розширення програм

охорони здоров'я для молодих жінок і вирішенню проблем безпліддя тощо. Такий підхід до формування сімейної молодіжної політики покращить умови життя для молодого покоління, полегшить вихід молодих людей на ринок праці (гнучкість зайнятості та умови для її стабілізації), збільшить імміграцію до України через використання молодіжного потенціалу після повернення, а також створення умов для реалізації міграційної політики, яка відповідає потребам ринку праці та підтримує процес інтеграції іммігрантів серед молоді (табл. 3.2).

Реалізація *стратегічної цілі 4* – адаптація системи охорони здоров'я до прогнозів розвитку та збереження людського капіталу до 2030 р. – передбачає: посилення заходів щодо розвитку сучасної медичної інфраструктури, орієнтованих на догляд за матір'ю та дитиною та адаптацію навчання медичного персоналу для задоволення визначених потреб (наприклад, акушерство та гінекологія, неонатологія, педіатрія, дитяча кардіологія та кардіохірургія, дитяча хірургія, дитяча неврологія, психіатрія, педіатрія, дитяча гематологія та онкологія); збільшення обсягу програм охорони здоров'я, спрямованих на молодих жінок під час вагітності та після пологів і розробка моделі підтримки для пар, які мають проблеми із завагітненням, включаючи методи лікування безпліддя.

Очікуваними результатами впровадження ефективних механізмів молодіжної сімейної політики стануть підвищення морального здоров'я та прищеплення позитивних сімейних цінностей серед молоді, що має на меті знизити рівень розлучення та вирішити демографічну кризу. Запропоновані ініціативи покращення якості сімейного життя сприятимуть відродженню сильних, працьовитих сімей, посилять участь жінок на ринку праці та знизять ризики бідності для молодих сімей з дітьми. Очікується, що вдосконалення соціальних та житлових умов для молодих сімей, зміцнення майбутніх поколінь та сприяння соціалізації дітей і підлітків для пом'якшення соціального відчуження загалом сприятимуть збереженню людського потенціалу та поверненню молодих людей і родин з-за кордону.

Серед ключових стратегічних пріоритетів державної політики збереження людського потенціалу та сприяння рееміграції українців варто виокремити підвищення якості трудового життя молоді (*стратегічний пріоритет 3*). Важливо створити для кожної молодої людини можливість для досягнення економічної незалежності через підприємництво. Основна увага має приділятися забезпеченню молодих людей відповідними місцями працевлаштування, щоб запобігти тривалому безробіттю та соціальній ізоляції. Сприяючи входженню молодих людей на ринок праці, уряд повинен сприяти соціальній єдності, яка є важливою для економічного зростання. Мета полягає в тому, щоб дати можливість молодим людям знайти своє місце в суспільстві та зробити внесок у свій особистий розвиток і повоєнну відбудову України (табл. 3.3).

**Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації
Стратегічного пріоритету 2 – покращення якості сімейного життя української молоді**

Стратегічний пріоритет	Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
Стратегічний пріоритет 2 – покращення якості сімейного життя української молоді	<i>Стратегічна ціль 1:</i> формування дружнього сімейного середовища та підвищення народжуваності	<ul style="list-style-type: none"> - проведення інформаційних кампаній для популяризації моделей великої сім'ї; - надання психологічної та консультативної підтримки молодим сім'ям; - підвищення репродуктивної культури та реалізація програм охорони здоров'я членів сім'ї; - створення соціальної інфраструктури, спрямованої на задоволення потреб сімей з дітьми 	<ul style="list-style-type: none"> - формування у молодіжному середовищі позитивних сімейних цінностей; - зниження кількості розлучень; - зниження рівня демографічної кризи
	<i>Стратегічна ціль 2:</i> підвищення економічної самодостатності сімей	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення державних соціальних стандартів та мінімальних гарантій для сімей; - зростання зайнятості молодих жінок та впровадження концепції «гнучкої безпеки» на ринку праці, надання жінкам першочергової участі у грантах на навчання для набуття підприємницьких навичок та освоєння конкурентоспроможних професій; - розвиток гнучких форм зайнятості, поєднання сімейного життя з професійною кар'єрою 	<ul style="list-style-type: none"> - відродження традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї; - підвищення участі жінок на ринку праці; - зниження ймовірності бідності в молодих сім'ях з дітьми; - поліпшення соціально-побутових та житлових умов проживання молодих сімей
	<i>Стратегічна ціль 3:</i> супровід сімей з дітьми та підтримка сімей, які опинились у складних обставинах	<ul style="list-style-type: none"> - надання всебічної допомоги сім'ям з дітьми до їх повноліття; - формування культури залучення сімейних психологів, надання безоплатних консультаційних послуг сім'ям військовослужбовців з дітьми; - створення умов для виховання дітей у біологічних та прийомних сім'ях 	<ul style="list-style-type: none"> - зміцнення основ виховання майбутніх поколінь; - соціалізація дітей та підлітків, зниження ризиків соціального відчуження у сім'ях
	<i>Стратегічна ціль 4</i> адаптація системи охорони здоров'я у сферах догляду за матір'ю та дитиною	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток сучасної медичної інфраструктури, орієнтованої на догляд за матір'ю та дитиною; - реалізація програм навчання медичного персоналу у сфері планування сім'ї (наприклад, акушерство та гінекологія, неонатологія); - реалізація програм охорони здоров'я молодих жінок під час вагітності та після пологів; - впровадження заходів програм підтримки пар, які мають проблеми з вагітністю та безпліддям 	<ul style="list-style-type: none"> - покращання демографічної ситуації; - всебічний розвиток молоді та дітей; - відтворення та збереження людського потенціалу

У цілях підвищення якості трудового життя молоді ключову роль необхідно відвести *стратегічній цілі 1* молодіжної політики – створення цілісної системи працевлаштування випускників загальноосвітніх навчальних закладів за набутою кваліфікацією, що спрямована на задоволення потреб ринку праці; наданню можливості безробітній молоді з вищою освітою отримати досвід роботи в державному управлінні з метою полегшення переходу між освітою та працевлаштуванням. Мета полягає в тому, щоб підтримати молодих людей у пошуку відповідних можливостей працевлаштування та досягненні успіху в обраній сфері шляхом реалізації політики профорієнтації та консультування щодо ухвалення обґрунтованих рішень щодо своєї кар'єри.

Реалізація *стратегічної цілі 2* передбачає інтеграцію молодих людей на ринок праці, транскордонну мобільність та сприяння реалізації професійних здібностей молоді за допомогою різноманітних стимулів і заходів. Так, центральні органи влади спільно з представниками місцевого самоврядування мають зосередитися на допомозі молодим людям у переході від навчання до працевлаштування, наданні підтримки підприємницької діяльності серед безробітних, у тому числі молоді.

Молодь – головний резерв трудових ресурсів суспільства, відтак заохочення зайнятості та підприємницької діяльності молоді, сприяння реалізації прав молодих громадян на працю та підприємницьку діяльність є одним з найважливіших напрямків молодіжної політики у напрямі забезпечення якості трудового життя молоді. У даному контексті реалізація *стратегічної цілі 3* молодіжної політики – сприяння початковому фінансуванню для молодих підприємців та заохочення до розвитку культури підприємництва.

Активне залучення та заохочення молоді до підприємницької діяльності сприятиме набуттю молоддю позитивного життєвого досвіду, зростанню матеріального добробуту, формуванню позитивної соціальної орієнтації, запобігатиме поширенню соціально негативних явищ в молодіжному середовищі. Очікувані результати покращення якості трудового життя молоді зосереджені на розширенні можливостей молодих людей для відкриття власного бізнесу шляхом сприяння мотивації та інноваційним ідеям. Запоновані заходи державної молодіжної політики передбачають надання ширших можливостей працевлаштування, включаючи високоякісне стажування для тих, хто має обмежений досвід навчання, підвищення їхніх професійних навичок відповідно до потреб ринку праці. Крім того, ініціатива має на меті залучити та інтегрувати молодь із групи NEET, сприяти соціальній інтеграції та допомогти їм отримати позитивний підприємницький досвід. Зрештою, це сприятиме матеріальному благополуччю молодих людей, їх соціальній адаптації та професійній орієнтації на ринку праці.

Метою реалізації стратегічної моделі державної політики збереження людського потенціалу України у межах *стратегічного пріоритету 4* – покращення якості суспільного життя молоді є визначення відповідних орієнтирів та цілей суспільної інклюзивної євроорієнтованої молодіжної політики шляхом підвищення спроможності молодіжних організацій та участі молоді у повоєнній відбудові України.

**Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації
Стратегічного пріоритету 3 – покращення якості трудового життя української молоді**

Стратегічний пріоритет	Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
Стратегічний пріоритет 3 – покращення якості трудового життя української молоді	<i>Стратегічна ціль 1:</i> створення цілісної системи працевлаштування випускників за набутою кваліфікацією та заохочення роботодавців до стажування молоді	<ul style="list-style-type: none"> - професійна орієнтація, мотиваційне навчання та підтримка молоді в отриманні кваліфікації; - реалізація програм стажування молоді і надання допомоги у відкритті власного бізнесу; - активізація діалогу між закладами освіти та бізнесом через центри професійної орієнтації та розвитку; - надання субсидій роботодавцям на створення нових робочих місць, субсидування тимчасової зайнятості; - сприяння територіальній мобільності молоді з метою пошуку роботи 	<ul style="list-style-type: none"> - започаткування власної справи молодими людьми, які мають мотивацію та бізнес-ідеї; - ширші можливості для працевлаштування, включаючи високоякісне оплачуване стажування молоді та здобуття професійних компетенцій
	<i>Стратегічна ціль 2:</i> інтеграція молодих людей на ринок праці, транскордонна мобільність та сприяння реалізації професійних здібностей молоді	<ul style="list-style-type: none"> - заохочення роботодавців наймати молодих працівників шляхом надання субсидій; - розробка і реалізація програм транскордонної мобільності та здобуття професійного досвіду за кордоном 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення професійної кваліфікації та ключових компетенцій молоді залежно від попиту на ринку праці; - охоплення та активізація зайнятості молоді в групі NEET; соціальна інтеграція молоді.
	<i>Стратегічна ціль 3:</i> фінансова підтримка молодих підприємців, заохочення молоді до розвитку культури підприємництва	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація програм фінансування відкриття власної справи, підвищення обізнаності безробітних молодих людей, які мають наміри започаткувати бізнес; - сприяння розвитку підприємницьких компетентностей учнів шкіл, реалізація проєктів для розвитку професійних навичок молоді 	<ul style="list-style-type: none"> - набуття молоддю позитивного підприємницького досвіду, зростання матеріального добробуту; - формування позитивної соціальної орієнтації та соціальна адаптація молоді, професійна орієнтація молоді на ринку праці

Молодіжна політика у даному контексті забезпечить реалізацію потенціалу молоді як активних громадян, сприятиме створенню простору для активізації участі молоді в неформальній освіті та навчанню впродовж життя, підвищенню компетентності в різних сферах, таких як фінансова та медіаграмотність, а також професійний розвиток і підприємницькі навички. Особливу увагу необхідно приділити групам меншин і молодим людям з обмеженими можливостями, постраждалим внаслідок війни, ВПО та іншим соціально вразливим верствам населення з акцентом на реінтеграції молоді з окупованих територій в цілях покращення їх доступності та інклюзивності у процесах ухвалення рішень. Зусилля також повинні бути спрямовані на підвищення обізнаності про здоров'я, зменшення соціальних проблем, таких як алкогольна та наркотична залежність, і сприяння плануванню сім'ї.

Реалізація стратегічного пріоритету 4 на засадах інклюзивного суспільного розвитку включає три стратегічних цілі, загальна мета яких полягає у зміцненні стратегічного партнерства між молодіжними організаціями, органами влади та інституціями ЄС для розширення можливостей молоді, сприяння демократії та вирішення екологічних проблем, підтримки демократичних норм і сприяння інклюзивності в суспільстві, а, відтак, реалізації головних принципів Європейської хартії щодо участі молоді у розвитку територіальних громад (табл. 3.4).

У межах реалізації *стратегічної цілі 1* – відродження плюралістичної демократії, розширення доступу молоді до прав – необхідною умовою молодіжної політики виступає збільшення участі молоді в політичних процесах та сприяння інклюзивній роботі з молоддю, особливо групами меншин та людьми з обмеженими можливостями. Основна увага має бути зосереджена на створенні сталого середовища для становлення молодіжного громадянського суспільства, підтримці демократичних організацій, які захищають основні цінності демократії та реалізації принципів демократичної участі молоді на місцевому і регіональному рівнях. Крім того, важливо докладати зусилля для участі молоді в політичному житті шляхом стратегічного співробітництва між державними та громадськими інституціями у справах молоді з молодіжними радами Ради Європи.

В межах реалізації *стратегічної цілі 2* – відбудова мирного та інклюзивного суспільства і робота з молоддю відповідно до чинних європейських стандартів повинні включати боротьбу з дискримінацією, відчуженням, а також розширення можливостей молодих людей через освіту та розвиток потенціалу для сприяння міжкультурному діалогу, вихованню миру та співпраці, посилення інтеграції молоді з сільської та неблагополучної місцевості, доступу до послуг психо-соціальної реабілітації для молодих біженців та тих, хто зазнав різного роду психологічних травм внаслідок повномасштабної війни.

**Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації
Стратегічного пріоритету 4 – покращення якості суспільного життя української молоді**

Стратегічний пріоритет	Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
Стратегічний пріоритет 4 – покращення якості суспільного життя молоді	<i>Стратегічна ціль 1:</i> відродження плюралістичної демократії та доступ молоді до прав	<ul style="list-style-type: none"> - створення сталого середовища для становлення молодіжного громадянського суспільства, підтримка демократичних організацій на місцевому і регіональному рівнях; - стратегічна кроссекторальна співпраця молодіжних організацій, органів державної влади з інституціями молодіжної політики ЄС; - сприяння доступу молоді з неблагополучних сімей та ВПО – молоді з окупованих територій до соціальних прав; - підтримка права молоді на інформацію, сприяння медіаграмотності 	<ul style="list-style-type: none"> - спроможність молоді та молодіжних організацій активно розвивати молодіжну політику та активізувати власну участь у політичних процесах; - інклюзивна участь у захисті прав та адвокація прав молодих людей, зокрема з обмеженими можливостями та ВПО; - розвиток громадянської освіти і молодіжного громадянського суспільства
	<i>Стратегічна ціль 2:</i> відбудова мирного та інклюзивного суспільства	<ul style="list-style-type: none"> - боротьба з усіма формами дискримінації, расизму, гноблення та виключення з особливим акцентом на соціальній інтеграції ВПО – молоді з окупованих територій; - впровадження ініціатив для сприяння працевлаштуванню молодих біженців та молоді, зокрема на деокупованих територіях 	<ul style="list-style-type: none"> - здатність молодіжних організацій зміцнювати, визнавати та розвивати політику та практику молодіжної роботи відповідно до європейських стандартів; - набуття знань та навиків для роботи з розбудови миру і міжкультурного діалогу з метою запобігання та протидії дискримінації й відчуження
	<i>Стратегічна ціль 3:</i> розвиток та зміцнення молодіжної політики на основі стандартів Ради Європи	<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція стандартів Ради Європи у національну молодіжну політику; - впровадження стандартів Ради Європи щодо підтримки молодих біженців, зайнятості молоді, доступу молоді (зокрема з сільських та деокупованих територій) до соціальних прав; - створення мережі молодіжних центрів, які мають Знак якості Ради Європи 	<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція національної молодіжної політики у молодіжну стратегію ЄС

Реалізація *стратегічної цілі 3* – розвиток та зміцнення молодіжної політики на основі стандартів Ради Європи – передбачає фокусування державної молодіжної політики на результатах, а не лише на міжрегіональній та міжурядовій співпраці і її головною метою є посилення спроможності Уряду України узгодити свою молодіжну політику зі стандартами Ради Європи.

Очікуваним результатом державної молодіжної політики у межах реалізації цієї цілі має стати спроможність України формувати якісну молодіжну політику, що сприяє дотриманню стандартів Ради Європи. Отримання підтримки ЄС та інтеграція цих стандартів у національну молодіжну політику, а також тісна співпраця з європейськими молодіжними організаціями сприятиме посиленню спроможності органів державної влади реалізувати молодіжну політику відповідно до підходів Ради Європи, включаючи стратегічні пріоритети стратегії розвитку молодіжного сектору до 2030 року.

Метою реалізації *стратегічного пріоритету 5* – удосконалення середовища проживання молоді – є розробка механізмів формування сприятливих умов проживання молодих людей, реалізація конституційного права молодих громадян на житло, підтримка молодих сімей, які шукають житло на прифронтових територіях та вирішення житлових питань молоді, зокрема, проблеми нерегульованості ринку оренди (табл. 3.5).

Реалізація стратегічного пріоритету удосконалення середовища проживання молоді в умовах триваючої війни в Україні передбачає зосередження на трьох стратегічних цілях: підтримці молодих сімей та одиноких громадян шляхом забезпечення молоді житлом (*стратегічна ціль 1*), інтеграція внутрішньо переміщених молодих осіб у місцеві громади (*стратегічна ціль 2*) та розширення можливостей молоді у праві на безпечне довкілля (*стратегічна ціль 3*).

Основні завдання державної молодіжної політики у межах *стратегічної цілі 1* першочергово спрямовані на забезпечення житлом молодих сімей та одиноких молодих громадян, у тому числі внутрішньо переміщених молодих осіб в Україні, шляхом реалізації завдань Державної програми забезпечення молоді житлом до 2026 року, зокрема, пільгового довгострокового кредитування на будівництво та купівлю житла, компенсації процентних ставок за комерційними кредитами і вдосконалення механізмів кредитування. Очікується, що ця ініціатива покращить демографічну ситуацію в країні, сприятиме зменшенню міграції молоді, тим самим зберігаючи людські та інтелектуальні ресурси країни.

Заходи молодіжної політики реалізації *стратегічної цілі 2* повинні бути спрямовані на покращення якості життя ВПО – молоді, сприяння їх інтеграції в місцеві громади та забезпечення розвитку прифронтових регіонів.

**Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації
Стратегічного пріоритету 5 – удосконалення середовища проживання молоді**

Стратегічний пріоритет	Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
Стратегічний пріоритет 5 – удосконалення середовища проживання молоді	<i>Стратегічна ціль 1:</i> підтримка молодих сімей та одиноких громадян шляхом забезпечення молоді житлом	<ul style="list-style-type: none"> - подальший розвиток пільгового житлового кредитування для молоді, погашення раніше наданих кредитів та сприяння видачі нових кредитів на житло; - створення засад для зниження вартості житла для молодих сімей 	<ul style="list-style-type: none"> - покращення демографічної ситуації в умовах триваючої війни; - створення робочих місць; - збільшення податкових надходжень; - зменшення міграції молоді, збереження людського та інтелектуального потенціалу молоді
	<i>Стратегічна ціль 2:</i> інтеграція внутрішньо переміщених молодих осіб у місцеві громади	<ul style="list-style-type: none"> - надання ВПО – молоді вільного обрання місця проживання; - розробка механізмів покращення демографічної ситуації на прифронтових територіях; - сприяння релокації бізнесу у більш безпечні регіони 	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна інтеграція та адаптація переміщеної молоді у місцевих громадах; - участь ВПО – молоді у політичних процесах та ухваленні рішень
	<i>Стратегічна ціль 3:</i> розширення можливостей молоді у праві на безпечне довкілля	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка ініціатив, спрямованих на покращення розуміння молоддю екологічних прав; - підтримка молоді у праві на чисте, здорове та стале довкілля через адвокацію та освіту; - сприяння участі молодіжних організацій у вирішенні екологічних проблем 	<ul style="list-style-type: none"> - ухвалення ефективних рішень щодо досягнення Цілей сталого розвитку у громадах; - забезпечення екологічного різноманіття

В пріоритетах покращення якості життя молодих людей та удосконалення середовища проживання молоді вагомим завданням державної молодіжної політики виступає розширення можливостей молоді у праві на чисте, здорове та стає довкілля (*стратегічна ціль 3*). Незважаючи на екологічні виклики, молодь демонструє стійкість і лідерство, що вимагає її участі в управлінні та політичних рішеннях щодо кліматичної справедливості. Для сприяння сталому майбутньому вкрай важливо усунути перешкоди для участі молоді у формуванні екологічної політики та досягненні Цілей сталого розвитку, сприяти розширенню екологічних прав молоді, підвищенню спроможності екологічних активістів, представників неурядових молодіжних організацій у сфері захисту навколишнього середовища (Рекомендації ЄС СМ/REC (2022)20) щодо прав на чисте, здорове та безпечне довкілля).

Заходи державної молодіжної політики повинні сприяти ініціативам, зосередженим на підвищенні обізнаності молоді щодо екологічних прав, розбудові безпечного довкілля та вирішення екологічних проблем через активізацію участі молодіжних організацій, та включають поглиблення знань та розуміння молодими людьми екологічних прав, а також визначення шляхів вирішення проблем, пов'язаних з екологічними проблемами, беручи до уваги характер, зміст і значення права на чисте, здорове та стійке довкілля.

Успішна реалізація стратегічних пріоритетів збереження людського капіталу у межах покращення якості особистого, сімейного, трудового та суспільного життя молоді, середовища її проживання відповідає Національній молодіжній стратегії до 2030 року та спрямована на розширення можливостей молоді шляхом виховання свідомості, відповідальності та економічної активності, зміцнення фізичного та психічного здоров'я молоді.

3.4. Механізми та інструменти реалізації проактивної державної молодіжної політики

Війна, яка триває в Україні, вимагає невідкладних заходів щодо формування державної політики, спрямованої на збереження людського потенціалу, зокрема молоді. Враховуючи, що в Україні понад 11 мільйонів молодих людей, уряд має надати пріоритет освіті та соціально-економічним можливостям молоді, тоді як ключовими факторами реєміграції молоді є якість життя, перспективи працевлаштування та професійне зростання.

У той же час, імплементація стратегічних пріоритетів державної молодіжної політики України повинна узгоджуватися зі стандартами молодіжної політики Ради Європи, яка спрямована на покращення добробуту і прав молодих людей у різних секторах і висвітлює кілька ключових сфер на національному і місцевому рівнях, зокрема: сприяння активній участі молоді в процесах ухвалення рішень; підтримку молодіжних організацій та забезпечення доступу молоді до інформації; усунення бар'єрів доступу молоді до громадянських прав; активізація процесів мобільності молоді для формування почуття приналежності до Європи.

Окрім того, забезпечення узгодженості заходів механізмів та інструментів державної молодіжної політики України з рекомендаціями молодіжної політики Ради Європи сприятиме формуванню цілісної та ефективної політики на засадах збереження і реалізації молодіжного потенціалу, забезпечення економічного благополуччя молодих сімей, розширеного відтворення та послаблення демографічної кризи; покращення якості трудового потенціалу, подолання макроструктурних дивергенцій регіональних ринків праці, зниження соціальної напруги у суспільстві.

Механізми реалізації молодіжної політики можна представити відповідними інструментами у межах п'яти стратегічних пріоритетів:

(1) Інструменти покращення якості особистого життя молоді. Державна молодіжна політика України має бути спрямована на підвищення якості життя молоді, покращення **здоров'я, благополуччя та добробуту**, інтелектуальний та духовний розвиток, патріотичне виховання молоді, покращення соціального та культурного середовища молоді, заохочення її до волонтерства й громадянської активності молодих людей. Запропоновані механізми державної молодіжної політики спрямовані на підвищення якості життя молоді через ініціативи, спрямовані на покращення здоров'я, благополуччя та розвиток особистості, боротьбу з бідністю та покращення доступу до медичної допомоги.

(2) Інструменти покращення якості сімейного життя молоді. Дієвими інструментами **підвищення загального добробуту, зростання якості життя української молоді та** заохочення повернення її в Україну є покращення умов сімейного життя, сприяння економічній самодостатності сімей та надання комплексної підтримки сім'ям з дітьми. Головні ініціативи повинні бути зосереджені на покращенні економічної стабільності сімей, сприянні балансу між батьківством і професійним життям, адаптації системи охорони здоров'я для кращого задоволення потреб матері і дитини, фінансовій допомозі сім'ям з дітьми до досягнення ними повноліття, комплексному підході до сімейного добробуту. Широкомасштабну підтримку молодих сімей необхідно спрямувати на покращення доступу до соціальних послуг, приділяючи особливу увагу зменшенню бідності та соціальної ізоляції молоді у світлі демографічних проблем шляхом створення надійної системи соціальних послуг та забезпечення кращих умов життя для сімей з низькими доходами. Це потребує розробки і реалізації комплексної політики підтримки сімей, забезпечення їх благополуччя, усиновлення тощо.

Ціллю молодіжної сімейної політики для збереження людського капіталу для післявоєнного відновлення України також має стати підвищення народжуваності та забезпечення надійної підтримки сімей, шляхом імплементації низки **механізмів соціальної та сімейної політики**. Налаштованість на захист прав сім'ї та дитини, підтримка батьків у збалансуванні професійної діяльності та догляду за дітьми, а також захист та підтримка сімей з дітьми, особливо тих, які стикаються з фінансовими та соціальними проблемами, сприятиме підвищенню добробуту та якості сімейного життя, економічній самодостатності сімей з дітьми, дотриманню

балансу між батьківством і професійним життям та матиме вирішальне значення для підвищення народжуваності, зменшенню бідності і соціальної ізоляції молодих сімей.

(3) Інструменти покращення якості трудового життя молоді. Державна молодіжна політика спрямована на покращення якості трудового життя української молоді має реалізувати такі головні цілі **освітньо-наукової політики та політики зайнятості**: по-перше, створення комплексної системи працевлаштування, яка б відповідала кваліфікаціям і заохочувала роботодавців наймати та навчати молодих людей; по-друге, формування ефективної системи підготовки кадрів, сприяння інтеграції молоді на ринок праці, посилення трудової мобільності і реалізація професійних навичок; по-третє, фінансова допомога молоді – підприємцям та виховання культури підприємництва серед молоді.

(4) Інструменти покращення якості суспільного життя молоді. Низький рівень залучення української молоді до представницької демократії та членства у традиційних політичних організаціях, таких як політичні партії та профспілки, актуалізує важливість залучення молоді до побудови інклюзивного суспільства через різні стратегії та резолюції, включаючи Європейську Стратегію молодіжного сектору до 2030 року та Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Ключова увага повинна бути зосереджена на **механізмах покращення якості суспільного життя української молоді через інклюзивну політику**, спрямовану на просування демократії, повоєнну відбудову українського суспільства та приведення молодіжної політики у відповідність до європейських стандартів.

(5) Інструменти удосконалення середовища проживання молоді. З метою реалізації цієї стратегічної цілі важливо запровадити ефективні **заходи екологічної та економічної політики** підтримки молодих громадян та стимулювання повернення їх в Україну. Заходи молодіжної політики повинні бути зосереджені на підтримці молодих сімей з житлом, інтеграції переміщеної молоді в громадах. Метою молодіжної політики також є створення суспільства, де молоді люди є екологічно свідомими, освіченими та мають можливість покращити своє повсякдення життя і середовище існування. Такі ініціативи, перш за все, спрямовані на посилення міжнародного співробітництва молоді в ухваленні екологічних рішень, наголошуючи на важливості її поглядів у формуванні сталої політики та ініціативи для створення інклюзивного майбутнього, забезпечення доступу до сталої інфраструктури та заохочення досліджень та інновацій в екологічно чистих технологіях.

Механізми державної молодіжної політики повинні передбачати реалізацію стратегій провідної участі держави та залучення інститутів громадянського суспільства, керуючись національними нормативно-правовими України, ЄС, ООН та Ради Європи і включати інституційні, політико-правові, організаційні та фінансові складові.

Інституційні механізми реалізації національної молодіжної політики включають:

у сфері якості особистого життя молоді:

- створення Центрів денного догляду, Молодіжних клубів, Центрів розвитку та активізації молоді у громадах, які пов'язані зі соціальною роботою для молоді з неблагополучних сімей. Мета молодіжної роботи передбачає просвітницьку діяльність, а також добровільну освітню діяльність у різних сферах, таких як соціальний захист, культура та реабілітація, і, насамперед, орієнтована на маргіналізовану молодь;

- підтримку молодіжних організацій шляхом створення Національного інституту свободи, Центру розвитку громадянського суспільства та Громадянського Фонду ініціатив, які мають на меті посилити залучення молоді до суспільного життя через три напрями підтримки: створення молодіжних рад, залучення громадськості та організаційна компетентність, співпраця з різними організаціями громадянського суспільства, скаутськими організаціями та посилення впливу скаутингу в громадах. В межах ініціативи «Скаути за цілі сталого розвитку» залучити скаутський молодіжний рух до внеску в глобальні цілі сталого розвитку та започаткувати Урядову програму розвитку скаутингу до 2030 року;

- створення механізмів міжгалузевої співпраці комітетів і політичних груп через утворення консультативних органів – Групи молодіжної політики, Ради діалогу з молодим поколінням та Комітету громадських інтересів, до яких залучатимуться різні зацікавлені сторони, представники влади, але велику частку складимуть представники молодіжних організацій. Окрім того, слід інституціалізувати Уповноваженого з молодіжної політики для покращення міжвідомчої координації та сприяння залученню молоді до суспільного життя;

- заохочення громадянської активності молоді та формування скоординованої інформаційної системи веб-сайтів та центрів соціальних послуг. Для цього створити Центри соціальної підтримки молоді, які співпрацюватимуть з волонтерськими інформаційними центрами, зокрема Eurodesk, щодо поширення європейських ініціатив для молоді в регіонах;

- створення Інклюзивних молодіжних центрів задля моніторингу якості послуг і задоволення потреб різних груп молоді, особливо в сільській місцевості, збільшення фінансування молодіжних працівників та розвиток їх навичок;

- створення Комітету з питань діалогу з молоддю для контролю взаємодії уряду з неурядовим сектором і реалізації завдань активізації участі молодіжних організацій у Європейському корпусі солідарності та їх співпраці з міжнародними інституціями; розвиток волонтерства та координації молодіжного діалогу з Уповноваженим з питань молодіжної політики Україні;

- створення Асоціацій сприяння волонтерству, які зосереджені на розширенні дії програм транскордонної мобільності та гуманітарній допомозі на засадах фінансування програми «Українська волонтерська допомога», яка підтримує українських волонтерів, що працюють з переміщеною молоддю;

- створення Ради громадського здоров'я та розробку проекту Національної програми охорони здоров'я на 2025-2030 роки, задля забезпечення спільної ролі центральних органів влади, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій у підтримці здоров'я молоді;

- поширення знань про здорове харчування та покращення здоров'я української молоді через *створення Національного центру харчової освіти та Онлайн-консультаційної служби з питань харчування*. Ця ініціатива особливо зосереджена на заохоченні молоді до здорового способу життя та безпеки споживання, покращенні загального здоров'я;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- *створення при Міністерстві освіти і науки України Студентського парламенту України та передбачення у Законі України «Про освіту» переліку ключових його завдань, а саме: організацію тренінгів та семінарів для покращення кваліфікації студентів; підтримку студентських проєктів, міжнародний обмін студентами та участь в міжнародній студентській мобільності;*

- *заснування Інституту освітніх досліджень для підготовки та реалізації міждисциплінарних досліджень щодо розвитку й ефективізації системи освіти в Україні;*

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- *створення інституту Урядового уповноваженого з питань молодіжної політики з метою сприяння співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими організаціями для активізації залучення молоді до суспільного життя, сприяння діалогу щодо моніторингу діяльності молодіжних установ в Україні, модернізації стратегічних документів молодіжної політики, у тому числі за принципами Європейського молодіжного парламенту;*

- *створення Керівного комітету у справах молоді до якого увійдуть представники міністерств, відповідальні з питань молоді, який матиме на меті посилення міжвідомчої співпраці у сфері молодіжної політики, сприяння обміну передовим досвідом у відповідності до принципів програми Ради Європи «Молодь за демократію», а також консультування з питань доступу молоді до прав, соціальної інтеграції та участі у суспільному житті із дотриманням стандартів європейської молодіжної політики;*

- *створення Спільної молодіжної ради, яка об'єднає Керівний комітет у справах молоді та Консультативну раду у справах молоді і виступатиме найвищим органом ухвалення рішень у молодіжному секторі, залучаючи як урядових, так і неурядових партнерів та відповідатиме за встановлення пріоритетів, цілей та управління бюджетами для реалізації молодіжних ініціатив і забезпечує ефективне виконання молодіжної політики у відповідності до принципів діяльності Ради Європи;*

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- *створення Молодіжної кліматичної ради як незалежного консультативного органу за участю представників молодіжних організацій. Рада має на меті збирати інформацію від молоді з усіх регіонів України та ухвалювати конкретні політичні рішення, які впливатимуть на формування кліматичної політики. Окрім того, важливо ініціювати створення місцевих молодіжних кліматичних рад у регіонах, щоб забезпечити залучення молоді до роботи на всіх рівнях та продемонструвати, що молоді люди не лише інноваційні, але й здатні формувати ефективну державну екологічну політику,*

сприяти поінформованості суспільства про клімат та реалізувати амбітні кліматичні ініціативи.

Політико-правові механізми реалізації молодіжної політики в Україні передбачають наступні інструменти:

у сфері якості особистого життя молоді:

- розробку Програми запобігання депресії в Україні до 2030 року, а також Дорожньої карти реформування системи охорони психічного здоров'я дітей та молоді, заходи якої спрямовані на створення комплексної системи підтримки маленьких пацієнтів та їхніх сімей та зменшення навантаження на психіатричні відділення. З метою реалізації цієї ініціативи необхідно запровадити інститут Уповноваженого з нагляду за розвитком і реформою психіатричної допомоги для цієї демографічної групи;

- вирішення проблем здоров'я та добробуту нації, шляхом ухвалення законів України «Про спорт», «Про запобігання зловживанню наркотиками» та «Про виховання тверезості та боротьбу з алкоголізмом», які посилять зобов'язання органів місцевого самоврядування та муніципалітетів у впровадження освітніх та оздоровчих заходів для дітей та молоді. Окрім того, важливою умовою ефективної молодіжної політики у напрямі попередження ризиків наркозалежності та ефективної боротьби з наркоманією є створення Національного управління з профілактики наркоманії та регіональних Центрів профілактики наркоманії та налагодження їх спільної діяльності;

- ухвалення і реалізацію Урядової програми молодіжного спорту на період 2025-2030 років з метою популяризації та підтримки фізичної активності серед молоді, яка буде зосереджена на популяризації спорту серед молоді та орієнтована на розвиток молодих талантів у спорті;

- розробку і реалізацію Національної програми подолання бідності та соціальної ізоляції до 2030 року, у якій передбачити заходи з покращення доступу до послуг медичних закладів у різних сферах медичної допомоги, лікування і покращення здоров'я молодих людей;

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- ухвалення та запровадження Стандартів захисту неповнолітніх, спрямованих на вдосконалення системи соціального захисту та підвищення відповідальності організацій, які працюють з дітьми, що стане кроком до формування безпечного середовища для розвитку дітей та підтримки стандартів захисту даних. Стандарти повинні включати нові процедури обробки персональних даних, які відповідають національному законодавству та нормам ЄС;

- ухвалення Закону України «Про підтримку активного батька», положення якого будуть спрямовані на підтримку батьків у збалансуванні професійної діяльності та догляду за дітьми і передбачатимуть різні типи пільг, щоб полегшити повернення батьків до роботи після пологів, гарантуючи, що кожна маленька дитина отримує якісний догляд, а їхні батьки підтримку в їхніх професійних починаннях. Цей закон повинен узгоджуватися з Національним планом відновлення та стійкості, спрямованим на підтримку

батьків на ринку праці шляхом розширення доступу до високоякісного догляду за дітьми віком до 3 років;

- розробку і реалізацію Національної програми зниження бідності та соціального відчуження сімей, яка передбачає залучення різних сторін, зокрема представників громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування до вирішення проблем зростання дитячої бідності та підтримки малозабезпечених сімей;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- розробку і реалізацію Національного плану зайнятості молоді, який надаватиме перевагу зайнятості жінок. План повинен відповідати європейським цілям, спрямованим на досягнення зайнятості молоді на рівні 78% і скорочення кількості молодих некваліфікованих працівників до рівня менше 9%, а також бути зосередженим на ініціативах з розвитку навичок молодих людей для підтримки цих цілей;

- розробку і реалізацію Стратегії навчання впродовж життя, що спрямована на збільшення участі молоді у безперервному навчанні та розширенні освітніх можливостей. Стратегія, повинна бути розроблена у відповідності до вимог Європейського Союзу на період до 2030 року та мати на меті адаптацію системи освіти та навчання до принципів навчання впродовж життя, розширення можливостей навчання за межами формального навчального середовища, розвиток навичок і здібностей протягом життя, а також розробку, використання та просування інструментів, що сприяють розбудові системи навчання впродовж життя;

- розробку і реалізацію проєкту Закону України «Про інтегровану систему кваліфікацій», що сприятиме сертифікації та визнанню результатів неформального навчання молоді у відповідності до рекомендацій Європейської ради та Національної рамки кваліфікацій, і має на меті підвищення прозорості системи освіти, визнання компетенцій, отриманих поза формальною освітою, забезпечуючи тим самим кращі можливості працевлаштування молодих людей;

- впровадження Стратегії відповідального розвитку до 2030 року зі заходами розвитку мобільності, інтернаціоналізації та започаткування наукових досліджень у дошкільній, шкільній або вищій освіті як ключової мети професійного розвитку, а також створення Національного агентства академічних обмінів зі завданнями інтернаціоналізації української вищої освіти та досліджень. За зразком подібних структур у Німеччині, Нідерландах, Польщі та Франції Агентство має зосереджуватися на реалізації програм підтримки мобільності студентів і співробітників, заохочення українських молодих дослідників повертатися на батьківщину;

- розширення інструментів підвищення мобільності, включаючи Європейську рамку кваліфікацій (EQF), яка допомагає описувати та порівнювати міжнародні кваліфікації, отримані впродовж життя. Крім того, такі кредитні системи, як Європейська система трансферу та накопичення кредитів (ECTS) і Європейська система кредитів для професійної освіти та навчання (ECVET), сприяють накопиченню, передачі та визнанню результатів навчання в різних закладах освіти.

Відповідно до Молодіжної стратегії Європейського Союзу, для того, щоб забезпечити молодь найкращою освітою та полегшити її вихід на ринок праці, потрібні відповідні законодавчі заходи, які мають базуватися на реформах, що стосуються життя молоді. Ключовими у даному контексті мають стати механізми збереження інтелектуального та кадрового потенціалу, забезпечення ефективного розподілу національних і європейських фондів розвитку навичок як на національному, так і на регіональному рівнях шляхом запровадження таких стратегічних інструментів молодіжної політики, як:

(1) розробка і реалізація Державної стратегії збереження інтелектуально-кадрового потенціалу молоді на 2025-2035 роки, яка має на меті підтримку молодіжних ініціатив, що сприяють інтелектуальному самовдосконаленню, творчому розвитку та змістовному дозвіллю, набуттю молодими людьми знань, навичок та інших компетентностей поза системою освіти, розвитку неформальної освіти, самореалізації, професійного і кар'єрного зростання та отримання практичних навичок стажування;

(2) розробка і реалізація Інтегрованої Стратегії навичок до 2035 року з особливим акцентом на навчанні впродовж життя, реалізація положень якої сприятиме досягненню шести ключових пріоритетів покращення якості трудового життя молоді: підвищення кваліфікації, сприяння культурі безперервного навчання, розширення участі роботодавців у розвитку навичок, створення ефективних систем діагностики навичок спілкування, сприяння безперервній освіті та забезпечення справедливого доступу до можливостей розвитку навичок;

(3) розробка і реалізація Концепції відповідності освітніх компетенцій до вимог працедавців, яка б мала на меті адаптувати систему освіти до ринку праці, створити скоординовану систему дуальної освіти, вирішити проблеми недостатньої кваліфікації і невідповідності компетенцій робочої сили займаній посаді або виконуваній роботі, одночасно мотивуючи здобувачів розвиватися та вдосконалювати свої професійні навички;

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- розробку дорожньої карти щодо поширення Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2016)7 спрямованої на розширення доступу молоді до прав і соціальних послуг, а також зусиль щодо підтримки права молоді на інформацію через розвиток джерел знань та ініціативи з медіаграмотності;

- створення Українського порядку денного молодіжної роботи, спрямованого на підвищення якості та інноваційності молодіжної роботи шляхом інтеграції представників молоді, молодіжних організацій, працівників і дослідників у європейський молодіжний простір. Порядок наголошує на важливості співпраці з Радою Європи для дотримання прав молодих людей, розвиток молодіжної роботи на різних рівнях через розробку політики, навчання молодіжних працівників, створення правової бази та забезпечення відповідального розподілу фінансових ресурсів;

у сфері покращення якості середовища проживання молоді:

- посилення міжнародного співробітництва Молодіжної кліматичної ради України та Глобальної молодіжної мережі з питань біорізноманіття

щодо розвитку волонтерських можливостей в екологічному секторі. Молодь є ключовим суб'єктом у боротьбі зі зміною клімату, пропонуючи унікальні перспективи та інноваційні рішення забезпечення екологічної стійкості для майбутніх поколінь. Молодіжна співпраця між країнами має важливе значення для обміну знаннями та просування єдиних екологічних практик у захисті навколишнього середовища;

- розширення можливостей молодих людей як агентів змін шляхом адаптації екологічної освіти, сприяючи обізнаності про найкращі практики впливу на навколишнє середовище. Започаткування програми навчання *Sustainable Intelligence Programme* та запуск платформи онлайн-ресурсів, а також посилення співпраці неурядових організацій територіальних громад з міжнародними партнерами *EcoRise* мотивує студентів і викладачів до вироблення екологічних ініціатив, виховуючи майбутніх кліматичних лідерів через освіту та залучення громад;

- розробку і реалізацію довгострокової житлової стратегії України до 2050 року, яка передбачає довгострокове планування житла для молоді, з метою будівництва швидких, естетичних та екологічних будинків, а також ухвалення проекту Закону України «Про основні засади житлової політики до 2040 року», що включатиме перегляд планування та впровадження стандартів відновлення житлово-комунальної інфраструктури, отримання дозволів на будівництво, розширення дозвільних прав на забудову для молодих сімей.

До організаційних механізмів реалізації молодіжної політики України необхідно включити такі інструменти:

у сфері якості особистого життя молоді:

- розширення професійних компетенцій та завдань працівників, які працюють з молоддю (молодіжних працівників) і включали б не лише діагностику потреб молоді, але й встановлення зв'язків із молоддю з групи ризику та надання їй достовірної інформації про ресурси підтримки. Важливою є співпраця зі школами та місцевими громадами в межах реалізації заходів молодіжної політики, проведення тренінгів для педагогів і соціальних працівників, обміну досвідом для підтримки соціально ізольованої молоді;

- запровадження нової моделі психіатричної допомоги неповнолітнім, постраждалим від війни, яка встановлює трирівневу систему психо-соціальної допомоги за трьома рівнями: (1) місцеві центри психолого-психіатричної допомоги, які слід створити в громадах, де немає лікарів, з можливістю доступу до психологів і терапевтів без направлення лікаря; (2) місцеві центри психіатричної допомоги з залученням психіатрів, які надають денний догляд; (3) центри екстреної психіатричної допомоги;

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- активізацію процесів реінтеграції дітей у прийомних сім'ях шляхом запровадження соціальних кампаній з популяризації сімейного піклування, розвитку послуг для сімей, які виховують прийомних дітей, проведення просвітницьких заходів щодо підвищення іміджу сімейного піклування і професійної підготовки прийомних батьків;

- надання якісної допомоги молодим сім'ям з дітьми до 3 років шляхом підвищення їх доступності до соціальної інфраструктури. Ключові ініціативи повинні передбачати створення та функціонування ясел і дитячих клубів, зокрема для дітей з обмеженими можливостями і особливими потребами, а також покращити обслуговування дітей у сільській місцевості, будівництво дитячих садків та модернізацію відповідної інфраструктури;

- розробку та впровадження ініціатив «Житло для молоді», «Житло плюс», програми підтримки молодих сімей «Стартова квартира» та «Перша квартира», для започаткування субсидій для тих, хто вперше купує житло, і спеціального накопичувального рахунку на купівлю житла, орієнтований на осіб віком до 45 років;

- започаткування програми «Сімейне робоче місце» для сприяння створенню робочих місць, сприятливих для сім'ї. Програма заохочує впровадження орієнтованих на сім'ю ініціатив і послуг, зокрема: облаштування ігрової кімнати, оплачуваної відпустки під час дитячих канікул, організацію відпочинкових таборів, фінансову підтримку сімейного відпочинку, які показали успішну практику як у бізнесі, так і в громадському секторі. У програмі можуть брати участь малі, середні та великі підприємства, а також бюджетні установи;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- продовження позитивних практик академічного обміну у межах Програми Erasmus+, яка пропонує різні можливості мобільності для здобувачів освіти (навчальну мобільність, стратегічні партнерства та проекти розвитку потенціалу у сфері вищої освіти), включаючи короткотермінові обміни тривалістю від 5 днів до 2 місяців та довгострокову мобільність, яка триває від 2 до 12 місяців. Окрім того, учні закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) можуть проходити стажування за кордоном від 2 тижнів до 12 місяців, що фінансується Європейським соціальним фондом, брати участь у програмах мобільності для учнів ЗПТО та викладачів, які пройшли оцінювання, але не мають фінансування;

- розробку і реалізацію програм сприяння соціальній згуртованості та рівним можливостям доступу до системи освіти учнів з особливими потребами з метою надання їм можливості навчатися за тією самою навчальною програмою, що й їхні однолітки;

- розробку та затвердження Міністерством освіти і науки України нової базової навчальної програми, яка зосереджена на сприянні інноваціям через формальну освіту, неформальне навчання та медіаграмотність, розвиток основних компетентностей у початковій та середній освіті. Цей підхід має на меті підготувати студентів до майбутніх викликів і можливостей, критичного мислення та всебічного розуміння світу, наголошуючи на ефективній комунікації, застосуванні математики, аналізі інформації, творчому розв'язанні проблем і командній роботі.

- створення Міжнародної програми оцінювання студентів для стеження за освітньою і професійною долею випускників та виступу «інтегрованою системою кваліфікацій»;

- розробку та реалізацію Програми підтримки молодих лідерів, яка буде спрямована на створення сучасної публічної допомоги молодим, амбітним та творчим особам шляхом проходження стажувань у державних установах для молоді старше 16 років;

- створення освітніх ініціатив молодіжних рад у громадах у межах співпраці регіонального офісу «U-LEAD з Європою» у партнерстві з регіональним Департаментом освіти і науки, які б мали на меті реформи громадської освітньої політики, протидії безробіттю, активізації місцевого ринку праці та підтримку молодих людей з обмеженими можливостями;

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- посилення участі молоді у представницькій демократії в якості кандидатів на виборах, а також як політичних представників шляхом створення консультативно-дорадчих органів представництва, зокрема Молодіжного парламенту при ВРУ, до якого увійдуть представники державних установ і молодіжних організацій, що представляють різні регіони України. Політична система України не передбачає представництва молоді у Верховній Раді України, незважаючи на існуючі законодавчі можливості для діалогу між молоддю та політиками розширення можливостей молоді в ухваленні рішень. Молодіжний парламент (приклад Польщі) – це не окремо створена установа, а освітній проєкт, до складу якого включені старшокласники терміном на один рік. Парламент стане форумом для розгляду важливих для молоді питань, ухвалення рішень для органів влади;

- створення Молодіжного діалогу з метою посилення залучення молоді та осіб, які ухвалюють рішення до реалізації Молодіжної стратегії ЄС в Україні. Молодіжний діалог ЄС – це платформа для співпраці, яка залучає молодих людей, молодіжні організації, політиків, осіб, які ухвалюють рішення до дискусій щодо покращення якості життя молоді та посилення їх громадської активності. Молодіжний діалог України має на меті сприяти розвитку української та європейської співпраці в молодіжному секторі та актуалізує важливість участі молоді у формуванні суспільної інклюзивної політики, спрямованої на залучення молодих людей в Україні до європейської демократії, просування гендерної рівності і відчуття приналежності до України;

- створення спеціальних автономних, безпечних і доступних молодіжних просторів, як фізичних, так і віртуальних в усіх секторах суспільства, надання можливості молоді впливати на процеси ухвалення рішень, сприяння участі молоді у виборах;

- проведення офіційних консультацій муніципальних молодіжних рад із залученням Комітету з питань молоді і спорту, Національної молодіжної ради України, Молодіжного та Студентського парламентів, які повинні проводитися на центральному та регіональному рівнях. Хоча регіональні консультації не мають формальної структури молодіжні організації можуть брати участь у публічних консультаціях, висловлювати свої думки щодо формування політики та покращення умов для молоді в освіті і наукових дослідженнях, сприяти волонтерству та інформаційним заходам щодо підтримки демократичних прав і скерування молоді до активного суспільного життя;

- сприяння міжкультурному діалогу серед молоді через створення віртуального молодіжного середовища, як альтернативної політичної комунікації та масштабування інформаційної кампанії про демократичні права молоді, які сприятимуть залученню молоді до виборів;

- посилення електронної участі, яка сприятиме попередженню електронного відчуження серед молоді з сільської місцевості чи соціально незахищених верств населення та вдосконалення методів комунікації державних установ для налагодження зв'язку з молодими поколіннями. Важливо також активізувати участь неурядових організацій, які працюють над забезпеченням безкоштовного онлайн-доступу громадян до інформації, особливо орієнтуючись на вразливі групи та внутрішньо переміщеної молоді.

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- надання можливостей місцевим інституціям і неурядовим організаціям визначати можливості для створення зелених проєктів і політики, використовуючи фінансування з європейських, національних і міжнародних джерел та розширення можливостей молодих людей стати агентами змін для екологічного та сталого розвитку шляхом впливу на навколишнє середовище в політичних та особистісних рішеннях;

- поширення практики Скаутингу з метою сприяння політиці сталого розвитку у місцевих громадах, залучення скаутів України до глобального зовнішнього світу для досягнення ЦСР, а також участь у глобальній молодіжній спільноті *Earth Tribe*, яка об'єднує молодих людей за екологічну активність та вирішення проблем зміни клімату.

Ключовими інструментами **фінансових механізмів національної молодіжної** політики мають бути:

у сфері якості особистого життя молоді:

- заснування Фонду розвитку фізичної культури та Фонду спортивної діяльності школярів, задля ефективної підтримки і контролю молодіжного спорту та виховання здорового способу життя молодих людей та спрямованих на фінансування ініціатив спортивних клубів та громадських організацій, які сприяють розвитку фізичної культури і спорту молоді;

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- запровадження ініціатив та програм фінансової допомоги і підтримки сімей, зокрема, програми «Добрий старт», яка передбачатиме одноразову допомогу студентам на початку навчального року, ініціативи «Малюк+», яка буде спрямована на покращення закладів догляду за дітьми до 3 років (ясел та дитячих садків), програми «За життя», яка сприятиме підтримці вагітних жінок та сімей з дітьми з інвалідністю;

- створення універсальної системи фінансової підтримки сім'ї, яка складатиметься з таких трьох видів допомог: (1) допомоги, яка надається одному з батьків, або законному чи фактичному опікуну дитини віком до 18 років, або до 21 року, якщо вона навчається в школі, і до 24 років, якщо дитина має інвалідність і продовжує навчатися; (2) додаткової надбавки на підтримку сім'ї, наприклад, на освіту та реабілітацію дитини-інваліда, для сімей з кількома дітьми; (3) одноразової допомоги при народженні дитини та

батьківської допомоги, яка може тривати 52 тижні або більше за певних юридичних обставин;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- *реалізація ініціативи Міністерства соціальної політики спільно з Міністерством освіти і науки України про надання гарантій для молоді щодо збереження першого робочого місця.* Це дає можливість студентам випускових курсів, випускникам загальноосвітніх закладів освіти, а також зареєстрованій безробітній молоді подавати заявки на позики з низькими відсотками, щоб розпочати свій бізнес чи волонтерську діяльність;

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- *започаткування створення програми Урядового молодіжного фонду на 2025-2035 роки для забезпечення цільового фінансування за трьома основними напрямками:* активізація молоді у місцевому самоврядуванні шляхом створення молодіжних рад та сприяння студентському самоврядуванню, заохочення залучення молодіжних організацій до громадського життя та посилення компетенції молодіжних організацій;

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- *сприяння дослідженням та інноваціям у сфері стійких технологій і створення екологічно чистої інфраструктури шляхом координації та відстоювання стійкого, низьковуглецевого майбутнього.* Щоб посилити ці ініціативи, за участю консультативно-дорадчих органів необхідно створити інклюзивні платформи формування молодіжних рухів, як, наприклад, «*Fridays for the Future*» та надати їм суттєву підтримку – фінансові ресурси та наставництво – розширюючи можливості ухвалення молоддю рішень щодо екологічних змін. Триваюча криза доступності житла негативно вплинула на рівень життя та соціальну інтеграцію молодих людей в Україні. Відповідно, до механізмів молодіжної житлової політики слід віднести:

- *розробка та реалізація концепції соціального молодіжного житла, реконструкцію та покращення енергоефективності житла за участю Молодіжного парламенту (Молодіжної ради) та місцевих бізнес-партнерів.* Ініціатива спрямована на створення інклюзивної моделі житла, зосередивши увагу на процесах громади та інклюзивності для різних груп молоді.

В цілому, механізми державної молодіжної політики повинні бути спрямовані на розширення можливостей працевлаштування через різноманітні ініціативи, на підтримку малого та середнього бізнесу та сприяння молодіжному підприємництву і включати надання грантів, здобуття практичного досвіду через програми стажування у співпраці з бізнесом. Брак можливостей роботи викликає серйозне занепокоєння у молоді, особливо через наслідки війни, звільнення і вимушені переїзди. Такі ініціативи, як оплачувані стажування, менторські програми та молодіжні бізнес-інкубатори, залучення молоді до ухвалення рішень щодо розвитку ринку праці, системи підготовки кадрів і зайнятості та покращить перспективи самореалізації та працевлаштування молодих людей. Важливо, щоб пріоритетом молодіжної освітньої політики в Україні на 2024-2030 роки стало сприяння всебічному розвитку молоді, посилення міжурядового співробітництва, заохочення до активної участі в суспільному житті, розширення можливостей

молодих лідерів через освітні програми і впровадження інноваційних технологій навчання, підвищення кваліфікації та забезпечення рівного доступу молодих людей до якісної освіти.

Визнаючи молодь життєво важливою складовою державної політики, на регіональному та місцевому рівнях необхідно застосовувати зусилля для залучення її до процесів ухвалення рішень, визнанню очолюваних молоддю демократичних організацій і рад, створенню можливостей для зібрань, об'єднань і вільного вираження поглядів молодих людей, включно з електронною участю як допоміжним інструментом, забезпеченню реалізації виборчих прав молодих людей та висуванню їх кандидатур на виборах, розширенню досвіду молодіжних організацій, сприянню інтеграції маргіналізованої молоді та розширенню міжкультурної компетентності молоді для розбудови мирного суспільства, заснованого на різноманітті та взаєморозумінні.

Наразі не існує комплексної національної стратегії, спрямованої на активізацію участі молоді в політичному та громадському житті, а участь української молоді в існуючих політичних організаціях залишилася низькою. Запропоновані механізми посилення участі молоді у представницькій демократії, зокрема інституціалізація Молодіжної кліматичної ради, а також створення Урядового уповноваженого з питань молодіжної політики, Спільної молодіжної ради, розширення доступу молоді до прав будуть сприяти громадянській активності та соціальній інтеграції молоді, імплементації європейських стандартів у молодіжну політику, що, зрештою, покращить якість суспільного життя молодих людей та матиме позитивний вплив на їх повернення в Україну.

ВИСНОВКИ

Сучасні новітні детермінанти посилення міграційних аспірацій української молоді набували свого стійкого усталення ще на довоєнному етапі, а в умовах спершу воєнних дій на Донбасі, надалі – повномасштабної війни в Україні лише активувалися, причому зміцнився вплив чинників виштовхування населення і безпосередньо молоді за кордон.

Результати опитування студентської молоді в Україні дали підстави для таких висновків: молодь має досвід політичної діяльності, приймає участь у молодіжних рухах, є волонтерами; міжнародні програми обміну для студентів і їхнього працевлаштування за кордоном є інструментами формування «соціального мосту» для подальшого їхнього перебування у країні призначення; міграційні рефлексії студентської молоді стосуються постійного місця проживання за кордоном і офіційного працевлаштування після завершення навчання, частина з них вже здійснили певну підготовку щодо реалізації міграційних намірів (дізнавались про умови працевлаштування, одержання дозволу на постійне місце проживання тощо); більше третини студентів з позитивними міграційними аспіраціями мають наміри працювати за кордоном не за фахом з мінімальною заробітною платою; міграція молоді має соціально-економічні причини (високий рівень безробіття, низькі стандарти життя та ін.); негативні міграційні наміри характерні для осіб з активною життєвою позицією і досвідом громадсько-політичної діяльності; своє майбутнє за кордоном бачить десята частина опитаних студентів, кожний третій планує залишитися в Україні за умови покращення соціально-економічної ситуації; чинниками стримування студентської молоді від міграції є висока якість життя і рівень оплати праці в Україні, можливості професійного росту та самореалізації, сприятливі умови створення і ведення бізнесу; основними детермінантами забезпечення рееміграції молоді є безпека, соціальна рівність і справедливість, якісна судова система, високий економічний рівень життя з гідною оплатою праці.

Результати опитування української молоді за кордоном дали підстави для наступних висновків: високий рівень громадської активності молодих людей на Батьківщині слугує вагомим чинником стримування їх міграційних аспірацій та налаштованості до подальшого повернення в Україну й проживання тут; молоді люди переконані в перспективах повоєнного розвитку України, високій якості їх трудового потенціалу та потенційної участі у процесах відновлення країни; тривожним сигналом є низькі очікування української молоді за кордоном в частині того, що після перемоги в нашій країні буде створено належні умови для реалізації людського потенціалу молоді, що критично негативно, а провідними чинниками цього слугують дефіцит високооплачуваних робочих місць та низький рівень життя; значною завадою на шляху до повернення і реалізації свого потенціалу на теренах Батьківщини є вищий рівень доходів у порівнянні з тим, що був до міграції; попри зростання доходів та покращення можливостей для заощаджень українська молодь, яка перебуває за кордоном, не характеризується як високо інвестиційно активна; перебування молоді за

кордоном призводить до погіршення психологічно-емоційного стану та навіть здоров'я; достатньо високим є рівень аспірацій української молоді аби залишитися за кордоном на довший часовий період з причин суто суб'єктивного (реальне бажання продовжити своє життя в економічно розвинених та соціально захищених країнах Європи) та об'єктивного (соціальна і економічна нестабільність, обумовлена негативними наслідками повномасштабної війни) характеру; ключовими змінами в Україні (після завершення війни), які б сприяли ухваленню рішення відносно повернення на Батьківщину, є гарні умови праці та зайнятості, відсутність заборон та сприяння в професійній і міжнародній мобільності, гарні можливості відносно відкриття власної справи та значно кращі умови у забезпеченості житлом.

Результати опитування міграційно налаштованої молоді в Україні дали підстави для наступних висновків: ситуація, яка склалася в Україні, призводить до «виштовхування» нашої молоді за кордон, однак більшість молодих осіб ще не здійснювали підготовки для реалізації власних міграційних намірів; провідними чинниками, які змушують мігрувати за кордон, є довготривала війна та пов'язана з нею невизначеність, високий рівень корупції і недовіри до влади та відсутність соціально-економічної стабільності і впевненості у власному майбутньому; за покращення ситуації та по завершенні війни й здобутті позитивних результатів на етапі повоєнної відбудови національної економіки України, є перспективи очікувати про збереження біля 62 % вітчизняної молоді навіть з високими міграційними аспіраціями; попри припинення війни, найбільш значимими факторами збереження молоді і людського потенціалу в Україні залишаються покращення стандартів життя, стабілізація соціально-економічної ситуації, підвищення рівня оплати праці, професійне зростання, розвиток кар'єри та можливостей для самореалізації молоді; провідними чинниками-мотиваторами ухвалення молоддю рішення про міграцію за кордон є істотно кращий рівень життя з акцентом на значно більших доходах, гідні умови праці та високий рівень її оплати, всі інші чинники достатньо тісно корелюють з тими проблемами, які українська молодь вважає каталізаторами під час ухвалення рішень щодо свого подальшого проживання в Україні; з-поміж нематеріальних мотивів міграції – страх за власне життя в середовищі повномасштабної війни, а також наміри здобути досвід і нові знання, бажання кардинально змінити власне життя та довіра до нової системи влади й державного управління, яка прозоріша й ефективніша, ніж в Україні; українська молодь розраховує на власну активну участь у суспільних процесах, а, відтак, на проактивну асиміляцію у приймаючих країнах та соціумах, що є непрямим свідченням стійкого ствердно усвідомленого бажання покинути Україну.

На основі авторської методології оцінювання потенціалу соціально-економічного відновлення України з використанням *Big Data*, яка ґрунтується на моделі економічного зростання (чотири фактори-ресурси – капітал, праця, інновації, підприємництво), виявлено комплементарний вплив за вектором «міграційні втрати молоді → ресурсний потенціал (фінансовий, виробничий, демографічний, трудовий, інтелектуально-інноваційний, підприємницький) →

економічне зростання (відновлення) країни/регіонів». Параметри економічного зростання обрано відповідно для кожної ресурсної компоненти (сукупна продуктивність праці – ресурс «Праця», частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок, % до ВВП – ресурс «Інновації», доходи зведеного бюджету на одну особу – ресурс «Капітал», співвідношення обсягів доходів і вартості активів підприємств – ресурс «Підприємництво»). З огляду на складність розрахунків та обмеженість статистичних даних для побудови емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення України та її регіонів застосовані композиційний (потенціал відновлення – це складна система, декомпозиція якої здійснена на основі взаємодії індикаторів і складових) і рекурсивний (компоненти потенціалу розглядаються як елементи системи з властивостями, що повторюються у часі) методи.

Встановлено, що демографічний і трудовий потенціали України протягом досліджуваного періоду демонстрували висхідну тенденцію, суттєве зменшення спостерігалось у періоди криз (2008 р., 2014 р., 2020 р.), а критичне – у роки війни (2022-2023 рр.). Середньорічні темпи зменшення складових ресурсу «Праця» становили 0,76 в.п. і 0,2 в.п. відповідно, а за 2021-2022 рр. і 2021-2023 рр. послаблення демографічного та трудового потенціалів спостерігалось на рівні 7,9-6,3 в.п. і 4,8-11,4 в.п. відповідно. Значення емпіричного показника ресурсу «Праця» в Україні у період війни зменшилося на 0,103 в.п. (для порівняння, у 2020-2021 рр. спостерігалось збільшення на 0,032 в.п.). Доведено, що зменшення трудового та демографічного потенціалів має прямий динамічний вплив на потенціал соціально-економічного відновлення із часовим лагом 2-3 роки.

Виявлено, що протягом 2005-2021 рр. середньорічний темп нарощення фінансового потенціалу України становив 3,08 в.п., що у 3 рази більше, ніж темп нарощення виробничого потенціалу. Війна негативно вплинула на стійкість фінансового сектору та стала тригером послаблення фінансового потенціалу за умов обмежених фінансових, виробничих та інвестиційних ресурсів. За 2021-2023 рр. зменшення виробничого потенціалу відбулося на рівні 4,7 в.п., а фінансового – на 7,9 в.п. Фінансово-виробничий потенціал має перманентний однорічний вплив на потенціал соціально-економічного відновлення, є базисом забезпечення економічного зростання та екосистейту; ефективне використання інвестиційно-виробничого потенціалу забезпечує стабільність економічних систем, стимулює ділову активність, збільшує привабливість бізнес-середовища.

Апробація авторської методики дозволила ідентифікувати темпи розвитку інноваційного потенціалу України, які протягом досліджуваного періоду були мінімальними (перебували у діапазоні від 0,250 до 0,450) з незначними піками у 2015-2016 рр. (0,661 і 0,685). Середньорічний темп нарощення інноваційного потенціалу протягом 2005-2021 рр. становив 1,25 в.п., а у 2021-2023 рр. темп послаблення – 9,6 в.п. Основними тригерами регресу інноваційного потенціалу країни в період війни стали: критичне зменшення обсягів фінансування інноваційної діяльності промисловими підприємствами, значне скорочення частки витрат на наукові дослідження у ВВП, масштабування інтелектуально-

кадрової еміграції. Нарощення інноваційного потенціалу України дозволить комплементарно збільшити ресурсну спроможність країни до соціально-економічного відновлення, з одного боку, та забезпечення опірності до макроекономічних та фінансово-інвестиційних шоків, з іншого.

Протягом 2005-2023 рр. розвиток ресурсної компоненти «Підприємництво» мав хвилеподібний характер з максимальними значеннями у 2018-2021 рр. (від 0,601 до 0,742). У періоди кризи темпи скорочення підприємницького потенціалу в Україні становили 3,45 в.п. (2008-2009 рр.) і 2,7 в.п. (2014-2015 рр.) і 5,3 в.п. (2021-2023 рр.). Вплив підприємницького капіталу на потенціал соціально-економічного відновлення є динамічним з лагом 2-3 роки. Доведено, що ефективне використання підприємницького потенціалу сприятиме капіталізації інших компонент ресурсного потенціалу, зокрема фінансово-виробничого, демографічно-трудоного та інноваційного.

Результати проведеного моделювання динамічних взаємозв'язків між компонентами ресурсного потенціалу України й обсягами міграції молоді дозволили виявити точки біфуркацій (часові періоди посилення і зменшення сили впливу), силу та характер впливу міграційних втрат людських ресурсів у віці 15-34 років на можливості подальшого соціально-економічного відновлення. Встановлено, що сила впливу міграції молоді на продуктивність праці та демографічно-трудогий потенціал посилюється у часовим лагом 2-3 роки (сила впливу міграційних втрат на ресурс «Праця» у першому лазі рівний 0,7 %, у третьому та четвертому лагах – 1,2 % і 2,4 % відповідно). Міграція молоді має реверсний вплив на ресурсну компоненту «Капітал» у першому та другому лагах (-0,2 % і -0,5 % відповідно), прямий сприятливий вплив – у третьому та четвертому лагах через суттєве збільшення міграційних трансфертів на внутрішньому фінансовому ринку. Доведено, що збільшення обсягів міграційного капіталу (грошових трансфертів, людських ресурсів, у т.ч. іммігрантів) в Україні сприятиме нарощенню фінансового потенціалу у середньому на 0,3 %. Вплив міграції молоді на ресурсну компоненту «Інновації» відстежено в чотирьох лагах, а на частку витрат на виконання R&D у ВВП – у двох часових періодах. Міграційні втрати молоді в Україні мають реверсний вплив на інноваційний потенціал у всіх часових лагах, сила впливу яких посилюється з кожним роком (коефіцієнт впливу у першому лазі становить 0,14 %, а у четвертому – 0,61 %). Аналогічний характер та ступінь темпоральної чутливості підприємницького потенціалу виявлено до зміни обсягів міграційних втрат. Збільшення сальдо міграції молоді на 1 % призводить до послаблення підприємницького потенціалу на 0,13 %. Вплив міграції молоді на доходи та вартість активів простежується лише у першому лазі, що свідчить про високу міру адаптивності підприємницького сектору до структурних змін на ринку праці через зменшення на ньому пропозиції робочої сили.

Результати комплементарного дослідження впливу «міграційні втрати молоді → компоненти ресурсного потенціалу → маркери економічного відновлення» у регіональному розрізі дозволили констатувати, що регіони України, у яких обсяги міграції молоді є більшими за середньодержавний

показник, демонструють високу міру чутливості до послаблення ресурсного потенціалу, а, відтак, детерміновані значно меншим потенціалом соціально-економічного відновлення. Зменшення міграційних втрат на 1 % у регіонах-донорах людських ресурсів в Україні дозволить збільшити ресурсний потенціал лише на 1,2 % (для порівняння, для регіонів з низьким рівнем міграційної активності молоді ступінь чутливості становить 1,9 %).

Ідентифіковано, що зв'язок між ресурсним потенціалом і економічним зростанням країни є прямим і короткостроковим (зменшення емпіричного показника ресурсного потенціалу України протягом 2007-2009 рр., 2013-2014 рр. і 2021-2023 рр. у середньому на 0,08 в.п., 0,09 в.п. і 0,8 в.п. відповідно призвело до скорочення темпів соціально-економічного відновлення на 1,3 тис., 0,9 тис. і 1,4 тис. дол. США у розрахунку на одну особу відповідно). Швидкість соціально-економічного відновлення при нарощенні ресурсного потенціалу на 1 % у 2 рази менша, ніж швидкість втрати опірності та зменшення ресурсного потенціалу в умовах кризи чи настання макроекономічних та ін. видів шоків. Доведено, що вплив міграції молоді на ресурсне забезпечення економічного зростання має темпоральний характер, а сила впливу збільшується, починаючи з третього лагу (збільшення міграційних втрат на 1 % призводить до зменшення ресурсного потенціалу України на 0,5 в.п. і 1,9 в.п. у першому та четвертому лазі відповідно).

На основі методу *DEA*-аналізу здійснено кластерування областей України задля виявлення регіонів в проєкції їх здатності адаптуватися до міграційних втрат і стимулювати економічне відновлення. Критерієм побудови *output*-моделі є максимізація соціально-економічного потенціалу областей, враховуючи ресурсні можливості та особливості міграційних процесів молоді, у т.ч. міграційних аспірацій. Встановлено, що максимально ефективне використання міграційного потенціалу в проєкціях «загальний рівень економіки регіону» і «ефективність базових галузей» у довоєнному періоді характерне для Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Київської областей; «інноваційна та зовнішньоекономічна активність» – Дніпропетровської, Донецької, Кіровоградської областей; «розвиток малого та середнього бізнесу» – Волинської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської областей.

Результати моделювання і прогнозування методом *Big Data* з використанням нейронних мереж *Python* (бібліотеки *NumPy*, *Panda*, інструменти *scikit-learn*) довели значний негативний вплив сальдо міграції молоді на потенціал соціально-економічного відновлення України, сила якого збільшується з лагом у декілька років, що підкреслює необхідність застосування проактивної політики стримування молоді від еміграції та реактивної політики молоді щодо реєміграції. Отримані результати моделювання впливу міграційних втрат та поточного економічного зростання на соціально-економічний потенціал України свідчать про унеможливлення нарощення ресурсного потенціалу відновлення економіки в умовах міграційної кризи (прогнозні значення потенціалу відновлення становлять -12,45 %, -9,32 % і -6,15 % у 2024-2026 рр. відповідно). За допомогою нейронних мереж

спрогнозовано темпи економічного зростання України в умовах міграційної кризи та незначного нарощення ресурсного потенціалу (-9.23 %, -6.88 %, -5.15 % у 2024-2026 рр.).

Прогнозування ресурсного потенціалу соціально-економічного відновлення України здійснено на основі сценарного підходу з побудовою трьох моделей розвитку інтенцій: тенденційний (збереження тенденцій виїзду молоді за кордон на довоєнному рівні), оптимістичний (зниження темпів вибуття молоді за кордон при одночасному зростанні рівня реєміграції молоді, яка вимушена покинула територію у результаті воєнної агресії рф) та песимістичний (передбачає збереження тенденцій масового виїзду молодого населення, яке спостерігалось у 2022-2023 рр.). Встановлено, що за умови зменшення міграційних втрат молоді на 1 % (оптимістичний сценарій) ресурсний потенціал соціально-економічного відновлення буде зростати, зокрема ресурсу «Праця» на 0,56 % (нарощення демографічного та трудового потенціалів варто очікувати на 0,41 % та 0,26 % відповідно), ресурсу «Капітал» на 0,69 % (фінансового та виробничого потенціалів на 0,15 % та 0,52 % відповідно), інноваційного та підприємницького потенціалів – на 0,74 % та 1,2 % відповідно. За тенденційним сценарієм міграційні втрати молоді зберігатимуться на рівні 4 % щорічно у 2024-2025 рр. та поступово знижуватимуться до середньорічного показника 1,5 % (до 2035 р.); за песимістичним сценарієм – міграційні втрати до 2035 р. зростатимуть до 8 % щорічно, що практично унеможливить збереження потенціалу соціально-економічного відновлення країни.

Відтак, реалізація державної політики збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України потребує розробки комплексної проактивної державної молодіжної політики і має вирішальне значення для підвищення якості життя молоді та заохочення її до реєміграції. Імперативом нової сучасної молодіжної політики в Україні має стати підвищення якості життя української молоді за рахунок покращення його компонент – особистого, сімейного, трудового, суспільного життя та покращення умов проживання молоді.

Стратегічна спрямованість на покращення якості життя молоді в Україні в умовах війни повинна бути зосереджена на оперативних цілях забезпечення життя молодих сімей та сприяння інтеграції внутрішньо переміщеної молоді в місцеві громади. Для досягнення цих цілей найбільш дієвими заходами та механізмами сучасної молодіжної політики вбачаються надання пільгових житлових кредитів, заохочення залучення молоді до місцевого самоврядування та підвищення обізнаності молоді про екологічні права. Ініціативи, спрямовані на підвищення якості особистого життя молоді, охоплюють покращення охорони здоров'я, освіти та соціальної підтримки, створення молодіжних центрів, сприяння громадянській активності, розширення послуг з охорони психічного здоров'я та заохочення волонтерства. Ці зусилля зосереджені на підтримці маргіналізованої молоді та стимулюванні її повернення в Україну. Стратегічні переваги добробуту української молоді повинні концентрувати зусилля на покращенні сімейного життя, забезпеченні економічної стабільності та всебічній підтримці потребуючих сімей. Серед ключових механізмів –

альтернативні програми підтримки сім'ї, деінституціоналізація опіки та фінансова допомога сім'ї. Підвищення зайнятості молоді через освіту, підприємництво та реалізацію Національного плану зайнятості молоді вважаються вкрай необхідними заходами для реінтеграції української молоді.

З огляду на триваючу війну існує нагальна потреба в ухваленні Стратегії людського розвитку до 2040 року. Мета оновленої Стратегії повинна бути спрямована на сприяння поверненню українців, особливо молоді, інтегруючи заходи економічної підтримки в її ширші оперативні цілі. Серед ключових оперативних сценаріїв необхідно виділити: (1) налагодження співпраці з урядами країн, які приймають молодих українських біженців війни, для розробки планів репатріації. Важливо переконати європейських партнерів у тому, що сприяння поверненню біженців, зокрема молоді, є формою допомоги Україні та зменшує залежність від донорських коштів. Ефективна комунікація з країнами-реципієнтами може завершити процеси репатріації молоді; (2) надання високоякісної інформаційної та консультативної підтримки молодим біженцям, що повертаються, наголошуючи на важливості допомоги молоді в таких сферах, як безпека, працевлаштування, освіта та житло. Вкрай важливо, щоб політика реінтеграції молоді була спрямована на доступність таких інструментів, як іпотечні позики, соціальне житло та мікрофінансування бізнесу, тоді як біженці війни повинні мати ексклюзивний доступ до консультаційних послуг; (3) зміцнення та підтримка зв'язків з мігрантами серед молоді. Активізація діяльності уряду над встановленням як офіційних, так і неформальних каналів зв'язку, надання інформації про можливості повернення молодих людей, онлайн-навчання, обмін інформацією у молодіжній спільноті біженців війни та співпраця з українськими молодіжними установами є вкрай необхідною; (4) адаптація навчального процесу у закладах освіти України до потреб репатріантів, розширення доступу до доступної та якісної освіти задля заохочення молодих українців повертатися додому. Запровадження нових програм дистанційного навчання для українських дітей за кордоном може допомогти зберегти їхні зв'язки з вітчизняною освітою та культурною ідентичністю. Необхідно спростити процедуру вступу українських випускників іноземних шкіл до місцевих вишів та забезпечити можливості для отримання стипендій і зарахування на бюджет; (5) створення сприятливого психологічного середовища та можливостей соціальної адаптації і реабілітації біженців серед молоді в Україні, розробка й реалізація державних освітніх та інформаційних програм, які сприяють розумінню та сприйняттю молодими репатріантами планів відновлення України, наголошуючи на важливості єдності українців. Успішна реінтеграція має вирішальне значення зниження повторних міграційних інтенцій молоді. Імплементация визначених механізмів та засобів державної політики збереження людського потенціалу (аспект молоді) та реінтеграції вимушених переселенців для повоєнної відбудови України потребує співпраці всіх гілок влади, бізнесу, громадських організацій, вітчизняних та закордонних молодіжних інституцій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження потреб і стану діяльності місцевих, обласних і національних органів влади у сфері молодіжної політики, а також місцевих і обласних молодіжних консультативно-дорадчих органів, зокрема з урахуванням потреб і реалій молодих людей у воєнний і повоєнний період. URL : <https://rm.coe.int/yfd-ukraine-iii-research-report-i-ukrainian/1680ae8108>
2. План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова». URL : <https://rm.coe.int/action-planukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>
3. Стратегія молодіжного сектора до 2030 року. URL : <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-strategy-2030>
4. Національній стратегії державної молодіжної політики до 2030 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
5. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021 – 2025 роки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na20212025-roki-ta-vnesennya-zmin-do-deyakih-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621>
6. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3. URL : <https://rm.coe.int/access-to-social-rights-cmrec-2015-3-ukr/1680a0f164>
7. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7. URL : <https://rm.coe.int/access-to-rights-for-young-people-cm-2016-7-ua-ukr/1680a0f163>
8. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4. URL : <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2017-4-ukr/16808e4d93>
9. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4. URL : <https://rm.coe.int/rec-on-roma-youth-participation-upd-2774-6711-4760-v-1/1680abf18f>
10. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6. URL : <https://rm.coe.int/rec-on-youth-civil-societyupd-2764-3898-5224-v-1/1680abf191>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Інформаційно-аналітичний базис дослідження потенціалу соціально-економічного відновлення країни: системно-структурний підхід

<i>Ресурс «Праця»</i>	
<i>Демографічний потенціал</i>	<i>Трудовий потенціал</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість дітей, у розрахунку на 1 тис. населення ✓ Кількість осіб похилого віку, у розрахунку на 1 тис. населення ✓ Сумарний коефіцієнт народжуваності ✓ Коефіцієнт смертності дітей у віці до 1 р., на 1 тис. новонароджених ✓ Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки ✓ Кількість вибулих, у розрахунку на 10 тис. населення ✓ Загальний коефіцієнт шлюбності, у розрахунку на 1 тис. населення ✓ Частка неповних сімей з дітьми, % ✓ Коефіцієнт несталості шлюбів, % ✓ Кількість осіб з інвалідністю, у розрахунку на 10 тис. населення ✓ Частка домогосподарств, які мають 3 і більше дітей, % 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку ✓ Рівень прийому робочої сили, % до середньооблікової кількості штатних працівників ✓ Рівень вивільнення робочої сили, % до середньооблікової кількості штатних працівників ✓ Рівень зайнятості у неформальній економіці, % у загальній чисельності зайнятих ✓ Рівень втрат робочого часу, % ✓ Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, % ✓ Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб ✓ Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку ✓ Обсяги трудової міграції (кількість отриманих дозволів на роботу, у розрахунку на 100 тис. населення)
<i>Ресурс «Капітал»</i>	
<i>Виробничий потенціал</i>	<i>Фінансовий потенціал</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяги промислової продукції, дол. США у розрахунку на одного зайнятого ✓ Обсяги сільськогосподарського виробництва, дол. США у розрахунку на одного зайнятого ✓ Обсяг виконаних будівельних робіт, дол. США, у розрахунку на одного зайнятого ✓ Обсяг вантажообороту транспортом, т, у розрахунку на 1 тис. осіб ✓ Обсяги ІКТ, тис. дол. США у розрахунку на одного зайнятого ✓ Обсяги експорту, тис. дол. США у розрахунку на одну особу ✓ Капітальні інвестиції (у розрахунку на одну особу), дол. США 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Податкові надходження, дол. США, у розрахунку на одну особу ✓ Неподаткові надходження, дол. США, у розрахунку на одну особу ✓ Міжбюджетні трансферти (державний бюджет), дол. США, у розрахунку на одну особу ✓ Капітальні видатки (зведений бюджет), дол. США, у розрахунку на одну особу ✓ Частка наданих кредитів з державного бюджету у доходах зведеного бюджету, % ✓ Рівень боргових зобов'язань (внутрішній і зовнішній), % до ВВП ✓ Прямі іноземні інвестиції (у розрахунку на одну особу), дол. США

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рівень зносу основних засобів, % ✓ Енергоємність економіки, кг палива у розрахунку на 1 дол. ВВП 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Середньомісячна номінальна заробітна плата, дол. США у розрахунку на одного штатного працівника ✓ Наявний дохід населення, дол. США у розрахунку на одну особу, ✓ Активи підприємницького сектору, млн грн, у розрахунку на один суб'єкт господарювання ✓ Міграційні трансферти, дол. США у розрахунку на одну особу
Ресурс «Інновації»	Ресурс «Підприємництво»
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість науково-педагогічних працівників із науковим ступенем кандидата та доктора наук, у розрахунку на 100 аспірантів ✓ Кількість дослідників, задіяних у виконанні НДР, % до загальної кількості працівників, задіяних до сфери R&D ✓ Частка інноваційно активних промислових підприємств, % ✓ Кількість упроваджених нових технологічних процесів в розрахунку на 100 промислових підприємств, од ✓ Обсяги реалізованої інноваційної продукції в розрахунку на одне інноваційно активне промислове підприємство, млн грн 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість суб'єктів СП, од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення ✓ Кількість суб'єктів МП (з урахуванням мікро), од., у розрахунку на 10 тис. осіб населення ✓ Обсяги реалізованої продукції суб'єктів СП, тис. грн у розрахунку на одну особу ✓ Обсяги реалізованої продукції суб'єктів МП, тис. грн у розрахунку на одну особу ✓ Кількість найманих працівників на МП, % до загальної кількості найманих працівників ✓ Кількість найманих працівників на СП, % до загальної кількості найманих працівників ✓ Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення ✓ Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) ФОП, у розрахунку на одну особу ✓ Кількість найманих працівників на ФОП, % до загальної кількості найманих працівників ✓ Коефіцієнт плинності підприємств ✓ Міграція бізнесу за кордон, у % від загальної кількості релокованих суб'єктів господарювання

Примітка: жирним шрифтом виділено індикатори, які мають реверсний вплив на ресурсний потенціал соціально-економічного відновлення; СП – середнє підприємництво; МП – мале підприємництво.

Джерело: систематизовано автором

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення України, 2005-2023 рр.

Індикатори	Роки																		
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Демографічний потенціал</i>																			
Кількість дітей, у розрахунку на 1 тис. населення	0.548	0.266	0.061	0.000	0.010	0.052	0.131	0.265	0.449	0.633	0.776	0.901	0.989	1.000	0.924	0.799	0.666	0.549	0.197
Кількість осіб похилого віку, у розрахунку на 1 тис. населення	0.984	0.995	1.000	0.982	0.916	0.867	0.810	0.759	0.721	0.661	0.596	0.507	0.412	0.305	0.192	0.073	0.000	0.012	0.010
Сумарний коефіцієнт народжуваності	0.137	0.253	0.423	0.620	0.790	0.768	0.806	1.000	0.933	0.911	0.933	0.825	0.577	0.380	0.183	0.154	0.000	0.456	0.000
Коефіцієнт смертності дітей у віці до 1 року, на 1 тис. новонароджених	0.233	0.279	0.000	0.233	0.372	0.442	0.465	0.605	0.698	0.744	0.721	0.837	0.791	0.930	0.930	1.000	0.884	0.860	0.826
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	0.000	0.038	0.043	0.304	0.304	0.598	0.747	0.780	0.836	0.836	0.839	0.916	0.992	0.936	1.000	0.831	0.427	0.332	0.000
Кількість вибулих, у розрахунку на 10 тис. населення	0.000	0.005	0.017	0.104	0.238	0.153	0.180	0.152	0.191	0.390	0.388	1.000	0.579	0.161	0.282	0.570	0.491	0.388	0.312
Загальний коефіцієнт шлюбності, у розрахунку на 1 тис. населення	0.578	0.689	1.000	0.556	0.533	0.489	0.733	0.356	0.489	0.533	0.733	0.311	0.444	0.333	0.400	0.000	0.289	0.244	0.144
Частка неповних сімей з дітьми, %	0.000	0.100	0.096	0.241	0.147	0.953	0.953	0.971	0.965	0.947	0.959	0.971	1.000	0.276	0.371	0.488	0.394	0.365	0.335
Коефіцієнт несталості шлюбів, %	0.535	0.693	0.946	0.648	0.851	1.000	0.666	0.358	0.568	0.897	0.932	0.487	0.655	0.131	0.442	0.000	0.485	0.457	0.566
Кількість осіб з інвалідністю, у розрахунку на 10 тис. населення	0.952	1.000	0.988	0.989	0.655	0.512	0.391	0.366	0.283	0.466	0.371	0.371	0.295	0.228	0.125	0.052	0.000	0.009	0.010
Частка домогосподарств, які мають 3 і більше дітей, %	0.484	1.000	0.677	0.613	0.581	0.355	0.194	0.290	0.129	0.387	0.387	0.226	0.258	0.516	0.290	0.065	0.000	0.097	0.235
<i>Трудовий потенціал</i>																			
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	0.444	0.489	0.667	0.800	0.444	0.600	0.756	0.867	1.000	0.200	0.222	0.133	0.089	0.311	0.556	0.111	0.000	0.000	0.032
Рівень прийому робочої сили, % до середньооблікової кількості штатних працівників	0.613	0.750	0.900	0.725	0.000	0.350	0.763	0.488	0.550	0.038	0.188	0.450	1.000	0.838	0.713	0.300	0.775	0.688	0.750
Рівень вивільнення робочої сили, % до середньооблікової кількості штатних працівників	0.766	0.660	0.447	0.000	0.872	1.000	0.404	0.532	0.468	0.532	0.553	0.766	0.213	0.255	0.021	0.745	0.426	0.106	0.085

Індикатори	Роки																		
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Рівень зайнятості у неформальній економіці, % у загальній чисельності зайнятих	0.681	0.565	0.565	0.638	0.594	0.478	0.449	0.478	0.377	0.159	0.000	0.275	0.478	0.667	0.768	0.855	1.000	0.833	0.275
Рівень втрат робочого часу, %	0.197	0.574	0.672	0.902	0.344	0.689	0.951	1.000	0.967	0.803	0.885	0.459	0.574	0.614	0.647	0.000	0.459	0.407	0.326
Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, %	0.382	0.609	1.000	0.856	0.135	0.650	0.705	0.760	0.300	0.197	0.012	0.094	0.286	0.320	0.485	0.000	0.217	0.125	0.000
Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб	0.933	0.933	1.000	0.600	0.733	0.667	0.667	0.533	0.533	0.333	0.000	0.533	0.800	0.867	0.867	0.533	0.800	0.867	0.933
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	0.771	0.886	1.000	1.000	0.314	0.514	0.571	0.657	0.743	0.171	0.229	0.171	0.114	0.314	0.486	0.114	0.000	0.200	0.257
Обсяги трудової міграції (кількість отриманих дозволів на роботу, у розрахунку на 100 тис. населення)	0.923	0.902	0.882	0.861	0.931	1.000	0.942	0.915	0.842	0.799	0.639	0.545	0.471	0.457	0.344	0.123	0.000	0.022	0.000
Фінансовий потенціал																			
Податкові надходження, дол. США, у розрахунку на одну особу	0.000	0.125	0.232	0.505	0.195	0.255	0.467	0.532	0.525	0.284	0.200	0.239	0.376	0.471	0.394	0.355	1.000	0.504	0.691
Неподаткові надходження, дол. США, у розрахунку на одну особу	0.000	0.200	0.408	0.607	0.553	0.495	0.442	0.907	1.000	0.324	0.331	0.048	0.227	0.527	0.707	0.854	0.542	0.842	1.000
Міжбюджетні трансферти (державний бюджет), дол. США, у розрахунку на одну особу	0.191	0.210	0.581	1.000	0.687	0.581	0.233	0.113	0.137	0.123	0.104	0.119	0.000	0.204	0.255	0.299	0.334	0.291	0.227
Капітальні видатки (зведений бюджет), дол. США, у розрахунку на одну особу	0.257	0.441	0.853	0.887	0.124	0.321	0.526	0.506	0.295	0.000	0.086	0.201	0.348	0.836	0.714	0.984	1.000	0.147	0.306
Частка наданих кредитів з державного бюджету у доходах зведеного бюджету, %	0.032	0.000	0.484	0.646	0.646	0.226	1.000	0.756	0.751	0.822	0.600	0.480	0.397	0.359	0.483	0.594	0.425	0.014	0.000
Рівень боргових зобов'язань (внутрішній і зовнішній), % до ВВП	0.921	0.964	1.000	0.888	0.673	0.598	0.650	0.665	0.620	0.168	0.026	0.000	0.133	0.284	0.446	0.293	0.466	0.391	0.261
Прямі іноземні інвестиції (у розрахунку на одну особу), дол. США	0.690	0.488	0.897	1.000	0.421	0.585	0.656	0.774	0.397	0.000	0.265	0.299	0.343	0.425	0.574	0.356	0.671	0.085	0.299
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, дол. США	0.000	0.177	0.399	0.671	0.316	0.452	0.633	0.808	0.916	0.490	0.126	0.165	0.400	0.429	0.743	0.793	1.000	0.944	1.000
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, дол. США	0.000	0.144	0.365	0.649	0.289	0.519	0.702	0.911	1.000	0.483	0.105	0.102	0.260	0.276	0.547	0.565	0.736	0.565	0.536
Активи підприємницького сектору, млн грн, у розрахунку на один суб'єкт господарювання	0.040	0.035	0.018	0.000	0.146	0.374	0.717	1.000	0.957	0.669	0.231	0.550	0.370	0.402	0.448	0.540	0.712	0.540	0.569
Міграційні трансферти, дол. США у розрахунку на одну особу	0.051	0.086	0.064	0.047	0.000	0.078	0.165	0.277	0.356	0.152	0.387	0.467	0.671	0.853	0.937	0.975	1.000	0.992	1.000

Індикатори	Роки																		
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Виробничий потенціал																			
Обсяги промислової продукції, дол. США у розрахунку на одного зайнятого	0.000	0.119	0.349	0.582	0.104	0.338	0.573	0.636	0.589	0.336	0.079	0.113	0.258	0.367	0.400	0.474	1.000	0.572	0.832
Обсяги сільськогосподарського виробництва, дол. США у розрахунку на одного зайнятого	0.000	0.012	0.068	0.212	0.144	0.312	0.301	0.323	0.444	0.376	0.268	0.276	0.330	0.437	0.465	0.513	1.000	0.513	0.594
Обсяг виконаних будівельних робіт, дол. США, у розрахунку на одного зайнятого	0.498	0.939	0.957	0.799	0.169	0.454	0.458	0.389	0.271	0.156	0.000	0.121	0.314	0.512	0.674	1.000	0.962	0.812	0.850
Обсяг вантажообороту транспортом, т, у розрахунку на 1 тис. осіб	0.605	0.766	1.000	0.968	0.311	0.605	0.863	0.804	0.782	0.362	0.238	0.363	0.419	0.523	0.420	0.546	0.000	0.000	0.292
Обсяги ІКТ, тис. дол. США у розрахунку на одного зайнятого	0.000	0.001	0.021	0.094	0.126	0.165	0.220	0.268	0.294	0.202	0.099	0.126	0.218	0.334	0.513	0.660	1.000	0.660	0.717
Обсяги експорту, тис. дол.США у розрахунку на одну особу	0.000	0.117	0.377	0.801	0.204	0.494	0.894	0.904	0.783	0.529	0.225	0.191	0.362	0.472	0.633	0.535	1.000	0.535	0.613
Капітальні інвестиції (у розрахунку на одну особу), дол. США	0.141	0.358	0.768	1.000	0.197	0.342	0.635	0.774	0.669	0.207	0.000	0.057	0.160	0.295	0.427	0.120	0.268	0.120	0.197
Рівень зносу основних засобів, %	1.000	0.928	0.896	0.646	0.681	0.249	0.220	0.197	0.180	0.000	0.678	0.736	0.823	0.664	0.771	0.725	0.751	0.763	0.730
Енергоємність економіки, кг палива у розрахунку на 1 дол. ВВП	1.000	0.900	0.756	0.600	0.600	0.878	0.622	0.533	0.411	0.356	0.233	0.289	0.122	0.144	0.000	0.011	0.022	0.000	0.333
Інтелектуально-інноваційний потенціал																			
Кількість науково-педагогічних працівників із науковим ступенем кандидата та доктора наук, у розрахунку на 100 аспірантів	0.000	0.073	0.145	0.218	0.290	0.390	0.418	0.462	0.617	0.646	0.553	0.745	0.843	1.000	0.813	0.750	0.790	0.750	0.667
Кількість дослідників, задіяних у виконанні НДР, % до загальної кількості працівників, задіяних до сфери R&D	0.913	0.878	0.861	0.826	0.870	0.896	0.991	0.983	1.000	1.000	0.930	0.183	0.000	0.209	0.130	0.191	0.157	0.138	0.000
Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	0.000	0.214	0.393	0.310	0.298	0.393	0.548	0.643	0.560	0.464	0.833	1.000	0.726	0.881	0.901	0.922	0.798	0.745	0.491
Кількість упроваджених нових технологічних процесів в розрахунку на 100 промислових підприємств, од	0.060	0.000	0.086	0.128	0.181	0.219	0.300	0.276	0.165	0.163	0.250	1.000	0.476	0.454	0.513	0.617	0.635	0.562	0.520
Обсяги реалізованої інноваційної продукції в розрахунку на одне інноваційно активне промислове підприємство, млн грн	0.608	0.574	0.540	0.506	0.482	0.456	0.283	0.518	0.280	0.000	0.736	0.497	1.000	0.631	0.653	0.675	0.262	0.071	0.000
Підприємницький потенціал																			
Кількість суб'єктів середнього підприємництва, од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	1.000	0.925	0.850	0.775	0.700	0.875	0.875	0.000	0.000	0.000	0.875	0.000	0.000	0.000	0.875	0.875	0.875	0.586	0.656

Індикатори	Роки																			
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікро підприємництва), од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	0.111	0.222	0.444	0.222	0.389	0.556	0.500	0.444	0.778	0.444	0.500	0.000	0.444	0.667	1.000	0.944	0.944	0.852	0.889	
Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів середнього підприємництва, тис. грн у розрахунку на одну особу	0.000	0.013	0.013	0.021	0.047	0.073	0.102	0.126	0.110	0.151	0.261	0.357	0.477	0.586	0.620	0.688	1.000	0.688	0.740	
Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого підприємництва, тис. грн у розрахунку на одну особу	0.000	0.014	0.029	0.043	0.057	0.075	0.080	0.103	0.107	0.144	0.257	0.349	0.465	0.572	0.616	0.742	1.000	0.742	0.785	
Кількість найманих працівників на малих підприємствах, % до загальної кількості найманих працівників	0.913	0.782	0.651	0.521	0.390	0.277	0.092	0.015	0.000	0.308	0.631	0.662	0.508	0.538	0.892	1.000	0.754	0.682	0.746	
Кількість найманих працівників на середніх підприємствах, % до загальної кількості найманих працівників	0.408	0.398	0.388	0.378	0.367	0.327	0.408	0.306	0.327	0.265	0.000	0.408	0.796	1.000	0.653	0.592	0.714	0.592	0.728	
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	1.000	0.852	0.705	0.557	0.410	0.295	0.049	0.000	0.049	0.246	0.270	0.221	0.172	0.197	0.246	0.270	0.270	0.295	0.291	
Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) ФОП, у розрахунку на одну особу	0.000	0.007	0.015	0.022	0.030	0.044	0.032	0.059	0.075	0.101	0.204	0.277	0.369	0.482	0.567	0.696	1.000	0.963	1.000	
Кількість найманих працівників на ФОП, % до загальної кількості найманих працівників	0.000	0.058	0.117	0.175	0.233	0.283	0.367	0.400	0.383	0.500	0.100	0.317	0.567	1.000	0.783	0.617	0.600	0.508	0.344	
Коефіцієнт плинності підприємств	1.000	0.927	0.853	0.780	0.706	0.625	0.573	0.478	0.720	0.280	0.746	0.669	0.530	0.565	0.124	0.340	0.000	0.040	0.000	
Міграція бізнесу за кордон, у % від загальної кількості релокованих суб'єктів господарювання	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	0.500	0.000	1.000	1.000	1.000	0.500	0.500	1.000	0.750	0.813

Джерело: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2015 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.010	0.013	0.055	0.009	0.007	0.006	0.041	0.006	1.000	0.020	0.000	0.020	0.022	0.056	0.030	0.003	0.014	0.007	0.041	0.010	0.008	0.012	0.003	0.011
Ф 2.	0.003	0.009	0.186	0.012	0.001	0.002	0.030	0.001	1.000	0.006	0.002	0.015	0.038	0.033	0.009	0.001	0.005	0.005	0.024	0.005	0.003	0.010	0.000	0.000
Ф 3	0.381	0.440	0.302	0.056	0.360	0.352	0.228	0.372	1.000	0.337	0.000	0.346	0.271	0.190	0.269	0.428	0.384	0.402	0.185	0.324	0.365	0.356	0.360	0.339
Ф 4	0.582	0.415	1.000	0.242	0.519	0.313	0.857	0.462	0.784	0.525	0.000	0.605	0.589	0.725	0.712	0.481	0.635	0.382	0.744	0.517	0.568	0.514	0.365	0.547
Ф 5	0.102	0.092	0.165	0.000	0.072	0.086	0.073	0.082	0.156	0.065	0.005	0.205	0.069	1.000	0.100	0.052	0.058	0.036	0.159	0.046	0.079	0.058	0.076	0.057
Ф 6	0.279	0.379	0.532	0.077	0.174	0.157	0.265	0.457	1.000	0.246	0.000	0.332	0.321	0.247	0.369	0.212	0.178	0.202	0.244	0.151	0.328	0.203	0.162	0.188
Ф 7	0.202	0.150	0.691	1.000	0.139	0.195	0.607	0.205	0.584	0.145	0.218	0.328	0.498	0.455	0.397	0.292	0.229	0.000	0.354	0.065	0.190	0.184	0.028	0.152
Ф 8	0.738	0.690	0.934	1.000	0.756	0.742	0.740	0.787	0.000	0.754	0.964	0.693	0.737	0.701	0.754	0.772	0.724	0.771	0.787	0.721	0.701	0.788	0.662	0.763
Ф 9	0.181	0.133	1.000	0.384	0.100	0.107	0.380	0.273	0.500	0.044	0.084	0.305	0.106	0.523	0.266	0.148	0.231	0.089	0.341	0.110	0.313	0.201	0.000	0.075
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	0.787	0.113	0.415	0.755	0.355	0.134	0.639	0.191	0.000	1.000	0.049	0.056	0.667	0.354	0.364	0.380	0.265	0.146	0.115	0.324	0.280	0.390	0.227	0.249
В 2	0.255	0.127	1.000	0.399	0.158	0.045	0.825	0.200	0.398	0.165	0.047	0.171	0.273	0.138	0.791	0.186	0.266	0.045	0.371	0.144	0.159	0.346	0.000	0.149
В 3	0.606	0.687	0.932	0.000	0.592	0.680	1.000	0.689	0.547	0.739	0.291	0.725	0.838	0.705	0.955	0.628	0.687	0.538	0.727	0.903	0.505	0.777	0.590	0.748
В 4	0.264	0.295	0.558	0.111	0.098	0.091	0.243	0.263	0.524	0.165	0.000	0.446	0.404	0.614	1.000	0.332	0.200	0.237	0.597	0.094	0.290	0.154	0.292	0.112
В 5	0.194	0.126	0.317	0.074	0.335	0.223	0.172	0.045	0.372	1.000	0.000	0.197	0.531	0.309	0.260	0.261	0.114	0.053	0.273	0.022	0.251	0.179	0.035	0.139
В 6	0.787	0.000	0.798	0.679	0.798	0.899	0.711	0.769	0.834	0.718	0.531	1.000	0.755	0.809	0.924	0.487	0.819	0.448	0.769	0.740	0.751	0.762	0.668	0.722
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.162	0.044	0.279	0.015	0.338	0.221	0.632	0.353	0.147	0.074	0.294	0.221	0.235	0.000	0.132	0.235	0.015	1.000	0.368	0.456	0.162	0.059	0.059	0.309
І 2	0.036	0.022	0.469	0.248	0.012	0.044	0.215	0.038	0.185	0.078	0.036	0.303	0.148	0.205	0.115	0.009	0.278	0.020	1.000	0.084	0.000	0.082	0.097	0.055
І 3	0.217	0.067	0.137	0.075	0.253	0.000	0.513	0.545	0.152	0.694	0.053	0.437	1.000	0.438	0.289	0.020	0.461	0.345	0.878	0.500	0.104	0.337	0.325	0.149
І 4	0.239	0.111	0.833	0.617	0.662	0.000	0.387	0.021	0.890	0.345	0.213	0.843	0.010	0.689	0.209	0.345	0.197	0.173	1.000	0.132	0.110	0.230	0.243	0.381
І 5	0.041	0.081	0.817	0.480	0.193	0.567	0.364	0.034	0.133	0.000	0.206	0.560	0.484	0.756	0.356	0.256	0.497	0.337	1.000	0.041	0.009	0.350	0.593	0.179
І 6	0.064	0.050	0.101	0.060	0.052	0.000	0.226	0.030	0.036	0.080	0.064	0.034	0.046	0.061	0.026	0.044	0.427	0.112	1.000	0.133	0.060	0.106	0.033	0.093
І 7	0.028	0.027	0.018	0.038	0.047	0.098	0.125	0.001	0.038	0.027	0.226	0.022	0.023	0.012	0.367	0.017	0.045	0.279	0.022	0.078	0.000	1.000	0.032	0.401

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.422	0.400	0.622	0.222	0.444	0.222	0.533	0.222	1.000	0.533	0.000	0.467	0.400	0.533	0.622	0.289	0.467	0.267	0.667	0.333	0.378	0.600	0.156	0.467
П 2	0.494	0.435	0.765	0.141	0.424	0.388	0.765	0.482	1.000	0.718	0.000	0.671	0.871	0.965	0.612	0.341	0.412	0.376	0.871	0.694	0.435	0.576	0.341	0.471
П 3	0.457	0.410	0.000	0.025	0.928	0.873	0.118	0.978	0.267	0.804	0.259	0.427	0.364	0.551	0.303	0.780	0.763	0.129	0.766	0.490	0.716	0.623	1.000	0.741
П 4	0.515	0.231	0.185	0.000	0.563	0.332	0.290	0.480	0.282	0.713	0.402	0.499	0.547	0.627	0.193	0.534	0.429	0.209	0.536	1.000	0.539	0.365	0.834	0.426
П 5	0.730	0.543	0.247	0.000	0.678	0.628	0.405	0.839	0.457	0.826	0.063	0.543	0.747	0.707	0.355	0.727	0.507	0.789	0.523	0.997	0.727	0.612	1.000	0.664
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
Т 1	0.777	0.383	0.713	0.064	0.649	0.277	0.521	0.160	0.755	0.915	0.053	0.213	0.851	1.000	0.713	0.000	0.287	0.426	0.596	0.872	0.468	0.723	0.479	0.436
Т 2	0.385	0.927	0.330	0.211	0.440	0.862	0.872	1.000	0.330	0.367	0.349	0.936	0.358	0.138	0.202	0.908	0.982	0.688	0.523	0.000	0.679	0.422	0.661	0.688
Т 3	0.763	0.956	0.669	0.300	0.963	0.931	0.381	0.756	0.950	0.744	0.000	0.756	0.938	0.944	0.544	1.000	0.544	0.969	0.650	0.763	0.838	0.831	0.963	0.800
Т 4	0.468	0.669	0.889	0.972	0.760	0.168	0.726	0.000	1.000	0.842	0.576	0.835	0.736	0.597	0.938	0.114	0.649	0.711	0.922	0.227	0.871	0.633	0.103	0.832
Т 5	0.698	0.264	1.000	0.000	0.491	0.557	0.575	0.425	0.736	0.349	0.406	0.491	0.764	0.660	0.368	0.774	0.500	0.123	0.849	0.547	0.217	0.585	0.434	0.557
Т 6	0.728	0.630	0.913	0.196	0.467	0.696	0.641	0.783	1.000	0.457	0.000	0.804	0.728	0.989	0.380	0.620	0.598	0.413	0.924	0.587	0.587	0.630	0.685	0.533
Т 7	0.659	0.551	0.600	0.016	0.308	0.422	0.443	0.211	0.011	0.362	0.000	0.405	0.162	0.659	0.227	0.308	0.135	0.173	1.000	0.373	0.411	0.481	0.119	0.308
Т 8	0.699	0.966	0.972	0.710	0.955	0.841	0.000	0.898	0.989	0.830	0.256	0.960	0.943	1.000	0.932	0.915	0.898	0.977	0.977	0.852	0.801	0.818	0.955	0.909
Т 9	0.079	0.093	0.139	0.609	0.139	0.079	0.126	0.119	0.026	0.046	1.000	0.119	0.053	0.000	0.139	0.119	0.146	0.106	0.086	0.020	0.040	0.053	0.066	0.086
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.515	0.544	0.618	1.000	0.613	0.632	0.588	0.456	0.000	0.583	0.824	0.485	0.539	0.500	0.500	0.588	0.598	0.534	0.304	0.564	0.559	0.559	0.500	0.539
Д 2	0.411	0.912	0.385	0.089	0.532	0.935	0.286	0.614	0.504	0.360	0.000	0.508	0.407	0.541	0.227	1.000	0.137	0.467	0.176	0.463	0.440	0.224	0.616	0.174
Д 3	0.784	0.988	0.380	0.000	0.889	0.962	0.738	0.900	0.787	0.939	0.574	0.639	0.913	0.641	0.819	0.973	0.897	0.948	0.513	0.940	0.868	0.857	1.000	0.897
Д 4	0.351	0.751	0.314	0.000	0.511	0.876	0.159	0.406	0.589	0.334	0.000	0.371	0.255	0.539	0.165	1.000	0.018	0.179	0.000	0.434	0.492	0.152	0.446	0.082
Д 5	0.647	0.824	0.392	0.353	0.627	0.000	0.529	0.725	1.000	0.235	0.137	0.451	0.843	0.451	0.922	0.392	0.549	0.588	0.137	0.412	0.431	0.588	0.373	0.431
Д 6	0.642	0.508	0.083	0.000	0.000	0.281	0.390	0.955	0.102	0.176	0.000	0.995	0.190	0.201	0.430	0.465	0.433	1.000	0.412	0.091	0.578	0.650	0.896	0.166
Д 7	0.864	0.805	0.432	0.966	0.788	0.000	0.559	0.593	0.805	0.720	1.000	0.788	0.627	0.271	0.831	0.771	0.653	0.780	0.000	0.797	0.864	0.780	0.669	0.797
Д 8	0.444	0.333	0.481	0.000	0.481	0.222	0.333	0.148	1.000	0.333	0.000	0.222	0.407	0.556	0.481	0.259	0.037	0.000	0.519	0.370	0.333	0.259	0.296	0.148
Д 9	0.789	0.630	0.529	0.141	0.225	0.705	0.454	1.000	0.374	0.608	0.000	0.811	0.150	0.692	0.573	0.868	0.555	0.731	0.463	0.643	0.458	0.546	0.731	0.687
Д 10	0.618	0.879	0.451	0.248	0.719	1.000	0.408	0.660	0.683	0.461	0.000	0.902	0.425	0.634	0.533	0.951	0.471	0.641	0.673	0.556	0.536	0.490	0.493	0.562
Д 11	0.320	0.287	0.596	0.769	0.186	0.546	0.465	0.352	0.400	0.503	1.000	0.265	0.549	0.448	0.438	0.479	0.592	0.499	0.487	0.668	0.000	0.176	0.546	0.287
Д 12	0.253	0.737	0.000	0.032	0.284	1.000	0.126	0.526	0.600	0.337	0.032	0.211	0.158	0.505	0.189	0.958	0.105	0.137	0.221	0.568	0.074	0.147	0.316	0.158

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2016 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.010	0.013	0.045	0.008	0.009	0.005	0.050	0.006	1.000	0.019	0.000	0.020	0.024	0.052	0.035	0.007	0.012	0.005	0.030	0.017	0.009	0.012	0.001	0.006
Ф 2.	0.004	0.008	0.207	0.010	0.004	0.005	0.031	0.004	1.000	0.012	0.000	0.018	0.042	0.029	0.010	0.004	0.009	0.009	0.030	0.007	0.006	0.012	0.002	0.004
Ф 3	0.432	0.523	0.321	0.048	0.476	0.453	0.335	0.534	1.000	0.431	0.000	0.419	0.365	0.289	0.432	0.539	0.471	0.546	0.298	0.379	0.466	0.445	0.456	0.414
Ф 4	0.666	0.519	1.000	0.226	0.619	0.416	0.927	0.562	0.853	0.619	0.000	0.692	0.675	0.785	0.796	0.561	0.725	0.486	0.794	0.584	0.652	0.619	0.465	0.637
Ф 5	0.343	0.514	0.921	0.025	0.271	0.267	0.323	0.312	0.524	0.230	0.000	0.883	0.256	1.000	0.424	0.144	0.222	0.136	0.604	0.138	0.302	0.314	0.343	0.254
Ф 6	0.148	0.244	0.479	0.053	0.149	0.105	0.255	0.223	1.000	0.270	0.000	0.316	0.376	0.295	0.506	0.106	0.191	0.157	0.244	0.141	0.299	0.194	0.061	0.188
Ф 7	0.101	0.051	1.000	0.455	0.063	0.057	0.194	0.133	0.301	0.007	0.052	0.317	0.046	0.490	0.130	0.057	0.088	0.010	0.345	0.037	0.119	0.057	0.000	0.040
Ф 8	0.908	0.874	1.000	0.960	0.940	0.934	0.983	0.948	0.000	0.984	0.968	0.957	0.956	0.931	0.944	0.953	0.948	0.911	0.954	0.904	0.904	0.938	0.867	0.920
Ф 9	0.215	0.153	0.601	1.000	0.133	0.263	0.604	0.221	0.669	0.122	0.411	0.377	0.520	0.486	0.404	0.292	0.190	0.000	0.328	0.153	0.152	0.197	0.058	0.134
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	1.000	0.000	0.424	0.564	0.328	0.193	0.640	0.318	0.013	0.285	0.247	0.076	0.689	0.253	0.424	0.258	0.255	0.193	0.054	0.343	0.153	0.397	0.257	0.136
В 2	0.266	0.132	1.000	0.435	0.165	0.049	0.801	0.176	0.421	0.155	0.081	0.189	0.324	0.104	0.866	0.176	0.239	0.059	0.428	0.141	0.177	0.365	0.000	0.136
В 3	1.000	0.287	0.199	0.481	0.917	0.000	0.116	0.259	0.653	0.620	0.593	0.282	0.579	0.718	0.333	0.421	0.389	0.394	0.491	0.269	0.537	0.287	0.236	0.394
В 4	0.452	0.355	0.608	0.119	0.172	0.121	0.251	0.290	0.787	0.201	0.000	0.612	0.524	0.932	1.000	0.270	0.263	0.358	0.890	0.114	0.340	0.199	0.302	0.113
В 5	0.172	0.124	0.371	0.086	0.335	0.229	0.206	0.036	0.344	1.000	0.000	0.195	0.491	0.319	0.236	0.271	0.058	0.035	0.295	0.004	0.241	0.202	0.021	0.104
В 6	0.787	0.000	0.798	0.679	0.798	0.899	0.711	0.769	0.834	0.718	0.531	1.000	0.755	0.809	0.924	0.487	0.819	0.448	0.769	0.740	0.751	0.762	0.668	0.722
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.044	0.279	0.015	0.338	0.221	0.632	0.353	0.147	0.074	0.294	0.221	0.235	0.000	0.132	0.235	0.015	1.000	0.368	0.456	0.162	0.059	0.059	0.309	0.029
І 2	0.061	0.040	0.449	0.000	0.033	0.078	0.199	0.066	0.153	0.081	0.051	0.354	0.160	0.258	0.176	0.041	0.405	0.067	1.000	0.096	0.033	0.082	0.161	0.058
І 3	0.256	0.000	0.224	0.176	0.514	0.049	0.586	0.537	0.317	0.380	0.150	0.512	0.636	0.530	0.186	0.338	0.375	0.784	1.000	0.473	0.127	0.292	0.502	0.249
І 4	0.214	0.117	1.000	0.532	0.667	0.000	0.414	0.010	0.926	0.374	0.132	0.845	0.023	0.745	0.174	0.293	0.173	0.155	0.934	0.089	0.086	0.227	0.189	0.365
І 5	0.148	0.107	0.994	0.000	0.017	0.261	0.573	0.078	0.211	0.141	0.231	0.455	0.665	0.539	0.309	0.042	0.903	0.054	1.000	0.195	0.067	0.171	0.479	0.261
І 6	0.150	0.151	0.079	0.078	0.184	0.000	0.864	0.025	0.053	0.148	0.090	0.069	0.022	0.059	0.059	0.080	0.499	0.235	0.792	1.000	0.084	0.069	0.029	0.138
І 7	0.284	0.167	0.028	0.060	0.011	0.976	0.094	0.246	0.168	0.100	0.494	0.081	0.045	0.093	0.269	0.069	0.173	0.308	0.044	0.174	0.000	1.000	0.105	0.139
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.467	0.444	0.622	0.067	0.467	0.244	0.533	0.267	1.000	0.578	0.000	0.511	0.422	0.533	0.644	0.333	0.511	0.289	0.711	0.400	0.400	0.600	0.178	0.511
П 2	0.439	0.366	0.732	0.098	0.366	0.280	0.720	0.402	1.000	0.683	0.000	0.524	0.841	0.854	0.537	0.280	0.366	0.280	0.683	0.610	0.366	0.561	0.268	0.390
П 3	0.500	1.000	0.056	0.000	0.885	0.659	0.085	0.815	0.397	0.703	0.265	0.629	0.379	0.544	0.476	0.985	0.938	0.526	0.865	0.521	0.897	0.588	0.353	0.779
П 4	0.659	0.234	0.247	0.000	0.463	0.656	0.328	0.600	0.331	1.000	0.356	0.600	0.509	0.606	0.250	0.653	0.500	0.800	0.678	0.988	0.641	0.466	0.959	0.438
П 5	0.722	0.469	0.257	0.000	0.573	0.597	0.354	0.771	0.424	0.854	0.031	0.639	0.712	0.861	0.278	0.691	0.458	0.819	0.615	0.917	0.705	0.611	1.000	0.618

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
T 1	0.798	0.447	0.737	0.263	0.667	0.447	0.570	0.316	0.895	1.000	0.009	0.325	0.596	0.904	0.632	0.000	0.263	0.509	0.605	0.825	0.614	0.754	0.500	0.395
T 2	0.080	0.625	0.116	0.670	0.384	0.438	0.357	0.768	0.000	0.027	0.589	0.625	0.277	0.036	0.321	1.000	0.705	0.348	0.455	0.107	0.339	0.223	0.429	0.580
T 3	0.881	0.833	0.817	0.294	1.000	0.897	0.246	0.683	0.929	0.810	0.000	0.722	0.881	0.992	0.563	0.833	0.611	0.746	0.667	0.794	0.833	0.929	0.810	0.841
T 4	0.501	0.566	0.811	0.886	0.648	0.403	0.646	0.000	1.000	0.804	0.499	0.690	0.604	0.809	0.872	0.156	0.494	0.667	0.839	0.259	0.702	0.655	0.077	0.762
T 5	0.680	0.103	0.938	0.000	0.608	0.495	0.619	0.485	0.804	0.299	0.577	0.608	0.773	0.691	0.340	0.711	0.701	0.206	1.000	0.598	0.402	0.639	0.639	0.577
T 6	0.656	0.469	0.844	0.198	0.500	0.625	0.625	0.750	0.958	0.375	0.000	0.865	0.656	0.958	0.354	0.563	0.698	0.469	1.000	0.500	0.688	0.583	0.760	0.490
T 7	0.498	0.507	0.615	0.312	0.088	0.215	0.341	0.156	0.020	0.332	0.376	0.307	0.000	0.556	0.161	0.195	0.224	0.171	1.000	0.215	0.254	0.420	0.098	0.327
T 8	0.000	0.979	0.915	0.362	0.872	0.809	0.128	0.660	0.957	0.872	0.617	0.979	0.851	1.000	0.809	0.766	0.787	0.915	0.936	0.511	0.511	0.191	0.872	0.745
T 9	0.340	0.223	0.000	0.606	0.426	0.489	0.096	0.734	0.085	0.181	1.000	0.489	0.202	0.106	0.181	0.628	0.404	0.670	0.074	0.032	0.287	0.170	0.553	0.298
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.927	0.847	0.913	1.000	0.753	0.827	0.873	0.753	0.000	0.760	0.927	0.427	0.853	0.533	0.773	0.780	0.687	0.860	0.707	0.827	0.887	0.900	0.793	0.813
Д 2	0.443	0.914	0.431	0.104	0.561	0.938	0.332	0.626	0.557	0.397	0.000	0.535	0.440	0.579	0.276	1.000	0.182	0.487	0.234	0.496	0.471	0.267	0.636	0.222
Д 3	0.794	0.987	0.399	0.000	0.894	0.963	0.745	0.903	0.793	0.942	0.566	0.647	0.915	0.650	0.828	0.972	0.900	0.951	0.527	0.941	0.873	0.864	1.000	0.902
Д 4	0.342	0.798	0.311	0.000	0.513	0.852	0.208	0.389	0.562	0.339	0.000	0.434	0.273	0.586	0.185	1.000	0.000	0.171	0.099	0.447	0.438	0.150	0.469	0.125
Д 5	0.717	0.642	0.453	0.302	0.472	0.000	0.717	0.698	1.000	0.189	0.264	0.698	0.434	0.472	0.849	0.396	0.736	0.981	0.566	0.094	0.717	0.377	0.283	0.226
Д 6	0.651	0.453	0.014	0.000	0.000	0.218	0.313	1.000	0.025	0.045	0.000	0.953	0.148	0.193	0.332	0.397	0.430	0.992	0.369	0.006	0.606	0.539	0.894	0.142
Д 7	0.895	0.842	0.684	1.000	0.421	0.026	0.816	0.842	0.605	0.500	1.000	0.316	0.737	0.000	0.789	0.789	0.579	0.842	0.526	0.895	0.921	0.789	0.684	0.816
Д 8	0.294	0.471	0.412	0.000	0.412	0.588	0.412	0.529	1.000	0.000	0.000	0.706	0.529	0.882	0.294	0.529	0.000	0.412	0.647	0.412	0.412	0.118	0.706	0.000
Д 9	0.643	1.000	0.000	0.285	0.195	0.848	0.513	0.845	0.578	0.480	0.502	0.870	0.621	0.549	0.726	0.397	0.740	0.899	0.903	0.264	0.783	0.480	0.679	0.473
Д 10	0.473	0.830	0.325	0.215	0.622	1.000	0.378	0.726	0.522	0.305	0.000	0.980	0.387	0.679	0.478	0.916	0.462	0.730	0.582	0.560	0.460	0.387	0.615	0.423
Д 11	0.322	0.294	0.599	0.805	0.193	0.543	0.481	0.354	0.403	0.505	1.000	0.270	0.547	0.491	0.444	0.489	0.589	0.489	0.499	0.665	0.000	0.164	0.538	0.306
Д 12	0.220	0.900	0.310	0.000	0.200	0.830	0.040	0.110	0.740	0.120	0.140	0.190	0.060	0.540	0.160	1.000	0.060	0.060	0.100	0.310	0.060	0.070	0.220	0.030

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2017 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.012	0.011	0.048	0.004	0.010	0.004	0.039	0.006	1.000	0.019	0.000	0.021	0.018	0.048	0.031	0.007	0.012	0.005	0.030	0.013	0.011	0.014	0.003	0.011
Ф 2.	0.005	0.013	0.234	0.006	0.006	0.006	0.036	0.007	1.000	0.013	0.000	0.018	0.039	0.032	0.013	0.005	0.013	0.008	0.035	0.009	0.008	0.016	0.002	0.006
Ф 3	0.435	0.494	0.314	0.082	0.452	0.410	0.338	0.501	1.000	0.410	0.000	0.405	0.338	0.259	0.421	0.515	0.413	0.491	0.292	0.357	0.455	0.443	0.438	0.437
Ф 4	0.688	0.534	1.000	0.202	0.635	0.419	0.897	0.574	0.847	0.634	0.000	0.702	0.676	0.782	0.794	0.573	0.717	0.500	0.795	0.591	0.648	0.632	0.475	0.632
Ф 5	0.397	0.463	0.745	0.046	0.239	0.257	0.315	0.261	0.672	0.203	0.000	0.644	0.282	1.000	0.411	0.153	0.235	0.063	0.589	0.058	0.240	0.284	0.286	0.422
Ф 6	0.251	0.287	0.643	0.141	0.257	0.161	0.418	0.302	1.000	0.335	0.000	0.440	0.450	0.430	0.530	0.205	0.262	0.287	0.311	0.299	0.366	0.280	0.097	0.311
Ф 7	0.105	0.053	1.000	0.525	0.061	0.059	0.306	0.162	0.327	0.009	0.033	0.301	0.046	0.376	0.160	0.054	0.089	0.008	0.167	0.041	0.124	0.034	0.000	0.084
Ф 8	0.862	0.911	1.000	0.949	0.941	0.925	0.959	0.934	0.000	0.985	0.913	0.941	0.959	0.938	0.910	0.928	0.953	0.931	0.971	0.883	0.907	0.946	0.854	0.931
Ф 9	0.257	0.134	0.627	1.000	0.128	0.363	0.592	0.235	0.739	0.108	0.140	0.379	0.523	0.447	0.451	0.208	0.178	0.000	0.312	0.131	0.174	0.221	0.031	0.037
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	1.000	0.001	0.410	0.672	0.322	0.228	0.698	0.214	0.000	0.503	0.138	0.086	0.774	0.305	0.447	0.246	0.285	0.229	0.090	0.372	0.248	0.411	0.327	0.360
В 2	0.268	0.132	1.000	0.427	0.165	0.051	0.825	0.201	0.367	0.135	0.000	0.184	0.287	0.101	0.853	0.161	0.214	0.067	0.432	0.120	0.160	0.309	0.009	0.145
В 3	0.489	0.802	0.642	0.720	0.832	0.604	0.519	0.765	0.396	0.119	0.549	0.851	0.291	0.586	0.000	0.795	0.649	0.884	0.284	0.597	1.000	0.194	0.828	0.813
В 4	0.381	0.260	0.613	0.110	0.219	0.182	0.274	0.313	0.686	0.304	0.000	0.495	0.453	1.000	0.843	0.241	0.197	0.274	0.779	0.155	0.342	0.177	0.254	0.148
В 5	0.219	0.327	0.272	0.247	0.461	0.306	0.090	0.176	1.000	0.798	0.028	0.508	0.634	0.402	0.360	0.226	0.000	0.160	0.149	0.121	0.307	0.134	0.001	0.075
В 6	0.787	0.000	0.798	0.679	0.798	0.899	0.711	0.769	0.834	0.718	0.531	1.000	0.755	0.809	0.924	0.487	0.819	0.448	0.769	0.740	0.751	0.762	0.668	0.722
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.375	0.125	0.042	0.542	0.208	0.750	1.000	0.167	0.333	0.750	0.042	0.333	0.417	0.125	0.083	0.000	0.833	0.333	0.917	0.625	0.042	0.458	0.375	0.417
І 2	0.060	0.068	0.488	0.000	0.046	0.059	0.240	0.081	0.165	0.101	0.052	0.413	0.239	0.253	0.167	0.047	0.263	0.068	1.000	0.118	0.050	0.082	0.188	0.056
І 3	0.433	0.462	0.236	0.258	0.365	0.149	0.598	0.715	0.239	0.757	0.193	0.427	0.946	0.448	0.212	0.012	0.662	0.972	1.000	0.436	0.000	0.836	0.396	0.176
І 4	0.225	0.121	0.867	0.434	0.637	0.000	0.412	0.014	1.000	0.334	0.093	0.785	0.050	0.646	0.177	0.333	0.194	0.164	0.863	0.104	0.067	0.203	0.196	0.294
І 5	0.093	0.046	1.000	0.000	0.043	0.219	0.544	0.060	0.230	0.062	0.238	0.526	0.485	0.441	0.200	0.221	0.461	0.022	0.746	0.231	0.223	0.068	0.548	0.359
І 6	0.133	0.063	0.103	0.030	0.061	0.000	0.547	0.044	0.069	0.035	0.062	0.081	0.116	0.080	0.074	0.019	0.627	0.707	0.385	1.000	0.026	0.065	0.032	0.057
І 7	0.005	0.021	0.026	0.027	0.072	1.000	0.078	0.172	0.135	0.096	0.010	0.054	0.000	0.031	0.361	0.223	0.077	0.034	0.061	0.133	0.012	0.354	0.012	0.017
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.500	0.477	0.682	0.068	0.500	0.250	0.568	0.295	1.000	0.568	0.000	0.568	0.477	0.568	0.750	0.364	0.591	0.295	0.773	0.409	0.477	0.636	0.227	0.545
П 2	0.440	0.396	0.736	0.099	0.385	0.319	0.725	0.418	1.000	0.681	0.000	0.582	0.835	0.901	0.582	0.308	0.374	0.308	0.714	0.648	0.396	0.593	0.286	0.429
П 3	0.515	1.000	0.093	0.000	0.637	0.522	0.032	0.639	0.420	0.658	0.605	0.578	0.238	0.447	0.351	0.730	0.794	0.660	0.626	0.388	0.769	0.567	0.313	0.594
П 4	0.624	0.180	0.216	0.000	0.559	0.666	0.314	0.601	0.444	0.929	0.609	0.586	0.565	0.648	0.254	0.695	0.497	0.725	0.669	1.000	0.562	0.479	0.929	0.494
П 5	0.705	0.434	0.209	0.000	0.574	0.597	0.333	0.795	0.562	0.864	0.012	0.620	0.740	0.950	0.240	0.713	0.430	0.802	0.605	0.992	0.694	0.601	1.000	0.659

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
T 1	0.762	0.723	1.000	0.108	0.400	0.362	0.562	0.400	1.000	0.862	0.000	0.723	0.738	0.946	0.838	0.246	0.500	0.385	0.754	1.000	0.569	0.785	0.831	0.523
T 2	0.596	0.574	0.266	0.670	0.936	0.766	0.617	0.904	0.000	0.372	0.681	0.553	0.447	0.181	0.245	1.000	0.830	0.883	0.585	0.053	0.670	0.394	0.500	0.723
T 3	0.858	0.949	0.721	0.000	0.995	1.000	0.137	0.685	0.924	0.731	0.178	0.838	0.772	0.929	0.579	0.909	0.218	0.726	0.487	0.701	0.685	0.569	0.909	0.751
T 4	0.444	0.608	0.880	0.903	0.596	0.564	0.726	0.012	1.000	0.766	0.377	0.756	0.574	0.708	0.888	0.012	0.372	0.546	0.928	0.232	0.661	0.668	0.000	0.758
T 5	0.551	0.000	0.780	0.051	0.644	0.424	0.542	0.525	0.780	0.381	0.500	0.627	0.678	0.619	0.441	0.534	0.729	0.186	1.000	0.627	0.500	0.669	0.661	0.619
T 6	0.562	0.390	0.771	0.190	0.552	0.581	0.562	0.771	0.962	0.419	0.000	0.867	0.600	0.886	0.438	0.476	0.714	0.448	1.000	0.524	0.733	0.610	0.781	0.514
T 7	0.431	0.431	0.707	0.762	0.192	0.318	0.372	0.243	0.146	0.289	0.406	0.268	0.000	0.510	0.268	0.305	0.314	0.268	1.000	0.222	0.301	0.431	0.159	0.377
T 8	0.690	0.986	0.958	0.789	0.944	0.958	0.676	0.915	1.000	0.915	0.789	1.000	0.901	0.972	0.887	0.873	0.873	0.915	0.944	0.704	0.901	0.000	0.972	0.901
T 9	0.330	0.216	0.000	0.602	0.455	0.557	0.057	0.773	0.136	0.182	1.000	0.466	0.227	0.114	0.148	0.773	0.386	0.591	0.045	0.068	0.284	0.205	0.591	0.318
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.647	0.577	0.121	1.000	0.579	0.564	0.612	0.535	0.000	0.593	0.912	0.513	0.597	0.476	0.575	0.595	0.575	0.588	0.341	0.612	0.614	0.571	0.555	0.601
Д 2	0.467	0.913	0.457	0.114	0.578	0.933	0.366	0.635	0.594	0.422	0.000	0.557	0.468	0.609	0.317	1.000	0.222	0.502	0.272	0.526	0.494	0.300	0.651	0.257
Д 3	0.801	0.987	0.404	0.000	0.898	0.962	0.751	0.903	0.795	0.945	0.561	0.649	0.916	0.656	0.834	0.971	0.903	0.952	0.537	0.942	0.877	0.869	1.000	0.907
Д 4	0.372	0.805	0.260	0.000	0.471	0.845	0.198	0.377	0.466	0.283	0.000	0.433	0.342	0.683	0.137	1.000	0.000	0.203	0.063	0.499	0.421	0.167	0.489	0.084
Д 5	0.587	0.720	0.547	0.453	0.640	0.067	0.680	0.667	0.867	0.000	0.307	0.320	0.747	0.400	1.000	0.440	0.653	0.387	0.547	0.520	0.333	0.480	0.227	0.693
Д 6	0.680	0.456	0.151	0.000	0.000	0.269	0.322	1.000	0.018	0.030	0.000	0.914	0.275	0.204	0.494	0.361	0.562	0.941	0.438	0.118	0.527	0.533	0.979	0.231
Д 7	0.989	0.968	0.945	0.995	0.955	0.908	0.979	0.897	0.923	0.979	1.000	0.934	0.968	0.929	0.929	0.847	0.937	0.960	0.000	0.987	0.987	0.963	0.968	0.974
Д 8	0.333	0.278	0.611	0.000	0.278	0.278	0.444	0.222	1.000	0.111	0.000	0.500	0.500	1.000	0.444	0.222	0.000	0.167	0.667	0.500	0.333	0.167	0.556	0.056
Д 9	0.678	1.000	0.272	0.485	0.000	0.669	0.423	0.506	0.264	0.385	0.347	0.485	0.431	0.385	0.109	0.548	0.126	0.703	0.544	0.280	0.377	0.368	0.477	0.410
Д 10	0.546	0.853	0.485	0.340	0.653	1.000	0.480	0.739	0.622	0.359	0.000	0.983	0.494	0.786	0.534	0.936	0.563	0.784	0.651	0.713	0.532	0.475	0.705	0.577
Д 11	0.343	0.315	0.613	0.815	0.209	0.552	0.502	0.358	0.418	0.519	1.000	0.287	0.557	0.476	0.455	0.506	0.599	0.489	0.520	0.670	0.000	0.141	0.546	0.327
Д 12	0.511	0.826	0.109	0.000	0.120	0.989	0.098	0.326	0.696	0.098	0.011	0.109	0.239	0.326	0.359	1.000	0.087	0.098	0.141	0.685	0.141	0.087	0.098	0.076

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2018 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.013	0.010	0.050	0.003	0.011	0.003	0.034	0.006	1.000	0.020	0.000	0.021	0.028	0.046	0.033	0.006	0.014	0.005	0.033	0.015	0.013	0.017	0.002	0.013
Ф 2.	0.006	0.013	0.235	0.006	0.007	0.007	0.038	0.008	1.000	0.016	0.000	0.023	0.036	0.033	0.014	0.006	0.014	0.010	0.039	0.013	0.011	0.020	0.003	0.008
Ф 3	0.824	0.962	0.651	0.090	0.872	0.803	0.584	0.916	0.756	0.881	0.000	0.719	0.611	0.480	0.860	0.941	0.830	0.893	0.797	0.733	0.839	0.842	0.829	1.000
Ф 4	0.668	0.503	1.000	0.212	0.613	0.409	0.859	0.534	0.862	0.584	0.000	0.699	0.651	0.796	0.792	0.533	0.673	0.462	0.780	0.556	0.601	0.595	0.445	0.598
Ф 5	0.396	0.347	0.675	0.154	0.303	0.217	0.368	0.207	0.619	0.209	0.000	0.484	0.234	1.000	0.416	0.281	0.275	0.141	0.451	0.176	0.265	0.215	0.231	0.357
Ф 6	0.349	0.318	0.795	0.229	0.260	0.207	0.354	0.247	1.000	0.282	0.000	0.464	0.341	0.394	0.545	0.219	0.260	0.300	0.338	0.323	0.341	0.354	0.121	0.343
Ф 7	0.109	0.051	1.000	0.547	0.078	0.059	0.336	0.146	0.315	0.020	0.029	0.271	0.059	0.372	0.162	0.053	0.090	0.020	0.186	0.046	0.159	0.038	0.000	0.094
Ф 8	0.909	0.895	0.972	0.923	0.944	0.920	0.985	0.936	0.000	1.000	0.917	0.944	0.984	0.934	0.982	0.864	0.972	0.946	0.996	0.911	0.924	0.974	0.860	0.950
Ф 9	0.306	0.131	0.697	1.000	0.148	0.405	0.647	0.214	0.783	0.082	0.146	0.380	0.438	0.384	0.517	0.184	0.131	0.000	0.253	0.033	0.139	0.187	0.008	0.010
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	0.389	0.053	0.299	0.493	0.265	0.169	0.394	0.161	0.024	0.412	0.000	0.084	0.654	0.242	0.253	0.153	0.245	0.232	0.060	0.268	0.257	0.338	1.000	0.318
В 2	0.278	0.138	1.000	0.460	0.184	0.060	0.810	0.296	0.391	0.148	0.000	0.209	0.292	0.100	0.879	0.158	0.241	0.073	0.434	0.122	0.166	0.340	0.047	0.180
В 3	0.661	0.459	0.436	0.123	0.661	0.549	0.000	0.407	0.921	0.913	0.470	0.501	0.533	0.391	1.000	0.428	0.685	0.480	0.535	0.394	0.496	0.969	0.520	0.651
В 4	0.528	0.237	0.700	0.161	0.220	0.176	0.313	0.340	0.629	0.230	0.000	0.500	0.348	1.000	0.750	0.302	0.163	0.230	0.707	0.141	0.383	0.214	0.210	0.144
В 5	0.271	0.170	0.390	0.076	0.383	0.252	0.247	0.050	0.293	1.000	0.000	0.237	0.535	0.334	0.243	0.303	0.100	0.082	0.256	0.048	0.289	0.259	0.057	0.166
В 6	0.416	0.063	0.299	0.398	0.421	0.145	0.235	0.548	0.339	0.000	1.000	0.312	0.222	0.109	0.353	0.258	0.290	0.235	0.041	0.231	0.018	0.127	0.140	0.009
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.128	0.191	0.021	0.043	0.064	0.489	0.426	0.213	0.277	1.000	0.043	0.191	0.043	0.213	0.064	0.021	0.426	0.383	0.511	0.340	0.000	0.340	0.085	0.553
І 2	0.064	0.068	0.477	0.000	0.035	0.056	0.211	0.089	0.169	0.097	0.048	0.466	0.265	0.218	0.150	0.038	0.220	0.068	1.000	0.114	0.048	0.088	0.173	0.055
І 3	0.351	0.307	0.370	0.279	0.238	0.160	0.393	0.649	0.449	0.851	0.040	0.319	0.390	0.335	0.407	0.000	0.649	0.633	1.000	0.390	0.055	0.544	0.377	0.278
І 4	0.258	0.110	0.885	0.432	0.625	0.000	0.404	0.015	0.944	0.318	0.075	0.763	0.048	0.637	0.197	0.336	0.217	0.127	1.000	0.113	0.065	0.198	0.185	0.283
І 5	0.107	0.091	0.793	0.000	0.067	0.241	0.700	0.082	0.179	0.058	0.356	0.714	1.000	0.652	0.170	0.231	0.394	0.053	0.776	0.284	0.154	0.095	0.505	0.244
І 6	0.066	0.048	0.070	0.021	0.039	0.000	0.283	0.226	0.044	0.089	0.137	0.063	0.058	0.058	0.086	0.015	1.000	0.192	0.303	0.143	0.007	0.034	0.150	0.168
І 7	0.007	0.222	0.000	0.210	0.437	1.000	0.376	0.096	0.160	0.102	0.593	0.161	0.003	0.420	0.580	0.378	0.413	0.661	0.154	0.091	0.068	0.014	0.201	0.101
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.565	0.478	0.696	0.043	0.522	0.239	0.565	0.326	1.000	0.587	0.000	0.630	0.457	0.609	0.761	0.413	0.543	0.348	0.783	0.413	0.457	0.674	0.239	0.630
П 2	0.473	0.419	0.763	0.075	0.409	0.366	0.742	0.462	1.000	0.710	0.000	0.613	0.892	0.914	0.634	0.323	0.387	0.333	0.742	0.656	0.441	0.613	0.301	0.441
П 3	0.646	1.000	0.162	0.000	0.771	0.919	0.118	0.612	0.528	0.740	0.464	0.757	0.322	0.597	0.452	0.813	0.958	0.978	0.747	0.678	0.946	0.631	0.450	0.907
П 4	0.640	0.236	0.248	0.000	0.553	0.680	0.335	0.512	0.466	0.941	0.727	0.568	0.621	0.686	0.307	0.699	0.475	0.699	0.748	1.000	0.599	0.484	0.944	0.562
П 5	0.629	0.379	0.192	0.000	0.563	0.600	0.367	0.767	0.575	0.867	0.329	0.533	0.792	0.913	0.238	0.575	0.438	0.692	0.608	1.000	0.704	0.596	0.896	0.538

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
T 1	0.718	0.350	0.607	0.000	0.436	0.111	0.265	0.197	1.000	0.735	0.094	0.350	0.368	0.915	0.573	0.017	0.496	0.111	0.453	0.650	0.427	0.855	0.393	0.607
T 2	0.289	0.617	0.336	0.883	0.547	0.609	0.594	0.727	0.125	0.367	0.578	0.563	0.453	0.000	0.273	1.000	0.375	0.813	0.578	0.305	0.453	0.203	0.570	0.227
T 3	0.864	0.900	0.769	0.000	1.000	0.955	0.199	0.792	0.928	0.824	0.081	0.796	0.792	0.905	0.674	0.959	0.416	0.724	0.620	0.688	0.674	0.715	0.846	0.769
T 4	0.518	0.694	0.877	0.936	0.637	0.658	0.740	0.226	1.000	0.863	0.495	0.897	0.584	0.740	0.916	0.000	0.516	0.530	0.979	0.313	0.616	0.781	0.224	0.779
T 5	0.613	0.000	0.765	0.042	0.672	0.420	0.605	0.513	0.756	0.420	0.622	0.613	0.723	0.647	0.471	0.613	0.748	0.269	1.000	0.672	0.538	0.689	0.647	0.655
T 6	0.531	0.378	0.724	0.112	0.480	0.520	0.531	0.745	0.898	0.357	0.000	0.837	0.561	0.888	0.398	0.551	0.653	0.480	1.000	0.490	0.684	0.561	0.735	0.459
T 7	0.360	0.461	0.778	0.668	0.153	0.373	0.293	0.351	0.209	0.291	0.596	0.192	0.000	0.444	0.397	0.306	0.258	0.199	1.000	0.270	0.242	0.437	0.166	0.257
T 8	0.313	0.969	0.938	0.625	0.875	0.938	0.250	0.875	1.000	0.781	0.531	1.000	0.688	0.938	0.906	0.781	0.719	0.813	0.844	0.438	0.813	0.000	0.938	0.750
T 9	0.399	0.266	0.000	0.538	0.573	0.790	0.063	0.979	0.140	0.245	1.000	0.531	0.329	0.126	0.182	0.958	0.531	0.790	0.098	0.161	0.357	0.266	0.734	0.392
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.826	0.743	0.658	1.000	0.762	0.722	0.783	0.711	0.000	0.786	0.874	0.674	0.783	0.519	0.722	0.783	0.781	0.722	0.604	0.783	0.743	0.789	0.719	0.775
Д 2	0.491	0.920	0.485	0.121	0.596	0.934	0.397	0.649	0.642	0.446	0.000	0.579	0.489	0.637	0.355	1.000	0.255	0.523	0.311	0.549	0.519	0.330	0.671	0.290
Д 3	0.809	0.986	0.418	0.000	0.902	0.961	0.758	0.903	0.799	0.949	0.555	0.652	0.919	0.663	0.841	0.971	0.906	0.953	0.548	0.945	0.881	0.875	1.000	0.912
Д 4	0.380	0.873	0.275	0.000	0.472	0.934	0.219	0.451	0.385	0.291	0.000	0.464	0.355	0.683	0.191	1.000	0.000	0.248	0.086	0.513	0.485	0.158	0.500	0.137
Д 5	0.746	0.475	0.237	0.542	0.593	0.000	0.373	0.712	0.966	0.424	0.712	0.576	0.424	0.475	0.915	0.678	1.000	0.695	0.576	0.339	0.678	0.220	0.390	0.475
Д 6	0.696	0.376	0.101	0.000	0.000	0.243	0.275	0.957	0.059	0.200	0.000	0.875	0.261	0.240	0.448	0.480	0.581	0.883	0.352	0.115	0.587	0.453	1.000	0.115
Д 7	0.921	0.762	0.879	0.963	0.916	0.808	0.916	0.687	0.883	0.860	1.000	0.818	0.911	0.832	0.818	0.542	0.780	0.766	0.000	0.911	0.897	0.911	0.785	0.939
Д 8	0.476	0.571	0.571	0.000	0.333	0.571	0.429	0.429	0.810	0.000	0.000	0.571	0.429	1.000	0.381	0.333	0.000	0.286	0.619	0.429	0.429	0.190	0.524	0.143
Д 9	0.544	0.710	0.011	0.000	0.551	0.360	0.540	0.879	0.540	0.243	0.074	0.879	0.007	0.585	0.213	0.467	0.154	1.000	0.265	0.110	0.279	0.401	0.724	0.390
Д 10	0.588	0.790	0.464	0.310	0.563	1.000	0.477	0.714	0.598	0.316	0.000	0.875	0.567	0.830	0.356	0.769	0.280	0.655	0.530	0.669	0.493	0.352	0.766	0.243
Д 11	0.332	0.326	0.628	0.826	0.208	0.554	0.522	0.365	0.427	0.522	1.000	0.294	0.558	0.482	0.448	0.517	0.602	0.483	0.547	0.675	0.000	0.100	0.543	0.339
Д 12	0.197	0.615	0.248	0.128	0.197	1.000	0.034	0.316	0.333	0.103	0.513	0.325	0.120	0.667	0.000	0.547	0.077	0.000	0.034	0.299	0.248	0.060	0.009	0.085

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2019 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.013	0.009	0.041	0.002	0.010	0.003	0.024	0.007	1.000	0.018	0.000	0.022	0.018	0.039	0.028	0.006	0.012	0.004	0.027	0.013	0.012	0.012	0.001	0.010
Ф 2.	0.010	0.016	0.296	0.005	0.008	0.008	0.037	0.009	1.000	0.017	0.000	0.028	0.043	0.039	0.018	0.007	0.018	0.013	0.045	0.014	0.013	0.025	0.003	0.009
Ф 3	0.732	1.000	0.565	0.075	0.832	0.910	0.576	0.926	0.755	0.828	0.000	0.663	0.671	0.614	0.635	0.998	0.687	0.806	0.767	0.724	0.767	0.768	0.877	0.813
Ф 4	0.636	0.477	1.000	0.209	0.600	0.385	0.839	0.502	0.825	0.552	0.000	0.676	0.625	0.783	0.757	0.497	0.639	0.423	0.749	0.525	0.568	0.566	0.409	0.558
Ф 5	0.597	0.469	1.000	0.116	0.453	0.277	0.524	0.397	0.852	0.378	0.000	0.720	0.392	0.760	0.796	0.320	0.379	0.322	0.860	0.218	0.418	0.392	0.372	0.591
Ф 6	0.262	0.399	0.723	0.217	0.201	0.219	0.268	0.195	1.000	0.253	0.000	0.404	0.357	0.273	0.559	0.159	0.210	0.272	0.263	0.388	0.254	0.296	0.111	0.270
Ф 7	0.140	0.055	1.000	0.466	0.105	0.049	0.276	0.070	0.284	0.015	0.055	0.345	0.065	0.286	0.274	0.049	0.086	0.029	0.161	0.053	0.125	0.030	0.000	0.084
Ф 8	0.907	0.945	1.000	0.935	0.926	0.858	0.988	0.937	0.000	0.996	0.937	0.933	0.983	0.950	0.980	0.968	0.983	0.927	0.996	0.925	0.924	0.986	0.864	0.971
Ф 9	0.338	0.164	0.736	1.000	0.127	0.311	0.661	0.206	0.805	0.081	0.182	0.330	0.523	0.323	0.488	0.247	0.141	0.057	0.278	0.033	0.166	0.212	0.000	0.038
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	0.778	0.001	0.407	0.684	0.336	0.229	0.655	0.264	0.000	1.000	0.055	0.102	0.724	0.111	0.456	0.288	0.370	0.209	0.143	0.079	0.283	0.567	0.234	0.617
В 2	0.320	0.154	1.000	0.441	0.206	0.067	0.793	0.292	0.438	0.183	0.000	0.239	0.340	0.118	0.838	0.203	0.263	0.073	0.450	0.147	0.183	0.388	0.037	0.183
В 3	0.376	0.320	0.527	0.825	0.322	0.287	1.000	0.260	0.142	0.512	0.630	0.334	0.435	0.000	0.213	0.317	0.320	0.257	0.361	0.396	0.302	0.240	0.257	0.240
В 4	0.875	0.269	0.825	0.191	0.265	0.202	0.270	0.330	0.762	0.260	0.000	0.563	0.490	1.000	0.712	0.354	0.157	0.278	0.730	0.202	0.380	0.196	0.281	0.220
В 5	0.234	0.166	0.360	0.067	0.384	0.241	0.246	0.048	0.323	1.000	0.000	0.213	0.564	0.347	0.266	0.324	0.128	0.054	0.213	0.057	0.259	0.274	0.062	0.191
В 6	0.895	0.618	0.663	0.539	0.438	0.300	0.603	0.581	1.000	0.693	0.592	0.494	0.517	0.577	0.412	0.517	0.360	0.749	0.367	0.337	0.652	0.685	0.000	0.348
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.157	0.118	0.020	1.000	0.137	0.118	0.294	0.039	0.157	0.804	0.569	0.137	0.451	0.275	0.020	0.000	0.373	0.157	0.569	0.431	0.118	0.275	0.059	0.490
І 2	0.040	0.036	0.451	0.023	0.020	0.063	0.274	0.071	0.183	0.013	0.041	0.422	0.173	0.213	0.085	0.026	0.123	0.000	1.000	0.083	0.055	0.066	0.149	0.042
І 3	0.378	0.163	0.253	0.275	0.318	0.017	0.545	0.442	0.227	0.549	0.356	0.266	0.712	0.425	0.429	0.313	0.528	1.000	0.880	0.288	0.000	0.515	0.185	0.090
І 4	0.235	0.117	0.995	0.415	0.611	0.000	0.412	0.025	0.983	0.339	0.113	0.744	0.048	0.594	0.184	0.296	0.234	0.135	1.000	0.106	0.049	0.236	0.201	0.330
І 5	0.112	0.066	1.000	0.552	0.037	0.209	0.267	0.051	0.368	0.061	0.161	0.324	0.170	0.281	0.218	0.044	0.389	0.034	0.870	0.079	0.000	0.131	0.125	0.081
І 6	0.053	0.035	0.065	0.116	0.069	0.023	0.238	0.023	0.104	0.471	0.000	0.181	0.094	0.122	0.026	0.094	1.000	0.422	0.239	0.140	0.027	0.013	0.049	0.307
І 7	0.041	0.153	0.000	0.662	0.185	0.810	0.761	0.218	0.115	0.144	0.454	0.230	0.035	0.137	0.522	0.093	0.352	0.221	0.231	0.314	0.162	1.000	0.392	0.344
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.600	0.560	0.720	0.080	0.540	0.280	0.580	0.320	1.000	0.700	0.000	0.660	0.520	0.620	0.800	0.460	0.580	0.400	0.780	0.400	0.500	0.720	0.280	0.700
П 2	0.474	0.423	0.794	0.072	0.412	0.340	0.742	0.454	1.000	0.753	0.000	0.629	0.928	0.918	0.629	0.340	0.392	0.309	0.753	0.649	0.443	0.629	0.299	0.454
П 3	0.603	1.000	0.079	0.000	0.685	0.747	0.060	0.476	0.452	0.767	0.543	0.625	0.323	0.486	0.457	0.844	0.906	0.700	0.692	0.454	0.794	0.680	0.975	0.878
П 4	0.561	0.230	0.230	0.000	0.567	0.663	0.380	0.396	0.411	0.813	0.724	0.518	0.601	0.650	0.285	0.672	0.463	0.681	0.666	1.000	0.540	0.390	0.902	0.540
П 5	0.593	0.376	0.190	0.000	0.480	0.525	0.371	0.697	0.561	0.774	0.385	0.552	0.715	0.919	0.348	0.548	0.398	0.593	0.557	1.000	0.624	0.557	0.833	0.471

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
T 1	0.739	0.336	0.622	0.092	0.479	0.050	0.403	0.126	0.975	0.706	0.328	0.328	0.529	1.000	0.588	0.000	0.277	0.227	0.471	0.487	0.445	0.832	0.387	0.378
T 2	0.228	0.268	0.370	0.795	0.567	0.795	0.496	0.835	0.000	0.346	0.504	0.709	0.496	0.071	0.299	1.000	0.598	0.764	0.504	0.417	0.535	0.079	0.433	0.378
T 3	0.907	0.949	0.851	0.586	0.940	0.953	0.000	0.837	1.000	0.786	0.498	0.870	0.837	0.935	0.577	0.986	0.647	0.753	0.595	0.842	0.586	0.740	0.921	0.851
T 4	0.569	0.590	0.895	0.931	0.697	0.754	0.705	0.310	1.000	0.805	0.541	0.938	0.408	0.654	0.974	0.149	0.608	0.492	0.987	0.285	0.692	0.831	0.000	0.856
T 5	0.634	0.000	0.768	0.000	0.679	0.402	0.643	0.509	0.750	0.420	0.705	0.616	0.732	0.661	0.509	0.670	0.795	0.259	1.000	0.714	0.545	0.750	0.723	0.714
T 6	0.494	0.356	0.690	0.011	0.471	0.529	0.483	0.747	0.897	0.310	0.000	0.828	0.506	0.897	0.356	0.621	0.690	0.425	1.000	0.471	0.655	0.621	0.782	0.402
T 7	0.243	0.500	1.000	0.736	0.000	0.147	0.353	0.564	0.364	0.059	0.439	0.197	0.000	0.371	0.236	0.277	0.059	0.097	0.691	0.262	0.134	0.250	0.114	0.098
T 8	0.378	1.000	0.973	0.649	0.892	0.973	0.622	0.892	1.000	0.892	0.730	1.000	0.784	0.946	0.892	0.892	0.811	0.811	0.973	0.432	0.811	0.000	0.973	0.838
T 9	0.404	0.241	0.000	0.440	0.553	0.837	0.078	1.000	0.128	0.149	0.823	0.440	0.248	0.106	0.170	0.894	0.475	0.830	0.064	0.135	0.383	0.227	0.667	0.355
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.857	0.809	0.820	1.000	0.829	0.794	0.843	0.771	0.000	0.877	0.920	0.749	0.840	0.520	0.769	0.851	0.846	0.789	0.626	0.840	0.794	0.840	0.777	0.837
Д 2	0.512	0.925	0.507	0.127	0.611	0.937	0.423	0.663	0.688	0.466	0.000	0.600	0.509	0.660	0.392	1.000	0.286	0.541	0.342	0.575	0.543	0.358	0.689	0.319
Д 3	0.816	0.986	0.431	0.000	0.907	0.961	0.764	0.903	0.803	0.953	0.548	0.655	0.922	0.669	0.847	0.970	0.910	0.954	0.557	0.947	0.885	0.881	1.000	0.917
Д 4	0.414	0.902	0.246	0.000	0.453	0.975	0.205	0.540	0.385	0.264	0.000	0.508	0.260	0.633	0.135	1.000	0.000	0.253	0.091	0.520	0.508	0.093	0.588	0.098
Д 5	0.516	0.531	0.438	0.422	0.672	0.000	0.813	0.734	1.000	0.516	0.781	0.672	0.609	0.609	0.719	0.375	0.781	0.734	0.469	0.641	0.672	0.500	0.641	0.563
Д 6	0.634	0.437	0.208	0.000	0.000	0.200	0.292	0.871	0.047	0.247	0.000	0.834	0.274	0.282	0.432	0.450	0.566	0.897	0.411	0.129	0.621	0.495	1.000	0.105
Д 7	0.980	0.754	0.920	1.000	0.940	0.698	0.925	0.724	0.824	0.859	0.975	0.774	0.915	0.869	0.678	0.497	0.844	0.714	0.000	0.970	0.920	0.894	0.603	0.995
Д 8	0.455	0.409	0.591	0.000	0.409	0.455	0.318	0.273	1.000	0.045	0.000	0.455	0.364	0.909	0.364	0.364	0.000	0.227	0.591	0.409	0.227	0.227	0.364	0.091
Д 9	0.727	0.880	0.000	0.529	0.384	0.930	0.442	1.000	0.434	0.793	0.508	0.909	0.483	0.756	0.194	0.864	0.603	0.975	0.545	0.603	0.992	0.504	0.599	0.860
Д 10	0.560	0.780	0.459	0.281	0.545	1.000	0.358	0.661	0.620	0.347	0.000	0.891	0.453	0.721	0.382	0.871	0.317	0.657	0.469	0.509	0.356	0.388	0.653	0.299
Д 11	0.377	0.369	0.654	0.829	0.244	0.587	0.552	0.404	0.468	0.568	1.000	0.334	0.601	0.525	0.475	0.554	0.632	0.514	0.581	0.705	0.000	0.103	0.568	0.384
Д 12	0.142	0.783	0.094	0.000	0.396	0.283	0.245	0.075	0.330	0.302	0.047	0.057	0.038	0.708	0.198	1.000	0.019	0.179	0.151	0.085	0.113	0.038	0.028	0.066

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2020 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.014	0.016	0.057	0.002	0.014	0.003	0.036	0.011	1.000	0.023	0.000	0.027	0.028	0.061	0.044	0.008	0.017	0.007	0.034	0.015	0.016	0.016	0.000	0.012
Ф 2.	0.009	0.011	0.036	0.004	0.006	0.004	0.030	0.008	1.000	0.012	0.000	0.026	0.038	0.032	0.013	0.006	0.016	0.010	0.034	0.009	0.012	0.017	0.003	0.008
Ф 3	0.756	1.000	0.487	0.061	0.780	0.994	0.561	0.814	0.749	0.727	0.000	0.666	0.710	0.605	0.629	0.907	0.569	0.747	0.779	0.812	0.642	0.610	0.854	0.680
Ф 4	0.642	0.479	1.000	0.200	0.587	0.387	0.824	0.505	0.815	0.560	0.000	0.687	0.628	0.796	0.762	0.491	0.651	0.438	0.749	0.543	0.575	0.574	0.413	0.574
Ф 5	0.470	0.455	1.000	0.336	0.536	0.177	0.487	0.145	0.825	0.398	0.000	0.823	0.318	0.610	0.712	0.220	0.283	0.134	0.691	0.337	0.256	0.406	0.243	0.473
Ф 6	0.333	0.432	1.000	0.290	0.362	0.149	0.453	0.183	0.991	0.340	0.000	0.468	0.411	0.443	0.987	0.198	0.309	0.325	0.362	0.324	0.410	0.361	0.127	0.389
Ф 7	0.118	0.047	1.000	0.416	0.110	0.060	0.262	0.108	0.372	0.023	0.056	0.347	0.120	0.307	0.300	0.067	0.090	0.035	0.182	0.066	0.143	0.042	0.000	0.083
Ф 8	0.007	0.005	0.028	0.012	0.013	0.000	0.026	0.013	1.000	0.028	0.012	0.010	0.026	0.011	0.020	0.018	0.025	0.012	0.024	0.008	0.017	0.017	0.003	0.022
Ф 9	0.325	0.026	0.722	1.000	0.116	0.295	0.686	0.234	0.782	0.126	0.292	0.325	0.646	0.336	0.475	0.312	0.178	0.062	0.230	0.054	0.203	0.181	0.000	0.046
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	0.584	0.005	0.338	0.652	0.238	0.175	0.557	0.207	0.000	1.000	0.040	0.059	0.689	0.044	0.436	0.219	0.201	0.183	0.101	0.112	0.243	0.209	0.149	0.618
В 2	0.331	0.177	1.000	0.421	0.239	0.082	0.813	0.286	0.487	0.228	0.000	0.281	0.371	0.164	0.843	0.237	0.271	0.092	0.455	0.183	0.229	0.439	0.052	0.206
В 3	0.517	0.891	0.529	0.798	0.777	0.770	0.592	0.965	0.439	0.144	0.552	0.896	0.309	0.000	0.610	0.963	0.986	0.868	0.796	0.675	0.780	0.325	0.905	1.000
В 4	0.571	0.181	0.459	0.182	0.123	0.103	0.130	0.212	0.575	0.098	0.000	0.457	0.228	1.000	0.477	0.215	0.108	0.185	0.440	0.080	0.423	0.156	0.178	0.184
В 5	0.209	0.150	0.338	0.056	0.332	0.205	0.233	0.045	0.284	1.000	0.000	0.192	0.527	0.313	0.264	0.305	0.108	0.060	0.197	0.034	0.226	0.244	0.023	0.164
В 6	0.561	0.874	0.793	0.504	0.711	0.000	0.854	0.581	1.000	0.732	0.931	0.516	0.569	0.577	0.878	0.500	0.618	0.683	0.455	0.598	0.841	0.593	0.447	0.846
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.115	0.197	0.197	1.000	0.000	0.033	0.164	0.049	0.131	0.738	0.721	0.131	0.639	0.180	0.410	0.033	0.148	0.361	0.377	0.279	0.131	0.098	0.098	0.148
І 2	0.030	0.000	0.438	0.008	0.013	0.048	0.249	0.068	0.161	0.008	0.041	0.421	0.237	0.189	0.065	0.024	0.199	0.064	1.000	0.096	0.017	0.061	0.131	0.041
І 3	0.324	0.055	0.207	0.120	0.000	0.010	0.275	0.443	0.252	0.408	0.210	0.278	0.207	0.236	0.327	0.184	0.408	1.000	0.453	0.265	0.052	0.369	0.356	0.307
І 4	0.259	0.193	0.880	0.423	0.639	0.000	0.421	0.031	0.978	0.250	0.079	0.766	0.065	0.626	0.178	0.301	0.225	0.126	1.000	0.098	0.042	0.235	0.191	0.330
І 5	0.089	0.058	1.000	0.600	0.034	0.320	0.318	0.059	0.457	0.066	0.198	0.390	0.124	0.307	0.260	0.040	0.365	0.031	0.896	0.111	0.000	0.138	0.121	0.086
І 6	0.025	0.014	0.096	0.165	0.015	0.002	0.318	0.069	0.034	0.054	0.004	0.043	0.140	0.090	0.037	0.005	1.000	0.431	0.284	0.106	0.000	0.096	0.090	0.358
І 7	0.290	0.010	0.000	0.291	1.000	0.910	0.179	0.036	0.163	0.037	0.026	0.149	0.069	0.054	0.225	0.069	0.051	0.061	0.174	0.331	0.059	0.300	0.103	0.310
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.574	0.553	0.745	0.064	0.574	0.277	0.617	0.340	1.000	0.702	0.000	0.681	0.532	0.617	0.787	0.447	0.596	0.426	0.809	0.426	0.511	0.723	0.340	0.723
П 2	0.484	0.430	0.839	0.075	0.430	0.387	0.785	0.452	1.000	0.785	0.000	0.688	0.903	0.946	0.656	0.366	0.419	0.344	0.806	0.656	0.462	0.634	0.312	0.473
П 3	0.598	0.958	0.051	0.000	0.770	0.587	0.146	0.517	0.452	0.890	0.596	0.730	0.404	0.503	0.472	0.865	1.000	0.919	0.744	0.463	0.812	0.792	0.784	0.949
П 4	0.535	0.285	0.199	0.000	0.627	0.677	0.380	0.402	0.373	0.744	0.655	0.519	0.538	0.551	0.288	0.687	0.472	0.557	0.718	1.000	0.468	0.348	0.826	0.522
П 5	0.645	0.474	0.232	0.000	0.531	0.569	0.427	0.682	0.654	0.810	0.256	0.630	0.782	0.976	0.422	0.616	0.417	0.626	0.668	1.000	0.645	0.640	0.801	0.555

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
Т 1	0.579	0.526	0.526	0.219	0.596	0.079	0.289	0.175	1.000	0.570	0.298	0.298	0.412	0.798	0.535	0.000	0.535	0.289	0.386	0.640	0.395	0.763	0.263	0.412
Т 2	0.457	0.457	0.422	0.845	0.517	0.983	0.716	0.871	0.000	0.440	0.534	0.629	0.431	0.147	0.491	1.000	0.517	0.853	0.560	0.466	0.612	0.216	0.733	0.431
Т 3	0.881	0.970	0.652	0.488	1.000	0.667	0.000	0.930	0.975	0.876	0.592	0.856	0.965	0.945	0.383	0.960	0.607	0.597	0.478	0.945	0.721	0.786	0.811	0.925
Т 4	0.454	0.437	0.792	0.865	0.646	0.776	0.600	0.257	1.000	0.750	0.526	0.917	0.323	0.539	0.915	0.070	0.627	0.397	0.931	0.264	0.654	0.744	0.000	0.774
Т 5	0.664	0.000	0.827	0.027	0.582	0.436	0.645	0.473	0.809	0.382	0.682	0.645	0.764	0.718	0.536	0.655	0.718	0.245	1.000	0.718	0.536	0.736	0.691	0.682
Т 6	0.511	0.315	0.739	0.054	0.489	0.522	0.511	0.761	0.924	0.293	0.000	0.848	0.511	0.902	0.370	0.663	0.652	0.424	1.000	0.446	0.598	0.641	0.707	0.380
Т 7	0.508	0.304	0.934	0.753	0.335	0.194	0.466	0.534	0.523	0.071	1.000	0.000	0.154	0.381	0.311	0.603	0.390	0.373	0.696	0.494	0.465	0.376	0.099	0.454
Т 8	0.651	0.884	0.977	0.558	0.860	0.744	0.070	0.605	1.000	0.698	0.814	0.907	0.535	0.907	0.698	0.837	0.837	0.535	0.907	0.326	0.651	0.000	0.837	0.674
Т 9	0.346	0.308	0.064	0.269	0.423	0.846	0.038	0.872	0.154	0.000	0.423	0.705	0.205	0.141	0.090	0.782	0.282	0.679	0.192	0.051	0.321	0.115	1.000	0.218
<i>Демографічний потенціал</i>																								
Д 1	0.900	0.824	0.841	1.000	0.844	0.834	0.887	0.807	0.000	0.900	0.937	0.791	0.864	0.651	0.804	0.857	0.880	0.827	0.728	0.880	0.814	0.831	0.837	0.854
Д 2	0.535	0.926	0.529	0.128	0.627	0.941	0.446	0.676	0.732	0.490	0.000	0.620	0.528	0.680	0.424	1.000	0.317	0.556	0.374	0.597	0.568	0.385	0.705	0.349
Д 3	0.823	0.985	0.447	0.000	0.911	0.961	0.772	0.905	0.808	0.957	0.541	0.661	0.924	0.677	0.853	0.969	0.913	0.956	0.569	0.949	0.889	0.885	1.000	0.923
Д 4	0.409	0.867	0.244	0.000	0.402	1.000	0.155	0.502	0.381	0.256	0.000	0.468	0.267	0.605	0.162	0.910	0.000	0.305	0.078	0.411	0.486	0.119	0.555	0.141
Д 5	0.631	0.646	0.569	0.385	0.708	0.108	0.815	0.554	1.000	0.308	0.538	0.569	0.508	0.600	0.646	0.800	0.323	0.738	0.231	0.000	0.554	0.508	0.785	0.215
Д 6	0.757	0.471	0.135	0.000	0.000	0.225	0.333	0.934	0.000	0.117	0.000	0.811	0.396	0.477	0.432	0.456	0.450	1.000	0.417	0.099	0.625	0.616	0.928	0.108
Д 7	1.000	0.967	0.956	0.983	0.978	0.867	0.890	0.862	0.923	0.978	0.978	0.895	0.950	0.967	0.829	0.912	0.801	0.923	0.000	0.978	0.983	0.917	0.834	0.983
Д 8	0.421	0.632	0.579	0.000	0.368	0.737	0.474	0.579	0.895	0.105	0.000	0.684	0.316	1.000	0.316	0.632	0.000	0.579	0.632	0.421	0.368	0.316	0.474	0.263
Д 9	0.794	0.667	0.000	0.527	0.420	1.000	0.016	0.737	0.132	0.765	0.193	0.440	0.305	0.695	0.152	0.543	0.844	0.794	0.424	0.444	0.770	0.679	0.214	0.444
Д 10	0.558	0.864	0.452	0.303	0.554	1.000	0.424	0.783	0.583	0.394	0.000	0.923	0.365	0.724	0.453	0.954	0.405	0.836	0.579	0.548	0.533	0.445	0.725	0.474
Д 11	0.388	0.406	0.661	0.833	0.258	0.600	0.560	0.417	0.486	0.568	1.000	0.346	0.605	0.539	0.480	0.565	0.635	0.516	0.589	0.723	0.000	0.079	0.575	0.405
Д 12	0.247	0.383	0.383	0.012	0.148	0.395	0.086	0.321	0.519	0.037	0.086	0.062	0.000	0.864	0.160	1.000	0.012	0.049	0.000	0.247	0.012	0.012	0.025	0.012

Розрахункові дані емпіричного показника потенціалу соціально-економічного відновлення регіонів України, 2021 р.

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Капітал»																								
<i>Фінансовий потенціал</i>																								
Ф 1.	0.020	0.015	0.064	0.004	0.014	0.007	0.040	0.017	1.000	0.031	0.000	0.035	0.025	0.064	0.037	0.011	0.020	0.012	0.039	0.019	0.020	0.022	0.003	0.027
Ф 2.	0.013	0.020	0.037	0.004	0.008	0.004	0.035	0.014	1.000	0.016	0.000	0.034	0.048	0.039	0.019	0.008	0.016	0.015	0.050	0.022	0.018	0.020	0.004	0.011
Ф 3	0.572	0.849	0.794	0.154	0.728	0.852	0.532	0.761	0.753	0.794	0.000	0.542	0.615	0.479	0.747	1.000	0.632	0.932	0.957	0.904	0.822	0.617	0.760	0.596
Ф 4	0.654	0.492	1.000	0.192	0.596	0.368	0.826	0.500	0.847	0.567	0.000	0.717	0.652	0.815	0.789	0.494	0.680	0.456	0.790	0.557	0.593	0.612	0.416	0.593
Ф 5	0.300	0.246	1.000	0.178	0.266	0.135	0.304	0.119	0.436	0.171	0.000	0.394	0.241	0.420	0.456	0.143	0.197	0.276	0.546	0.324	0.159	0.334	0.179	0.335
Ф 6	0.148	0.244	0.479	0.053	0.149	0.105	0.255	0.223	1.000	0.270	0.000	0.316	0.376	0.295	0.506	0.106	0.191	0.157	0.244	0.141	0.299	0.194	0.061	0.188
Ф 7	0.194	0.157	1.000	0.326	0.158	0.141	0.352	0.309	0.559	0.023	0.056	0.392	0.124	0.661	0.288	0.155	0.258	0.025	0.399	0.110	0.296	0.144	0.000	0.123
Ф 8	0.400	0.080	0.867	0.440	0.373	0.027	0.973	0.587	0.613	0.920	0.280	0.480	0.880	0.613	0.720	0.613	0.853	0.280	1.000	0.307	0.280	0.640	0.000	0.760
Ф 9	0.356	0.072	0.678	1.000	0.121	0.287	0.709	0.220	0.847	0.000	0.271	0.368	0.715	0.312	0.492	0.431	0.181	0.113	0.237	0.060	0.312	0.214	0.001	0.050
<i>Виробничий потенціал</i>																								
В 1	0.434	0.001	0.495	1.000	0.203	0.165	0.570	0.219	0.000	0.931	0.055	0.049	0.747	0.085	0.380	0.234	0.239	0.253	0.090	0.334	0.308	0.117	0.187	0.614
В 2	0.236	0.152	1.000	0.410	0.195	0.054	0.839	0.296	0.376	0.195	0.000	0.233	0.317	0.140	0.815	0.194	0.232	0.086	0.378	0.141	0.199	0.336	0.050	0.143
В 3	0.311	0.095	0.287	0.155	0.225	0.024	0.228	0.122	0.251	0.499	0.057	0.142	0.518	1.000	0.147	0.109	0.000	0.214	0.056	0.202	0.207	0.385	0.187	0.110
В 4	0.685	0.191	0.437	0.167	0.125	0.070	0.130	0.227	0.613	0.069	0.000	0.483	0.258	1.000	0.444	0.241	0.108	0.249	0.499	0.073	0.491	0.188	0.100	0.182
В 5	0.239	0.177	0.350	0.066	0.381	0.225	0.271	0.050	0.302	1.000	0.000	0.226	0.527	0.322	0.264	0.347	0.110	0.071	0.203	0.049	0.253	0.267	0.022	0.166
В 6	0.788	0.193	0.286	0.251	0.541	0.992	0.359	0.452	0.494	0.429	0.324	0.625	0.452	0.363	0.483	0.633	0.344	1.000	0.000	0.293	0.498	0.656	0.741	0.340
Ресурс «Інновації»																								
І 1	0.104	0.146	0.208	1.000	0.000	0.000	0.104	0.042	0.146	0.896	0.917	0.167	0.771	0.146	0.250	0.021	0.271	0.417	0.500	0.333	0.167	0.000	0.104	0.042
І 2	0.033	0.000	0.401	0.011	0.016	0.037	0.261	0.039	0.169	0.012	0.052	0.434	0.259	0.175	0.065	0.029	0.217	0.072	1.000	0.108	0.012	0.066	0.134	0.068
І 3	0.324	0.055	0.207	0.120	0.000	0.010	0.275	0.443	0.252	0.408	0.210	0.278	0.207	0.236	0.327	0.184	0.408	1.000	0.453	0.265	0.052	0.369	0.356	0.307
І 4	0.286	0.172	0.802	0.498	0.598	0.000	0.419	0.025	0.921	0.233	0.036	0.817	0.063	0.614	0.210	0.330	0.242	0.147	1.000	0.092	0.064	0.210	0.192	0.325
І 5	0.064	0.071	1.000	0.678	0.028	0.394	0.326	0.019	0.275	0.059	0.159	0.345	0.190	0.394	0.243	0.031	0.498	0.042	0.878	0.113	0.000	0.149	0.150	0.117
І 6	0.090	0.081	0.466	0.394	0.123	0.199	0.598	0.228	0.727	0.896	1.000	0.223	0.227	0.422	0.136	0.341	0.848	0.297	0.789	0.742	0.000	0.247	0.032	0.508
І 7	0.029	0.113	0.038	0.033	0.032	1.000	0.016	0.112	0.071	0.256	0.081	0.083	0.000	0.100	0.222	0.298	0.027	0.090	0.076	0.271	0.027	0.326	0.012	0.259
Ресурс «Підприємництво»																								
П 1	0.607	0.524	0.752	0.083	0.570	0.278	0.609	0.315	1.000	0.689	0.000	0.700	0.548	0.612	0.785	0.446	0.601	0.419	0.805	0.415	0.532	0.723	0.310	0.747
П 2	0.513	0.465	0.847	0.068	0.440	0.385	0.803	0.434	1.000	0.785	0.000	0.714	0.931	0.897	0.682	0.388	0.433	0.348	0.856	0.645	0.475	0.646	0.308	0.483
П 3	0.486	0.716	0.058	0.000	0.539	0.795	0.117	0.395	0.344	0.701	0.493	0.633	0.361	0.438	0.355	0.676	0.779	0.614	0.633	0.603	0.626	0.727	0.605	1.000
П 4	0.637	0.335	0.215	0.000	0.658	0.778	0.401	0.500	0.489	0.961	0.775	0.644	0.599	0.680	0.324	0.708	0.507	0.637	0.859	1.000	0.532	0.345	0.912	0.176
П 5	0.645	0.474	0.232	0.000	0.531	0.569	0.427	0.682	0.654	0.810	0.256	0.630	0.782	0.976	0.422	0.616	0.417	0.626	0.668	1.000	0.645	0.640	0.801	0.555

Індикатори	Регіони																							
	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
Ресурс «Праця»																								
<i>Трудовий потенціал</i>																								
T 1	0.714	0.667	0.508	0.214	0.413	0.143	0.135	0.000	1.000	0.563	0.500	0.349	0.540	0.643	0.603	0.111	0.556	0.333	0.500	0.619	0.278	0.810	0.183	0.500
T 2	0.438	0.413	0.240	0.587	0.521	0.421	0.835	1.000	0.281	0.430	0.174	0.678	0.471	0.000	0.438	0.942	0.769	0.719	0.620	0.289	0.818	0.405	0.686	0.661
T 3	0.966	0.843	0.608	0.441	1.000	0.723	0.000	0.833	0.732	0.773	0.437	0.675	0.842	0.869	0.373	0.874	0.582	0.778	0.366	0.798	0.651	0.760	0.835	0.832
T 4	0.397	0.412	0.801	0.899	0.668	0.795	0.562	0.147	1.000	0.803	0.500	0.925	0.240	0.520	0.894	0.000	0.684	0.365	0.989	0.199	0.687	0.742	0.002	0.757
T 5	0.657	0.000	0.870	0.037	0.583	0.398	0.676	0.491	0.769	0.380	0.667	0.676	0.731	0.741	0.509	0.602	0.676	0.213	1.000	0.722	0.509	0.694	0.657	0.648
T 6	0.538	0.355	0.763	0.065	0.516	0.527	0.527	0.785	0.946	0.301	0.000	0.892	0.505	0.935	0.387	0.688	0.634	0.441	1.000	0.452	0.613	0.634	0.720	0.387
T 7	0.521	0.359	0.996	0.865	0.527	0.519	0.545	0.801	0.477	0.329	1.000	0.191	0.339	0.250	0.277	0.616	0.394	0.327	0.585	0.349	0.334	0.401	0.000	0.316
T 8	0.000	0.857	0.929	0.500	0.786	0.679	0.214	0.750	0.929	0.821	0.214	1.000	0.714	0.893	0.750	0.821	0.821	0.500	0.857	0.250	0.714	0.250	0.857	0.607
T 9	0.206	0.079	0.000	0.302	0.635	0.651	0.032	1.000	0.016	0.016	0.651	0.524	0.302	0.190	0.048	0.571	0.413	0.540	0.159	0.111	0.333	0.111	0.921	0.349
<i>Демографічний потенціал</i>																								
D 1	0.921	0.862	0.859	1.000	0.887	0.845	0.904	0.828	0.000	0.932	0.946	0.828	0.912	0.669	0.842	0.887	0.915	0.831	0.718	0.910	0.853	0.890	0.839	0.890
D 2	0.558	0.928	0.549	0.131	0.644	0.948	0.470	0.688	0.784	0.512	0.000	0.641	0.550	0.705	0.453	1.000	0.344	0.577	0.409	0.617	0.590	0.412	0.731	0.377
D 3	0.829	0.985	0.466	0.000	0.916	0.960	0.782	0.905	0.813	0.960	0.535	0.667	0.927	0.687	0.859	0.969	0.916	0.957	0.586	0.952	0.894	0.889	1.000	0.927
D 4	0.740	0.944	0.672	0.000	0.743	1.000	0.636	0.751	0.694	0.675	0.000	0.762	0.684	0.832	0.649	0.985	0.575	0.703	0.608	0.746	0.753	0.645	0.841	0.620
D 5	0.731	1.000	0.688	0.645	0.624	0.613	0.624	0.785	0.989	0.613	0.849	0.817	0.806	0.731	0.989	0.462	0.817	0.914	0.462	0.000	0.409	0.731	0.699	0.677
D 6	0.987	0.980	0.949	0.000	0.946	0.963	0.952	0.999	0.944	0.952	0.000	0.992	0.958	0.960	0.971	0.970	0.975	1.000	0.953	0.945	0.974	0.979	0.988	0.956
D 7	0.926	0.947	0.905	0.984	0.984	0.826	0.853	0.874	0.900	0.968	0.995	0.900	0.811	0.968	0.679	0.853	0.763	0.916	0.000	0.974	0.979	0.937	0.789	1.000
D 8	0.791	0.806	0.896	0.000	0.761	0.791	0.806	0.776	0.925	0.672	0.000	0.821	0.806	1.000	0.761	0.821	0.701	0.761	0.881	0.791	0.746	0.791	0.821	0.701
D 9	0.000	0.468	0.373	0.889	0.015	0.655	0.117	0.680	0.172	0.391	0.271	0.618	0.135	0.483	0.750	0.706	0.377	0.395	0.684	0.604	0.190	0.395	0.995	1.000
D 10	0.385	0.842	0.360	0.060	0.347	1.000	0.344	0.596	0.391	0.088	0.000	0.934	0.331	0.672	0.297	0.814	0.331	0.672	0.407	0.445	0.265	0.429	0.729	0.230
D 11	0.412	0.412	0.668	0.829	0.272	0.605	0.562	0.415	0.498	0.574	1.000	0.348	0.616	0.547	0.474	0.573	0.652	0.509	0.600	0.728	0.000	0.056	0.571	0.420
D 12	0.413	0.492	0.381	0.079	0.286	0.730	0.048	0.222	0.222	0.159	0.079	0.143	0.413	1.000	0.111	0.873	0.032	0.206	0.000	0.206	0.016	0.016	0.063	0.063

Примітка: Ф 1 (Обсяги депозитів, залучені депозитними корпораціями (крім НБУ), нефінансових корпорацій, дол. США, у розрахунку на одну особу); Ф 2 (Обсяги кредитів, надані депозитними корпораціями (крім НБУ) нефінансовим корпораціям, дол. США, у розрахунку на одну особу); Ф 3 (Обсяги трансфертів на одну особу, дол. США); Ф 4 (Обсяги доходів населення, у розрахунку на одну особу, дол. США); Ф 5 (Обсяг видатків на економічну діяльність у розрахунку на одну особу); Ф 6 (Обсяг капітальних інвестицій на одну особу, дол. США); Ф 7 (Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника, дол. США); Ф 8 (Рівень податкової самостійності (співвідношення податкових надходжень до доходів без трансфертів)); Ф 9 (Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США); В 1 (Співвідношення експорту до імпорту товарів, коеф.); В 2 (Обсяг реалізованої промислової продукції, грн, у розрахунку на одну особу); В 3 (Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, % до попереднього року); В 4 (Обсяг виконаних будівельних робіт,

грн, у розрахунку на одну особу); В 5 (Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн-кілометрів, у розрахунку на 1 тис. осіб); В 6 (Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі, % до попереднього року); І 1 (Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %); І 2 (Частка науковців (дослідників), задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, %); І 3 (Частка інноваційно активних промислових підприємств, %); І 4 (Частка ІТ-фахівців, зайнятих в економіці, %); І 5 (Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, в розрахунку на одне інноваційно активне промислове підприємство, осіб); І 6 (Кількість упроваджених нових технологічних процесів в розрахунку на 100 промислових підприємств, од.); І 7 (Співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції до витрат на НДР промислових підприємств); П 1 (Кількість суб'єктів середнього підприємництва, од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення); П 2 (Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікро підприємництва), од., у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення); П 3 (Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів середнього підприємництва (у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання); П 4 (Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання); П 5 (Кількість найманих працівників на малих підприємствах, % до загальної кількості найманих працівників); Т 1 (Рівень прийому робочої сили, % до СОЧ); Т 2 (Рівень вибуття (вивільнення) робочої сили, % до СОЧ); Т 3 (Рівень вимушеної неповної зайнятості, % до СОЧ); Т 4 (Рівень зайнятості у неформальній економіці (у загальній чисельності зайнятих, %)); Т 5 (Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, %); Т 6 (Рівень безробіття населення у віці 15-70 років, % (за МОП)); Т 7 (Рівень працевлаштування безробітних (працевлаштовані до загальної чисельності зареєстрованих безробітних, %)); Т 8 (Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб/вак.); Т 9 (Частка втрат робочого часу, %); Д 1 (Міграційний приріст (скорочення) населення, тис. осіб); Д 2 (Кількість дітей у віці 0-14 років, у розрахунку на 1 тис. населення); Д 3 (Кількість осіб похилого віку у віці понад 60 років, у розрахунку на 1 тис. населення); Д 4 (Сумарний коефіцієнт народжуваності); Д 5 (Коефіцієнт смертності дітей у віці до 1 року, на 1 тис. новонароджених); Д 6 (Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки); Д 7 (Кількість вибулих, у розрахунку на 10 тис. населення); Д 8 (Загальний коефіцієнт шлюбності, у розрахунку на 1 тис. населення); Д 9 (Частка неповних сімей з дітьми, %); Д 10 (Коефіцієнт несталості шлюбів, %); Д 11 (Кількість осіб з інвалідністю, у розрахунку на 10 тис. населення); Д 12 (Частка домогосподарств, які мають 3 і більше дітей, %).

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Коефіцієнти інтенсивності зовнішньої міграції молоді України, особи, у розрахунку на 10 тис. населення

Регіони	Роки													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	8.6	16.9	11.1	10.9	11.3	20.3	20.6	19.5	5.2	19.7	21.8	23.4	17.9	20.4
Вінницька	13.3	14.2	9.9	9.3	11.8	8.2	8.6	7.2	2.1	2.6	9.5	6.7	3.1	9.5
Волинська	21.0	16.9	12.4	9.5	8.9	6.8	12.9	10.2	2.8	5.7	22.5	23.3	5.5	8.4
Дніпропетровська	15.6	14.6	10.6	11.2	11.2	17.7	23.1	27.4	4.9	9.7	12.9	11.2	6.1	11.4
Донецька	26.5	21.5	13.9	11.3	10.7	19.0	9.9	2.9	0.8	1.6	6.0	5.0	4.2	5.5
Житомирська	13.3	11.2	8.7	9.6	7.3	10.2	11.0	11.0	8.3	8.0	9.7	9.6	4.6	5.5
Закарпатська	21.1	15.5	10.0	9.9	13.4	20.1	31.3	47.0	13.3	15.5	18.6	27.0	12.4	16.7
Запорізька	21.3	19.4	11.8	12.8	11.0	21.3	21.8	21.4	3.2	4.2	10.1	10.7	10.8	14.9
Івано-Франківська	9.3	11.4	10.7	9.8	9.8	20.1	14.7	19.9	2.8	17.1	28.5	25.5	12.7	13.4
Київська	7.1	6.4	5.1	5.5	10.0	12.6	10.1	10.2	5.7	12.8	12.5	18.0	8.6	11.4
Кіровоградська	11.4	13.2	8.7	7.6	7.6	10.3	14.5	14.0	7.0	4.2	14.5	15.5	4.6	6.6
Луганська	34.3	31.5	18.1	14.3	12.2	20.2	5.5	1.2	0.7	0.9	2.8	7.2	4.8	4.8
Львівська	9.2	10.0	7.8	7.6	6.6	13.2	14.7	11.0	9.6	11.0	17.8	21.7	10.4	11.5
Миколаївська	14.3	14.4	10.6	8.5	9.3	14.8	16.1	18.1	4.0	5.9	10.4	11.5	6.6	17.9
Одеська	14.9	14.1	9.8	10.4	9.9	32.7	36.8	34.6	13.5	12.0	16.6	14.6	5.4	6.6
Полтавська	12.8	10.9	7.1	6.3	6.5	11.2	15.5	8.8	3.3	12.2	17.9	28.6	15.1	27.3
Рівненська	22.9	15.6	8.2	7.3	6.3	7.1	13.4	11.6	3.4	25.0	40.2	42.0	9.5	15.0
Сумська	18.5	14.6	9.5	7.1	7.9	12.7	16.1	17.3	6.2	10.7	21.0	16.7	17.3	21.2
Тернопільська	12.1	12.1	10.6	11.4	10.4	6.7	14.0	11.4	2.6	6.9	22.0	26.2	8.6	10.6
Харківська	33.0	28.4	10.6	10.3	9.6	53.6	48.4	47.0	6.8	157.3	84.2	78.2	73.8	75.3
Херсонська	21.4	16.9	8.5	7.9	7.7	9.6	9.9	10.5	1.9	2.8	10.3	7.4	4.6	6.5
Хмельницька	13.5	10.0	8.3	7.8	7.9	4.9	8.7	7.6	1.9	2.7	11.4	10.9	4.4	6.1
Черкаська	11.3	9.7	8.5	7.3	6.2	7.8	8.5	11.2	3.4	6.7	10.2	12.8	9.1	8.9
Чернівецька	13.3	9.7	8.9	9.8	9.0	15.4	16.8	16.4	4.7	5.8	20.5	34.2	14.9	19.3
Чернігівська	18.7	16.7	11.2	8.2	7.1	8.3	8.7	10.5	3.1	5.1	8.0	5.4	4.1	4.3

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України

**Коефіцієнт інтенсивності внутрішньої міграції молоді України, особи,
у розрахунку на 10 тис. населення**

Регіони	Роки													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	5857.5	5309.3	4914.7	4777.4	5036.6	5700.2	4761.9	4524.7	1917.3	3985.2	5265.6	4616.6	3803.8	0.0
Вінницька	7336.4	7067.5	6421.6	6411.8	6624.3	7560.7	6397.1	6510.1	1713.8	3015.1	6253.1	5561.3	4136.7	4507.6
Волинська	7156.8	6519.2	5779.2	5376.3	5810.7	6230.1	5235.7	5925.7	1865.0	3714.0	6285.2	5330.7	4054.3	4249.8
Дніпропетровська	5547.2	4914.4	4691.1	4653.3	4865.7	5666.6	4623.2	4371.2	1401.2	3361.2	4432.1	4082.2	3408.0	3525.1
Донецька	5264.8	4628.9	4461.4	3920.2	4316.3	4991.7	3667.2	2328.2	744.4	3085.3	2614.2	2163.7	1828.0	1813.3
Житомирська	7458.5	6478.2	6332.9	6170.1	6519.3	7152.9	5930.1	6444.9	3415.6	4964.8	7119.1	6535.0	5403.8	5590.3
Закарпатська	3275.6	2763.9	2474.3	2359.5	2401.4	2479.7	2117.0	1928.6	1031.2	1850.2	2299.3	1998.6	1708.4	1789.6
Запорізька	5113.3	4559.3	4366.4	4433.8	4457.3	5285.1	4390.4	3923.1	1059.1	2449.1	4430.1	3991.8	3391.8	3287.8
Івано-Франківська	4413.5	4259.6	4133.5	3969.2	4065.8	4744.4	3959.0	4583.5	2212.1	3937.7	5226.9	4119.5	3359.9	3649.6
Київська	5725.9	4989.9	4621.7	5198.1	5757.1	6463.4	5196.7	5374.7	2636.1	5613.7	6643.8	6486.7	5269.2	5563.5
Кіровоградська	6067.7	5465.4	5973.0	5720.2	6443.6	7244.2	6247.9	6075.8	2877.8	5375.5	6854.0	6385.0	5204.9	4923.0
Луганська	6408.3	5468.5	5062.1	4888.5	5139.7	5804.8	3557.0	2031.6	607.3	4129.3	2362.3	1998.6	1620.2	1561.1
Львівська	4919.0	4622.7	4361.1	4195.9	4325.7	4901.7	4157.6	4524.1	3412.3	4200.4	5345.7	4747.3	3798.6	3953.8
Миколаївська	6105.2	5193.2	4470.7	4387.5	4801.1	5428.6	4736.6	4453.5	2180.4	3578.6	4995.3	4669.7	3723.9	3899.5
Одеська	6005.5	5398.2	4650.5	4564.5	4724.5	5133.0	4273.8	3689.7	1939.2	3416.2	4708.2	4406.7	3773.8	3793.9
Полтавська	6967.2	6457.6	5742.8	5528.4	5629.2	6879.3	6039.1	6047.7	3003.4	5875.0	7865.5	6374.7	5088.0	5213.7
Рівненська	7269.5	6967.2	6132.3	5942.4	6355.0	7018.6	6615.0	6791.1	2280.0	5807.4	7522.6	6275.5	5189.5	5391.6
Сумська	7383.2	7069.4	6527.6	6079.6	6535.1	7094.9	6240.9	6553.2	4230.6	6326.5	7876.9	6410.2	5238.4	5190.3
Тернопільська	5369.1	5126.4	4730.4	4519.7	4805.2	5408.3	4877.6	5363.4	1558.0	3356.0	8146.6	5578.6	4063.6	4282.2
Харківська	6311.3	5638.6	5178.6	4999.0	5209.4	6084.4	4907.7	4614.5	2087.5	5010.1	5840.6	5126.7	4552.7	4645.5
Херсонська	6376.1	5764.7	5049.7	4940.6	5112.1	5692.6	5375.5	4630.8	1300.7	2985.7	5083.0	4842.5	3899.6	3932.4
Хмельницька	7374.6	6878.6	6061.9	6267.7	6522.2	7279.1	6380.0	6685.5	1998.6	3373.7	8159.1	6538.5	4957.3	5029.0
Черкаська	7054.2	6258.6	5719.1	5678.7	6007.6	6662.7	5592.3	5780.4	1937.2	5485.9	7077.2	6106.9	4920.3	4996.9
Чернівецька	4821.9	4378.4	3795.8	3605.4	3813.9	4700.6	4149.4	3926.0	1178.2	2430.3	3928.1	3558.1	2768.7	2850.5
Чернігівська	6637.4	6141.3	5605.1	5435.1	5739.0	6223.9	5327.2	5972.0	2572.1	4224.6	6808.0	5545.1	4454.8	4787.8

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України

ДОДАТОК Д
Імітаційна модель міграційної безпеки України та Німеччини,
2005-2023 рр.

Таблиця Д.1

Індикатори для розрахунку показника міграційної безпеки України,
2005-2023 рр.

Періоди	Показники				
	Кількість прибулої молоді у віці 15-34 рр., у розрахунку на 10 тис. молоді	Кількість вибулої молоді у віці 15-34 рр., у розрахунку на 10 тис. молоді	Сальдо міграції (вісь X)	Ресурсний потенціал, коеф (0; 1) (вісь Y)	Економічне зростання (% зростання ВВП до попереднього року) (вісь Z)
2005	132.85	314.36	-181.52	0.44	3.10
2006	114.29	449.54	-335.25	0.48	7.60
2007	113.88	365.42	-251.54	0.52	8.20
2008	86.80	353.23	-266.44	0.50	2.20
2009	76.31	256.68	-180.37	0.42	-15.10
2010	43.77	135.46	-91.69	0.49	4.10
2011	44.05	166.43	-122.38	0.51	5.50
2012	48.12	237.96	-189.84	0.49	0.20
2013	105.84	511.46	-405.61	0.49	0.00
2014	109.63	1009.22	-899.60	0.39	-6.60
2015	102.37	1068.82	-966.45	0.44	-9.80
2016	24.97	686.81	-661.84	0.47	2.40
2017	120.52	1224.41	-1103.88	0.51	2.40
2018	129.29	828.78	-699.48	0.55	3.50
2019	142.29	801.79	-659.50	0.57	3.20
2020	121.24	1182.07	-1060.83	0.53	-3.80
2021	138.53	2273.90	-2135.37	0.57	3.40
2022	380.40	10937.00	-10556.60	0.47	-28.80
2023	125.00	1883.00	-1758.00	0.44	-4.60

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України

**Індикатори для розрахунку показника міграційної безпеки Німеччини,
2005-2023 рр.**

Періоди	Показники				
	Кількість прибулої молоді у віці 15-34 рр., у розрахунку на 10 тис. молоді	Кількість вибулої молоді у віці 15-34 рр., у розрахунку на 10 тис. молоді	Сальдо міграції (вісь X)	Ресурсний потенціал, коеф (0; 1) (вісь Y)	Економічне зростання (% зростання ВВП до попереднього року) (вісь Z)
2005	509.37	466.46	42.90	0.54	1.00
2006	503.71	473.77	29.94	0.53	4.10
2007	517.72	483.98	33.74	0.54	3.10
2008	531.44	520.91	10.53	0.55	1.20
2009	539.56	515.88	23.67	0.57	-5.20
2010	560.78	502.22	58.56	0.58	4.40
2011	634.95	534.43	100.52	0.58	3.80
2012	658.28	534.00	124.28	0.59	0.30
2013	696.97	556.10	140.87	0.59	0.10
2014	757.40	583.63	173.77	0.60	1.70
2015	950.22	601.01	349.22	0.60	0.80
2016	884.36	728.14	156.22	0.61	1.50
2017	759.65	634.01	125.63	0.60	2.30
2018	767.45	641.33	126.11	0.61	0.80
2019	759.58	649.52	110.06	0.62	0.80
2020	624.45	553.24	71.21	0.56	-4.20
2021	687.18	556.27	130.91	0.62	3.60
2022	932.78	597.92	334.86	0.63	0.60
2023	841.50	610.71	230.78	0.63	-1.10

Джерело: розраховано на основі даних Федеральної служби статистики Німеччини

Науково-аналітична доповідь

**ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ
ВТРАТ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ПОТЕНЦІАЛ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ:
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТОЧОК БІФУРКАЦІЇ ТА BIG DATA
ЕКОСЕСТЕЙТУ**

**Васильців Т. Г., Мельник М. І., Лупак Р. Л., Іляш О. І., Флейчук М. І.,
Левицька О. О., Іванюк У. В., Бараняк І. Є., Лещух І. В.**

Підписано до друку 01.10.2024.

Формат 64×84/8.

Гарнітура «Times New Roman».

Умов. друк. арк. 8,84.

ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»

Електронне видання

79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4